

Kuka vielä
pilkkaa Kekeä

Suomi — Ru

Leijonat lauloi

K A L L E V I R T A P O H J A

SANKAREIDEN *salaisuuudet*

Journalistinen draama suomalaista
urheilusankaria synnyttämässä

Ilon kyynel

NURMI: En luule saavani juosta!

AMERIKA: Nurmi saanee juosta!

**Riittääkö Marja-Liisan
rutiini olympiamitaliin?**

Keke voitti

Suomalainen sisu elää vielä

Hakulisen valtava kamppailu viestissä

Nurmi kilpakelvoton

**Anteeksi,
CURRE!**

ATENA

Kihlaparin suuret unelmat

SANKAREIDEN SALAISUUDET

Kalle Virtapohja

Sankareiden salaisuudet

Journalistinen draama suomalaista
urheilusankaria synnyttämässä

Esitetään Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Villa Ranan Blomstedt-salissa
joulukuun 11. päivänä 1998 klo 12.

JYVÄSKYLÄ 1998

Kalle Virtapohja

SANKAREIDEN SALAISUUDET

Journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä

ATENA KUSTANNUS OY JYVÄSKYLÄ

Verkkoversio julkaistu tekijän ja
Atena Kustannuksen luvalla.

URN:ISBN:978-952-86-0534-8
ISBN 978-952-86-0534-8 (PDF)

Jyväskylän yliopisto, 2025

ISBN 951-796-145-6

Gummerus Kirjapaino Oy
Saarijärvi 1998

Saatteeksi

Vastoin alkuperäistä suunnitelmaani sain tämän journalistiikan väitöskirjaksi tarkoitetun tutkimusprojektini valmiiksi suhteellisen nopeasti. Kolme vuotta keskityin täysipäiväisesti tutkimuksen tekemiseen. Aloitin keväällä 1995 ja luovutin työn esitarkastukseen keväällä 1998. On mahdotonta palauttaa mieleen kaikkia niitä henkilöitä, joilta olen matkan varrella saanut virikkeitä, kannustusta ja hyödyllisiä ohjeita. Tässä on kuitenkin paikallaan kerrata muutama tämän tutkimuksen syntyä edesauttanut sattumus.

Kun Keski-suomalaisen erikoistoimittaja dosentti Touko Perko joskus 1980- ja 1990-lukujen taitteessa tiedusteli minulta, liikuntatieteellisestä tiedekunnasta maisteriksi valmistuneelta sanomalehti Keski-suomalaisen urheilutoimittajalta, olisinko kiinnostunut jatko-opinnoista, olin varma asiastani: Ei kiinnosta. Kysymys jätti kuitenkin siemenen, ja aloin vähitellen suunnitella jonkinlaista harrastuksenomaista, ”elinikäistä” väitöskirjaprojektia urheilujournalismin alalta. Se oli luontevaa, koska Keski-suomalaisessa oli viritetty epävirallinen tohtorikoulu. Monet lehden palkkalistoilla olevista tai olleista toimittajista ovat tohtoreita tai tavoittelevat tohtorin tutkintoa. Kyse ei ole vain sattumasta, vaan lehtitalossa on nimenomaan kannustettu toimittajia opiskelemaan. Tämän myönteisen ilmapiirin syntymiseen ovat Perkon ohella vaikuttaneet päätoimittaja Erkki Laatikainen ja varapäätoimittaja Risto Pynnönen.

Lehden kannalta tohtorikoulu on ollut mainio investointi. Tohtorikoulun tuomasta myönteisestä, koulutusta arvostavasta ja tulevaisuuteen katsovasta imagosta talon ei ole tarvinnut maksaa käytännössä mitään. Suurin vaiva on koitunut virkavapausjärjestelyistä. Tohtorikoulun kehittyminen Keski-suomalaisessa on ollut mahdollista, koska virkavapauden myöntäminen on tehty joustavalla ja kannustavalla tavalla.

Kiitollisena ajattelen niitä urheilutoimittajia, jotka henkilökohtaisella panoksellaan ja esimerkillään ohjasivat minua, kisälliä, toimittajan uran alkumetreillä. Ensimmäiset haparoivat askeleet kohti toimittajan ammat-

tia otin 1980-luvun alussa, kun Hannu Teider kelpuutti minut Suomen Urheiluliiton lehden SUL-Sanomien avustajaksi. Etelä-Suomen Sanomissa edesmennyt urheilutoimittaja Pasi Jalava tutustutti minut toimitustyön ihmeellisyyksiin. Niistä pienimpiä oli siihen aikaan kuvankäsittelyssä käytetty mittayksikkö cicero. Jalavan esimies Erkki Lyytikäinen sai minut ymmärtämään, miten pienilläkin painonsiirroilla voidaan tekstissä saada isoja muutoksia aikaan. Savon Sanomissa sain urheilutoimituksen esimieheltä Risto Rannalta kasvattavat moitteet liiallisesta yleisurheilufanatismista: maakuntalehden urheilutoimittaja ei saa innostua jostakin yksittäisestä tapahtumasta, kuten Kalevan Kisojen 800 metrin alkueristä, jos varsinainen työ, uutisten välittäminen lehteen, sen vuoksi viivästy. Toimittajan on opittava kunnioittamaan dead linea, määräaika, johon mennessä lehti on saatava valmiiksi. Keski-suomalaisessa yritin opetella urheilupakinointia Raimo Tuunaisen mallin mukaan. Nuorelle toimittajalle urheilupakinointi on vaikeaa, koska pakinoiden taustalla pitää olla tietoa, johon kirjoituksen näkökulma perustuu. Monesti se tieto tulee vasta vuosien toimittajakokemuksen ja verkostoitumisen seurauksena. Tuunaista urheiluosaston esimiehenä seuranneen Ilkka Kulmalan ilmavaa taittotaitoa sekä sanomisen keveyttä jaksan edelleen ihaila. Mutta vaikka olin tavannut monenlaisia mestareita, halusin vielä perusteellisemmin selvittää urheilutoimittamisen olemusta. Niinpä lähdin etsimään vastauksia yliopiston suunnasta vuonna 1992.

Tutkimustyöni etenemistä ohjasivat alkuvaiheessa journalistiikan professori Raimo Salokangas ja Touko Perko. Perkon palattua yliopistolta sanomalehti Keski-suomalaiseen jäi ohjaus professori Salokankaan vastuulle. Hänen humaani elämänasenteensa ja kannustava otteensa olivat tärkeitä erityisesti vauhdinottovaiheessa. Mielenkiintoisten kirjojen viitoittamalla akateemisilla ”syрjäpoluilla” harhailleen tohtorikandidaatin oli hyvä tietää, että professorin luokse voi aina mennä ihmettelemään ja laittamaan ajatuksia takaisin järjestykseen. Omalla kohdallani tällaista syрjäpoluilla harhailua oli esimerkiksi semiotiikkaan ja kuvatutkimukseen tutustuminen. Ei tästä harhailusta haittaakaan ole ollut, sillä näiltä poluilta löysin lopulta nykyisen aiheeni, urheilusankarit mediassa.

Erityisesti olen kiitollinen siitä historiallisesta näkökulmasta, joka professori Salokankaan ohjauksessa on työhöni tullut. Olen aina ollut harrastuksenomaisesti kiinnostunut historiasta, ja tutkimukseni kautta olen nyt perehtynyt Suomen historiaan toisaalta urheilun, toisaalta median näkökulmasta. Olen ollut vuosina 1997 ja 1998 mukana Jyväskylän yliopiston poikkitieteellisessä ”Liikunnan kulttuurihistoria” -projektissa, jonka vastuhenkilöt ovat Salokankaan ohella Suomen historian professori Toivo Nygård ja liikuntasosiologian professori Pauli Vuolle. Projektin näkyvimpiä tapahtumia on toistaiseksi ollut toukokuussa 1998 Jyväskylässä järjestetty valtakunnallinen ”Liikuntahistoria – Missä mennään?” -seminaari. Seminaarien järjestäminen ja niihin osallistuminen onkin yksi akateemisen elämän piristävimmistä piirteistä. Keväällä 1996 olin mukana järjestämässä Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksella kansainvälistä Writing Media History -seminaaria. Kenties tämän seminaarin ansiosta sain kesällä 1998 kertoa väitöstutkimuksestani Lontoossa järjestetyssä Media History ? -kongressissa.

Mediahistorian harrastamisesta on ollut yllättävällä tavalla hyötyä nykyisessä työssäni Jyväskylän yliopiston Mediainstituutissa. Seminaareissa olen tutustunut esimerkiksi ruotsalaiseen professori Lennart Weibulliin. Hän on keskeinen johtohahmo Göteborgin yliopiston SOM-instituutissa, jonka kanssa Jyväskylän yliopistoon huhtikuussa 1998 perustettu Media-instituutti pyrkii rakentamaan yhteistyötä. Tässä mielessä väitöskirjatutkimus ei ole ollut minulle vain henkilökohtainen projekti. Tärkeää toki on, että tutkimuksen tekemisen myötä olen oppinut ymmärtämään suomalaista urheilujournalismia, urheilusankareita, urheilukulttuuria ja niiden historiaa. Mutta vielä tärkeämpää on, että väitösprojektini on avannut uusia akateemisen yhteistyön mahdollisuuksia, joita nykyisessä työssäni hyödynnän.

Tutkimusta tehneet tietävät, miten vaikeata tutkimuksen päättäminen johonkin pisteeseen voi olla. Tutkiminen on prosessi, joka edistyessään herättää koko ajan uusia kysymyksiä. Omalla kohdallani väitöstutkimuksen saattamista päätökseen joudutti tieto Mediainstituutin toiminnan käynnistämisestä. Tutkimusprosessi jäi luontevasti sivuun uusien haasteiden ilmaannuttua.

Tutkimuksen tekeminen ei ole vain lukemista ja kirjoittamista. Tärkeitä ovat myös akateemiset keskustelut, joissa omia ajatuksia saa testata. Heikki Kuutti Jyväskylän yliopistosta, Erkki Karvonen Tampereen yliopistosta, Jan Ekecrantz Tukholman yliopistosta ja Bruce Gronbeck Iowan yliopistosta ovat kommenteillaan auttaneet tutkimustani eri vaiheissa suuresti. Kiitollinen olen myös viestintätieteiden laitoksen kirjastonhoitajan Pirjo Rieskjärven kärsivällisestä avusta.

Olenaisena osana tutkimuksen tekemistä on rahoitus. Tutkimukseeni ovat panostaneet Suomen Kulttuurirahasto, Suomen Kulttuurirahaston Keski-Suomen rahasto, Jyväskylän yliopisto ja Suomen Urheilutoimittajain Liitto. Kiitos luottamuksesta.

Omistan tämän tutkimuksen oman elämäni sankareille Veikolle, Joonakselle ja Samulille. Toivottavasti kummankaan poikani kohdalle ei koskaan tule sellaisia sankaruuden vaatimuksia kuin Veikko-papalle, jonka juoksu-ura päättyi miinan räjähdysen silvottua toisen jalan jouluna 1941.

Jyväskylässä syyskuussa 1998

Kalle Virtapohja

Sisällys

1. Johdanto	13
1.1. Urheilusankariltakin vaaditaan sankaritekoja	18
1.2. Paavo Nurmi suomalaisen sankarin prototyypinä	20
1.3. Symboliset sankarit mediamyllyssä	21
1.4. Tutkimuksen tavoite	24
1.5. Tutkimuksen aineisto ja menetelmä	24
2. Merkityksellistäminen	40
2.1. Kansallinen identiteetti ja merkitykset	41
2.2. Mytologiaa	45
2.3. Sankarikertomukset	48
3. Identiteetit ja rituaalit	53
3.1. Rituaalit ja urheilu	55
3.2. Urheilu ja kansallinen identiteetti	57
3.3. Kansallinen identiteetti muutoksessa	60
4. Urheilujournalismi	63
4.1. Urheilujournalismi on viihteellistä	65
4.2. Urheilujournalismin kritiikkiä	66
4.3. Kun Turun Sanomat sponsoroi Paavo Nurmea	71
4.4. Radio korosti toimittajan roolia	71
4.5. Lehtikritiikkiä radiota kohtaan	76
4.6. ”Turun Sanomat huippukunnossa talvikisoissa”	78
4.7. Viestintätavan vaikutuksia urheilujournalismiin	80
4.8. Mediatapahtuma	81
5. Journalistinen draama	84
5.1. Dramatisointi vaikuttaa ajan ja paikan kokemiseen	87
5.2. Kuka tarvitsee uutisvoittoja?	90
5.3. Lopun lähestyessä jännite kasvaa	92

6.	Pyhää urheilua	94
6.1.	Rotubiologia selitti menestystä	96
6.2.	Suomalaisuus ja urheilu	97
6.3.	Urheilu ja maanpuolustus	99
7.	Olympiakisat ja media	101
7.1.	Olympiakisat ja politiikka	103
7.2.	Suomalaisten lippuriidat olympiakisoissa	105
7.3.	Olympiakisat, televisio ja kaupallisuus	110
8.	Urheilusta mediaurheiluksi	114
8.1.	Urheilujournalismi luo jännitteitä	116
8.2.	Televisiourheilun konventiot	117
8.3.	Televisioviihdeksi keksityt lajit	119
9.	Dramaattinen kamppailu	121
9.1.	Paavo Nurmi 1932.....	122
9.1.1.	Nurmi ja draama	124
9.1.2.	Yhden palstan uutinen Suomen Sosialidemokraatissa	127
9.1.3.	Kansainvälistä tukea Nurmelle	131
9.1.4.	IAAF ylitti valtuutensa	133
9.1.5.	Edström ja Ekelund syypäiksi	137
9.1.6.	Ammattilaiseksi Ladoumèguen kanssa?	139
9.1.7.	Kolmelta taholta anottava juoksulupa	141
9.1.8.	Keskustelua säännöistä	143
9.2.	Tapio Rautavaara 1948	144
9.2.1.	Perinteiden komea jatkaja	145
9.2.2.	Suomen ja TUL:n voitto	147
9.2.3.	Kamppailu olosuhteita vastaan	148
9.2.4.	Sankarin perhe esillä	150
9.2.5.	Gallup kertoi yleisön tunnelmista	154
9.2.6.	Huoleton heinäsiirkka	155

9.2.7. Suuri yleisö toi lisäarvoa	158
9.3. Veikko Hakulinen 1960	159
9.3.1. ”Nyt. Nyt näen. Nyt kaksi hiihtäjää ...”	161
9.3.2. Perinteet saivat jatkoa	165
9.3.3. Squaw Valleyn ensimmäinen kultamitali	165
9.3.4. Hiihtokuningas	166
9.3.5. Koko kansan kultamitali	167
9.4. Keke Rosberg 1982	168
9.4.1. Historiallinen saavutus	170
9.4.2. Selittäjästä sankariksi	171
9.4.3. Ihminen ja tekniikka vastakkain	173
9.4.4. Suomen asialla	174
9.4.5. Keke sankarina	177
9.4.6. Keke kritiikin kohteena	178
10. Draaman huipennus	182
10.1. Hannes Kolehmainen 1912	182
10.1.1. Hanneksen kyvyt olivat tiedossa	184
10.1.2. Hannes urakoi Suomen puolesta	186
10.1.3. Hannes työläisnuorison esikuvana	190
10.2. Lasse Viren 1972	192
10.2.1. Maankamaralta olympiavoittoon	193
10.2.2. Oli jo aika – Berliinin päivistä 36 vuotta!	195
10.2.3. Meidän voitto	195
10.2.4. Suosikkeina Juha V. ja Lasse V.	196
10.2.5. Lasse sankarina	197
10.3. Marja-Liisa Hämäläinen 1984	198
10.3.1. Varovaisia menestysodotuksia	199
10.3.2. Kampppailu oman itsensä kanssa	202
10.3.3. Marja-Liisa ja Harri	205
10.3.4. Verenvaihtokohu ohitti Marja-Liisan	206
10.3.5. Marja-Liisa ja Suomi	208
10.4. Curt Lindström 1995	210

10.4.1. Ruotsalainen kansallissankari Suomessa	212
10.4.2. Lindström joukkueen symbolina	214
10.4.3. Lindström myyttisenä viestintuojana	218
10.4.4. Pehmeä Lindström	220
11. Taustatekijöiden vaikutus sankareiden syntyyn	222
11.1. Yhteiskunnallinen tilaus	227
11.2. Urheilun rituaalisuus takaa suosion	228
11.3. Kansallisvaltion pönkittäjät	229
11.4. Moniarvoistuvan urheilun ilmentäjät	232
11.5. Television uusi tyyli auttoi huuman syntyä.....	234
11.6. Pinnallistuvaa kehitystä	235
12. Urheilujournalismin draama ja sankarit	239
Lähteet	243
LIITE: Abstract.....	258

1. Johdanto

Martti Jukola julkaisi vuonna 1932 suomalaisen urheilun uskontunnustuksen *Me uskomme urheiluun*, jossa hän tendenssinomaisesti ylistää urheilua ja urheilijoita. Kirja on kirjoitettu vuonna 1931 Los Angelesin 1932 olympiakisoja odotellessa. Kirja tarjoaa perusteluja urheilun merkittävyydestä ja se toimii nuorten urheilijoiden innostajana. Kirjan ilmestyessä elettiin suomalaisen urheilun kultakautta. Suomalaiset yleisurheilijat ja painijat olivat maailman ehdotonta eliittiä.

Suomen kausi urheilun suurvaltana päättyi sotiin. Helsingin olympiakisat 1952 nostattivat vielä urheilukuumetta, mutta 1960-luvulla suomalaisen vapaa-aikaan löytyi muitakin vaihtoehtoja kuin urheilu. Ja urheilukin muuttui. Rahasta tuli arkipäivää, amatööriys huippu-urheiluun liitettynä ihanteena vanheni viimeistään 1970-luvulla mm. erilaisten stipendijärjestelmien ja urheilusponsoroinnin kehittymisen myötä. Naiset tulivat entistä totisemmin urheiluun, samoin doping, vaikka siitä yritettiin päästä eroon kielloilla, rangaistuksilla ja testeillä. Kun Martti Vainio oli jäänyt kiinni kielletyistä aineista vuonna 1984, tuntui usko urheilun ihanteisiin loppuvan. Urheilujohtajien tavoitteeksi tulikin nopeasti ”uskon palauttaminen urheiluun”. Tämän siivittämänä kirjoitti Osmo I. Kaila Aamulehteen (29.1.1985) kriittisen artikkelin ”Uskoisimmeko yhä urheiluun”. Vuonna 1990 hän julkaisi urheilua käsitelleitä lehtikirjoituksiaan 1960-, 1970 ja 1980-luvuilta samannimisessä kirjassa (Kaila 1990). Kirjoituksissa on otettu etäisyyttä hurmoshenkiseen huippu-urheiluun, niissä on paljon kritiisyyttä, mutta paljon myös uskoa perusurheiluun.

Paljon puhuva on myös Suomen urheilun ja liikunnan tuoreimman historiateoksen nimi. 500-sivuisen kirjan nimeksi on valittu *Suomi uskoi urheiluun*. Vuonna 1992 ilmestynyt kirja oli Liikuntatieteellisen Seuran yhteydessä toimineen Suomen liikuntahistoria -projektin laajin yhteishanke ja sen päätöstyö. Teoksen kysymyksenasettelu ja tarkastelutapa ovat yhteiskuntahistoriallisia. Kirjassa on otettu etäisyyttä sankareihin ja ennä-

tyksiin niin paljon, että kirjan skeptiseltä kuulostava otsikko tuntuu osuvalta.

Miksi urheilun asema on muuttunut näin paljon? Miksemme me enää uskoisi urheiluun? Ovatko ihanteet kuolleet? Miksi? Entä miten on käynyt sankareille? Uskon, että taustatekijöiden, kuten yhteiskunnan, muuttuminen selittää paljon tapahtuneita muutoksia. Yksi tällainen muuttunut taustatekijä on media, joka asioista kertoo. Tässä tutkimuksessa haenkin vastauksia median muuttumisesta, sillä tiedotusvälineiden muuttuminen on tapahtunut urheilusta riippumatta, mutta urheilun muutokset ovat oletukseni mukaan ainakin jossain määrin sidoksissa median muuttumiseen. Esimerkiksi radion keksiminen oli urheilusta riippumatonta, mutta urheilun radioinnilla oli monia vaikutuksia urheiluelämään. Suurimmat urheilulajit onnistuivat 1930-luvulla saamaan jopa korvauksia radiointisopimuksista (Lyytinen 1996, 103–106). Radiolla oli vaikutuksia myös sanomalehtien urheilujournalismiin, sen kieleen ja tapaan käsitellä asioita. Nopeuden merkitys korostui, mutta toisaalta radion nopeudelle lehdet eivät voineet mitään. Niinpä lehtien oli luontevaa keskittyä asioiden taustoittamiseen.

Myös television keksimisellä ja yleistymisellä oli vaikutuksista urheiluun ja sanomalehtien urheilujournalismiin. Televisio tarjosi lehdille entistä enemmän taustoittajan roolia. Toisaalta televisioidut lajit ja tapahtumat saivat televisioinnin myötä ”tärkeän” imagon, joten lehtien oli vastattava sähköisten kilpailijoidensa lähetykseen tarjoamalla painetussa muodossa ”enemmän”. Koska median muutokset ovat vaikuttaneet sanomalehtien urheilujournalismiin, ovat muutokset luultavasti vaikuttaneet myös urheilusankareihin eli siihen tapaan, jolla urheilusankareita on urheilujournalismin teksteissä käsitelty ja luotu. Yksi tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteista onkin selvittää, miten urheilusankareita on mediassa tällä vuosisadalla käsitelty ja miten käsittelytapa on vuosien kuluessa muuttunut.

Vuonna 1995 suomalaiset olivat jälleen täysillä urheilun pauloissa Suomen voittaessa ensimmäisen kerran maailmanmestaruuden jääkiekossa. Tuota voittohuumaa hyödynnettiin monella tavalla, mm. keräämällä 300 miljoonaa markkaa Helsingin Pasilaan rakennetun suuren monitoimijää-

hallin, Hartwall Areenan, rakentamiseen. Suomi uskoikin, kaikesta urheilujournalismiin tulleesta kriittisyydestäkin huolimatta, jälleen urheiluun.

Suomi uskoi urheiluun -teoksen tavoitteeksi asetettiin urheilun ja liikunnan asettaminen yhteiskunnallisiin ja poliittisiin kehyksiinsä. Hentilä (1992, 13) kirjoittaa, että seuraava askel ja tehtävä liikuntahistorian tutkimuksessa olisi varsinaisen liikunnan ja urheilun kulttuurihistorian kirjoittaminen. Urheilujournalismi on yksi tärkeä osa suomalaista liikunnan ja urheilun kulttuurihistoriaa. Näin ollen tämän urheilun sankaritarnoita käsittelevän tutkimuksen yhtenä tavoitteena on tarjota uusia näkökulmia suomalaisen liikunnan ja urheilun kulttuurihistoriaan. Käytännössä asetan urheilusankareiden ”suuruuden” kyseenalaiseksi ja tutkin, miksi urheilusankareilla on niin suuri merkitys meidän kulttuurissamme, että heidän voittonsa saa suuretkin kansanjoukot hurmioitumaan.

Tutkin journalistista draamaa ja urheilusankareita. Haluan selvittää, miten journalistinen draama osallistuu urheilusankareiden rakentamiseen urheilujournalistisissa teksteissä. Teksteillä tarkoitan paitsi sanomalehtitekstejä, myös muita kulttuurisia tekstejä, jolloin teksteiksi voidaan myös lukea radio- ja televisio-ohjelmat. Laajasti ajatellen mitkä tahansa rakennelmat ja merkit voidaan ymmärtää teksteiksi, mutta tässä työssä keskityn journalistisiin tuotoksiin. Kyse on tekstuaalisesta kulttuurintutkimuksesta. Tekstien merkitykset ovat kulttuurisidonnaisia ja tekstit ammentavat merkityksensä ympärillä olevasta kulttuurista (Lehtonen 1996). Esimerkiksi luolamaalaukset ovat tekstejä, jotka kertovat asiantunteville tulkitsijoille mielenkiintoisia asioita tekijöistään ja heidän elinympäristöstään. Samalla tavalla urheilujournalismin teksteistä on luettavissa mielenkiintoisia asioita urheiluelämästä, journalismista ja ympäröivästä yhteiskunnasta.

Tutkimukseni on sijoitettavissa kulttuurintutkimuksen alueella pikemmin rituaalianalyysin (Carey 1989, 18–19; Real 1996; Real 1989; Dayan & Katz 1992) kuin kriittisen tutkimusperinteen alueelle. Rituaalianalyysi on kiinnostunut yhteisyyden ja yhteisöllisyyden tuottamisesta viestinnän avulla, ei siitä kuinka luotettavasti tai nopeasti tietoa siirretään paikasta toiseen. Yhteisöllisyydestä on kyse silloin kun kymmenet- tai sadattuhantet ihmiset hullaantuvat juhlimaan ja heiluttamaan Suomen lippuja seu-

rattuaan ensin televisiosta jääkiekko-ottelua, kuten tapahtui Suomen voitettua maailmanmestaruuden vuonna 1995. Tietoteoreettisesti kyse on konstruktivistiseen perinteeseen kuuluvasta lähestymistavasta, jonka mukaan todellisuutta koskeva tieto rakennetaan aina jostakin näkökulmasta. Viestinnän rituaalimallissa viestinnän keinoin tuotetaan, ylläpidetään, korjataan ja muutetaan todellisuutta (Carey 1989; ks. Real 1996 ja 1989). Urheilusankaritkin ovat osa viestinnän keinoin tuotettua todellisuuttamme. Sankarit näyttäisivät olevan luonnostaan sankareita, mutta Lévi-Straussin luonto-kulttuuri-erottelun mukaan urheilusankarit kuuluvat pikemminkin kulttuurin piiriin. Lévi-Straussin antropologiaan pohjautuvassa strukturalistisessa semiotiikassa tehdään ero luonnon ja kulttuurin välillä korostaen myyttien merkitystä kulttuurin kannalta tärkeimpien erotellujen ylläpitäjänä (Tarasti 1990). Koska sankarit ovat kulttuurisidonnaisia hahmoja, on sankareiden tutkimisessa otettava kulttuuritekijät huomioon.

Toisaalta tätä tutkimusta voidaan tarkastella myös kriittiseen tutkimusperinteeseen kuuluvana, onhan tavoitteena purkaa urheilun myyttisiä rakennelmia. Andrew Jenningsin (1996; 1992) tutkivan journalismin alueelle kuuluvien tutkimuksien mukaan kansainvälisen urheiluliikkeen ja erityisesti sen kirkkaimman moraalinvirtijan, kansainvälisen olympiakomitean KOK:n johdossa oleville henkilöille valta ja oma asema ovat tärkeämpiä kuin urheilun ja urheilijoiden etu. Tällainen ei voi olla urheilujärjestelmän kannalta hyväksi. Myös Vuolle (1995) on sitä mieltä, että urheilujärjestelmä on taantunut. Perusteena on urheilun kaupallistumisen ja teollistumisen aiheuttama maallistumisprosessista. Kaupallisesti hyödynnettävät urheilusankarit näyttelevät näkyvää osaa tässä prosessissa.

Tutkin siis urheilujournalistisen draaman ja laajemmin median osuutta urheilusankareiden saaman sädekehän syntyyn. Urheilun miljoonien markkojen markkinat perustuvat juuri tuon myyttisen sädekehän hyödyntämiseen. Purkamalla urheilusankaruutta tuottavia merkityksiä pyrin selvittämään sankareiden anatomiaa.

Urheilusankaruus on sankaruutta, jossa sankariteot tehdään urheilukentillä. Sankariteot edustavat hyvää muiden ihmisten eli sankarin edustaman yhteisön silmissä. Näin ollen sankari saa merkityksensä sankarina,

sankarin aseman, muilta ihmisiltä ajankohdan ja yhteiskunnallisen tilanteen sanelemien ehtojen mukaisesti. Sankari onkin yhteisöä kokoava ja yhteisyyttä tukeva symboli. Sankarin tekemistä sankariteoista media leipoo omia sankarikertomuksiaan. (Virtapohja 1997e)

Real korostaa, että mediaa on pyrittävä demokratisoimaan ja ihmisiä on opetettava ymmärtämään median toimintaa (Real 1989, 257–259). Samanlainen kasvatustavoite on esimerkiksi Mastermanilla (1991). Mediatarjonnan edelleen lisääntyessä valistuneet median kuluttajat osaavat tehdä perusteltuja mediavalintoja. Samoin valistunut mediakansalainen osaa suhteuttaa näkemänsä ja kuulemansa laajempiin kehyksiin.

Valistuneen ja kriittisen mediakansalaisen tavoite edustaa päinvastaista ajattelutapaa verrattuna siihen malliin, joka kansainvälisen olympiakomitean johdossa on esitetty. KOK haluaisi kontrolloida kansainvälisten urheilutoimittajien, erityisesti tv-selostajien, työtä (Jennings 1996). Tavoitteena olisi, että koko maailmalle tarjoiltaisiin yhtenäinen esitys olympiakisoiista. Keskittymisen seurauksena KOK:n valta ja rahastusmahdollisuudet kasvaisivat entisestään. Taustalla lienee ajatus, että ihmiset ovat passiivisia ja kritiikittömiä mediankuluttajia, jotka media voi manipuloida tahdottomiksi orjiksi.

De Moragas Spà et al. (1995) tutki Barcelonan 1992 olympiakisojen avajaisia ja totesi eri maiden avajaislähetysten eroavan suuresti toisistaan siitä huolimatta, että selostajien työtä ohjataan tarkoin käsikirjoituksin ja erityisin liikennevaloin, jotka kertovat milloin tulisi selostaa ja milloin olla hiljaa. Tämä moninaisuus on ongelmallista suurta kontrollia haluavan KOK:n kannalta, koska selostajien erilaisten painotusten vuoksi alkuperäinen KOK:n asemaa pönkittävä sanoma ei leviä toivotulla tavalla eri puolille maailmaa.

Propagandistisesti kunnianhimoinen tavoite, että jokin viesti tai ideologia voitaisiin joukkoviestimien avulla pakkosyöttää suurelle ihmisjoukkoille, ei luultavasti toimisi moniarvoisena postmodernina aikanamme, jolloin joukkoviestintä on pirstoutunut moneen kanavaan ja monesti ristiriitaisiin sanomiin. Ajatus riitelee reseptitutkimuksen koulukunnan ja kulttuurintutkijoiden näkemysten kanssa. Merkitykset eivät siirry lääkeruiskulla

sellaisenaan lähettäjältä vastaanottajalle, vaan merkitykset syntyvät siinä tilanteessa kun historiallinen lukija kohtaa tekstin (ks. Pietilä 1995, 16). Tällöin lukijan, tai kuulijan tai katsojan, aikaisemmat tiedot ja kokemukset vaikuttavat siihen tulkintaan, jonka teksti saa. Pietilä (em.) kirjoittaa, että tekstit ovat merkityspotentiaaleina monimerkityksisiä, mikä on yksi tulkintaeroja tuottava seikka.

Myös lukemistilanne saattaa sisältää häiriötekijöitä, jotka häiritsevät viestin perillemeno. Esimerkiksi televisionkatsoja saattaa käydä jääkaapilla juuri ratkaisevalla hetkellä, joten häneltä menee ohi voittomaali, tai mikä joukkoviestinnän taloudellisten vaikutusten kannalta vielä vahingollisempaa, partavesi- tai automainos. Eli lähettäjän viesti ei mene napostelun tms. syyn vuoksi perille lähettäjän toivomassa muodossa.

1.1. Urheilusankariltakin vaaditaan sankaritekoja

Urheilusankari on sankari, joka urheilun kentällä tekee sankarillisia tekoja. Tässä on samalla sankarin minimimääritelmän ensimmäinen ehto: Sankari tekee sankaritekoja. Tämä pätee myös fiktiivisiin sankareihin, joiden urotekoja voi Karvosen (1988) mukaan pitää leimallisesti myös urostekoina: länsimaaisessa kulttuuripiirissä sankariteot ymmärretään pikemmin miehiiseen kuin naiselliseen kulttuuriin kuuluviksi. Sankarin minimimääritelmään liitän kolme muutakin ehtoa (Virtapohja 1997e): sankari on hyvän puolella, sankari saa arvostuksen muilta eli ympäröivältä yhteisöltä ja lisäksi sankariteoista kerrotaan aina kertomuksia. Nykyään näitä sankarikertomuksia kertovat joukkoviestimet. Niillä on siten sama tehtävä kuin entsaikojen runonlaulajilla: media kertoo meille uutisia muista ihmisistä, mutta samalla media ja erityisesti median käyttö kertoo meille myös itsestämme, millaisia me itse olemme.

Määritelmän mukaan sankari siis edustaa hyvää. Ahlmanin (1925; 1976) mukaan sankari on vitaalisten arvojen ruumiillistuma, ja sankarissa tulee esiin yhteisön ehdoton elämäntahto. Kun sankari siis edustaa yhteisön kannalta hyviä arvoja, tulemme luontevasti sankarin määritelmän

kolmanteen ehtoon: sankari saa arvonsa ja sankariasemansa muilta eli omalta yhteisöltään. Reinikainen (1991) tekee juuri tässä eron sankarin ja julkkiksen välillä. Sankari edustaa yhteisöä, mutta julkkis on omia etuja ajava yksityishenkilö.

Kansallissankarin yhteisönä on oma kansa ja suomalaisen kansallissankarin yhteisönä on näin ollen Suomen kansa. Suomalaisen sankarin tekojen on oltava sellaisia, että Suomen kansa tai ainakin suuri osa Suomen kansasta kokee sankarin teot merkityksellisiksi ja määritelmän mukaan ”hyviksi” nimenomaan suomalaisuuden kannalta. Tämän yhteisöllisyyden, suomalaisuuden, kannalta hyviksi teoiksi voidaan nähdä sellaiset teot, jotka lujittavat tätä yhteisöllisyyttä. Suomalaisuuden kannalta huonoja tekoja ovat puolestaan sellaiset teot, jotka heikentävät yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, suomalaisuutta.

Sankari on yhteisöä kokoava ja yhteisyyttä tukeva symboli. Sankarin tekemistä sankariteoista media dramatisoiden leipoo omia sankarikertomuksiaan.

Suomalaisuus realisoituu suomen kielessä ja muutamissa hyvin tuntemissamme kansallisissa symboleissa, kuten siniristilipussa, Maamme-laulussa ja leijonavaakunassa. Samoin suomalaisuus liitetään monesti suomalaiseen luontoon. Tosin suomalaisen luonnon erottaminen vaikkapa ruotsalaisesta voi olla hankalaa.

Suomalaisuuden lähettiläiksi mielellään mieltämämme urheilusankarit eivät suinkaan ”luonnostaan” ole suomalaisuuden ruumiillistumia. Kyse on siitä, että haluamme aktiivisesti nähdä suomalaisuuden liitettäväksi menestyvien suomalaisten urheilijoiden perusominaisuudeksi, jolloin rakennamme yhteenkuuluvuutta, näkymätöntä sidettä tai eräänlaista sukulaisuuden tunnetta itsemme ja näiden sankarien välille. Tämä yhteenkuuluvuuden tunne on edellytys sille, että voimme samastua näihin median dramatisoimiin sankareihin, jännittää heidän kanssaan ja iloita heidän menestyksestään tai vastaavasti masentua heidän tappioistaan.

1.2. Paavo Nurmi suomalaisen sankarin prototyyppinä

Kestävyyssjuoksija Paavo Nurmea on luonnehdittu runsain adjektiivein. ”Älykkyys, kunnianhimo, pitkäjänteisyys ... nerous”, ovat attribuutteja, joita Hannus (1988, 28) luettelee Nurmeen yhdistetyksi luonnehtien edelleen: ”Joillekin hän oli tiedemies, joillekin suomalaisen sisun kirkkain ilmentymä.” Nurmi oli vaatimaton, ei puhunut turhia, ei pelännyt vastuksia tai ruumiillista työtä, ja lisäksi hän menestyi maailmalla vierasmaalaisien silmissä. Näin pohjustui kuva yksinäisyydessä kirkastuksen saaneesta sankarista, jonka voitot olivat palkkiona kieltämyksistä. Erityisen tärkeää oli, että Nurmi oli parempi kuin ruotsalaiset ja amerikkalaiset juoksijat. Suomalaisen enemmistö kun on ainakin tämän vuosisadan ajan rakentanut omaa minuuttaan ruotsalaisia kyräillen ja amerikkalaisuutta ihailien.

Suomi oli 1920-luvun alussa nuori kansakunta, joka etsi omaa identiteettiään. Nurmen kaltaiselle kansakuntaa kokoavalle sankarihahmolle oli olemassa yhteiskunnallinen tilaus. Sitä tilausta vahvisti urheilun liittämisen kansakunnan selviämiskamppailun rakennustekijäksi. (Virtapohja 1997d; 1997e)

Nurmi oli hahmo, joka kohosi vuoden 1918 sodassa jakautuneen kansan yhdistäväksi kansalliseksi symboliksi siitäkin huolimatta, että hän itse korosti yksilöllisyyden ja henkilökohtaisuuden merkitystä (Itkonen – Knuuttila 1997, 17). Jos tänä päivänä joku urheilun seuraaja vierastaa urheilusankari Paavo Nurmea kansallisena symbolina tai ihannesuomalaisena, ei tuota vierastamista voi tuomita. Ajan mukana aatteet ja arvostukset muuttuvat.

Fornäs (1995) vertaa kulttuuria virtaan, joka on koko ajan liikkeessä. Postmodernissa maailmassamme jokaisella on oikeus valita omat ihanteensa. Yhteistä on kuitenkin, että tänäänkin ihailtut urheilusankarit pyritään esittämään samanlaisissa suomalaisissa kehyksissä kuin Paavo Nurmi aikanaan.

Formuloiden maailmanmestari Keijo ”Keke” Rosberg esitettiin mediasa 1980-luvun alussa edelleen suomalaisena, vaikka Rosberg itse halusi

identifioitua maailmankansalaiseksi. Suomalaisuus on kaikkien suomalaisten pienin yhteinen nimittäjä ja samalla kuitenkin voimakkain mahdollinen määre, joka puhuttelee Suomessa asuvia ja suomalaisiksi itsensä mieltäviä ihmisiä. Jopa jääkiekkomaajoukkueen ruotsalaisen päävalmentajan Curt Lindströmin sinikeltaisuuden saattoi havaita muuttuvan sinivalkoisuudeksi sen jälkeen, kun Lindström oli johdattanut jääkiekkoleijonat maailmanmestaruuteen vuonna 1995.

1.3. Symboliset sankarit mediamylyssä

Media korostaa henkilöitä, joista tulee median myllytyksessä sankareita ja julkkiksia. Heidän myötänsä media tekee itsestäänkin kiinnostavan. Sankarit ja julkkikset ovat mediabisnekselle nykyään suoranainen elinehto. Tämä korostui mm. television Neloskanavan juontajien valinnoissa vuonna 1997: juuri yliopistoista valmistuneet ammattitaitoiset nuoret mutta vielä ”nimettömät” toimittajat jäivät sivuun, kun ennestään julkisuudessa paistatelleita julkkiksia palkattiin juontotehtäviin.

Klapp (1964) selittää sankareiden ja julkkisten suosiota näiden symbolisella funktiolla. Klappin julkkissankarit ovat julkisen draaman päähenkilöitä. Karvonen (1997, 191) luonnehtii Klappin teoriaa usdurkheimilaiseksi ja rinnastaa ”julkisen draaman” durkheimilaiseen rituaaliin. Julkisuuden henkilö, julkkis, on elävä legenda, joka elää kulttuurisesti hänestä kerrotuissa kertomuksissa (Klapp 1964, 20). Urheilusankarit ovat siinä asemassa, että he muuttuvat helposti tällaiseksi kansan yhteiseksi omaisuudeksi. Paavo Nurmi, Tapio Rautavaara ja Martti Nykänen ovat esimerkkejä olympiavoittajista, joista on tullut eläviä legendoja. Suomalaisista urheilutoimittajista tällaiseen julkkisasemaan ovat kohonneet jotkut radion ja television toimittajat, radiotoimittajista selvimmin Pekka Tiilikainen, Paavo Nojonen ja Raimo Häyrinen.

Symbolinen johtaja on henkilö, joka toimii ensisijaisesti merkityksensä ja imagonsa kautta, riippumatta virallisesta asemasta. Kuuluisuuksien problematiikkaan perehtynyt Klapp pitää sankarin, konnan ja narrin

ideoita käyttökelpoisina symbolisen johtajuuden ymmärtämisessä. Kyse ei ole stereotyypeistä vaan sosiaalisista rooleista. Klappin (1962, 15–16) mukaan stereotyyppin käsitteeseen liittyy epätarkkuutta ja ulkoryhmiin kohdistettuja epäluuloja, mutta sosiaaliset roolit ovat kansan viisautta ja tarkkanäköisyyttä.

Julkinen draama on sosiaalinen prosessi, jossa yleisö kokee asioita julkisuudessa esiintyvien roolihahmojen, ”näyttelijöiden”, dramaattisen vastakainasettelun ja toiminnan kautta. Julkisesta draamasta on tullut yhä merkittävämpi epävakaassa, muuttuvassa massayhteiskunnassa. Julkinen draama syntyy pääasiassa joukkoviestinnän avulla. (Klapp 1964; Karvonen 1997, 197)

Moni haluaisi sankariksi ja kansan palvomaksi suosikiksi, mutta kansan maku on arvaamaton (Klapp 1964, 27). Atlantin yli lentokoncellaan vuonna 1927 lentänyt Charles Lindbergh oli itse asiassa vasta 27. ihminen, joka lensi yli valtameren, mutta juuri hänestä tuli Amerikan palvoma populaari idoli. Lindberghin osakseen saamaa sankaripalvontaa on selitetty tuhkimotarinan juonella, yksinäisyyden paatoksella, lennon psykologisella ajoituksella ja amerikkalaisten tuolloisella mielialalla. Jotkut ihmiset esittävät sellaisia suuria yleisöjä tyydyttäviä dramaattisia rooleja, että heitä, näitä roolihahmoja, käytetään psykologisesti. (Klapp 1964, 30–31) Suomessa urheilusankareille on perinteisesti annettu kansallissankarin, kansakunnan pelastajan rooli.

Kansan suosikin ennustaminen on vaikeaa neljästä syystä. Ensinnäkin kansan keskuudessa vallitseva yleinen mieliala vaihtelee ennalta arvaamatta, eikä ole olemassa tarkkaa menetelmää mielialojen pohjavirtausten selvittämiseksi. Joskus vain sattuu olemaan sopiva aika tietynlaisille sankareille tai syntipukeille. Esimerkiksi sodan aikana on tilaus marttyyreille tai sankareille. Lindbergh nousi suosikiksi hetkellä, jolloin kansa kyllästyytään Hardingin skandaaleihin odotti hienoa, puhdasta nuorta miestä palauttamaan idealistisen uskon parempiin aikoihin. Samantapainen tilaus oli Kennedylle vuonna 1960. (Klapp 1964, 39–40) Ruotsalainen Curt Lindström nousi Suomessa kansallissankarin asemaan valmennettuaan Suomen jääkiekkomaajoukkueen maailmanmestaruuteen vuonna 1995.

Lindström synnytti sellaista palvontaa, että hän selvästi vastasi kansan syviin tuntoihin.

Toinen syy kansan suosikin ennustamisen vaikeuteen on se, että symbolinen johtaja on ”emergentti ilmiö” eli se syntyy asteittain vuorovaikutuksellisessa prosessissa henkilön ja suuren yleisön välillä. Vasta nähdessämme ilmiön toteamme tapahtuneen. (Klapp 1964, 32, 34, 40–41)

Kolmas syy suosion arvoituksellisuuteen on dramaattisuuden periaate, joka tuottaa jakoa ”hyviin” ja ”pahoihin”. Hyvä kaveri voi muuttua konnaksi tai narriksi, jos hän esimerkiksi toimii väärään aikaan. Neljäs syy on henkilön ”värikkyydessä”, karismassa. Värikkyyden määrittely vaistomaiseksi itsensä dramatisoinnin kyvyksi ei vielä paljon auta. Tämä värikkyyksi ei ole vain kummallisesti tai kiinnostavasti toimimista, se liittyy myös symbolismiin. (Klapp 1964, 41–42)

Klappin hengessä urheilusankareita voidaan tarkastella symbolisina johtajina, draaman päähenkilöinä. Näitä symbolisia johtajia voidaan eritellä Sankarin lisäksi ainakin viisi luokkaa: Lahjomaton, Ihailun kohde, Suositettu konna, Koominen hahmo ja Suositettu uhri. Sankarin kohdalla yleisön perustava suhtautuminen on identifikaation, samastumisen suhde. (Klapp 1964, 43–52) Karvonen (1997, 199) tulkitsee tämän niin, että ihminen lukee urheilusankarin itseensä (identiteettiinsä) kuuluvaksi: me voitimme, tai Suomi voitti! Ei siis vain niin, että urheilija N. N. voitti. Identiteettioperaatioissa myös erottaudutaan jostakin, esimerkiksi ruotsalaisuudesta. Karvonen (em.) mainitsee esimerkkinä jääkiekon maailmanmestaruuden 1995. ”Me” voitimme joukkueen kautta ja vaikutus yleiseen mielialaan oli valtava. Populaari sankari vakuuttaa: Me olemme sittenkin hyviä!

Draaman päähenkilönä sankari antaa yleisölle voimakkaan kokemuksen. Sankari antaa yleisölle myös toimintamalleja. Lisäksi sankari toimii identifikaation välineenä. Sankarin ”käyttäminen” psykologisesti nostaa yhteisön moraaliala, tarjoaa vakiintuneita roolimalleja, tarjoaa yhteisölle tai ryhmälle leiman (self-image), dramatisoi asioita mobilisoiden siten erilaisia kansanliikkeitä tai synnyttää sankarikultin palvojia. (Klapp 1964, 43–44)

Julkisuuden henkilö voi asettua draamalliseen kohtaamiseen seitsemällä eri tavalla: 1) kunnianarvoisa seremoniallinen kohtaaminen, 2) sankaruut-

ta tuottava kohtaaminen tai vastakkainasettelu, 3) konnuutta tuottava kohtaaminen, 4) narriksi tekevä kohtaaminen, 5) uhriksi tuleminen, 6) traaginen rooli, 7) vetäytyminen tai menetys ilman häpeää. (Klapp 1964, 77–97)

Julkinen draama, joka toimii nykyään pitkälti median välityksellä, selittää suuresti journalismin toimintaa, toimittajien monesti alitajuisesti tekemiä valintoja ja yleisön luontaisia reaktioita. Luvussa 5 esittelen näemykseni journalistisesta draamasta. Se on saanut paljon vaikutteita tässä alaluvussa esitellystä Klappin ”julkisesta draamasta”. Samoin sankarikäsitykseni perustuu tässä alaluvussa esiteltyihin Klappin ”symbolisiin sankareihin”.

1.4. Tutkimuksen tavoite

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten urheilujournalismi osallistuu urheilusankareiden tuottamiseen. Tutkin sankareiden mediarepresentaatioita, juttuja ja kuvia, joiden perusteella suuri yleisö muodostaa käsityksensä sankareista. Keskeinen mielenkiinnon kohde on, miten urheilusankarit tehdään merkityksellisiksi mediassa. Erityisesti minua kiinnostaa, miten journalistinen draama nostaa urheilusankareita. Tutkimus pyrkii myös valaisemaan, miten urheilujournalismin sankarit osallistuvat kansallisen identiteetin rakentamiseen. Samoin selvitän, miten sankarit Hannes Kolehmaisesta 1912 Curt Lindströmiin 1995 ovat muuttuneet.

1.5. Tutkimuksen aineisto ja menetelmä

Sankarit ovat journalistisen draaman päähenkilöitä. Journalistinen draama on saanut vuosikymmenten kuluessa runsaasti uusia ulottuvuuksia jo yksin viestintävälineiden valikoiman kasvun myötä, mutta myös taloudellisten ja kulttuuristen muutosten vuoksi. Samalla sankareiden asema on muuttunut siitä, mitä se oli vuosisadan alussa ihmisten keskittyessä lähin-

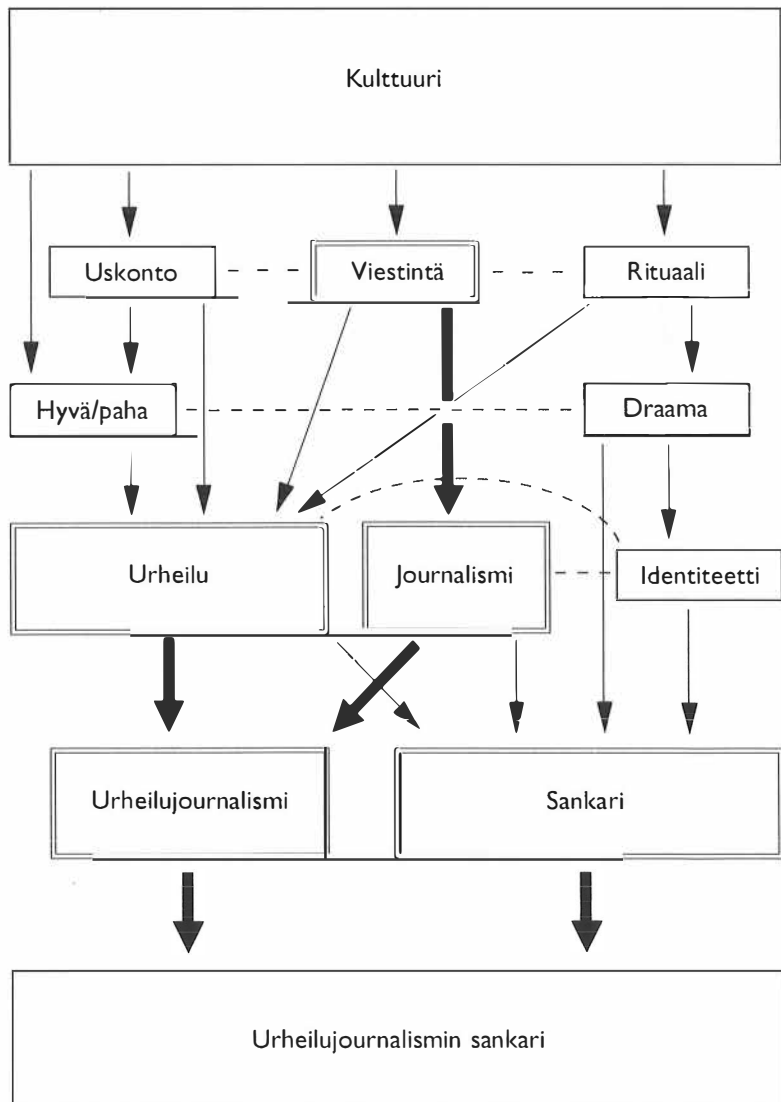
nä omiin tai lähialueensa asioihin. Nykyisin media tekee globaaleista asioista meille jokapäiväisiä. Ja samalla globaalit draamat liikuttavat meitä globaaleine sankareineen. Harvoin on Suomessa yhtä moni silmäpari kostunut kuin prinsessa Dianan hautajaisten aikana syyskuussa 1997.

Urheilusankareiden syntyyn vaikuttavista tekijöistä draama on vain yksi, tosin tässä tutkimuksessa keskeinen tekijä. Draama syntyy monesti rituaalinomaisesta toiminnasta, ja rituaalit ovat puolestaan kulttuurisidonnaisia. Kulttuuri onkin kaiken taustalla oleva lähtökohta, joka näkyy viestintätavoissa, uskonnossa ja siinä, miten hyvä ja paha ymmärretään. Nämä kaikki saavat konkreettisia muotoja urheilussa, josta urheilujournalismi tekee omia kertomuksiaan. Urheilujournalismi on luonnollisesti urheilua käsittelevä journalismin alalaji, ja journalismi puolestaan on yksi viestintän muoto. Journalismi saa voimaa draamasta, joka vaikuttaa myös sankareiden ja identiteettien, niin kansallisten kuin henkilökohtaisten, syntyyn. Urheilujournalismin sankareiden analysoinnissa on näin ollen syytä ottaa ainakin jossain määrin huomioon lukuisia taustatekijöitä, joista sankareiden syntyyn vaikuttavat tekijät ja urheilujournalismin konventiot ovat luonnollisesti kaikkein keskeisimpiä. Olen mallintanut tätä asetelmaa, mutta urheilujournalismin esittämien sankareiden taustalla olevat voimat ovat paljon kiharaisemmat ja moniulotteisemmat kuin yksinkertaistetussa mallissani (KUVIO 1.). Käytännössä pelkistetty malli auttaa kuitenkin hahmottamaan tutkimusasetelmaani.

Urheilun draama

Käytän tässä tutkimuksessa draamaa kahdessa merkityksessä, jotka menevät osittain limittäin. Urheilulla on näytelmäluonne siinä mielessä, että urheiluun kuuluu *näyttämisen* halu. Urheilulle on luonteenomaista, että aktiivisten tekijöiden, *aktoreiden*, ja tapahtumia seuraavien katsojien välille syntyy jännite. Siinä mielessä urheilu on draamallista. Mutta urheilussa on myös riskejä ja yllättäviä käänteitä, kuten viime hetken maaleja tai suosikien yllättäviä tappioita. Tämä on urheilun dramatiikkaa.

Kuvio 1: Urheilujournalismin sankarien taustalla vaikuttavat kulttuuriset virtaukset

Journalistinen draama

Journalistinen draama on analoginen urheilun draaman kanssa. Journalismia tehdään yleisölle, joka käyttää journalistisia tuotoksia esimerkiksi viihtyäkseen tai saadakseen tietoa. Yleisön edustaja lukee juttuja, mikäli juttujen ja lukijan välille syntyy jännite. Journalismillakin on siten draamaattinen luonne. Toisaalta muutos ja yllätyksellisyys kuuluvat uutisen luonteeseen, joten uutisissa on usein dramatiikkaa yllin kyllin. Draaman päähenkilö identifioituu usein sankariksi tai saa sankarillisia piirteitä. Näin myös journalistisessa kontekstissa. Toimittaja piirtää monesti tahattomasti sankarikuvaa, kun tarkoitus on kirjoittaa vain henkilökuva kohteena olevasta henkilöstä.

Kulttuurinen hyvä ja paha

Urheilulla on yhteyksiä niin rituaaleihin ja uskontoon (Guttman 1978) kuin kulttuurin keskeisiin vastavoimiinkin, hyvään ja pahaan. Urheilupahtuman katsoja kiinnostuu ottelusta, jos hän valitsee oman suosikkinsa kentällä ottelevista joukkueista. Suomalaisten on kansainvälisissä otteluissa luonteva valita Suomen maajoukkue ja jännätä sen puolesta. Yksilölajeissaakin teemme yleensä tällaisen tiedostamattoman valinnan ja olemme kiinnostuneita siitä, kuinka suomalaiset menestyvät. Esimerkiksi jääkiekon MM-kisoissa suomalaiset luonnollisesti kannustavat Suomen maajoukkueetta, joka on verhoutunut suomalaisia yhdistäviin symboleihin, sinivalikoiseen peliasuun ja leijonapaitaan. Ritualisoituneeseen penkkiurheiluun kuuluu, että katsomossa pukeudutaan pelaajien asuihin, samastutaan ja luodaan ykseyttä ja yhteenkuuluvuutta. Suomen joukkueen pelaajat ovat meidän porukkaa, meidän kannalta hyvän edustajia. Suomen joukkueen menestys tuo meille iloa. Symbolisella tasolla sitoutuminen on niin voimakasta, että tappio tuntuu katsojista henkilökohtaiselta nöyryytykseltä. Vastustajassa symboloituinkin meidän onneamme ja hyvinvointiamme uhkaava paha. On tietenkin myös mahdollista, että suomalainen toivoo Suomen joukkueen tappiota. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi vedonlyönnin yhteydessä, etenkin jos on kyse suurista summista.

Urheilusankari hyvän edustajana

Urheilusankarin asemaan kohonnut urheilija saa nauttia kulttuurin tuomasta hyvän miehen lisästä, sillä sankarin stereotyyppi on hyvä ja nuhteen. Sankarilla ei uskota olevan heikkouksia. Sankari edustaa hyvää ja häntä pidetään hyvänä ihmisenä, jolla on esimerkilliset elämäntavat. Jos media sitten kertookin sankarin riekkimisestä yömyöhään yökerhoissa, voi uutisointi kääntää yleisön närkästyksen mediaa kohtaan, sillä kerran sankarin jalustalle nostettua ei aivan heti olla kivittämässä. Mutta toki sankarillakin voi olla inhimillisiä heikkouksia ja hän voi joutua kiusauksiin, joiden seurauksena hän lankeaa pahoille teille. Langenneella sankarilla on kuitenkin aina mahdollisuus palata takaisin sankarin asemaan, hyvien ja ihailtujen urheilijoiden joukkoon. Itse asiassa pieni roso kirkkaassa sankarikuvassa tekee sankarista vain inhimillisemmän ja siten helpomman samastumiskohteen.

Journalismin rituaaliluonne

Rituaaliluonne selittää omalla tavallaan urheilun ja journalismin yleisösuosiota. Gutenbergin kirjapainotaitoa ei käytetty aluksi päivittäisen, journalismiluontoisen, vaan hengellisen kirjallisuuden tekemiseen ja levittämiseen. Mutta kun journalismi muuttui säännölliseksi, päivittäiseksi tai muuten usein toistuvaksi, siihen tuli mukaan vahva annos maallista rituaalisuutta. Eihän aamulehteä, aamutelevisiota tai radiota avata aamulla niinkään tiedonjanon kuin rituaalin vuoksi, kun niin on tapana tehdä. Toistuvat, rituaalinomaiset toiminnot luovat turvallisuutta; maailma tuolla jossain kotimme seinien ulkopuolella on pysynyt ennallaan. Tosin yksittäiset onnettomuus uutiset saattavat ajoittain ravistella tätä turvallisuuden tuntua.

Urheilun rituaaliluonne

Urheilun suosiota voi perustella samaan tapaan rituaalinomaisuudella kuin journalismin suosiota. Sarjakierrokset pyörivät säännöllisesti tarjoten urheilusivuille tutut tulospaketit 2–3 kertaa viikossa. Toisto herättää kiinnostusta ja alitajuisesti odotamme, että sarja täydentyy ajallaan ja sarjakierrok-

set pelataan paikallaan: tietynä päivänä, tietynä kellonaikana. Säännöllisyyden rikkoutuminen saa urheilun seuraajan silmissä suuret mittakaavat, on kyse sitten Ranskan ympäriajon pyöräilijöiden lakkoilusta kuten vuonna 1998, tai NHL-kiekkoilijoiden lakkoilusta (kaudella 1994–1995). Penkkiurheilijoina tiedämme myös suosikkiurheilijoidemme persoonalliset tottumukset ja valmistautumistyyli, rituaalit. Haluamme nähdä keihäänheittäjän pörhistelevän vauhdinottoradan päässä omalla tutulla tyyllillään. Rituaalinomainen valmistautuminen on tietenkin urheilijan keino valmistautua maksimisuoritukseen. Sama valmistautumisrituaali valmistaa myös penkkiurheilijaa, sillä rituaali pyhittää edessä olevan suorituksen, tekee siitä tärkeän, katsomisen arvoisen.

Lähiluvun avulla selvitän, mistä asioista kunkin tutkimuksen kohteena olevan urheilusankarin sankaruus on syntynyt, millä seikoilla sankaruus tulee urheilujournalismin teksteissä rakennetuksi, näkyväksi ja perustelluksi. Lähiluvun avulla tutkin tekstejä sekä radioäänitysten ja tv-nauhoitusten litterointeja. Näitä kaikkia kutsun analysoitavaksi tekstiksi erottelematta joka kerta, että lukemisen ohella tarkoitan myös radion kuuntelua tai television katsomista.

Kiinnitän huomiota journalististen tekstien ohella kunkin aikakauden yhteiskunnalliseen tilanteeseen, sillä tekstien merkitykset tulevat teksteihin jostakin muualta kuin teksteistä itsestään. Tukeudun historialliseen tutkimusmetodiin, jossa pyritään ymmärtämään kunkin aikakauden tapahtumia kyseisen aikakauden hengessä. Näin tulee tärkeäksi huomioida humanistisessa journalismitutkimuksessa keskeinen kontekstin osuus.

Viljanen (1990) tutki opinnäytteessään urheilun sankaritarinoita Greimasin myyttisen aktanttimallin avulla. Greimas (1980) kehitti mallinsa Proppin kansansatujen morfologiasta. Aktantti on rooli, joka yhdellä tekstin osalla on suhteessa toiseen tekstin osaan. Greimasin mallin aktantit ovat subjekti, objekti, auttaja, vastustaja, lähettäjä ja vastaanottaja. Greimasin mallin yksinkertaisuus perustuu siihen, että se perustuu kokonaisuudessaan halun objektiin, jota subjekti tavoittelee. Objekti sijaitsee kommunikation objektina lähettäjän ja vastaanottajan välillä, jolloin subjektin haluamista heijastavat toisaalta myös auttaja ja vastustaja. (em., 206)

Viljanen käytti Greimasin aktanttimallia tutkiessaan Helsingin Sanomien ja Uuden Suomen urheilujuttuja. Viljasen (1990, 95) aineistossa urheilijan saavutukseen ladattiin vahvaa merkityslatausta yleensä kahdella tavalla: 1) korostamalla saavutuksen ainutlaatuista luonnetta urheilijan itsensä kannalta, tai 2) liittämällä urheilijan menestys osaksi isänmaan yhteistä menestystä.

Niemisen (1993) opinnäytteessä tarkasteltiin urheilijasankarimyytin rakentumista Lévi-Straussin myyttikäsitysten pohjalta käyttäen työkaluna Viljasen tapaan Greimasin aktanttimallia. Aineistossa oli 100 Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa julkaistua urheilujuttua kuusista 1980-luvun ja 1990-luvun alun arvokisoista.

Urheilijasankarimyytti esittää urheilijan valioluokan suomalaisena. Kun suomalainen urheilija menestyy arvokisoissa, se todistaa, että suomalaiset ominaisuudet ovat hyviä. Urheilijasankarimyytti luo kansallista yhteishenkeä ja yhdistää kansaa. Sen kenties tärkein tehtävä on suomalaisuusmyyтин vahvistaminen ja ylläpitäminen. (Nieminen 1993, 99–100)

Aktanttimallin voi jakaa kahteen osaan, joista toinen keskittyy objektin, urheilussa yleensä kultamitalin, saavuttamiseen ja juhlintaan, ja toinen on subjektikeskeistä kamppailua. Koska aineistoni on suhteellisen laaja ja koska urheilujournalistisen draaman tutkimisen ohella luotaan urheilujournalismin historiaa ja urheilujournalismin osallistumista kansallisen identiteetin rakentamiseen, käytän Greimasin aktanttimallia vain karkeana kehikkona, joka tarjoaa lähtökohdan tutkimukselleni. Tutkiessani sankareiden tuottamisessa ja merkityksellistämässä tapahtuneita muutoksia keskityn käytännön syistä kahteen draaman elementtiin: Sankariin kertomuksen draamallisessa huippukohdassa ja sankariin draamallisessa kamppailutilanteessa. Keskittyminen vain näihin elementteihin auttaa tutkimuksen pitämässä ymmärrettävänä kokonaisuutena.

Olen päätenyt näihin kahteen draaman elementtiin siitä syystä, että ne ovat urheilujournalismissa keskeisiä draamallisia ulottuvuuksia. Huippu-urheilussa on kyse aina voitosta, ja urheilujournalismi keskittyessään raportoimaan voitoista (ks. Nieminen 1993, 59) keskittyy samalla draamallisiin huippukohtiin. Esimerkeiksi tällaisista huippunnuksista olen valinnut

Hannes Kolehmainen voitot 5000 metrillä, 10 000 metrillä ja maastajuoksuissa Tukholman olympiakisoissa 1912, Lasse Virenin voitot 5 000 ja 10 000 metrillä Münchenin olympiakisoissa 1972, Marja-Liisa Hämäläisen (myöh. Kirvesniemi) kolme henkilökohtaista kultamitalia Sarajevon talviolympiakisoissa 1984 ja Suomen maailmanmestaruuden jääkiekossa 1995.

Voitot ovat usein palkintona tiukoista kamppailuista, ja nämä kamppailut itsessään ovat draamallisia elementtejä. Suomalainen urheiluhistoria tuntee lukuisia mieleenjääneitä kaksinkamppailuja, joista yksi tunnetuimmista on Veikko Hakulisen ja norjalaisen Haakon Brusveenin taistelu Squaw Valleyn 1960 olympiakisojen 4 × 10 kilometrin hiihdossa. Se oli radion aikakaudelle osunut merkittävä merkkipaalu.

Kamppailu ei välttämättä ole konkreettista ”mies miestä vastaan”-kamppailua, vaan kamppailu voi olla myös symbolista. Esimerkkeinä kamppailudraamoista käytän Hakulisen ohella Keijo ”Keke” Rosbergin vuonna 1982 voittamaa F1-maailmanmestaruutta, Tapio Rautavaaran keihäänheitossa vuonna 1948 saavuttamaa Työvään Urheiluliiton ensimmäistä olympiakultaa ja Paavo Nurmen kilpailukelvottomaksi julistamiseen vuonna 1932 liittyneitä draamallisia kamppailuelementtejä.

Tutkin draamaa journalististen esimerkkien avulla. Valitessani esimerkkejä olen halunnut ottaa tutkimukseen urheilusankareita koko 1900-luvun ajalta. Mielenkiintoisesti kyse on sekä nykyaikaisen joukkoviestinnän että nykyaikaisen urheilun vuosisadasta. Pitkä aikaperspektiivi auttaa ymmärtämään paremmin tämän päivän ilmiöitä, ja toisaalta urheilun ja median historialliset muutokset tarjoavat itsessään tutkimukselle mielenkiintoisen alueen. Lisäksi olen pyrkinyt valitsemaan urheilijat lajeista, jotka olisivat kullekin aikakaudelle tyypillisiä, suorastaan aikansa symboleja. Vastaavasti valitsemani urheilijat näyttäytyvät helposti oman aikansa symboleina.

Kun tutkii urheilusankareita, tai kuten tässä tutkimuksessa, urheilujournalismin tarjoilemia sankareita, tulee väistämättä törmänneeksi runsaudenpulan aiheuttamaan valinnan vaikeuteen. Kenet valita tutkimusaineistoon, kun tarjolla on kymmeniä ellei peräti satoja toistaan

sankarillisempia huippu-urheilijoita? Valintatilanteessa objektiivisuuteen pyrkivä tutkija joutuu tahtomattaan subjektiivisuuden synnin armoille. Tämä on kiusallista, koska vaikuttaakseen pätevältä tieteelliseltä tutkijalta on tutkimuksen tekijän pyrittävä karttamaan subjektiivisuutta ja pyrittävä objektiivisuuteen ja yleispätevyyteen (ks. esim. Hirsjärvi et al. 1997).

Toivottavasti tätä kirjaa ei lueta yrityksenä pyhittää pyhimistä pyhimpiä suomalaisia urheilusankareita. Siitä ei ole kyse. Tutkimukseni kahdeksan tapausta ovat vain yksi otos suomalaisista urheilusankareista. Kaikki sankarillistat tulee nähdä juuri tällaisina otoksina, joiden koostumukset ja järjestykset peilaavat paljolti laatijoidensa ajatusmaailmaa ja kulttuuritaustaa. Kun englantilainen kestävyysjuoksija, 1970-luvulla maailman parhaimmiston kuulunut Brendan Foster laati oman 212 urheilijaa käsittäneen kaikkien aikojen olympiasankareita esittelevän luettelonsa ennen vuoden 1984 olympiakisoja (Foster 1984), oli mukana kuusi suomalaisurheilijaa, kaikki yleisurheilijoita: kestävyysjuoksijoiden Volmari Iso-Hollo, Hannes Kolehmainen, Paavo Nurmi, Ville Ritola ja Lasse Viren lisäksi Fosterin listalle oli mahtunut keihäänheittäjä Matti Järvinen. Sen sijaan amerikkalaisen Sandy Steelen (Steele 1994) laatimassa 200 urheilijaa esittelevässä julkiskirjassa *The Official Celebrity Registry 1994 1995* ei ole yhtään suomalaisurheilijaa.

Englanninkielisessä *Flying Finns* -kirjassa (Hannus 1990) esitellään suomalaisista kestävyysjuoksijoista perusteellisesti Hannes Kolehmainen, Paavo Nurmi, Ville Ritola, Viljo Heino, Juha Väätäinen, Pekka Vasala ja Lasse Viren. Vastaavasti suomalaisista suurhihtäjistä esitellään tarkasti Veikko Hakulisen, Eero Mäntyrannan, Juha Miedon, Helena Takalon, Hilikka Riihivuoren, Marja-Liisa Kirvesniemen ja Marjo Matikaisen saavutukset. Takakannessa kansainväliselle lukijakunnalle esitetään selkeä perustelu, miksi kyseisen kirjan kokoaminen on nähty tarpeelliseksi: tutkimuksen mukaan 70 prosenttia suomalaisista seuraa suurella mielenkiinnolla yleisurheilua ja hiihtoa. Suomi on siis pitkään ollut kestävyysurheilun luvattu maa. Toisaalta saman teoksen suomenkielisen suppeamman pokkariversion esipuheessa (Hannus 1988) kestävyysjuoksu esitetään myös maailman vanhimpana ja laajimmalle levinneenä urheilumuotona. Koska

tutkin suomalaisista urheilusankareista tehtyjä urheilujuttuja koko 1900-luvun ajalta, olen edellä olevan perusteella antanut kestävyysurheilijoille huomattavan sijan aineistossa.

Viime vuosina on eri yhteyksissä tullut tavaksi huolehtia naisten kiinnostuksesta. Urheilua pidetään edelleen vahvana miehisyuden linnakkeena, joka antaa naisille tilaa vain mikäli nämä omaksuvat miehisen urheilun ehdot. Tutkimuksissakin on todettu, että naisurheilijat saavat vähemmän huomiota mediassa kuin miesurheilijat. Toisaalta naisten urheilu on noussut hiljalleen tasaveroiseksi miesten urheilun kanssa, tai tarkemmin ottaen naisten urheilu on lähestynyt miesten urheilua tasa-arvomittarilla tarkastellen. Tänäkin päivänä maailman parhaiten ansaitsevat urheilijat ovat kuitenkin järjestään miehiä.

Tutkimukseni aineisto koostuu kuudesta miesurheilijasta, yhdestä miesvalmentajasta ja yhdestä naisurheilijasta kertovista lehtijutuista. Mukana on myös joitakin radion ja television nauhoituksia. Seitsemän miestä ja yksi nainen ei vaikuta kovinkaan tasa-arvoiselta. Mutta painotusta voi silti pitää urheilun yleisen tasa-arvopuntarin mukaisena. Tätä tukevat ainakin *Kilpakenttien sankarit* -kirjasarjan valinnat. Siinä esitellään 318 urheilusankaria, joista 43 on naisia. Suhde on siis käytännössä sama kuin tässä tutkimuksessa: Kilpakenttien sankareista 14 prosenttia on naisia, kun taas tässä tutkimuksessa naisten osuus prosentteina on 13.

Valitsin tutkittavat tapaukset kolmivaiheisesti. Ensin hahmottelin avainajanjaksot, jotka on otettava huomioon, jos halutaan saada kokonaisvaltainen kuva tästä vuosisadasta. Toiseksi valitsin tutkimuksen avainurheilijat, joiden uran kansainväliset huippuhetket ovat osuneet avainajan-kohtiin. Kolmanneksi valitsin näin valittujen urheilijoiden urheilu-uran avaintapahtumat. Näiden avaintapahtumien uutisointi sanomalehdissä ja laajemmin mediassa muodostaa eräänlaisia urheilujournalismin merkitystihentymiä. Ne kertovat tapahtumista, jotka säilyvät kansakunnan muistissa pitkään. Niillä onkin ajan myötä taipumus muuttua urheilumytologiaksi.

Avainajanjaksojen valinnassa turvauduin Alasuutarin (1996) jaotteleen: Suomen itsenäistyminen ja sitä edeltävät itsenäisyystaistelun vuodet

(1905–1917), sotien välinen kansallisen yhtenäisyyden rakentamisen aika eli ensimmäisen tasavallan aika (1918–1939), toisen maailmansodan jälkeinen aika eli toisen tasavallan aika (1946–1994), sekä kolmannen tasavallan aika (1995–). Kolmannen tasavallan aika alkaa itse asiassa kehittyä vähitellen jo 1980-luvulla, mutta varsinaisesti se pääsee alkamaan sosialistisen itäblokin romahdettua 1980-luvun lopussa ja siihen liittyneiden taloudellisten ja yhteiskunnallisten järjestelmien purkauduttua 1990-luvun alussa. (ks. Alasuutari 1996, 11)

Avainurheilijoiksi valitsin sellaiset kansainvälisesti menestyneet urheilijat, joiden uran merkittävät käännteet ovat osuneet avainajanjaksojen vuosiin. Kestävyysjuoksija Hannes Kolehmainen on näin luonteva valita edustamaan itsenäistymisprosessin vuosia. Kestävyysjuoksija Paavo Nurmi edustaa tutkimuksessa 1920- ja 1930-lukujen Suomea. Sotien jälkeisen urheilusankarin valinta tuotti päänvaivaa. Kestävyysjuoksun suuruuden vuodet päättyivät käytännössä sotiin. Hiihtäjä Veikko Hakulinen osoitti kuitenkin 1950-luvulla, ettei suomalainen sisu ole mihinkään kadonnut, joten ennätyksellisesti neljä kertaa vuoden urheilijaksi valittu Hakulinen edustaa sotien jälkeistä toisen tasavallan aikaa. Hakulisen rinnalle valitsin Tapio Rautavaaran viihde- ja urheilumaailman monitaiturina ja Lasse Virenin vanhojen suomalaisten kestävyysjuoksuperinteiden palauttajana. Toisen tasavallan loppuvaiheen, itse asiassa jo murrosvaihetta edustavina sankareina otin 1980-luvulta mukaan Keijo Rosbergin ja Marja-Liisa Härmäläisen (Kirvesniemen).

Kolmannen tasavallan urheilusankareita on vielä vaikeampi arvottaa kuin toisen tasavallan urheilijoita jo lyhyen aikaperspektiivin mutta myös lisääntyneen lajimäärän vuoksi. Valitsin jääkiekkomaajoukkueen ensimmäiseen maailmanmestaruuteen valmentaneen Curt Lindströmin edustamaan kolmannen tasavallan urheilusankareita. Ruotsalainen Lindström rikkoi perinteisiä käsityksiä kansallissankareista paitsi kansallisuudellaan myös siinä mielessä, että hän nousi suureen suosioon joukkuelajista perinteisesti yksilölajien maaksi miellettyssä Suomessa. Jääkiekkoilijoiden maailmanmestaruus kertoikin murroksesta, josta oli nähty merkkejä jo 1980-luvulla: joukkuelajit ensin haastoivat yksilölajit ja viimeistään 1990-luvulla

ajoivat yksilölajien ohi kansan suosiossa. Tämä murros konkretisoituu lajien liikuttamisessa harrastaja-, katsoja- ja rahamäärissä.

Valittuani avainajanjaksolta avainurheilijat valitsin kunkin urheilijan uralta avaintapahtumat. Avaintapahtumalla tarkoitan tapahtumaa, joka poikkeuksellisen voimakkaasti on vaikuttanut kyseiseen urheiliijaan ja suomalaisiin. Tällöin tarkastelu kohdentuu Hannes Kolehmainen Tukholman olympiakisojen 1912 voittoihin, Paavo Nurmen ammattilaiseksi julistamiseen 1932, Tapio Rautavaaran Lontoon olympiakisojen keihäsvoittoon 1948, Veikko Hakulisen ankkuroimaan Squaw Valleyn olympiakisojen viestivoittoon 1960, Lasse Virenin Münchenin olympiavoittoihin 1972, Keijo ”Keke” Rosbergin maailmanmestaruuteen 1982, Marja-Liisa Hämäläisen Sarajevon 1984 olympiavoittoihin ja Curt Lindströmin johdolla voitettuun maailmanmestaruuteen 1995. (TAULUKKO 1.)

Vaikka edellä perustelin, että tässä tutkimuksessa ei ole pyrkimystä yksittäisten urheilusankareiden pyhittämiseen tai nostamiseen, niin toisaalta tutkimuksen urheilijat ovat varsin kattava ja vaikuttava otos suomalaisista urheilusankareista. Suomen Kuvalehti (SK 37B/1986) julkaisi vuonna 1986 Helge Nygrénin listan ”urheilun suurimmista suomalaisista” kautta aikojen. Listaa laatimissaan Nygrén on ottanut huomioon urheilusaa-vutukset, jotka oli saavutettu ennen 1.6. 1986. Tuolla listalla tämän tutkimuksen urheilijat sijoittuvat seuraavasti:

- 1) Paavo Nurmi
- 2) Lasse Viren
- 3) Veikko Hakulinen
- 5) Hannes Kolehmainen
- 22) Keijo Rosberg
- 24) Marja-Liisa Kirvesniemi (os. Hämäläinen)
- 47) Tapio Rautavaara

Listalta puuttuu vain valmentaja Curt Lindström, jonka valmennussaa-vutukseen oli listan laatimisen aikoihin vielä kymmenkunta vuotta. Toisaalta

Taulukko I: Tutkimuksen urheilusankarit, tarkasteluvuosi, urheilujournalistinen kehitysvaihe ja urheilujournalistisen draaman alue, jota kyseisessä tapauksessa tutkitaan.

Vuosi	Sankari	Draama	Urheilujournalismi
1912	Kolehmainen	Huipennus	Syntyyvaihe
1932	Nurmi	Kamppailu	Lehdistön aika
1948	Rautavaara	Kamppailu	Radion aika
1960	Hakulinen	Kamppailu	Radion aika
1972	Viren	Huipennus	TV:n aika
1982	Rosberg	Kamppailu	Monipuolistuminen
1984	Hämäläinen	Huipennus	Monipuolistuminen
1995	Lindström	Huipennus	Joukkuelajit

Nygréenin listalla ei ole muitakaan valmentajia, ja lista on koottu nimenomaan ”suomalaisista”.

Itkonen ja Knuuttila (1992, 151) esittävät, että suomalaisessa urheilujulkisuudessa esiintyy kuusi vaihetta, sosiaalishistoriallista sukupolvea: 1) Paikalliset kyvyt, 2) Arenoiden mestarit, 3) Maailmankartalle juoksijat, 4) Radion taistelijat, 5) Television tähdet ja 6) Median taitajat. Tämä jaottelu peilaa selvästi viestintävälineiden kehitystä. Viestintätavalla on oma vaikutuksensa siihen, miten vastaanottajat kokevat urheilun (ks. Postman 1987).

Tämän tutkimuksen varhaisimmat urheilusankarit, Hannes Kolehmainen ja Paavo Nurmi, ovat Itkosen ja Knuuttilan luokituksessa kolmannen sukupolven urheilusankareita, maailmankartalle juoksijoita. Tapio Rautavaara ja Veikko Hakulinen ovat radion taistelijoita. Lasse Viren, Marja-Liisa Hämäläinen ja Keijo Rosberg edustavat television tähtiä. Tuorein tapaus, Curt Lindström, on selkeästi median taitaja.

Valitsemani urheilijat edustavat erilaisia urheilujournalismin kehitysvaiheita. Hannes Kolehmainen saavutukset osuvat urheilujournalismin syntyvaiheeseen ja Paavo Nurmen ura edustaa paitsi suomalaisen urheilun kultakautta myös suomalaisessa urheilujournalismissa selkeää sisäpiiriläisyyden aikaa (Pänkäläinen 1991). Tosin Kolehmainen kilpauran aikana ei pelkästään urheiluun erikoistuneita toimittajia juurikaan ollut. Ensimmäiset urheilutoimittajat palkattiin Hufvudstadsbladetiin vuonna 1902, Helsingin Sanomiin 1905 ja Uuteen Suomeen 1908. Vasta vuonna 1931 perustettiin Helsingin Sanomiin varsinainen urheiluosasto. (Keränen 1984, 209; Arponen 1991) Hakulinen on radiokauden sankari, mutta Rautavaara oli paljon muutakin kuin radiosankari. Hän sijoittuu ajallisesti kauteen, jolloin sanomalehdet eivät enää yksin luoneet sankarikuvia, mutta televisio ei ollut vielä aloittanut Suomessa voittokulkuaan. Sen sijaan Rautavaara täydensi media-arsenaaliaan näyttämällä elokuvissa. Viren, Rosberg, Hämäläinen ja Lindström ovat televisioajan sankareita. Rosberg, Hämäläinen ja Lindström edustavat samalla urheilujournalismin monipuolistumisen aikaa. Formulot ja naisurheilu olivat uusia aluevaltauksia aiemmin miehiseen olympiaurheiluun keskittyneessä urheilujournalismissa. Valmentaja Lindström symboloi joukkueurheilun läpimurtoa urheilujournalismissa.

Myös Reinikainen (1991, 61) päätyi lähes samanlaiseen luokitteluun omassa tutkimuksessaan: Kansallisurheilun nousu (1900–1919), olympiahumalan vuodet (1920–1940), kansallinen yhdistyminen ja Helsingin 1952 henki (1945–1960), sekä kaupallisuuden, kansainvälisen kilpailukyvyn ja postmodernin vuodet (1960–1988). Myöhempää aikaa vuodesta 1989 eteenpäin voisi kutsua Mediaurheilun ajaksi. Tiedotusvälineiden edustajia on olympiakisoissa enemmän kuin itse urheilijoita, ja televisio-

kuvan avulla koko maailma voi teoriassa kokoontua yhteisen leirinuotion ääreen samalla hetkellä.

Mediaurheilun ajan merkkipaaluja ovat MTV3:n uutistoiminnan aloittaminen (1981), television kanavaudistus (1993) ja Neloskanavan käynnistäminen (1997). Samoin kaupalliset paikallisradiot (1985) ovat tuoneet uutta ilmettä suomalaiseen urheilujournalismiin. Erityisesti jääkiekko on kyennyt kasvattamaan suosiotaan 1980-luvulla paikallisradioiden otettua jääkiekon omaksi suosikkilajikseen SM-liigapaikkakunnilla. Mediaurheilun ajaksi nimeämistä puoltaa myös uusien näkökulmien voimistuminen. Suomalainen urheilu ei enää ole vain olympiaurheilua, eikä olympialiikettä enää pidetä kritiikin yläpuolella olevana nuorison kasvattajana.

Keräsin tutkimusmateriaalin Helsingin Sanomista, Turun Sanomista, Demarista ja sen edeltäjistä Suomen Sosialidemokratista ja Työmiehestä sekä Suomen Urheilulehdestä. Lähilukumenetelmällä useaan kertaan luki- en ja analysoiden kävin läpi 169 lehtijuttua. Helsingin Sanomat ja Turun Sanomat ovat taustaltaan samanlaiset. Ne ovat perinteisesti panostaneet paljon urheiluun ja molemmat olivat vuosisadan alussa nuorsuomalaisia lehtiä. Suomen Sosialidemokraattisen puolueen äänenkannattajan Suomen Sosialidemokraatin juttujen oletin tuovan toisenlaista näkökulmaa urheiluun. Suomen Urheilulehden roolina oli toimia kontrollilehtenä. Urheiluun erikoistuneena viikkolehtenä, joka on parhaimmillaan ilmestynyt jopa kolme kertaa viikossa, oletin sen juttujen olevan lähellä urheilupiirin näkemyksiä ja tuovan esille tärkeimmät ajassa liikkuneet aiheet.

Lisäksi lähdemateriaalina ovat Yleisradion radioarkiston äänitteet Tapio Rautavaaran 1948 ja Veikko Hakulisen 1960 olympiavoitoista. Olen turvautunut muihinkin lähteisiin mahdollisuuksien mukaan. Tämä tarkoittaa muiden muassa iltapäivälehtiä ja televisiomateriaalia Curt Lindströmin ja jääkiekkoleijonien maailmanmestaruuden osalta.

Aloitin tutkimuksen tekemisen kokopäiväisesti keväällä 1995 samaan aikaan, kun Tukholmassa järjestettiin jääkiekon maailmanmestaruuskilpailut. Suomen voitto sai minut jättämään Hannes Kolehmaiseseen perehtymisen ja kirjoitin parissa viikossa kirjan *Den Glider In*, joka tuli myyntiin vielä toukokuussa 1995. Kirjaan on dokumentoitu suomalaisessa mitta

kaavassa historiallinen kultahuuma. Jatkoin jääkiekon maailmanmestaruutta käsittelevien lehtijuttujen tutkimista ja niitä analysoiva lisensiaattitutkimukseni valmistui vuonna 1996. Tiivistin sen päätulokset kolmeen pääkohtaan: 1) Media kaivaa sankarista niin kauan uusia puolia esiin, että sankari muuttuu tässä käsittelyssä sankarista julkikkiseksi, henkilöksi, joka tunnetaan, koska hän on paljon julkisuudessa. 2) Urheilujournalismissa ja journalismissa yleensäkin on ymmärrettävä draaman merkitys sankareiden tuottamisessa. Urheilujournalismin sankarit ovat enemmän julkisen draaman kuin urheiluelämän sankareita. 3) Media toistaa itseään luoden näin julkisuuden, jossa todellisten ihmisten representaatiot alkavat elää omaa elämäänsä. Media toistaa itseään lähes huomaamatta lainaamalla toisten joukkoviestinten uutisia ja kehittämällä niistä omia uutisia. (Virtapohja 1996, 145) Tässä vaiheessa kiinnostuin journalistisesta draamasta, joka on siis käsillä olevan tutkimuksen punaisena lankana. Lisensiaattitutkimuksen valmistuttua palasin alkuperäisen suunnitelmani pariin tutkimaan tämän vuosisadan suomalaisten urheilusankareiden mediarepresentaatioita. Aluksi luin urheilukirjallisuutta saadakseni taustatietoa tutkimukseni kohteeksi valitsemistani urheilijoista ja tapahtumista. Seuraavaksi tutustuin tutkimusaineistoon, lehtijuttuihin, radioäänityksiin ja televisiosta nauhoitettuihin videonauhoihin. Sitten valitsin tutkittavat jutut ja tein tarpeelliset litteroinnit. Lähiluvun avulla etsin eri lähteissä korostuneita urheilujournalistisen draaman piirteitä, joita voisi kutsua urheilujournalistisen diskurssin merkitystihentymiksi. Tavoitteenani ei ollut verrata eri tiedotusvälineitä keskenään vaan halusin pikemmin yhdistellä ei välineissä toistuvia piirteitä, merkitystihentymiä, koska näin myös tavallinen median kuluttaja toimii: Eri joukkoviestimistä saatuja tietoja yhdistellään aiemmin saatuihin tietoihin riippumatta siitä, mikä media on aiemmat tiedot kertonut.

Tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia esittelen luvuissa 2 ja 3. Urheilujournalismia ja sen historiaa tarkastelen luvussa 4 ja journalistisen draaman teoriaa kehittelen luvussa 5. Luvussa 6 tarkastelen urheilun luonnetta, luvussa 7 olympiakisojen ja median suhdetta sekä luvussa 8 televisiuurheilua. Tutkimuksen empiiriset luvut ovat luvut 9 ja 10. Yhteenvedoa ja johtopäätöksiä esittelen luvuissa 11 ja 12.

2. Merkityksellistäminen

Urheilusankarit ovat meille tuttuja urheilusivuilta ja urheilukirjoista sekä television ja radion urheilulähetyksistä. Omassa tutkimuksessani urheilu ja elävät urheilusankarit ovat itse asiassa kontekstina, taustana, sillä keskityn nimenomaan median rakentamiin kertomuksiin sankareista. Ensin on voitto, sitten kertomus voitosta. Tässä tutkimuksessa käsitellään siis urheilutekstejä, jotka kertovat urheilusankareista, ei itse sankareita. Toisaalta sankarit ovat sankareita vain kielellisten sankarikertomusten kautta. Tekstien merkitykset ovat sidoksissa kontekstiin. Tekstit esiintyvät aina tiettyssä kulttuurissa, ja niillä on aina monia merkitysulottuvuuksia (Lehtonen 1996; Real 1989, 57). Kulttuurista merkitysulottuvuuksia ammentavat kertomukset antavat sankarille sankarimerkityksen, ilman kertomuksia ei olisi sankareita, ei myöskään kulttuuria.

Mikko Lehtonen (1996) kutsuu omaa tekstuaalista teoriaansa ”radikaaliksi kontekstualismiksi”. Kirjassaan *Merkitysten maailma* hän tarkastelee merkitysten muodostumista kielen, medioiden, tekstien, kontekstien ja lukijoiden näkökulmasta. Lehtosen (1996, 9) julkikirjoittama lähtökohta selittää myös oman tutkimukseni alkuasetelmia:

Maailman merkitykset eivät suostu ryhmittymään tutkijansa eteen seesteiseen maisemakuvaan. Pikemmin tutkijan on kasattava kuvaa niistä pala palalta. Kuvasta puolestaan tulee pitkälle niiden ajatuksellisten ja käsitteellisten kehysten näköinen, joiden avulla se on tuotettu.

Konteksteilla tarkoitan niitä taustamuuttujia, jotka ohjaavat merkitysten muodostumista. Merkitykset syntyvät kielessä. Lehtosen (1996, 11) mukaan kieli ja sen merkitykset ovat maailmassa olemista, todellisuuden jäsentämistä ja identiteettien tuottamista.

Konteksti on otettava huomioon journalismin tulkinnassa, koska taustalla olevat tekijät vaikuttavat tutkimustuloksiin ja niiden tulkintaan. Salokangas (1997a) esimerkiksi tähdentää, että mediahistorian ymmärtämiseksi-

si on syytä tehdä ensin ensimmäisen polven perustutkimusta, taustan kartoitusta, jonka jälkeen on yksityiskohtaisempien tutkimusten vuoro.

Jos hetken mietimme urheilusankareita, tulee mieleemme heti suuri joukko nimiä, joiden suoritukset ovat ylivoimaisuutensa vuoksi jääneet mieleemme. Olemme ehdottoman varmoja, että ainakin Paavo Nurmi tai Pelé ovat ”todellisia sankareita”. Mutta jos riisumme Nurmen ja Pelén kulttuurisen kontekstin luomista merkityksistä, joudumme myöntämään, että mustavalkoinen filmi Nurmesta juoksemassa kohti olympiavoittoja tai ennätyksiä ei enää säväytä vuosituhannen vaihteessa nuorisoa, joka ei ole aikaisemmin kuullut Nurmesta mitään. Vastaavasti Pelén sankaruus perustuu sankarikertomuksiin, jotka vahvistavat sankarimyyttiä: kyse on ”kuningas jalkapallon” kuninkaasta. Mutta jalkapallossa ei ole mitään sen kuninkaallisempaa kuin petanquessa tai kyykässäkään.

2.1. Kansallinen identiteetti ja merkitykset

Kansallinen identiteetti on hyvä esimerkki siitä, kuinka kieleen sidottuja erilaiset merkitykset ovat vaikka esittäytyvätkin ”luonnollisina”, ”vaihtoehtottomina” ja ”ongelmattomina”. Kansallinen identiteetti realisoituu kansallisissa symboleissa, joita ovat kansallislaulut, liput ja vaakunat. Historiantutkijat (Klinge 1981) ovat kuitenkin pystyneet selvittämään esimerkiksi Suomen lipun vaiheet varsin seikkaperäisesti. Eivät sininen ja valkoinen luonnostaan ole langenneet Suomen väreiksi: ne on sopimuksenväraisesti, pitkän lippuprosessin kuluessa, päätetty ottaa Suomen tunnusväreiksi.

Vastaavasti Suomikin voidaan ymmärtää sopimuksenväraisena käsitteenä. Klingen (1994) mukaan tällainen tarkastelutapa edustaa yhteiskuntasopimusteoriaa: Kansalaiset tekevät yhteisestä sopimuksesta vallankumouksen. Vanhat sopimukset puretaan ja uudet tulevat tilalle, kuten Ranskan vallankumouksessa 1789 tehtiin. Samaan tapaan voidaan nähdä Suomen syntyneen kansainvälisten tunnustusten ja Suomea johtaneiden ihmisten sopimusten seurauksena. Viimeksi toisen maailmansodan jälkeen tehdyssä

Pariisin rauhansopimuksessa voittajamaat sopivat, millaiset rajat Suomelle kuuluvat: Suomen alue hyväksyttiin kansainvälisellä sopimuksella.

Klingen (1994) mukaan yhteiskuntasopimusteoriaa on kritisoitu siitä, että se edellyttäisi kansalaisilta jonkinlaisen hyppäyksellisen esioivalluksen: Hei, mehän olemme suomalaisia! Yhteiskuntasopimusteorian vaihtoehtona Klinge esittelee luonnonoikeusteorian, jonka mukaan kansallisen olemassaolon oikeutta haetaan historian hämärästä, kansantarustosta ja kansallisesta mytologiasta. ”Suomea” alettiin 1800-luvulla rakentaa siten, että rakennusprosessia voidaan selittää molempien teorioiden tai lähestymistapojen avulla.

Molempien koulukuntien näkemykset selittävät myös tämän tutkimuksen aineistoja. Vuosisadan alussa suomalaisilla urheilusankareilla oli selvästikin luonnonoikeusteorian avulla ymmärrettävä ulottuvuus: suomalainen rotu haluttiin osoittaa elinvoimaiseksi ja joiltakin ominaisuuksiltaan maailman parhaaksi. Rotuajattelu ilmeni monella tavalla. Paavo Nurmesta kirjoittamassaan kirjassa Kaila (1925, 170) esittelee esimerkiksi hyvin tarkasti Nurmen ruumiinpituuksia:

Paino valmennuskauden päätyttyä 65 kg

Paino muuten 69–70 kg

Pituus 174 cm

Kaula 37,5 cm

Olkavarsi 23 cm

Kyynärvarsi 26 cm

Ranne 16,5 cm

Rinnan ympäryys 89 cm

Sama sisäänhengittäessä 99 cm

Sama uloshengittäessä 82 cm

Vyötärö 81 cm

Lantio 92 cm

Reisi 50,5 cm

Pohje 35,5 cm

Nilkka 21 cm

1990-luvun sankarit tuntuvat tukeutuvan paremminkin yhteiskuntasopimusteoriaan: lajeja voidaan sopimuksenvaraisesti synnyttää ja muokata, ja lajikirjo, jossa suomalaiset menestyvät, on 1990-luvun lopulla valtava. Tällöin suomalaisten urheilumenestystä ei enää voida selittää vain suomalaisen luonteeseen kuuluvalla ominaisuudella, myyttisellä sisulla.

Anderson (1991) näkee kansankielisen painetun tiedonvälityksen synnyn ratkaisevaksi kansallisen tietoisuuden syntymiselle. Hän esittää kolme perustetta väitteelleen. Ensinnäkin kirjoitettu kieli tarjosi yhteisen viestinnän ja vaihdon kentän vain harvojen osaaman latinan kielen alapuolelle ja kansan keskuudessa puhutun kielen ja eri murteiden yläpuolelle. Toisaalta kirjapainotaidon myötä kieleen tuli pysyvyyttä, joka ajan myötä auttoi historiallisen menneisyyden rakentamisen kansalle. Tietoisuus muinaisesta menneisyydestä, kauas menevistä kansallisista juurista, on keskeinen osa subjektiivista tunnetta ”kansakunnasta”. Kolmanneksi kirjapainotaito, luodessaan kirjakielen, synnytti myös uuden asetelman: ”vallan kielen”. Esimerkiksi Suomessa Agricola loi kirjakielen länsimurteiden pohjalta. Näin länsimurteita puhuvat olivat hieman muita paremmassa asemassa astuessaan esimerkiksi koulutielle.

Suomessa papiston latinan kielen ohella ruotsi oli pitkään virastokieleenä. 1800-luvulla myös venäjämästä tuli hallintokieli. 1800-luku oli myös voimakasta suomalaisuusaatteen ja kansallisen heräämisen aikaa. Tuolloin oppineistossa oivallettiin mm. Kalevalan innoittamana, että suomalaisten kieli ei ole latina, ruotsi, ranska tai venäjä, vaan suomi. Suomenkieliset sanomalehdet vahvistivat suomalaisuuden tunnetta rahvaan keskuudessa. 1800-luvun lopulta lähtien lehtiutiset suomalaisten urheilijoiden saavutuksista vahvistivat kansan ”me”-käsitystä, käsitystä suomalaisuudesta.

Suomi on siis käsitteenä rakentunut asteittain, sopimuksenvaraisesti, monien instituutioiden ja luonnollisilta vaikuttavien symbolien (Simon-suuri 1994, 256) tukemana ja erilaisten käytäntöjen seurauksena. Koska ihminen on kielellinen ja merkityksiä rakentava olento, on vain luonnollista, että ihminen rakentaa ymmärrystä itsestään ja muista erilaisin identiteettikäsittein. Ne ovat rakennelmia, jotka tekevät vaikeasti hahmotettavan kokonaisuuden hahmolliseksi ja ymmärrettäväksi, käsitteelliseksi ja käsi-

reltäväksi. Suomalaisiksi ymmärretään ihmiset, jotka asuvat karttoihin Suomeksi merkityllä alueella. Ne jotka asuvat rajojen ulkopuolella, ovat ”muita”. Suomalaisuus rakentuu myös kielen, rodun, uskonnon ja muiden kulttuuristen tekijöiden kautta.

Suomalaisuutta vahvistavat sellaiset instituutiot kuin kirkko, koululaitos, armeija, ja urheilujärjestöt. Valtionkirkossa pyydetään Jumalalta siunausta maan kulloisellekin presidentille, koululaitoksessa opetellaan kansallisen identiteetin aakkosia lukemalla Suomen historiaa, Suomen luontoa, Suomen eläimiä ja Suomen suurmiehiä. Asevelvollisuusarmeija lienee edelleen kaikista isänmaallisuutta tukevista instituutioista kaikkein merkittävin. Armeija pitää yllä kunnioitusta menneitä sukupolvia kohtaan kunnioittamalla mm. isänmaan puolesta kaatuneita vuosittaisissa rituaaleissa ja seremonioissa. Lisäksi armeija rakentaa suomalaisille turvallista tulevaisuutta varustautumalla sotilaallisten uhkien varalle.

Suomalaiset maakuntalehdet ovat olleet maakunnallisen identiteetin tukena sikäli kuin levikkialueet ja maakuntien rajat ovat menneet suunnilleen yksiin (Hujanen 1997; Orjala 1995). Yleisradio on puolestaan perinteisesti tukenut erityisesti keskiluokkaista suomalaista identiteettiä. Nykyään Yleisradion julkinen palvelu tosin tarjoaa rakennusaineita monenlaisille erilaisille identiteeteille. (Salokangas 1997b; 1996) Jos sanomalehdistö osallistui vuosisadan alkupuolella levikkialueittensa kautta Suomen parsimiseen yhdeksi suureksi alueeksi, niin Yleisradio tiivistä näin syntyneitä aluetta kokoamalla sen asukkaat hetkittäin samaan aikaan radiovastanottimiensa ääreen.

Kansallisen identiteetin rakennusaineena urheilusankarit ovat mitä parhaita materiaalia. Urheilusankarit yhdistävät urheilun seuraajia muodostaen löyhän yhteisön, joka pysyy median tuella koossa. Yhteisö saa elinvoimaa urheilusankareiden voittaessa mediatapahtumiksi rakennetuissa suurkilpailuissa kuten olympiakisoissa.

Kasvatusmielessä urheilua on käytetty mm. opettamaan toisten huomioon ottamista ja fair playta. Urheilusankarit ovat esikuvallisuutensa ja ihailun asemansa vuoksi monessa tapauksessa kasvatuksellisesti hyviä malleja. Lisäksi urheilusankarit halutaan nähdä tällaisina hyvinä esikuvina ja

sen vuoksi urheilusankareiden inhimillisiltä erheiltä suljetaan monesti silmät. Kansakunnan esitaistelijat halutaan nostaa puolijumaliksi, jotka eivät suuren yleisön mielestä voi tehdä inhimillisiä virheitä.

2.2. Mytologiaa

Media ympäröi meitä kaikkialla, kotona, työpaikalla, vapaa-aikana. Emme pääse mediaa pakoon edes lomilla. Kesämökeillä on ainakin radiot, nykyään yhä useammin myös televisiot. Lehtitalot tekevät edullisia kesätarjouksia lomalehtien toimittamisesta lomalaisten luettaviksi. Ja vaikka itse onnistuisimme itsemme eristämään suoralta mediavaikutukselta, törmäämme maitokaupassa, huoltoasemalla, uimarannalla tai terassilla aina ihmisiin, jotka alkavat puhua viimeisimmistä elokuvista tai televisiosarjoista. Real (1989) kutsuu tätä kaikkialla läpitukenveaa mediaa supermediaksi.

Supermedia tekee olympiakisoista myyttisen rituaalin. Real (1989, 224–225) käyttää Breenin ja Corcoranin luokitusta, jonka mukaan myytillä on neljä kulttuurisia merkityksiä järjestävää funktiota:

- 1) myytit muodostavat havaintojärjestelmän ja ohjaavat havaintojamme,
- 2) myytit tarjoavat roolimalleja,
- 3) myytit toimivat konfliktien välittäjinä ja
- 4) myytit tekevät historiasta ymmärrettävän.

Nykyaikaiset olympiakisat, erityisesti kesäkisat, joihin osallistuu nykyisellään noin 200 maata, tarjoavat ihmisille yhden mallin ”maailman” hahmottamiseen. Olympialainen myytti pukee yksittäisistä urheilijoista sankareiden arkkityyppejä, jotka tarjoutuvat suuren yleisön ihailun ja jäljitteilyn malleiksi. Esimerkiksi lentävät suomalaiset kestävyysjuoksijat Paavo Nurmi ja Lasse Viren ovat omalla tavallaan muokanneet arkkityypistä käsitystä suomalaisista. Samalla tavalla Berliinin olympiakisoissa 1936 neljä kultamitalia voittaneesta mustasta Jesse Owensista tuli lihallinen anti-teesi saksalaiselle natsimytologialle. (Real 1989, 225)

Konfliktin välittäjäksi olympiakisat ja niiden mukana olympialainen myytti ovat joutuneet moneen kertaan 1900-luvun aikana. Kylmän sodan pahimpina vuosina idän ja lännen leirit saattoivat kohdata toisensa vain urheilukentillä. (Real 1989, 226–227)

Myyttien kyky järjellistää ja merkityksellistää historiaa liittyy siihen, että myytit selittävät historian kaoottista jatkumoa yksinkertaistamalla. Myytit ovat selkeämpiä kuin ympärillämme oleva monimutkainen maailma. Olympialainen mytologia nostaa mustan amerikkalaisen Jesse Owensin Berliinin kisojen tähdeksi peittäen samalla sen tosiasian, että kansainvälisessä olympialiikkeessä on ollut paljon fasisistisympatiaa tuntevia henkilöitä. (Real 1989, 227)

Urheiluun ja erityisesti kansainväliseen olympiakomiteaan (KOK) liittyneitä myyttejä purkanut englantilainen tutkiva journalisti Andrew Jennings on saanut kansainvälistä huomiota kaivamalla KOK:n johtajien fasisitistaustoja esiin. Erityisesti Jennings on toistuvasti hyökännyt KOK:n puheenjohtajaa Juan Antonio Samaranchia vastaan. Samaranch kuului Espanjan sotilasdiktattori Francon kannattajiin. (Jennings 1997; 1996; 1992; ks. lisää luvussa 4.2.)

Urheilussa on myyttisiä aineksia (Maheu 1964, 14), rakennuspalikoita, jotka tekevät joistakin urheilusuorituksista merkittävämpiä ja merkityksellisempiä kuin toisista. Puhutaan suomalaislajeista, joita ovat pitkään olleet kestävyysjuoksu, keihäänheitto, hiihto ja mäkihyppy. Uudet lajit voivat lunastaa paikan tässä eliittikerhossa lähinnä kansainvälisen menestyksen kautta. Tai puhutaan urheilun legendoista, elämää suuremmista sankareista. Sankareilla on keskeinen asema kansallisessa mytologiassa, joka puolestaan tarjoaa aineksia kansallisen identiteetin rakentamiseen ja rakentumiseen.

Suomalaisille rakkaita urheilumyyttejä ovat Suomen juokseminen maailmankartalle, suomalaisen rodun poikkeukselliset urheiluedellytykset, ainutlaatuisen suomalaisen suoritusominaisuuteen, sisuun, liittyvät uskomukset, suomalaisten näkeminen erityisenä olympiakansakuntana ja suomalaisten huonon joukkueurheilumenestyksen selittäminen jäyhään, yksinäisyydessä viihtyvään luonteenlaatuun vetoamalla.

Sankarimyytti periytyy siihen aikaan, kun miehet vastasivat metsästyksellä yhteisön ravinnonsaannista ja hyvinvoinnista. Miehistä sankaruutta vaaditaan vihamielisessä ympäristössä tai kilpailuyhteiskunnassa. Initiaatioreitillä on ollut miehistä sankaruutta jalostava tavoite. (Day 1984, 377–378) Miehinen sankarimyytti on niin universaali, että Campbell (1949/1990, 41) kutsuu sitä monomyytiksi, jonka peruskaavana on ero – initiaatio – paluu.

Day (1984, 378–390) esittelee 12 ominaisuutta, jotka toistuvat monissa sankarimyyteissä:

- 1) Jumalalliset vanhemmat.
- 2) Epätavallinen hedelmöitys ja poikkeuksellinen syntymä.
- 3) Isä kieltää ja yrittää tappaa lapsen.
- 4) Eläimet tai ottovanhemmat kasvattavat lapsen.
- 5) Sankari kypsyy sankaritekoihin suhteellisen pitkän hiljaiselon jälkeen.
- 6) Sankari pelastaa kaapatun neitsyen tai aarteen.
- 7) Matka manalaan.
- 8) Kyky hallita luontoa ja eläimiä.
- 9) Isän tunnustus ja/tai valtakunnan saaminen.
- 10) Sankari edustaa oman aikakautensa miesihannetta.
- 11) Epätavallinen kuolema.
- 12) Sankari ei ole kuollut, vaan syvässä unessa.

Nykyajan urheilusankareilla ei nopeasti katsoen ole mitään tekemistä näiden myyttisten sankareiden kanssa. Mutta lähemmällä tarkastelulla huomaamme, että monet myyttisistä sankariominaisuuksista, kuten hidas kypsyminen sankariksi, tuovat merkityksiä myös modernille urheilusankarille, jonka on oltava valmis usean vuoden pyyteettömään harjoitteluun saavuttaakseen päämääränsä.

Matka manalaan on tämän päivän urheilijoille viimeistelyleiri, jonka aikana kunto hiotaan terävimmilleen. Kyky hallita luontoa liittyy harjoitteluun, jonka tavoitteena on oman ruumiin kontrollointi ja pakottaminen suoritukseen, joihin elimistö ei ilman harjoittelua kykenisi. Isän tunnustus

tai valtakunnan saaminen liittyvät urheilijan palkitsemiseen, joka liittyy keskeisellä tavalla urheilusankaruuteen.

Myyttinen sankari on poikkeuksellisen lahjakas henkilö. Monesti hänen yhteisönsä kunnioittaa häntä, mutta on myös mahdollista, että hän jää vaille tunnustusta. Hän, tai maailma, jossa hän löytää kutsumuksensa, kärsii symbolisesta puutteesta tai vajavuudesta. (Campbell 1949/1990) Kun Lasse Viren palautti suomalaisen kestävyysjuoksun maailman huipulle vuonna 1972, oli edellisestä kestävyysjuoksun suomalaisesta olympiavoitosta kulunut jo 36 vuotta. Tuon ajan oli siis Suomen kansa kärsinyt tästä symbolisesta heikkouden tilasta, josta Viren sen lopulta olympiavoitoillaan vapautti.

Mikäli suosittu urheilija kuolee kesken suorituksensa, saa hän kuolemansa kautta usein myyttisen hehkun. Moottoripyöräilijä Jarno Saarinen, ralliautoilija Henri Toivonen ja formulatahti Ayrton Senna ovat esimerkkejä traagisesti kesken kilpailun kuolleista urheilijoista. Heistä on jäljellä sentimentaalisia, myyttiä rakentavia muistoja.

2.3. Sankarikertomukset

Alussa määrittelin sankaria kolmen minimiehdon kautta: Sankari tekee sankaritekoja, toiseksi sankari edustaa hyvää ja kolmanneksi hän saa sankarin arvonsa ja -asemansa muilta. Neljäntenä ehtona voidaan lisätä, että sankarista kerrotaan kertomuksia. Tämä korostaa nykyaikaisen tiedonvälityksen asemaa sankareiden tuottamisessa, uusintamisessa ja synnyssä.

Informaatioyhteiskunnassa tarjolla olevan tiedon määrä on suurempi kuin koskaan. Samalla kertomukset saavat ja tuottavat uusia merkitysolotuvuuksia. ABC-mediajätin kanssa vuonna 1995 yhdistynyt Walt Disney Company on osoittanut, kuinka vanhoilla kertomuksilla voi ansaita yhä enemmän rahaa, kun käärepaperia, esitystapaa ja jakelutekniikkaa vain muutetaan. Tällä tavalla myös ikivanhat myytit toimivat. Peruskertomukset esitetään sukupolvesta toiseen uudelleen vain hieman uudistettuina versioina. Kertojat ja muodit muuttuvat, mutta kertomukset säilyvät:

Hyvä taistelee pahaa vastaan. Hyvä voittaa, ja maailman järjestystä uhanut kaaos väistyy.

Entä millaisia kertomuksia urheilusankareista kerrotaan? Lyhyesti voidaan sanoa, että median sankarit syntyvät kolmivaiheisessa prosessissa. Ensinnäkin urheilija osoittaa kelpoisuutensa kansalliseen tehtävään karsintakilpailuissa, ja media saattaa tämän valitun urheilijan suunnattomien odotusten kera kisamatkalle. Seuraavaksi urheilija voittaa täyttämällä häneen asetetut toiveet. Monesti puhutaan dramaattisesti myös yllätysvoittajista, mutta itse asiassa kaikki olympiakisoihin tai MM-kisoihin lähetetyt urheilijat ovat harjoitelleet vuosikautia ja he ovat osoittaneet valintaraadille kyvykkyytensä ennen kuin heidät on matkalle kelpuutettu. Mutta sankarin syntyminen edellyttää sen lisäksi, että kotimaassa television ja muiden tiedotusvälineiden kautta kisoja seuraava yleisö saa tuoreeltaan tiedon menestyksestä, myös sen, että yleisölle näytetään sankarin ja hänen kannattajajoukkojensa juhlatunteet. Nämä tunteet välittyvät median kautta penkkiurheilijoille, jotka herkistyvät, jos sankari herkistyy kyyneliin, ja riehaantuvat, jos sankari riehaantuu.

Televisio on avain nykypäivän myyttisten urheilusankareiden tutkiskeluun. Silverstone (1990, 29) perustelee television myyttiluonnetta kolmella tavalla. Ensinnäkin televisio kertoo myyttisistä tapahtumista, kuten kruunajaisista, häistä, hautajaisista ja suurista urheilutapahtumista. Toiseksi, television viestintätapa on narratiivinen ja se pohjautuu oraalikulttuurille tyypillisiin kertomuksiin. Kolmanneksi, televisioruutu erottaa maallisen olohuoneen pyhästä tekniikan luomasta ihmemaailmasta. Näin ollen kaikki television viestintä saa Silverstonen mukaan myyttisen kosketuksen ja on luonteeltaan myyttistä.

Toisaalta Reeves (1988, 147; ks. myös Hietala 1996) esittää, että televisiolle on luonteenomaista tähtien ja sankareiden luominen. Hänen mukaansa elokuvatähti, urheilusankari, viihdeohjelman juontaja ja uutisankuri tarjoillaan katsojille aina ruudun sankareina, joihin katsojien katse kohdistuu.

Kun hiihtäjä Mika Myllylä lähti Trondheimin MM-hiihtoihin helmikuussa 1997, kertoivat lehdet suurin otsikoin Myllylän matalasta profiilis-

ta ja vatsasairaudesta. Myllylä kuitenkin voitti vaikeudet ja nousi kuninkuusmatkalla, miesten 50 kilometrin hiihdossa, kilpailujen viimeisenä päivänä kultamitalihihtäjäksi, vaikeuksien kautta voittoon.

Norjalainen Björn Dählie hiihti Myllylää nopeammin lyhyempiä matkoja ennen päätöspäivää. Myllylän reilu lausahdus kisojen aikana, että Dählie on suorastaan toiselta planeetalta, antoi penkkiurheilijoille hupia ja huumoriväritteisen tunteen siitä, että oma Mikamme on sentään maapallon paras hiihtäjä. Ja kun televisioruutu näytti Myllylän dramaattiset maaliintulot, jotka päättyivät milloin mahalleen, milloin selälleen, selostajat saattoivat sanoin vahvistaa sitä vaikutelmaa, minkä katsojat näkivät ja ymmärsivät – sankari on antanut kaikkensa Suomen, siis meidän kaikkien, puolesta.

Kun sitten koitti MM-hiihtojen viimeinen päivä, ei monikaan jaksanut uskoa Myllylän voittoon. Dählie saneli alkuvauhdin 30 kilometriin asti. Väliaikapisteistä muodostui kuin pienoiskilpailuja, kun Yleisradion tv-selostajat Bror-Erik Wallenius ja Kari Hiltunen jännäsivät viimeisenä laudulle lähteneen Myllylän vastauksia Dählien väliaikoihin. Ja kun Myllylä ensimmäisen kerran 33 kilometrin väliaika-asemalla siirtyi 0,1 sekunnin turvin johtoon, alkoi tv-selostukseen iskostua voittotunnelmaa. Kieltämättä suhteellisen varhaisessa vaiheessa, sillä tuossa vaiheessa 50 kilometrin raskaimmat kilometrit olivat vielä edessä ja mitä hyvänsä olisi voinut tapahtua. Mutta niin pieni asia kuin kärkiväliajan hiihtäminen pienimmällä mahdollisella marginaalilla hieman puolimatkan jälkeen sai siis suomalaisselostajien ääneen kultainnostusta. Se tarttui myös kotikatsomoihin viimeistään siinä vaiheessa, kun Mika Myllylän tuleva voitto rinnastettiin edelliseen suomalaiseen 50 kilometrin maailmanmestaruuteen. Sen hiihti Kalevi Oikarainen, ”Susi-Kalle”, Tatralla vuonna 1970, 27 vuotta aikaisemmin. Eli Myllylästä tuli kunniakkaiden suomalaisten hiihtoperinteiden jatkaja. Samalla tavalla media rakensi Mika Myllylän 1998 Naganossa saavuttamalle 30 kilometrin olympiavoitolle merkityksiä rinnastamalla sen Suomen mieshiihtäjien edelliseen henkilökohtaiseen täysosumaan, Eero Mäntyrannan Seefeldin laduilla saavuttamiin olympiavoittoihin vuonna 1964. Ikään kuin myyttisten suurhiihtäjien kruunulle olisi vuosikymmenien jälkeen löytynyt kelvollinen kantaja.

Tärkeää oli Trondheimissa myös se, että Suomen huoltojoukot saivat Myllylän sukset toimimaan. Näin Myllylän mestaruus nosti suomalaisten uskoa suomalaiseen tietoisuuteen. Kisojen päätöspäivään asti kun norjalaisten menestystä oli selitetty ainakin osittain sillä, että heillä oli paremmat huoltojoukot, voiteet ja välineet.

Hidastettu tv-kuva Myllylän hiihdosta kertoi omaa voimakasta kieltään. Päärokkilpailussa Myllylä oli itse se hiihtäjä, joka ei ollut tältä planeetalta. Hidastus mytologisoi Myllylän suorituksen. Hietala (1989) kirjoittaa hidastuksen käytön mytologisoivan urheilijoita siten, että hidastuksessa urheilija nostetaan unenomaiseen todellisuuteen, ajan ja paikan ulottumattomiin. Lähikuva Myllylän, ”Karpaasin”, päättäväisestä kasvojen ilmeestä kertoi paitsi Myllylän hurjasta taistelutahdosta, myös hyvin suunnitellusta ja toteutetusta televisioinnista. Erityisen puhutteleva hidastettu tv-kuva Myllylän hiihdosta oli palkintojenjaon yhteydessä Maamme-laulun soidessa taustalla.

Tv-katsojille tarjottiin myös herkullisesti herkkä inhimillinen näytelmä, kun maailmanmestari palkintokorokkeella erotti katsojamerestä vaimonsa ja viittoili tälle tervehdyksensä. Kisa-alueella vesisateessa värjötelleiltä kisaturisteilta se jäi taatusti huomaamatta, mutta ei suomalaisilta televisionkatsojilta. Televisio asettaakin omat katsojansa aitiopaikalle (Hietala 1996, 109; 1989).

Television lähikuvat ja hidastukset nostivat Myllylän elämää suuremmaksi sankariksi. 50 kilometrin kilpailusta kehkeytyi ”titaanien kamppailu” Myllylän ja Dählien välillä. Nämä titaanit muodostavat oman myyttisen kansakuntansa, jonka ”kansallista” mytologiaa televisio ja muut mediat vaalivat (Hietala 1996, 115–117; 1989). Mutta Yleisradio onnistui sitomaan Mika Myllylän suorituksen ”titaanisuuden” lisäksi myös suomalaisuuden paitsi palkintojenjakoseremonian yhteydessä myös haastattelussa, jonka Myllylä antoi hieman maaliintulon jälkeen toimittaja Ville Klingalle. Suomalaiset tv-katsojat saivat palkkion reilun parin tunnin jännittämisestään, kun Myllylä tv-haastattelussa lähetti terveiset vanhemmilleen, kaikille Haapajärvelle, ja lopulta koko Suomeen.

Kansallinen identiteetti nousi Trondheimin MM-hiihtojen aikaan yleiseksi puheenaiheeksi oikeastaan Mika Myllylästä riippumattomista teki-

jöistä. Norjalaiset juhlivat Björn Dählien ja muiden norjalaisten menestystä voimakkaan isänmaallisissa tunnelmissa. Norjalaisia kisajärjestäjiä epäiltiin joissakin tapauksissa jopa kotiinpäinvedosta. Ilta-Sanomien toimittaja Pekka Holopainen koki moisen nationalismin ärsyttävänä ja toivoi jutussaan norjalaisten tukehtuvan turskaansa. Tämä sai huomiota mm. Norjan televisiossa ja sanomalehdissä. Norjalaisten voimakas isänmaallisuus MM-hiihtojen yhteydessä oli mielenkiintoinen ilmiö sen vuoksi, että nationalismin on joissakin yhteyksissä katsottu (ks. esim. Hobsbawm 1994) olevan pikemmin historiaan kuin nykypäivään kuuluva ilmiö.

3. Identiteetit ja rituaalit

Draama syntyy rituaalisesta toiminnasta. Draamalla on puolestaan kyky selittää meille asioita. Draama selittää ja jäsentää maailmaa. Se antaa ymmärrettävän hahmon, identiteetin, monimutkaisille asioille. Myytit toimivat yhdessä rituaalien ja draaman kanssa asioiden jäsentäjinä. Identiteeteistä puhuttaessa on erotettava yksilön identiteetti ja kollektiivinen identiteetti. Jälkimmäinen tarkoittaa yhteisön tai ryhmän identiteettiä. Tässä työssä identiteetti viittaa juuri kollektiiviseen identiteettiin. Urheilu on vahvasti rituaalista toimintaa, jossa on draamallisia elementtejä, myyttistä vetovoimaa ja sillä on suuri merkitys identiteettien rakentamisessa, oli kyse sitten henkilökohtaisesta tai kollektiivisesta identiteetistä.

Tässä tutkimuksessa pyrin selittämään, miten ja millaisista aineksista journalismi rakentaa sankareita. Journalismia tarkastelen kulttuurisena ja tekstuaalisena ilmiönä. Tällöin on otettava huomioon muiden muassa rituaalien, draaman, myyttien ja identiteettien merkitys sankareiden synnyssä.

Real (1989) on käsitellyt kulttuurintutkimuksen näkökulmasta median vaikutuksia ihmisten elämään. Hän lähtee McLuhanin teoriasta, että ensin ihminen keksii joukkotiedotukseen uutta tekniikkaa, mutta yleistyessään tuo tekniikka alkaa muovata ihmisten elämää. Urheilussa tämä tarkoittaa sitä, että lajien sääntöjä muokataan television toiveiden mukaan. Television toiveet tarkoittavat tässä yhteydessä vaikkapa sitä, että pelivälineen tulee erottua kuvaruudussa. Sen vuoksi jääpallossa päätettiin vuonna 1997 suurentaa pallon kokoa. Myös jääkiekon historiassa tunnetaan erilaisia kokeiluja kiekon näkyvyyden parantamiseksi. Esimerkiksi Tampereen jääkiekkomuseossa on 1970-luvulla valmistettu kiekko, jossa on patterilla toimiva punainen valo keskellä.

Real (1989, 13) kutsuu mediaa nykyaikaisen yhteiskunnan hermojärjestelmäksi. Medialla on nykyään niin suuri vaikutus ihmisten elämään, että voidaan puhua Realin tapaan jopa saturoitumisesta. Media on kaikkialla.

Vauvakin tekee havaintoja kanssaihmisistä, luonnosta – ja mediasta. Ja kun pikkulapsi tapaa muita ihmisiä, heidän käyttäytymistään ohjaavat monessa tapauksessa median antamat mallit. Supermedialla Real (1989, 17) tarkoittaa yksinkertaisesti median suurta, mutta silti vaikeasti selittyvää vaikutusta päivittäiseen elämäämme. Se, kuinka paikallistamme itsemme ajassa ja tilassa, eli se kuinka rakennamme identiteettiämme, liittyy kiinteästi mediakokemuksiimme ja -ympäristöömme (Real 1989, 22).

Kaikkialle tunkevan median ansiosta olympiakisoista on tullut koko maailmaa yhdistävä rituaali, joka toistuu neljän vuoden välein. Merkittävää on olympiarituaalin laajuus: käytännössä koko maailma osallistuu jollakin tavalla olympiakisoihin, tosin köyhimmissä kehitysmaissa lukutaidon ja sähkön puutteet rajoittavat tämän globaalin tapahtuman seuraamista ja siihen osallistumista. Real (1989, 236) siteeraa UNESCO:n tutkimusta, jonka mukaan esimerkiksi Los Angelesin 1984 olympiakisojen seuraaminen oli mahdollista vain kymmenesosalle nigerialaisista.

Real (1989, 252 – 257) tiivistää supermedian luonteen neljään teesiin:

1) Supermedia tunkeutuu kulttuuriimme ja muokkaa sitä.

Supermedian tunkeutuminen kulttuuriin tarkoittaa sitä, että media levittää tietoja uusista keksinnöistä ja vauhdittaa muutoksia. Toisaalta tämän empiristisen näkemyksen mukaan media on myös status quon ylläpitäjä. Valikoidessaan uutiset, tiedotteet ja viihteen ihmisille media ohjaa ihmisten ajatusmaailmaa. Samalla median edustajista tulee portinvartijoita, joiden tehtävänä on tehdä valinnat yleisön puolesta.

2) Supermedia muokkaa inhimillisiä kokemuksia.

Kielentutkijat ovat huomanneet, että kielen merkitykset eivät ole luonnostaan sellaisia kuin ovat, vaan kyse on merkitysrakennelmista. Tällaista lähestymistapaa kutsutaan strukturalistiseksi. Strukturalistisen teorian mukaan kielen ja muiden merkkijärjestelmien ohella media toimii tällaisten merkitysjärjestelmien välittäjänä ja lähteenä. Keskeistä on ymmärtää, että tekstit ovat polyseemisiä, niitä voidaan lukea monilla eri tavoilla lukijasta ja tilanteesta riippuen.

3) Supermedia kertoo yhteiskunnallisesta vallasta.

Kriittinen tarkastelutapa tutkii mm. supermedian omistuksen keskittymistä yhä harvempien käsiin. Tällöin demokraattisessakin yhteiskunnassa lähestytään totalitaarista järjestelmää, jonka tunnusmerkkinä on se, että media on valjastettu järjestelmän palvelukseen.

4) Supermedia on ihmisten välistä rituaalista solidaarisuutta parhaimmillaan.

Rituaalitutkimus paljastaa, kuinka media ohjaa meitä kollektiivisten symbolien ja tapahtumien ääreen ja kuinka meistä tulee näiden tapahtumien osanottajia. Alkukantainen rituaali toimi välittäjänä ylemmille tietoisuuden tasoille. Samalla tavalla supermedia tarjoaa meille mahdollisuuden kokea kuolemaa, elämää ja henkiinheräämistä.

3.1. Rituaalit ja urheilu

Careyn (1989) esittämässä rituaalimallissa lähdetään siitä, että todellisuutta tuotetaan, ylläpidetään, korjataan ja muutetaan viestinnän avulla. Keskeistä ei ole tiedon siirtäminen tai se, miten viestinnän valtasuhteet rakentuvat. Erityisesti suuret mediatapahtumat, joista edellä oli puhe, nähdään kiinnostavina asioina, jotka houkuttelevat yleisöä rituaaliseen osallistumiseen. Tämä on Dayanin ja Katzin (1992) mukaan mahdollista, koska yleisöllä on vapaa pääsy mediatapahtumiin, mediatapahtumat luovat oman epätodellisen maailmansa televisioruudulle, mediatapahtumissa on omat rituaaliset toimintatapansa, ja mediatapahtumat asettavat katsojat sellaiseen asemaan, että nämä voivat kokea samanaikaisesti olevansa tarkkailijoita ja osallistujia.

Urheilu on erilaisten rituaalien kyllästämiä toimintaa: palkintojenjakoseremoniat ovat rituaaleja, samoin voittajien kunniakierrokset, lehdistötilaisuudet ja dopingnäytteiden luovutukset. Urheilun rituaalinen luonne kertoo Guttmanin (1978) mukaan osaltaan urheilun alkuperästä. Urheilu on hänen mukaansa periytynyt uskonnollisista rituaaleista. Moderni aika on maallistanut nämä kilpailuriitit puhtaasti määrälliseksi ennätysten ja huippu suorituksen tavoitteluksi (Kärkkäinen – Sironen 1994).

Myös yksittäisen urheilijan valmistautuminen kilpailusuoritukseen sisältää rituaalinomaisesti joka kerta tietyt samantapaiset valmistautumistoi-
met. Laajemmissa yhteyksissä esimerkiksi olympiakisat voidaan ymmärtää maailmanlaajuisena rituaalina, jossa on olympiaihanteiden mukaan kyse maailman nuorison kokoamisesta yhteen maailmanrauhan ja ihmisten välisen ymmärryksen lisäämiseksi. Olympiakisojen rituaalit pohjaavat olympialaiseen mytologiaan, joka merkityksellistää neljän vuoden välein järjestettävää kansojen kohtaamista erityisen voimakkaalla tavalla.

Rituaalissa on ripaus alkukantaista uskonnollisuutta, niin myös suurissa kansainvälisissä urheilukilpailuissa. Rituaalin maallinen versio on seremonia, jossa ei ole mukana ainakaan kovin voimakasta henkistä ulottuvuutta. Leipäpapin saarna ei puhuttele seurakunnan syvimpiä tunteja, hän ei pysty tekemään kirkossakäymisestä hengellistä kokemusta, vaan seurakuntalaisten on tyytyminen pelkkään pinnalliseen seremoniaan. Day (1984, 254–255) esittää rituaalille kuusi tavoitetta:

- 1) Rituaali ohjaa yksilön ja ryhmän tunteita. Muodottomat, konkretisoimattomat tunteet herättävät hämmennystä, mutta tunteiden ohjaaminen voi antaa tunteiden möhkäleille selkeän muodon, joka johtaa tunteiden purkautumiseen ja kohtaloon tyytymiseen, kuten hautajaisrituaalissa.

- 2) Rituaali vähentää epävarmuuden ja kaaoksen tunnetta. Esimerkiksi urheilija saattaa suorittaa henkilökohtaisen rituaalin tekemällä ristinmerkin aivan viime hetkellä ennen kilpailun alkua. Se antaa henkilökohtaista varmuutta, yhteyden jumalaan ja jumalalliseen järjestykseen.

- 3) Rituaali viestii ja ohjaa. Seksuaalisuuteen liittyvät ongelmat saattaisivat vähentyä, mikäli yhteiskuntamme kunnioittaisi parisuhteiden perustamiseen liittyviä perinteisiä rituaaleja enemmän. Sukupuoliasioista puhuminen terveystuntunnilla koululuokassa ei tuo samaa tulosta kuin rituaalissa, johon suuri joukko ihmisiä osallistuu.

- 4) Rituaali luo yhteisöllisyyttä. Yksinäisyydestä on tullut yhteiskunnallinen ongelma juuri sen vuoksi, että yhteisölliset rituaalit eivät enää kuulu kaupunkikulttuuriin vaan ne ovat leimallisesti osa vanhaa maalaiskulttuuria. Yhteisölliset rituaalit ovat vähentäneet yhteisöjen ja yksilöiden pelkoja, ne ovat ratkaisseet konflikteja ja vahvistaneet yhteenkuuluvuutta. Yhteen-

kuuluvuuden vahvistaminen onkin ollut rituaalin alkuperäisiä merkityksiä, yksilön mielentilan ohjaaminen rituaalin avulla on tullut yleiseksi vasta meidän yksilökorosteisessa modernissa ja post-modernissa ajassamme.

5) Rituaalissa luodaan järjestystä. Rituaalissa ihminen tuntee jumaluuden voiman, oikean ja väärän. Rituaali ohjaa ihanteiden syntymistä ja pyrkimyksiä inhimillisyyteen.

6) Rituaalin voima vahvistaa yhteisöllistä ja henkilökohtaista moraalialia ja itseluottamusta. Monesti rituaali on mimeettistä, jolloin toivottuun tulokseen pyritään jäljittelemällä tavoiteltua toimintaa.

Olympiakisoja voidaan siis pitää suurena kansojen välisenä festivaalina, jossa on runsaasti rituaalisia piirteitä. Turnerin (1987, 137) mukaan festivaalit ovat luonteeltaan hyvin lähellä rituaaleja, koska molemmat voivat antaa osanottajille uskonnollista kokemusta muistuttavan tunteen.

Medialla on suuri merkitys olympiakisojen rituaalisen luonteen välittäjänä ja voimistajana. Media ei tyydy vain välittämään olympiakisojen rituaaleja, se myös vahvistaa niiden rituaalista luonnetta korostamalla mm. lähikuvien ja erilaisien kuvakulmin avajaisten ja päättäjäisten sekä palkintoseremonioiden roolia.

Urheilun seuraamisesta on tullutkin monelle ihmiselle televisiourheilun seuraamista. Esittäessään urheilun rituaalisesti se saa ihmiset tuntemaan itsensä kohteena olevan poliittisen tai kulttuurisen ryhmän jäseniksi. Näin televisiourheilu toimii myös kansallisen identiteetin rakennusaineena. (Blain et al. 1993, 38, 45)

3.2. Urheilu ja kansallinen identiteetti

Urheilusankarit sopivat hyvin palapeliin, jossa rakennetaan ja muokataan kansallista identiteettiä. Kansallinen identiteetti on yksi yhteisöllisen identiteetin ilmenemismuoto. Yhteisöllinen tai kollektiivinen identiteetti syntyy historiallisissa prosesseissa myyttien, symbolien ja merkityskonstruktioiden ilmentämänä (Kaunismaa 1997, 40).

Lönnqvist (1997a, 1997b) näkee kansallisessa identiteetissä neljä keskeistä ulottuvuutta. Ensinnäkin hallitsemisen tunteen, kuvan itsenäisestä maasta, kielestä, kansasta. Tätä ulottuvuutta symbolisoivat eri instituutiot eduskunnasta televisioon, lipuista postimerkkeihin. Toiseksi ulottuvuudeksi hän näkee eron tekemisen ”meidän” ja ”muiden” välille, oman ja vieraan erottaminen ja esimerkiksi suomalaisuuden tunnistamisen. Kolmas ulottuvuus rakentuu jatkuvuuden ja muutoksen ristiriidan hallitsemiseen. Tällöin korostetaan historiallisen perinnön ja autenttisuuden merkitystä kielen ja kirjallisuuden välityksellä. Muistomerkit, museot ja kansalliset rituaalit kuuluvat tähän ulottuvuuteen. Neljäntenä ulottuvuutena on ihmisen fyysisen tilan merkitys, biologiset tarpeet, oman alueen nimeäminen ja hallitseminen sekä luonnon kulttuurisen merkityksen korostaminen. Tällöin Suomi on kartalla neito, jonka toinen käsi on katkaistu.

Urheilu on identiteetin rakentamiseen hedelmällinen ympäristö, koska urheilu houkuttelee meidät valitsemaan puolen tai suosikin, jonka tuntemme omaksemme, itsellemme läheiseksi. Sillä kahdesta kamppailevasta joukkueesta jompi kumpi yleensä puhuttelee meitä enemmän kuin toinen. Se puhuttelevuus voi johtua siitä, että tuntemme joitakin pelaajia henkilökohtaisesti tai median välityksellä. Tai toisen joukkueen pelitapa voi herättää sympatiamme. Myös yksilöurheilu houkuttelee katsojia samalla tavalla valitsemaan suosikkeja, sympatiamme, identifioitumisemme ja kannustuksemme kohteita. Lisäksi urheilu, itse harjoitettu tai penkkiurheilu, muokkaa käsitystä omasta itsestämme tarjoamalla onnistumisen ja epäonnistumisen elämyksiä.

Urheilu liittyy identiteetin muokkaamiseen myös draamallisen perusolemuksensa vuoksi. Urheiluun kuuluu draama, joka huipentaa jännityksen ja saa urheilun seuraajat kiinnittymään urheiluun. Ajatusta urheilusta draamana ei ole kehitelty kovinkaan pitkälle. Heikkisen (1993) mielestä urheilun voi nähdä draamana, jossa ohjaajana ovat kilpailun järjestäjät, näyttelijöinä kilpailijat ja katsojina kilpailua seuraavat. Urheilu ja teatteri ovat siis molemmat katsottavaksi tarkoitettuja. Urheilun yhteyttä draamaan voidaan hakea myös etymologiasta. Kreikan kielessä draama tarkoit-

taa tekoa, ja urheilu on puolestaan urheilutekojen tekemistä. Urheilussa tekoja ohjaavat yhdessä laaditut ja hyväksytyt säännöt.

Esslin (1980) esittää, että draama polveutuu alkukantaisesta rituaalista. Samasta kannasta polveutuvat monet mediatapahtumat, kuten presidentin vaalit ja virkaanastujaiset, suurten urheilutapahtumien juhlamenot sekä erilaiset uskonnolliset ja maalliset kulkueet ja monet muut julkiset rituaalit. Draamallinen toiminta leimaa käytännössä kaikkia yhteisöelämän julkisia ilmentymiä. Näin ollen ihmisten yhteisö vahvistaa näissä rituaaleissa omaa identiteettiään.

Jarvie (1993) liittää identiteettiin tunteen omista juurista, yhteisiä muistoja tapahtumista ja henkilöistä sekä tunteen yhteisestä kohtalosta, ”samassa veneessä ollaan”. Nykyaikaisen urheilun luonteeseen kuuluu ennätysten rikkominen ja tulosten tilastointi. Näin urheilu historiallistuu urheilujournalismin kautta siitäkin huolimatta, että urheilujournalismin katse on pikemmin nykyhetkessä ja tulevaisuudessa kuin menneessä. Mutta toisaalta urheilusuoritusten merkitys rakennetaan aina historiallisen vertailun kautta. Kun tehdään suoritus, jota kukaan koko ihmiskunnan historiassa ei aikaisemmin ole tehnyt, kuullaan ”historian lehtien havinaa”. Ja historian lehtien havistessa syntyy sankareita, joiden suorituskyky tai onnekkuus ylittää kaikkien edellisten sankareiden suorituskyvyn ja onnekkouden. Vastaavasti sankari saa ajan myötä sitä enemmän myyttistä voimaa, mitä kauemmin hänen saavutuksensa ja ennätyksensä uhmaavat uusien haastajien uhitteluja.

On tietenkin muistettava, että urheilujournalismissa ihmiskunnan historia ymmärretään lähinnä joitakin vuosikymmeniä tai korkeintaan hie-man toistasataa vuotta pitkäksi. Yhtä kaikki, historiallisen luonteensa vuoksi urheilu on nykyajan mytologiaa, sankareiden myllerryskenttää. Tätä kautta urheilu kiinnittyy olennaisesti edellä mainittuun identiteetin käsitteeseen: on tietoisuus omista juurista, on yhteisiä muistoja tapahtumista ja henkilöistä, ja on tunne yhteisestä kohtalosta. Näin voidaan ymmärtää esimerkiksi Paavo Nurmen kovan kilpakumppanin kirvesmies Ville Ritolan halu palata 1920-luvulla Yhdysvalloista Suomeen ja halu edustaa nimenomaan Suomea olympiakisoissa: Ritola halusi palata juuril-

leen. Ja näin voidaan purkaa myös Lasse Virenin voittojen 1972 ja 1976 synnyttämää huumaa ja hölkkäinnostusta. Viren oli elävä muistutus Suomen kunniakkaista juoksuperinteistä, Nurmen ja Ritolan perillinen, myyttinen sankari, joka vahvasti tunnetta omasta erityisyydestämme, suomalaisuudesta.

Sama asetelma koettiin myös keväällä 1995, kun Suomi voitti jääkiekon maailmanmestaruuden. Vertaansa hakeva juhlahumu syntyi ”historiallisen” urheilusaavutuksen ja yhteiskunnallisen tilanteen yhteisvaikutuksesta. Suomen maajoukkue ylsi ensimmäisen kerran saavutukseen, josta vuosikymmenien ajan oli vain haaveiltu. Kaikkien edellisten turnausten pettymykset kuitattiin yhdellä kertaa. Lisäksi Suomen kansallinen identiteetti oli koettu ainakin jossain määrin uhatuksi, kun Suomi vuoden 1995 alussa liittyi Euroopan Unioniin. (Virtapohja 1995) Maailmanmestaruutta juhlineet suomalaiset juhlivat jääkiekkosankareiden ohella myös suomalaisuutta, omaa kansallista identiteettiään, joka tuossa Tukholman jääkiekkoturnauksessa osoittautui maailman parhaaksi identiteetiksi.

3.3. Kansallinen identiteetti muutoksessa

Urheilun suhteet kansallistunteeseen ja yhteisölliseen identiteettiin nousivat 1990-luvulla esille Jarvien (1993) mukaan neljästä syystä:

1) Vuosi 1992 sai Euroopassa poikkeuksellisen merkityksen Maastrichin sopimuksen vuoksi. Sopimus edusti uhkaa perinteisille paikallisille ja kansallisille urheilukäytännöille. Samalla se sisälsi myös lupauksen tulevasta.

2) Maailmanlaajuiset urheilutapahtumat synnyttävät mielikuvia ja johdopäätöksiä maailmanlaajuisesta kulttuurisesta yhtenäisyydestä ja integraatiosta.

3) Tulevien arvokilpailujen osanottajamaita on ennalta vaikea tietää, kun maiden rajoja muutellaan Euroopassakin monista eri syistä.

4) Globalisoitumisen seurauksena paikalliset, alueelliset ja kansalliset yhteisöt pitävät entistä lujemmin kiinni omista symboleista, myyteistä, muistoista, perinteistä ja nostalgista. Eli juuri niistä asioista, joiden avulla

on kulttuurista identiteettiä määritetty ja määritetään jatkossa yhä voimakkaammin.

Euroopan muuttuminen urheilua määrittäväksi alueeksi perinteisten kansallisten rajojen yli on ollut hidasta. Maanosan mestaruuskilpailuja toki järjestetään monissa lajeissa. Seurajoukkueiden kesken järjestetään euroopallaisia sarjoja mm. jalkapallossa, koripallossa, lentopallossa ja jääkiekossa. Mutta esimerkiksi Albertvillen ja Barcelonan olympiakisoissa 1992 jäi Euroopan Unionin liki 80 miljoonan Suomen markan markkinointipainostus kovin vähälle huomiolle pelkästään sen vuoksi, että olympiakisat perustuvat enemmän kansojen ja valtioiden väliseen kilpailuun, eivät niinkään maanosien väliseen kamppailuun (de Moraqas Spà et al. 1995). Olympiakisoissa toistuvasti esiintyvät symbolit ovat kansallisia, ja urheilijat taistelevat ja kaatuvat television hidastuksissa maahan kaikkensa antaneina kansallisiin väreihin ja tunnuksiin verhoutuneina.

Muutokset vaikuttavat hiljalleen suomalaiseen urheiluun. Tänä päivänä on luonnollista, että suomalaiset jääkiekkoilijat pelaavat Ruotsissa, ja ruotsalaiset Suomessa. Englannin ja Suomen välillä vaihto ei tapahdu samalla tavalla. Kun englantilaiset jalkapalloilijat tulevat Suomeen pelaamaan, ei vastavirtaan matkaakaan suomalaisia jalkapalloilijoita, vaan jääkiekkoilijoita.

Muutokset vaikuttavat myös suomalaisuuden kokemiseen. Kun miljoonäriautoilija Mika Häkkinen kiertää maailman formularatoja menestyksestä toiseen, ei lehdistötilaisuudessa annakaan lausuntoa Suomen olympiakomitean valmennuspäällikkö Heikki Kantola, vaan puheenvuoro on vieraskielisellä tallipäälliköllä. Häkkinen edustaa talliaan ja sponsoreitaan, kansallisilla urheilujärjestöillä tai veikkausvoittovaroilla ei ole Häkkisen menestyksen kanssa mitään tekemistä. Häkkinen siis menestyy perinteisen kansallisen urheilujärjestelmän ulkopuolelle kasvaneella alueella. Ja kun Häkkinen loukkaantuu ja iltapäivälehdet myyvät ”Mikan” verisillä, tiedotomilla kasvoilla, nousee lehdistön moraali, mutta ei F1-sirkuksen moraali, kansalliseksi keskustelunaiheeksi. Olemme sisäistäneet televisiosta kan-

sainvälisen formulaurheilun, siis mediaurheilun, pelisäännöt, vaikka voimme pelata tätä peliä vain ihailemiemme edustajien välityksellä. Tärkeintä on, että ”meidän pojat pärjäävät maailmalla”. Ja pelaaminen on helppoa: katsot kisat televisiosta, luet päivälehtien raportit sekä ostat iltapäivä- ja erikoislehdet. Näillä pääset alkuun. Pelin henkeen kuuluu lisäksi käyttää mannekiiniksi ja julkikkiseksi muutetun sankarin edustamia tuotteita, koska samastumalla sankariin vahvistat omaa identiteettiäsi.

Muuttuva Suomi-kuva sai edelleen uutta väriä, kun valkovenäläisestä Eduard Hämäläisestä tuli vuoden 1997 alussa yksi valovoimaisimmista ”suomalaisista” yleisurheilijoista kun hänelle myönnettiin suomalaisten sukujuurien vuoksi edustusosoikeus Suomen yleisurheilumaajoukkueessa. Suhtautumisemme uuteen maanmieheen on riippuvainen urheilumenes-tyksestä kansainvälisissä kilpailuissa. Sinivalkoinen Suomi-verryttelypuku sulatti Hämäläisestä voimakkaimmat vieraat piirteet, ja Neuvostoliiton tehokkaan urheilujärjestelmän tuotteen, itsenäistyneen Valko-Venäjän ensimmäisiin huippu-urheilijoihin lukeutuneen Hämäläisen Ateenassa 1997 saavuttamasta MM-hopeamitalista tuli myös meidän suomalaisten mitali: kyseinen mitali jäi Suomen joukkueen ainoaksi mainittavaksi saavutukseksi Ateenan MM-kisoissa.

Samalla tavalla kävi ruotsalaisvalmentaja Curt Lindströmin kohdalla. Lindström hyväksyttiin ja omittiin koko kansan ”Curreksi” Suomen voitettua jääkiekon maailmanmestaruuden vuonna 1995.

4. Urheilujournalismi

Journalismi on joukkoviestintää eli suurille joukoille kohdennettua viestintää. Joukkoviestintä saa hieman erilaisen luonteen eri välineissä, on kyse sitten sanomalehdistä, radiosta tai televisiosta. Voisi sanoa, että kukin väline muokkaa kulttuurista itsensä näköistä (ks. Postman 1987). Lisäksi kunkin välineen sisällä on erilaisia ”osakulttuureja”, journalismin lajeja, joita voi kutsua genreiksi. On esimerkiksi poliittista journalismia, talousjournalismia tai urheilujournalismia. Meitä kiinnostaa tässä yhteydessä urheilujournalismi, jonka keskeisenä piirteenä on mukavista urheiluasioista kertominen.

Urheilujournalismin tapa jäsentää maailmaa on Hemánuksen (1973, 145) mukaan 1) maskuliininen, 2) kilpailuhenkinen ja selostuksia korostava sekä 3) nationalistinen ja etnosentrinen. Määritelmä kattaa vielä 25 vuotta myöhemmin urheilujournalismin olennaiset piirteet. Esimerkiksi Viljasen (1990) ja Niemisen (1993) tutkimuksissa isänmaallisuus nousi vahvasti urheilujournalismia luonnehtivaksi piirteeksi. Lisäksi Nieminen (1993, 101) mukaan urheilujournalismi korostaa sukupuolten roolijakoa.

Tutkiessaan Uuden Suomen ja Iltalehden urheilutoimittajan Juhani ”JuMe” Melartin urheilureportaaseja Hemánus (1992, 100–106) hahmoteli urheilujournalismin konventioita Melartin tekstiesimerkkien pohjalta. Näin löytyi seuraavia yleisiä konventioita: 1) henkilöiden kuvaus, 2) urheilusankareiden ja -sankaruuden kuvaus, 3) tekstin ja kuvan yhteisvaikutus. Melartin henkilökohtaisista konventioista Hemánus totesi, että yksittäisen ja yleisen suhteen Melartilla on ”journalistinen taito kuvata yleistä myös yksittäisen kautta”. Sankareita Melart ei luo superlatiivien voimalla, vaan luottaen faktainformaation voimaan. Melartille on tyypillistä korostaa, miten kovaa ja pitkäjänteistä työtä urheilussa huipulle pääseminen vaatii. Kertojaratkaisuissaan Melart käyttää toista kertojaa, reporterikertojaa ja kaikkietävää kertojaa. Toinen kertoja on haastateltava tai joku muu henkilö, tai vaihtoehtoisesti peräisin kirjallisesta lähteestä. Melart yhdistää

reportaaseissaan mielenkiintoisella tavalla läsnäolon tunnetta ja kirjallisten lähteiden käyttöä. Reportterikertoja on välittäjä ja tulkki, mutta yksityiskohtaisesti ei ole selvitettävissä, minkä tahojen esittämiä väitteitä hän kulloinkin väittää ja tulkitsee. Kaikkietätävän kertojan osalta Hemánus toteaa, että ajoittain on epäselvää, onko kyse aidosta ”kaikkietätävyydestä” vai pikemmin kirjoittajan mielipiteestä. Melartin jutut ovat pikemmin suljettuja kuin avoimia, joskin niissä on myös säröjä. Sankaritarinat, jotka korostavat urheilijan sankarillisia ominaisuuksia, ovat tyyppillisesti suljettuja juttuja. Niihin on valittu pääsääntöisesti sellaista ainesta, joka tukee sankaritarinaa.

Hemánus ei yleistä Melartin juttuanalyysin tuloksia yleisiksi urheilujournalismia koskeviksi konventioiksi vaan käsittelee Melartin juttuja persoonallisen toimittajan tuotteina. Urheilujournalismille onkin varsin tyyppillistä, että se sallii yksittäisten toimittajien luovuudelle suuria vapauksia. Tämä tulee dokumentoiduksi esimerkiksi Julkusen (1993) ja Pulkkisen (1984) radion urheiluselostusten analyysissä.

1990-luvulla urheilujournalismin moni-ilmeisyys on saanut uutta väriä. Sanomalehtien, iltapäivälehtien, radion ja television perinteisen urheilujournalismin lisäksi urheilutietoja on tarjolla Online-palveluista: tekstiteleviosta ja internetistä. Yksi 1990-luvun suurista urheilujournalismin muokkaajista on ollut urheiluedonlyönnin aloittaminen vuonna 1993. Urheiluedonlyönti korostaa nopean tiedonvälityksen merkitystä (Online). Samalla korostuu taustajuttujen tarve: rahojaan peliin sijoittavat pelaajat haluavat perusteellista tietoa pelikohteista.

Yleensä ottaen erilaisilla viestintätavoilla on suuri vaikutus kulttuurin muodostumiseen. Kuten Mikko Lehtonen (1996, 18) sanoo:

Kukaan meistä ei synny tyhjiöön. Syntymäaikamme ja -paikkamme heittävät meidät keskelle merkitysten muodostelmia, joilla myöhemmin opimme tuottamaan tolkkua maailmaan. Kasvamisemme yhteisöjen jäseniksi on ennen muuta sen kulttuurin merkityskarttojen oppimista, johon olemme sattuneet syntymään. Maailmaan heitettyinä me tuotamme kyllä merkityksiä, mutta merkitysten tuottajina olemme itsekkin merkitysten, sosiaalisten suhteiden, tottumusten – lyhyesti: kulttuurin – tuottamia.

Urheilujournalististen tuotteiden kuluttaminen kuuluu ihmisten vapaa-aikaan, siihen työn ja nukkumisen väliin jäävään aikaan, jonka tehtävänä on mm. antaa meille viihdykettä, virikkeitä ja mahdollisuuksia erilaisiin harrastuksiin, antaa voimia tuleviin töihin, tai uuvuttaa meidät uneen. Urheilujournalismi on tärkeä journalismin osa, koska se kiinnostaa suuria ihmisjoukkoja (ks. Nieminen 1994). Urheilun seuraaminen täyttää mielekkäällä tavalla ihmisten vapaa-aikaa antaen sisältöä elämään ja tarjoten helposti aukeavia puheenaiheita. Monesti urheilujournalistiset tuotteet, kuten olympiakisojen televisiolähetykset, sanelevat jopa ihmisten vuoro-kausirytmeyttä ja lomatoiveita.

4.1. Urheilujournalismi on viihteellistä

Urheilujournalismi on vahvasti viihteellistä (Vuolle 1983, 23). Hemánuksen (1973, 144) arvion mukaan urheiluaineiston viihteellinen arvo perustuu 1) urheilun helppotajaisuuteen verrattuna moniin muihin ilmiöihin, 2) urheilun dramaattisuuteen ja 3) urheilun seuraamisen tarjoamiin erilaisiin purkautumisväyliin.

Viihteellisyys näkyy kielessä ja tavassa, jolla urheilua käsitellään. Urheilujournalismin kieli onkin usein tunnepitoista. Tyypillistä on sankarikuvioiden luominen ja korostaminen. (Hietala 1996; Nieminen 1994; Pänkäläinen 1991, 10, 101) Urheilussa voittaja voittaa ja häviöjä häviää. Mutta urheilujournalismissa voittamisella ja häviämällä on symbolista arvoa, joka ilmenee kielessä. Voitto otetaan, viedään tai napataan. Joukkue voi nousta, yltyä tai venyä voittoon. Se voi myös purjehtia, painaltaa tai rynnistää voittoon. Voitto ei ole koskaan vain numeerinen lopputulos 4–1. Voitto voi tulla puhtaasti, helposti tai komeasti.

Vastustajan lyöminen voi tilanteen mukaan olla vaihtoehtoisesti myös nuijimista, pieksemistä, kylvettämistä, pesemistä tai löylyttämistä. Kun Suomi voitti jääkiekon MM-loppuottelun keväällä 1995, pesi kultajoukkue hiet pois Tukholmassa paikallisen jääkiekkoseuran saunassa, kuten Helsingin Sanomat (8.5. 1995) kertoi: ”Juhla jatkui jäähallin tiloissa peri-

suomalaisesti. Leijonien kisojen ajaksi käyttöönsä saama Tukholman AIK:n ylellinen sauna odotti Ruotsin lölyttäjiä.”

Jos otteet ovat ronskimmat, voi vastustajan tietysti lölyttämisen sijasta myös pehmittää, rökittää, peitota, pöllyttää, murjoa tai rusikoida. Urheilukontekstissa ei myöskään herätä kummastusta, jos vastustajalle ei tyydytä näyttämään taivaan merkkejä, vaan sitä myös isketään, taotaan tai hakataan.

Urheilujournalismin kieltä, voittamisen ja häviämisen värikkyyttä, on käsitellyt myös mm. Rasinkangas (1988), jonka opinnäytteestä osa edellä mainituista urheilukielen esimerkeistä on poimittu. Urheilujournalismin kieli pitää yhteisöä koossa. Samoin itse urheilu on yhteiskunnallisesti merkittävä yhteisön kiinteyden ja itsetunnon luoja, kohottajana ja säilyttäjänä. Puhuessaan urheilusta puhujat kokevat kuuluvansa samaan ryhmään. Yhteinen kieli auttaa luomaan kontakteja ja se luo me-henkeä. (Rasinkangas 1988, 6)

Urheilujournalismin kieltä ovat tutkineet opinnäytteissään myös mm. Julkunen (1993), Nieminen (1993), Viljanen (1990) ja Pulkkinen (1984). Julkusen ja Pulkkinen radioilmaisua käsitelleissä opinnäytteissä näkyy selvästi radioselostajien persoonallisten tyylien erot. Viljasen ja Niemisen urheilusankareita käsittelevistä opinnäytteistä oli jo luvussa 1.5. puhetta.

Televisiourheilullakin on todettu taipumusta liioittelevuuteen. Televisio korostaa yksilöitä, ja urheilun entisestä ”kansojen kohtaamisesta” on tullut enenevässä määrin ylivertaisten yksilöiden, titaanien kaksinkamppailua. (Hietala 1996) Televisiourheilua ja sen draamallisuutta tarkastelen lisää luvussa 8.

4.2. Urheilujournalismin kritiikkiä

Urheilutoimittajia on kritisoitu ajoittain voimakkaastikin. Pänkäläinen (1991, 7–11) pitää sankarikuvamaista käsittelytapaa urheilujournalismille tyypillisenä ja kaiken kaikkiaan hän luonnehtii urheilujournalismia kaavamaiseksi. Heinilä (1973; 1974) esittää, että suurkilpailutapahtuman, ylei-

sön ja joukkotiedotuksen välillä vallitsee ”vahva vastavuoroinen riippuvuus”. Pänkäläisen (1991, 19) mukaan urheilujournalismin sitoutuneisuus urheiluliikkeeseen onkin yksi urheilujournalismia keskeisimmin selittävästä tekijöistä.

Urheilujournalismin kieltä ja urheilujournalismin kritiikitöntä suhtautumista kohteeseensa, Jyväskylän Suurajoihin, tutkinut Juppi (1997, 192) toteaa, että ”journalistisen kulttuurin yleisten objektiivisuuden, tasapuolisuuden, puolueettomuuden, lähdekriittisyyden jne. ihanteiden ja ohjeiden ei voi katsoa toteutuneen Suurajo-julkisuudessa erityisen hyvin”.

Urheilutoimittajana Aamulehdessä pitkään työskennelleen Matti Kuuselan (1997) kritiikki on kohdistunut mm. urheilutoimittajien innostuneisuuteen ja urheilukielen liioittelevuuteen. Hän luonnehtii urheilujournalismin kieltä liioittelevaksi, lapselliseksi, yli-innokkaaksi ja yli-positiivisten ylisanojen vyörytykseksi. Kyse on suoranaisestä liioittelupetoksesta, joka vaivaa kaikkea urheilujournalismia: ”Liioitellaan kaikkea; tapahtuman tärkeyttä, omaa tärkeyttä, urheilun tärkeyttä, julkisuuden tärkeyttä, oman median tärkeyttä – siis meidän tärkeyttä.” (Kuusela 1997)

Kuusela (em.) kehottaa katsomaan urheilua muutenkin kuin vain voittamisen ja häviämisen näkökulmasta: ”Voittamisen ja häviämisen lisäksi urheilusta voi löytää ihmisen; sieltä voi löytää uskallusta, jännitystä, iloa, kohtaamista, kauneutta, liikettä, kaipuuta, täyttymystä.”

Vaikka Kuusela ei olekaan urheilujournalismin tutkija vaan urheilutoimittajien ammattikunnan edustaja, on hänen pohdiskeleva kritiikkinsä mielestäni aiheellista tuoda tässä esiin. Kuusela itse tulee osoittaneeksi, että urheilujournalismi ei ole täysin kritiikitöntä, edes itseään kohtaan. Tyypillisimmillään urheilujournalistinen itsekritiikki on lehtitoimittajien kritiikkiä sähköisten medioiden urheilujournalismia kohtaan.

Urheilujournalismi on Martti Vainion 1984 dopingtapauksen jälkeen ottanut selvästi etäisyyttä urheiluun (ks. Virtapohja 1996, 30). Doping ja urheilun kaupallistuminen ovat vauhdittaneet urheilutoimittajien etäisyydenottoa urheilujärjestelmään. Etäisyyden kasvaessa analyttisten ja kriittisten juttujen määrä on kasvanut (Savela 1991, 117). Selkeä näyttö suomalaisen urheilujournalismin saamasta uudesta, kriittisestä ulottuvuudesta

on dopinganalyysien syveneminen 1990-luvulla. Tutkivan journalismin yhdistys palkitsi Kuuselan ja Vesa Laitisen Lumilapio-palkinnolla näiden syyskuussa 1995 Aamulehteen tekemistä dopingjutuista. Jo aikaisemmin oli Pänkäläinen (1993) koonnut suomalaiset dopingtapaukset yksien kansien väliin. Helsingin Sanomien Kuukausiliitteessä Tammikuussa 1997 julkaistiin kolmen toimittajan, Anna-Stina Nykäsen, Veikko Lautsin ja Matti Mielosen usean kuukauden työn tulokset. Otsikolla ”Doping” tarkastellaan kymmenen sivun paketissa dopingiin liittyvää ongelmaa monipuolisesti. Aineistoa on kerätty käyttämällä luovasti journalistisia tiedonhankinta- ja esitystekniikoita. Esimerkiksi Mielonen kirjoittaa dopingista kiinni jääneestä Keijosta, mutta ”Keijo ei ole Keijo, vaan 90-luvulla dopingtuomion saaneiden suomalaisten kuulantyoöntäjien Janne Ronkaisen, Petri Torniaisen ja Markus Koistisen yhteinen minä”. Mielonen tuntuu tavoittaneen dopingiin liittyvästä suuresta salailumysteriistä jotain hyvin olennaista:

Keijo taitaakin hävetä sitä, että jäädessään nolosti kiinni hän ei pelkääntään rikkonut pienessä Suomi-nimisessä kylässä toimivan yhdistyksen sääntöjä.

Samalla hän töhri kylän keskellä seisseen puhtaana urheilusankarin muistomerkin, olkoonkin että se oli valmiiksi rapistunut.

Puhdas sankaruus on ollut erityisen suomalaista. Urheilijoita on pidetty pienen kansan esikuvina, joissa ovat yhdistyneet suomalaisuus, kurinalaisuus, viattomuus ja muut raskaat, hitaasti muuttuvat ihanteet.

Urheilusankari on ensin askeettisin ponnisteluin noussut kansallissankarin asemaan, mutta jos hänen osoitetaan käyttäneen valonarkoja keinoja, on kyseessä kansallinen häpeä, joka tahratessaan vilpillisen urheilijan tahraa myös häneen liitetyt ihanteet, suomalaisuuden, ja samalla jokaisen suomalaisen. Näin ollen doping on edelleen vaikea aihe urheilutoimittajille (Pänkäläinen 1993; Nieminen 1994), vaikka yliopistoyhteisökin (esim. Merta-niemi 1995, Hemánus 1997) on tuonut lisävaloa dopingongelmaan ja syventänyt sen käsittelyä ja ymmärrystä.

Englantilaisen tutkivan journalistin Andrew Jenningsin esittämä osittain jopa populistinen kritiikki kohdistuu pääasiassa kansainväliseen olympiakomiteaan, mutta KOK:n ja muiden urheilujohtajien kanssa läheisissä suhteissa olevat urheilutoimittajatkaan eivät ole välttyneet Jenningsin puolelta kritiikiltä.

Jennings (1992) sai maailmanlaajuista huomiota hyökättyään kansainvälistä olympiakomiteaa KOK:ta ja sen itsevaltiasta puheenjohtajaa Juan Antonio Samaranchia vastaan. Kirja *The Lords of The Rings* johti syyte-toimiin Lausannen alioikeudessa. Brittitoimittaja ei säikähtänyt hänelle langetetusta viiden vuorokauden tuomiosta. Kohukirjan uusittu ja parannettu versio *The New Lords of The Rings* tuli markkinoille Atlantan olympiakisojen alla 1996. Siinä mm. paljastetaan Soulin olympiakisojen 1988 nyrkkeilyskandaali, nyrkkeilytuomarien saamat lahjukset ja kiihkonationalististen korealaisten kotikisojen nyrkkeilymitaleihin kohdistama kansallismielinen ahneus.

Samaranch on joutunut Jenningsin hampaisiin francolaisen fasistimenneisyytensä vuoksi. Vuonna 1988 Jennings törmäsi mielestään järkyttävään paradoksiin: maailman suurinta nuorisoliikettä, olympialiikettä, johdettiin entinen fasisti, jonka menneisyydestä löytyi monia kiusallisia yksityiskohtia. KOK:n johdosta Jennings on löytänyt muitakin paatuneita kovan linjan politiikan kannattajia. Yksi näistä on Samaranchin seuraajaehdokkaaksi lukeutuva korealainen Un Yong Kim. (Jennings 1998 ja 1997; Virtapohja 1997b)

Jennings ei vihaa urheilua, mutta hän ei voi sietää urheilua hyväksi käyttäviä antidemokraattisiin menetelmiin turvautuvia urheilujohtajia. Urheilutoimittajia Jennings syyttää juuri siitä, että urheilusta on annettu tulla vallanhimoisten despoottien keppihevonen. Jennings perustelee väitteensä urheilujournalismin heikosta tasosta seuraavasti: 1) Toimittajat eivät kerro yleisölle kaikkea, mitä tietävät. Monet toimittajat tietävät urheiluun levinneestä korruptiosta, mutta siitä ei kirjoiteta. 2) Toimittajat ovat liian lähellä suuria kansainvälisiä urheilujohtajia. 3) Toimittajien taso on suorastaan rikollisen heikko. Syynä ovat laiskuus, haluttomuus esittää kysymyksiä ja sokea luottamus lehdistötiedotteisiin. 4) Toimittajat hyväk-

syvät liian paljon vieraanvaraisuutta ihmisiltä, joista heidän olisi tarkoitus tehdä juttuja. (Virtapohja 1997b)

Edellä käsiteltiin dopingin käsittelyä urheilujournalismille vaikeana kriittisiä juttuaiheita tarjoavana alueena. 1990-luvun dopingjournalismina kuvaa lakimiesten mukaantulo lehtijuttujen kommenttien antajiksi. Lakimiesten asiantuntemusta aletaan pian kaivata myös urheilun rahajuttujen yhteydessä, sillä urheilun ammattimaistuminen on tehnyt urheilusta suuren luokan liiketoimintaa.

Jääkiekkopomo Harry Harkimo osasi hyödyntää vuoden 1995 MM-huuman omissa liiketoimissaan. Helsingin Pasilaan rakennetun Hartwall Areenan rahoitusjärjestelyt ja -päätökset järjestettiin kansan ollessa yhä polvillaan ”Curre” Lindströmin ja hänen kultaleijoniensa edessä. 300 miljoonan markan halliin onnistuttiin myymään mm. liki 90 miljoonalla markalla aitiopaikkoja. Valtion rahaa halliin tuli vain 20 miljoonaa markkaa. (Mennander 1997) Kyse on siten yksityisestä liiketoiminnasta, jota on vauhditettu kansallisella jääkiekkobuumilla. Urheilujournalismi on ollut keskeisellä tavalla osallisena tämän buumin synnyttämisessä.

Suurta liiketoimintaa olivat myös vuonna 1997 Helsingissä järjestetyt jääkiekon MM-kisat. Järjestäjille jäi voittoa 45 miljoonaa markkaa. Jääkiekko oli vain yksi osa MM-tapahtumasta. Kyse oli myös nykyaikaisesta urheilutapahtumasta, jonka luomiseen mm. Yleisradio osallistui 12 miljoonan markan panostuksella. Ja kyse oli myös urheilujournalismista, joka pyhässä innossaan osallistui jälleen kerran suurten menestysodotusten lietsontaan (vrt. Heinilä 1974, 177). Lisäksi kyse oli laajemmin mediatapahtumasta (Dayan – Katz 1992), jonka aikana arjen kiireet saivat väistyä: työpaikoilla puheenaiheet liikkuiivat MM-kisoissa ja suomalaisten menestyksessä, joka jäi lopulta kiusallisen vaisuksi. Leijonalauma jätettiin turnauksessa viidenneksi, mutta tasavallan presidentti Martti Ahtisaari tiesi mediatapahtuman arvon ja meni joukkueen pukukoppiin kameroiden eteen kutsumaan heikostikin menestyneet leijonat presidentin linnaan juhlimaan.

4.3. Kun Turun Sanomat sponsoroi Paavo Nurmea

Urheilujournalismin alkutaival on sidoksissa urheiluliikkeen syntyyn. Kyse oli kasvavan nuorisoliikkeen tukemisesta ja pönkittämisestä. Urheilusta kirjoittivat sellaiset miehet, jotka halusivat tukea urheiluaatteen leviämistä. (Arponen 1991; Pänkäläinen 1991; Perko 1991) Aluksi urheiluaatetta pönkitettiin monesti lyhytikäisiksi jääneissä urheilun erikoislehdissä. Vähitellen urheilukirjoittaminen yleistyi päivälehdissäkin. Vuonna 1898 Päivälehdessä käytettiin jo vinjettiä ”Urheilun alalta” (Arponen 1991, 16). Vanhin edelleen ilmestyvä suomalainen urheilulehti Suomen Urheilulehti aloitti ilmestymisensä samana vuonna (Arponen 1997a).

Hyvänä esimerkkinä sanomalehtien myötämielisestä suhtautumisesta urheiluun voi pitää sitä, että Turun Sanomat rahoitti turkulaisjuoksija Paavo Nurmen matkan Pariisiin olympiakisoihin (Kalpa 1984, 198–199). Perko (1991) arvioi, että sanomalehdet alkoivat muun muassa erinomaisen olympiamenestyksen johdosta kiinnittää 1920-luvulla enenevää huomiota urheiluun. Esimerkiksi ensimmäiset vakituiset urheilutoimittajat kiinnitettiin suurimpiin sanomalehtiin ja lehtien sivuille ilmestyivät omat osastot urheilua varten (Arponen 1991). Samaan aikaan tapahtui myös tekniikkaan liittyvä muutos: sanomalehdet lisäsivät valokuvia sivuillaan (Mervola 1995). Näitä kehitystrendejä voidaan jossain määrin selittää uuden pelurin ilmestymisellä mediakentälle: Radio toi uutta värinää tiedonvälitykseen.

4.4. Radio korosti toimittajan roolia

Radioamatöörit virittelivät eri puolilla Suomea laitteitaan 1920-luvun alussa. Vuosi 1923 mainitaan yleisradiotoiminnan läpimurtovuotena. Radioharrastusta viriteltiin aluksi etenkin Tampereella ja Helsingissä, mutta pian harrastus levisi myös mm. Turkuun, Raumalle, Lahteen, Jyväskylään, Mikkeliin, Poriin ja Viipuriin. (Suomi 1951, 26–38) Suomen Yleisradio

perustettiin vuonna 1926. Seuraavana vuonna, syyskuussa 1927, urheilu teki uuden aluevaltauksen, kun toimittaja Yrjö Halme kertoi radiossa Ruotsi–Suomi-yleisurheilumaaottelun vaiheita. Maaottelun Suomi hävisi, mutta radiotoiminnalle tapaus oli voitto. (Suomi 1951, 102) Radion viehätysvoima perustui siihen, että se pystyi kertomaan käytännössä tapahtumahetkellä kaukaisissa maissa tapahtuneista asioista. Verrattuna sen ajan lehtien joskus hitaaseen uutisvälitykseen sekä niiden pieniin ja suttuisiin kuviin, harppaus oli merkittävä.

Olympiakesän 1928 alussa vedettiin Eläintarhan urheilukentälle ja pallokentälle johdot suoria selostuksia varten. Mutta Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto ei antanutkaan lupaa olympiakisojen karsintakilpailujen selostamiseen, koska pelättiin yleisön ainakin sateen sattuessa jäävän kotiin. Karsintakilpailujen selostus järjestettiin sitten niin, että muun muassa Suomen Urheilulehden päätoimittajana (1919–1924) toiminut Lauri ”Tahko” Pihkala meni kentältä suoraan mikrofonin ääreen. (Suomi 1951, 102)

Ensimmäinen suora urheilulähetys tuli Helsingissä Eläintarhan kentällä syyskuussa 1929 järjestetystä yleisurheilun Ruotsi-maaottelusta. Selostajana oli Sulo ”Simeoni” Kolkka, jonka selostuksen Noponen (1986, 109) kertoo alkaneen seuraavasti: ”Simeoni täällä Eläintarhan päällä.”

Radiosta kuultiin paitsi selostuksia myös urheiluaiheisia esitelmiä. Selostusten määrä kasvoi 1930-luvulla nopeasti (Lyytinen 1996, 108): Vuonna 1930 urheilukilpailuja selostettiin 13 tuntia 50 minuuttia, mutta vuonna 1939 peräti 48 tuntia 50 minuuttia.

Vuoden 1932 olympikisojen radiointi Los Angelesista olisi tullut liian kalliiksi. Niinpä kisat selostettiin kotimaasta STT:n välittämien uutissähtäiden pohjalta. (Lyytinen 1996, 104)

Näin ollen ensimmäiset olympialähettykset tulivat vuoden 1936 talvikisoista Garmisch-Partenkirchenistä, missä äänessä oli Suomen Urheilulehden toimittaja Harri Eljanko. Koska vastaanottimia oli vielä vähän, oli tapana kokoontua suuremmallakin joukolla kuuntelemaan radioselostusta. Esimerkiksi 1936 talvikisojen viestinhiihtöpäivänä oli Helsingissä Kasarmintorille Yleisradiotalon edustalle viritetty kovaääniset, jotta kaupun-

kilaiset pääsisivät kuulemaan olympiaselostusta. Eljangon moittiessa viestin tuiskeessa saksalaisten hiihtotaitoa koputti joka sanaa vahtinut ”päälystakki”, saksansuomalainen kansallissosialisti, heti Eljangon selkään ja pudisteli moittivasti päätään. Saksaa ei saanut arvostella. (Noponen 1986, 151–152)

Kesällä 1936 Berliinin olympiakisojen radiointitehtäviin lähti kuuden hengen joukko. Vain Yhdysvalloista oli lähetetty radiointia varten yhtä monta edustajaa kuin Suomesta. (Lyytinen 1996, 104) Suomalaisen urheilujournalismin klassikoksi on jäänyt pääselostaja Martti Jukolan selostus suomalaisten kolmoisvoittoon päättyneestä 10 000 metrin juoksusta:

”Nyt lähti Salminen vetämään oikein kovasti, pian alkaa viimeinen kierros, Iso-Hollo – nyt Murakoso pikkuisen jää, Askola seuraa, Iso-Hollo kolmantena, nyt Murakoso on kymmenen metriä jo jäänyt, nyt kello soi, alkaa viimeinen kierros, Murakoso jää, Murakoso jää, nyt on kymmenen metriä tullut väliä jo, Salminen lähti vetämään, kolmoisvoitto näyttää tulevan Suomeen... Salminen voitti, metrin hävis Askola, Iso-Hollo on kolmantena, noin kymmenkunta metriä jälessä, Murakoso neljäntenä...” (Lyytinen 1996, 104)

Radiossa toimittajan persoonalle, persoonallisen äänen kautta, tulee enemmän tilaa kuin sanomalehdessä. Tämän ansiosta radion urheilutoimittajat, suorastaan kansallisen instituution asemaan kohonneet sinivalkoiset äänet Pekka Tiilikainen ja Paavo Noponen etunenässä, ovat nousseet suuren yleisön tietoisuuteen enemmän kuin lehtitoimittajat. Muissakin Pohjoismaissa on huomattu sama ilmiö. Ruotsissa nousi sähköisten viestimien kautta esille Lennart Hyland, jonka jääkiekon MM-kisojen 1962 loppuottelun selostuksen yhteydessä sanomasta legendaarisesta huudahduksesta ”den glider in i mål” (kiekko menee maaliin) tehtiin Ruotsin 1995 kotikisoja varten voittolaulu, jonka turnauksen voittaneet suomalaiset lopulta omivat (Virtapohja 1995). Tanskassa Gunnar ”Nu” Hansen kohosi samoihin aikoihin kaikkien tanskalaisten tuntemaksi persoonaksi (Frandsen 1995). Edes televisiossa toimittajien persoona ei tunnu korostuvan yhtä paljon kuin radiossa, koska televisiossa viesti välittyy persoonallisen äänen

lisäksi myös kuvan avulla. Silti Suomessa television urheilu oli alkuvaiheessa 1960- ja 1970-luvuilla henkilöitynyt hyvin pitkälle Anssi Kukkoseen ja Seppo Kannakseen.

Urheilutoimittajan aseman korostuminen suhteessa urheilijaan käy yksiin yleisemmän yhteiskunnallisen kehityksen kanssa. Suomessakin on viime vuosikymmeninä siirrytty teollisesta yhteiskunnasta jälkiteolliseen tietoyhteiskuntaan (Niiniluoto 1989, 27–28). Tietotyöntekijät, esimerkiksi urheilutoimittajat, saavat tässä kehityksessä keskeisemmän aseman kuin teollisen työn tekijät, tässä tapauksessa fyysisistä työtä tekevät urheilijat.

Martti Jukola mainitaan Yleisradion selostusohjelmien ensimmäisenä erikoismiehenä. Hän piti selostajan tehtävänä ohjelma-aiheen tapahtumien ”puhtaan” välittämisen. Hänen mikrofoninsa oli kuuntelijan silmänä ja korvana. Tehtävänä oli välittää asiallisesti ja tarkasti niin tapahtumat kuin tunnelmatkin. Jukolan selostuksessa kuuluu objektiivisuuden tavoite. (Salomaa 1989, 256–257) Kotoaan Jukola oli oppinut selkeän puhetekniikan, sillä hänen isänsä oli kuurojen koulun opettaja Turussa. Ensimmäisen kerran hän pakinoi Yleisradiossa vuonna 1928. Jukola väitteli filosofian tohtoriksi 29-vuotiaana vuonna 1930 aiheenaan runoilija J.H. Erkko. (Arponen 1991, 24)

Jukolan selostustyyppi sopi erityisen hyvin urheilutapahtumien välittämiseen, niinpä hänet tunnustetaan suomalaisen tapahtumalähtöisen urheiluselostuksen isäksi. Hänen selostajavuosiin sattuivat vuoden 1936 kesä- ja talviolympialaiset ja Helsingin olympialaiset 1940, joita ei sodan vuoksi lopulta järjestetty. Suur tapahtuman valmisteluista joka tapauksessa tehtiin runsaasti radio-ohjelmia. (Salomaa 1989, 262)

Jukolalla oli urheilusta erinomaiset perustiedot. Hän rakensi urheiluselostuksensa dokumentaariselle pohjalle, siis tapahtumalähtöiseksi. Ylimääräisiä tunnekuohuja hän viljeli säästeliäästi, vaikka saattoikin elävöittää selostuksiaan innostuneilla ”hurraa, hurraa” tai ”hei, hei, hei” -huudahduksilla. Jukolan lähetyksistä välittyi kunnioitus itse pääosanestittäjää, siis urheilijaa kohtaan. (Salomaa 1989, 263) Tämä selittyy osittain sillä, että Jukola oli itse entinen huippu-urheilija. Pariisin olympiakisoissa 1924 hän oli sijoittunut 400 metrin aitajuoksun välierässään viidenneksi. (Arponen 1991, 24)

Urheiluselostus erkani radiossa selostusohjelman alalajiksi jo 1930-luvulla. Tapahtumalähtöinen urheiluselostus on aihekeskeisyydessään selvästi dokumentaarinen ohjelmatyyppi. Selostuksen keskeiset sisällöt ovat urheilija(t), kilpailutapahtuma aikatauluineen ja yleisön osallisuus. Urheilijan keskeinen asema selostusohjelmassa tulee pitää mielessä. Nykyään viihteen ja kaupallisuuden syrjäytettyä urheilun ihanteellisuuden on vaarana, että selostajan osuus korostuu urheilijan kustannuksella. (Salomaa 1989, 274)

Pekka Tiilikainen oli Martti Jukolan oppilas, joka vastoin opettajansa mielipidettä uskoi kahden selostajaäänän, työparin, yhteispeliin. Sisällön tasapainottamiseksi ja pitkien lähetysten laadun kohottamiseksi etsittiin ratkaisua selostustaakan jakamisesta. Tiilikaisen kiinteänä aisaparina totuttiin 1960-luvulla kuulemaan Paavo Noposta. (Salomaa 1989, 274–278)

Selostajaparin kansansuosioista, samoin heidän persoonansa tunnettuudesta, kertovat lukuisat kaskut. Sallittakoon tässä yksi varsin tunnettu esimerkki. Jostakin 1960-luvulta kerrotaan hilpeää kaskua, jossa Pekka Tiilikainen suorassa lähetyksessä pyytää Paavo Noposelta kiikaria. ”Annapas Paavo minullekin välillä sitä kiikaria.” Oppipojan vastaus: ”Tässä.” Sitten kuuluu eetterissä: ”Kluk-kluk-kluk.”

Tiilikaisella oli tapana johdattaa kuuntelijat kilpailutapahtumaan selkeän johdanto-osan kautta. Hänelle oli myös ominaista toisinaan seurata, kuinka yleisö otti tapahtumaan osaa, sekä kuvailla yleisön pukeutumista. Nuorille hän suuntasi innostavia kehotuksen sanoja, joiden tavoitteena oli kannustaa nuoria jatkamaan urheilusankareiden luomaa uraa. Tunteellinen ja isänmaallinen reagointi oli Tiilikaisen tavamerkinä. Selostajana hänellä oli ainakin kaksi heikkoutta: Hän oli melko hidaspuheinen, ei suinkaan mikään verbaalikko. Lisäksi hän oli huono hyödyntämään tulospalvelua tai elektroniikkaa. (Salomaa 1989, 275–276) Paavo Noponen on kirjoittanut pitkäaikaisesta työparistaan Pekka Tiilikaisesta vaikuttavan kaksiosaisen elämäkerran (Noponen 1986 ja 1987), jossa on dokumentoituna pitkästi yli 1000 sivua suomalaisen urheilujournalismin historiaa.

Noposen 42 vuotta pitkä ura Yleisradiossa päättyi yleisurheilun EM-kisoissa Helsingissä 1994. Hän on niin leimautunut radiotoimittajaksi,

että harva muistaa hänen olleen vuosina 1957–1960 puoliksi radiossa ja puoliksi televisiossa. Noponen tunnetaan tarkkuudestaan kielen vivahteiden suhteen. Hänen mukaansa urheiluselostajalle keskeistä on puheilmaisuus, sen sävyt, väri ja jännevyyys. Tiilikainen oli Noposen mukaan määritellyt peruspilareiksi rauhallisuuden, päättäväisyyden ja innostuksen. (Taimi 1994)

Noposesta tuli Tiilikaisen perillinen ”sinivalkoisena äänenä”. Tästä koi-tui ongelmia 1970-luvun alussa, sillä ääniradion johtaja Eino S. Repo halusi laimentaa urheiluselostusten nationalistista henkeä. Hän halusi pikemminkin tuoda esiin urheilua kansainvälisen yhteisymmärryksen saavuttamisen välineenä. Peruskysymys liittyi siihen, oliko voittajan kansallisuus hyvää kilpailua tärkeämpi. (Salokangas 1996, 245) Noponen on itse luonnehtinut tuota kiistaa seuraavasti (Taimi 1994): ”Eino S. Repo sanoi minulle, että minun selostuksissani esiintyvät turhan usein sellaiset urheiluun kuulumattomat kuin Susi-Kalle, Tapperin veljekset, riekot, Suomi, Kuusamo ja isänmaa.” Kiistan vuoksi Noposta ei päästetty Tatran MM-hiihtoihin 1970, missä Kalevi ”Susi-Kalle” Oikarainen voitti 50 kilometrin mestaruuden. Yleisradiosta lomalla ollut Noponen matkusti kuitenkin paikalle Apu-lehden reportterina. (Salokangas em.)

4.5. Lehtikritiikkiä radiota kohtaan

Squaw Valleyn talviolympiakisojen 1960 radiointi oli tuottanut jonkun verran ongelmia, joten Turnari (UL 24.2.1960) esitti toivomuksen, ettei ”radiointi klikkaa silloin kun viesti on menossa”. Turhaan, sillä Turun Sanomat uutisoi viestivoiton yhteydessä (TS 26.2.1960): ”Skandaali vailla vertaa. Ruotsi ilmoitti voitosta paljon ennen Suomen radiota.” Lennart Hyland oli Ruotsin radiossa selostanut huikeat loppuratkaisut peräti 35 minuuttia aikaisemmin kuin Suomen yleisradion kuuntelijat pääsivät eläytymään Pekka Tiilikaisen selostukseen. Ongelmalliseksi asia muuttui, kun joku oli kuitenkin kuunnellut tuoreet uutiset Ruotsin radiosta ja tiesi tuloksen paljon ennen Yleisradion kuuntelijoita.

Radioinnissa olikin ongelmia koko kisojen ajan. Niinpä Squaw Valleyn suurimmaksi epäonnistujaksi Suomen Urheilulehti (29.2. 1960) nimesi nimettömällä ”Kaupungilla puhutaan” -palstalla Suomen Yleisradion (Suurin epäonnistuminen Squaw Valleyssä: Suomen Yleisradio!). Muun muassa radiointiaikojen suunnittelu sai kritiikkiä. Ruotsin ja Norjan radioiden, television ja sanomalehtien uutisikkunoiden kautta oli tullut aikaisemmin tieto 50 kilometrin kaksoisvoitosta ennen kuin Suomen Yleisradio välitti uutisen. Ruotsin ja Norjan radioiden lähetyksiä keuhuttiin kiinnostaviksi ja vaihteleviksi, eikä ”selostajien tarvinnut lassyttää puuta heinää”.

”Kun tähän vielä lisätään lähetysten katkeamiset, sekä väärät tiedot kilpailuista sen jälkeen kun STT:n uutisista oli jo saatu oikeat tiedot, haastattelu-uutiset, jotka Suomessa oli saatu lukea jo edellisen päivän lehdistä, jne. niin täytyy todeta, että monopoliaseman turvin yleisradio on pitänyt riittävänä kunhan tulee vain ääntä, tuli se milloin ja miten tahansa.”

Turun Sanomat (28.2.1960) jatkoi Yleisradion höykyttämistä otsikolla ”Voi surkeuksien surkeus! Yleisradio ja talvikisat”. Jutussa moitittiin mm. sitä, että Yleisradiossa ei reagointi muuttuneisiin alkamisaikoihin. Kaiken huipuksi (”täydellinen skandaali”) jopa televisio reagoi radiota nopeammin Kalevi Hämäläisen (kulta) ja Veikko Hakulisen (hopea) kaksoisvoittoon 50 kilometrin hiihdossa. Televisiossa oli soitettu Porilaisten marssi peräti 15 minuuttia ennen kuin radiossa saatiin levy soimaan.

Tuoreeltaan kritisoi Suomen Sosialidemokratissa (26.2. 1960) nimi-merkki Pedro Päivän Asioita -palstalla viestin radiointia seuraavasti:

Kilpailun jännääminen radion ääressä oli todellista piinapenkillä istumista. Yhteys katkeili ja odotus jatkui. Lopulta tuli tieto: SUOMI oli voittanut kahdella suksen mitalla!

Kritiikki oli niin voimakasta, että oli kohtuullista antaa Yleisradiolle mahdollisuus puolustuspuheenvuoroon. Turun Sanomat (6.3.1960) tekikin näin. Mutta jutun ”Yleisradio ei ollut syyppä Valleyn radiointiskandaan-

leihin” lukija ei välttämättä yhdy ohjelmajohtaja Koskiluoman selityksiin. Juttu on nimittäin rakennettu siten, että Koskiluoma leimautuu tyhjänpuhujaksi. Aluksi jutun kirjoittanut toimittaja vyöryttää niin voimakkaat syytökset, että Koskiluoman puolustuskommentit eivät riitä puhdistamaan Yleisradion kasvoja.

Suomen Sosialidemokraatti (20.2.1960) oli jo aiemmin tehnyt kriittisiä havaintoja radion toiminnasta. Lehden saamien tietojen mukaan pelkäänsään olympiaradioinnin linjat maksoivat seitsemän miljoonaa markkaa, mutta sekään ei riittänyt: matkakustannukset ja muun teknillisen henkilökunnan kulut tuli laskea tuon summan lisäksi.

Lehtien sähköisiä viestimiä kohtaan esittämässä kritiikissä oli pitkään aimo annos kiusaantumista sen vuoksi, että radion ja myöhemmin television vuoksi lehtien oli vuosi vuodelta vaikeampi saada suurista urheilukilpailuista suuria uutisvoittoja. Radio tai televisio olivat useimmiten ehtineet jo kertoa tärkeimmät uutiset siinä vaiheessa, kun päivälehti tai vielä harvemmin ilmestyvä lehti oli kolahtanut postiluukkuun.

4.6. ”Turun Sanomat huippukunnossa talvikisoissa”

Samaan aikaan, kun radiotoimittajien rooli korostui, korostettiin sanomalehdissä myös omia toimittajia. Urheiluun panostanut Turun Sanomat lähetti 1948 Lontoon kisoihin yhden oman toimittajan, Aaveen eli Aulis Virtasen. Virtanen matkusti kisoihin samalla laivalla Suomen kisajoukkueen pääjoukon mukana. Virtasen matkustamisesta kerrottiin kuvallisessa jutussa. Samalla (TS 21.7.1948) esiteltiin muutakin uutistarjontaa kisoista: ”Turun Sanomat ja Lontoon kisat, 36 selostajaa pitää lukijakuntamme ’tilanteen tasalla.’” Lehti esitteli omina toimittajinaan Virtasen ohella United Pressin 30 reportteria, STT:n yhden ja Ruotsin tietotoimisto TT:n neljä toimittajaa.

Vastaavasti vuoden 1960 talvikisojen alla Turun Sanomat esitteli uutislähteensä jutussa ”Turun Sanomat huippukunnossa talvikisoissa” (TS

28.1.1960). Tietotoimisto UPI:n 30 toimittajan lisäksi yksi STT:n, yksi Norjan NTB:n ja kaksi Ruotsin TT:n toimittajaa esiteltiin Turun Sanomien miehinä. Lisäksi juttuja suolsi oma toimittaja Stig Häggblom:

"... Häggblom kirjoittaa suoraan kilpailupaikalta kaukokirjoittimella Osloon, mistä hänen pakinansa välitetään Helsingin kautta Turkuun. Turun Sanomien käytettävissä on myös AP:n koko kuvamateriaali. TURUN SANOMISTA löydätte kaiken talven suurtahtumasta."

Kun Häggblomin ensimmäinen pakina (TS 13.2.1960) julkaistiin, oli alkuun kirjoitettu seuraava johdanto:

"STIG HÄGGBLOM, yksi Pohjoismaiden tunnetuimmista urheilutoimittajista, toimii Turun Sanomien kirjeenvaihtajana Squaw Valleyssä niiden 71 siellä sijaitsevan olympiatoimituksemme jäsenen lisäksi. Tässä ja tällä sivulla toimittaja Stig Häggblom kirjoittaa ensimmäiset juttunsa Intiaanieukon laaksosta, missä hänen terävä ja valpas huomiokykynsä on jo saattanut kirjoituskoneen miltei korkeapaineen alaiseksi. Tuoreet terveiset lukijoille Squaw Valleystä! Olkaa hyvä:"

Omien toimittajien roolin korostamisen lisäksi lehdet vastasivat sähköisten välineiden, radion ja television, aiheuttamaan lisääntyneeseen kilpailuun lisäämällä kuvien käyttöä. Lisäksi pelkkien selostusten ohella alettiin urheilijoista tehdä henkilökuvia. Menestyneiden urheilijoiden omaisista alettiin tehdä juttuja. Tästä esimakua tarjoili Suomen Sosialidemokraatti jo vuonna 1948, kun se julkaisi keihäänheiton olympiakullan voittaneen Tapio Rautavaaran perheestä irtokuvan.

4.7. Viestintätavan vaikutuksia urheilujournalismiin

Urheilujournalismi kehittyi 1950-luvulla voimakkaasti. Radion ja erityisesti television aiheuttama uutiskilpailu oli vain yksi kehityksen sysääjä. Vuoden 1952 olympiakisat Helsingissä olivat merkittävä pirstustysruiske suomalaiselle urheilujournalismille. Urheilun status koheni ja maakuntalehtiinkin katsottiin tarpeelliseksi palkata urheilutoimittajia (Keränen 1984, 128). Olympiakisat koettiin niin tärkeäksi tapaukseksi, että esimerkiksi maakuntalehti Keskisuomalainen toimitti tuoretta kuvamateriaalia seuraavan päivän lehteen vesitasolentokoneella Helsingistä Jyväskylään.

Televisiolla ja radiolla oli vaikutuksensa uutiskäsityksen kehittymiseen. Nopeudesta tuli entistä suurempi uutisvaltti. Näin syntyi tilausta ja tilaa iltapäivälehdille. Lisäksi lehdet alkoivat julkaista urheilijoista henkilöhaastatteluja ja taustajuttuja. Samoin mediakritiikin voi katsoa alkaneen jo silloin, kun sanomalehdet alkoivat seurata ja kritisoida uusien sähköisten kilpailijoidensa toimintaa.

Radiolla oli edellytykset kertoa elävästi ja samanaikaisesti kaukaisistakin tapahtumista, mutta televisio toi ne tapahtumat katsojien luokse niin että ihmisille tuli voimakas osallistumisen ja läsnäolemisen tunne. (Hietala 1996)

Gloaalille sähköisen journalismin suuntaukselle tuli selkeä vaihtoehto vasta vuonna 1985, kun kaupalliset paikallisradiot saivat toimiluvan. 1980-luku oli Suomessa voimakasta jääkiekon kehittymisen kautta. Jääkiekon SM-liiga onnistui urheilulajeista parhaiten hyödyntämään uusia paikallisradioita. Vuonna 1997 Suomen Jääkiekkoliitto saattoi ylpeänä esitellä tunnuslukuja, jotka kertovat paljon jääkiekon saavuttamasta asemasta: Virallisissa otteluissa yhteenlaskettuna 3 miljoonaa katsojaa. Jääkiekon harrastajia 150 000. Lisenssin lunastaneita pelaajia 45 000. Virallisia otteluita kauden aikana 18 000. Jäähalleja 131.

Vastaavasti uudet paikallisradioasemat saivat SM-liigaselostuksista suositusta ja taatusti paikallisväritteistä ohjelmamateriaalia. Myös sanomalehdet elivät mukana ja nostivat jääkiekon palstamääriä. Jääkiekosta onkin tullut sanomalehdissä eniten tilaa saava urheilulaji (Suuronen 1995, 56).

. Häpeämätön kotijoukkueiden puolesta hehkuttaminen toi suomalaisenkin urheilujournalismiin uuden ulottuvuuden. Se näkyi muun muassa Suomen voittaessa jääkiekon maailmanmestaruuden vuonna 1995. Lopputelua televisiossa selostanut Antero Mertaranta loi värikkäillä ilmauksillaan ja voimakkaalla paikallisradiotyylisellä eläytymisellään sinivalikoista tunnelmaa suomalaisiin koteihin, joissa ennätyselliset 2,2 miljoonaa television katsojaa jännäsi Suomen puolesta.

Seuraava urheilujournalismiin laajemmin vaikuttanut merkittävä käänne tapahtui vuonna 1997, kun toinen kaupallinen televisiokanava, Nelonen, aloitti lähetyksensä. Lisääntynyt televisioaika ja -kilpailu näkyi urheiluaiheisten makasiiniohjelmien määrän lisääntymisenä kaikilla neljällä valtakunnallisella tv-kanavalla. Mitä enemmän ohjelmia, sitä enemmän urheilulle on tarjolla julkisuutta. Ja tänä kaupallisen urheilun aikana sitä julkisuutta on mahdollista hyödyntää monella tavalla.

4.8. Mediatapahtuma

Televisiolle on ominaista sen kyky synnyttää draamallista jännitettä katsojien keskuudessa. Journalistinen draama voi synnyttää suuria tunteenpurkauksia kansanjoukoissa, kuten jääkiekon MM-voiton 1995 yhteydessä kävi. Tällöin voidaan puhua erityisistä mediatapahtumista. Mediatapahtumaa voisi luonnehtia elämää suuremmaksi tapahtumaksi. Siinä on vaikutteita Boorstinin (1961) pseudotapahtumasta ja Klappin (1964) julkisesta draamasta. Dayan ja Katz (1992) jakavat mediatapahtumat kolmeen luokkaan: kilpailu, *contest*, valloitus, *conquest* ja kruunajaiset, *coronation*. Yhteistä kaikille kolmelle mediatapahtumien lajille on median voimakas merkitys tapahtuman onnistumisen kannalta.

Contest tarkoittaa yhteisten sääntöjenmukaisesti toteutettavaa kilpailua, jossa tasapäiset vastustajat ottavat mittaa toisistaan. Osallistuminen on vapaaehtoista. Kyse voi olla presidentinvaalien väittelystä, olympiakisoista tai Eurovision laulukilpailuista.

Conquest tarkoittaa valloitusta, jossa saavutetaan kertaluontoisesti jotain aiemmin saavuttamatonta. Ihmisen ensimmäiset askeleet kuussa kuuluvat tähän mediatapahtumien lajiin, samoin urheilussa maailmanennätykset, erityisesti saavuttamattomina pidettyjen ”haamurajojen” rikkomiset. Hyvä esimerkki on ensimmäinen neljän minuutin alitus maililla, haamumaili. Britti Roger Bannister juoksi itsensä yleisurheilun historiaan 6.5.1954 alittamalla ensimmäisenä ihmisenä maagisen neljän minuutin rajan. Tuon merkkitapahtuksen johdosta BBC esitti mm. televisiodokumentin neljän minuutin alittamisesta 40 vuotta Bannisterin haamujuoksun jälkeen. Näin kansallinen yleisradioyhtiö osallistui kansallisesti arvokkaan muiston vaalimiseen ja kansallisen identiteetin vahvistamiseen: briteillä on kunniakkaat perinteet yleisurheilussa, itse asiassa monet pitävät Iso-Britanniaa koko nykyaikaisen kilpaurheilun kotimaana. Tämä on sitten jo englantilaista ja kieltämättä myös kansainvälistä urheilumytologiaa, sillä toki liikkumisen ja kisailun juuret ovat pikemmin ihmisen omassa luonteessa kuin ”brittiläisessä aristokratiassa”. Toisaalta brittiläisen kilpaurheiluperinteet vaikutukset nykyaikaiseen urheiluun ovat toki kiistattomat.

Coronation tarkoittaa kruunausta, jossa on muinaisten siirtymäruttien luonne. Valtiolliset hautajaiseremoniat ja merkittävät virkaanastujaiset tai kruunajaiset ovat esimerkkejä tällaisista tapahtumista. Mytologialla ja riiteillä on siten keskeinen merkitys kruunaustilanteissa. Kruunaustapahtumassa päähenkilöllä on symbolinen, rituaalinen rooli seremonian keskipisteessä. Kruunajaisten, valtiollisten tai kuninkaallisten häiden ja hautajaisten yhteydessä on mahdollista uudistaa hallitsijan ja alamaisten sanaton sopimus.

Karvonen (1997, 95) kirjoittaa *Imagoja* käsittelevässä väitöskirjassaan mediatapahtumista, että ne ovat syntyneet journalismin tapahtumia arvostavan luonteen seurauksena:

Mediatapahtumien syntyä ei ole syytä nähdä pelkästään lähdeorganisaatiosta peräisin oleviksi, kuten journalistisesta positioista asia usein nähdään. Relationaalisesti katsoen mediatapahtuma syntyy tietynlai-

*sen journalismin ja lähdeorganisaatioiden suhteesta; mediatapahtuma on tietynlaisen journalismin "kuva" aivan kuten silmä on Goethen mukaan auringon kuva. Ensinnäkin on nimittäin olemassa sellainen journalistinen käytäntö, joka noteeraa maailmasta ennen muuta **tapah-
tumat**. Journalismi on sellainen "kala" joka on ahne tapahtumille. Onko sitten ihme, jos organisaatiot ottavat käyttöön sellaisia "täkyjä" jotka tälle kalalle kelpaavat. Mediatapahtuma on tavallaan seurausta tapahtumia tarvitsevasta journalismista."*

Tähdellistä on siten huomata, että uutiset eivät luonnostaan "kasva" jossakin, vaan uutistapahtumia valmistellaan niiden taholta, jotka haluavat julkisuutta. Ja sitten toimittajat omien toimituskäytäntöjensä ja kokemustensa perusteella arvioivat näiden tapahtumien uutisarvoa ja harkitsevat, millaisen näkökulman kyseiseen tapahtumaan ottavat. (ks. Karvonen 1997; Tuchman 1978)

5. Journalistinen draama

Kuten alussa totesin, olen kiinnostunut urheilujournalismin rituaalisesta luonteesta. Tällöin uutinen ei kiinnosta informaation, vaan draaman näkökulmasta. Tutkija ei ole kiinnostunut uutisten taakse jäävästä maailmasta, vaan siitä kentästä, jolla dramaattiset tapahtumat tarjoillaan yleisölle. Rituaali houkuttelee meidät osallistumaan ja omaksumaan tietyt roolit. (Carey 1989, 21)

Journalistisella draamalla tarkoitan sitä jännitettä, joka saa meidät joukkoviestinnän tuotteiden kuluttajina kiinnostumaan jostakin uutisaiheesta: journalistinen draama imaisee meidät mediaspektaakkelien osanottajiksi, vaikka emme itse sitä aina tiedostakaan. Urheilujournalismi on tyyppilinen alue, joka houkuttelee yleisöä suuren draamallisen vetovoiman turvin.

Oleennaista on muistaa, että toimittajat eivät yleensä tietoisesti pyri dramatisoimaan tapahtumia teksteissään ja raporteissaan. Sellainen sotisi journalistin eettisiä ohjeita vastaan. Journalistin on työssään pyrittävä totuudenmukaiseen, olennaiseen ja monipuoliseen tiedonvälitykseen (Journalistin ohjeet, 8. kohta). Mutta tehdessään valintojaan oikeaoppisesti juuri näiden ohjeiden mukaisesti toimittaja tulee samalla dramatisoineeksi varsinaista tapahtumaa tehdessään tiivistyksiä ja keskittyessään olennaisuuksiin.

Journalistista draamaa synnyttävät draaman keskipisteessä olevat henkilöt, heidän luonteensa, ulkonäkönsä, pukeutumisensa, käyttäytymisensä, tavoitteensa ja toimintansa. Henkilöt ja teot ovat siten draaman kaksi keskeistä peruselementtiä. Kolmas peruselementti syntyy vastakkainasetteluista. Journalistisessa draamassa vastakkain ovat hyvä ja paha, me vastaan ne, Suomi vastaan vieraat maat ja kulttuurit. Ihminen ihmistä vastaan, ihminen luontoa vastaan ja ihminen tekniikkaa vastaan, kaikissa näissä asetelmissa syntyy draamaa, jota journalismin konventiot korostavat. (Virtapohja 1998; ks. Esslin 1980, 26)

Erityisen kiehtovaksi draama käy silloin, kun päähenkilö joutuu altavastajan asemaan eli kun vastustaja mielletään ylivoimaiseksi. Pienen Suomen taistelu suurta Neuvostoliittoa vastaan talvisodassa oli länsimaiden näkökulmasta sankarillinen taistelu juuri tämän Daavid vastaan Goljat-asetelman vuoksi.

Draama on vuorovaikutusta, jossa yleisölle tapahtuu jotakin päähenkilöiden, aktoreiden, tekojen vuoksi. Draama huipentuu todella ”dramaattiseksi”, kun kriisitilanteessa syntyy jännitettä. Tällöin on usein kyse käännekohdasta tai odottamattomasta lopputuloksesta, johon yleisö reagoi voimakkaasti. Tällaiset kriisitilanteet tai tapahtumat välittyvät useimmiten joukkoviestimien välityksellä, joten voidaan puhua julkisesta draamasta. (Klapp 1964, 24–25)

Klappin käyttämä nimitys julkinen draama tarkoittaa hieman laajempaa asiaa kuin journalistinen draama. Journalistinen draama on omien journalististen konventioidensa seurauksena luomassa julkista draamaa. Boorstinin (1961) käsite pseudotapahtuma liittyy journalistiseen draamaan. Pseudotapahtuma viittaa niihin muutoksiin, jotka ovat seurausta muun muassa journalistisesta väliintulosta eli siitä, että tapahtumista tulee julkisia.

Julkisen draaman päähenkilöt ovat Klappin (1964, 32) mukaan symbolisia johtajia. Symboliset johtajat edustavat jotakin, kyse ei siis ole vain näiden henkilöiden teoista tai puheista. Heillä on dramaattinen rooli, joka tuottaa mielihyvää yleisölle. Heitä käytetään psykologisesti ja näin he synnyttävät erilaisia ihailijaryhmiä.

Tässä tutkimuksessa keskityn urheilujournalismiin, jonka Whannel (1992) sijoittaa journalismin, draaman ja kevyen viihteen muodostaman kolmion keskustaan. Tähdellistä tässä näkökulmassa on huomata, että urheilu itsessään jää näiden urheilujournalismia määrittävien kolmion kulumien, journalismin, draaman ja kevyen viihteen, varjoon. Urheilu, nimenomaan mediaa kiinnostava huippu-urheilu, lokeroituu kevyeksi viihteeksi, jossa on runsaasti draamallisia elementtejä. Journalismi, tietoon ja faktaan tukeutuvista juuristaan huolimatta, arvostaa erityisesti näitä draamallisia elementtejä, joita urheilu tarjoaa. Leimallisesti kevyeen viihteeseen liitettä-

vä tähtijärjestelmä on tullut olennaiseksi osaksi myös huippu-urheilua ja televisiourheilua, koska katsojille pyritään aina tarjoamaan ”hyvä show”. Toisaalta urheilun tähdet vierailevat viihdeohjelmissa, ja viihdetähtiä käytetään urheiluohjelmien kommentaattoreina. Kolmanneksi megatähtien pesiytyminen luonnollisena osana televisiourheiluun voidaan selittää tv-urheilun toimimista tv-viihteen ehdoilla: on pyrittävä aina viihdyttämään mahdollisimman suurta katsojajoukkoa. (Whannel 1992, 60–63)

Käytännössä journalistiseen draamaan liittyy sama aristotelinen kertomusrakenne kuin kaikkiin kertomuksiin eli siitä on erotettavissa alku, keskikohta ja loppu. Erityisesti tunne lopun lähestymisestä on voimakas draamallinen elementti. Tämä pätee olettamuksiin niin tarinan, elokuvan, jääkiekko-ottelun, työpaikan kuin maailmankin loppumisesta. Journalistisessa draamassa juonen kehittelyt ovat usein varsin pitkiä, usein kuukausien pituisia. Juonen kehittelyllä luodaan yleisössä erilaisia odotuksia tulevista, ja yllättävien käänteiden avulla taataan yleisön mielenkiinnon säilyminen.

Journalistista draamaa tutkittaessa on otettava huomioon journalistisen esitystavan vaikutus ajan, paikan ja tavan kokemiseen. Kaiken kaikkiaan journalistisen draaman syntymistä ei tule tarkastella vain televisioon liittyvänä ilmiönä, koska taustalla ovat kulttuurissamme vaikuttavat myytit, peruskertomukset, jotka tuovat uutistarinoihin draamallista jännitettä (Dayan – Katz 1992). Television teatraalinen katsoja-asetelma (näyttämökatsomo) on sovellettavissa yleisemminkin joukkoviestimien seuraamisen analyyseihin. Myös radio ja sanomalehti luovat omat yleisönsä siinä missä televisiokin.

Hyvä esimerkki draamallisesta uutisanalyysistä on Kantolan (1996) ympäristöjournalismia koskeva tutkimus. Kantola yhdistää uutisdraaman modernin katseen kylymättömään haluun etsiä, luokitella, kritisoida, varoittaa ja hälyttää. Toisaalta modernia aikakauttamme on peilattu myös kilpaurheiluun, jonka iskusanana ”Citius”, nopeammin, Kärkkäinen ja Sironen (1994) pitävät koko länsimaisen modernisoitumisen iskusanana.

Uutinen, journalismin ydin, poimii Kantolan (1996) mukaan joustavasti ympäristöömme ilmaantuvat poikkeavuudet, läpivalaisee ja selittää

ne. Uutisissa uusi ja outo nimetään, läpivalaistaan, pilkkotaan ja normalisoidaan. Vieraasta ja hätkähdyttävästä tulee uutisissa tuttua ja arkipäiväistä. Oleellista ei ole uutisesta saatu uusi tieto, vaan tyydytys, jonka uutinen antaa katsojalle herättämällä kysymyksen ja antamalla seuraavaksi vastauksen. Tästä näkökulmasta uutistoiminta rinnastuu perinteiseen dramaturgiaan.

Tragediassa, joka on tyypillistä klassista draamaa, on Aristoteleen mukaan kaksi keskeistä elementtiä: ongelma ja ratkaisu. Tätä asetelmaa Kantola soveltaa uutistoiminnan tulkintaan: toimittajat etsivät ja esittelevät ongelmia ja pyrkivät löytämään niihin ratkaisuja. Tiettyyn ilmiöön liittyvät uutiset tarinoita kertoessaan näyttäytyvät dramaattisena kokonaisuutena, jonka kautta herätetään jännite, käsitellään ongelmaa ja pyritään ratkaisuun.

5.1. Dramatisointi vaikuttaa ajan ja paikan kokemiseen

Ei ole sattumaa, että tarkastelen journalismin draamallisuuden yhteydessä nimenomaan urheilujournalismia, sillä urheilulla on oma draamallinen perusluonteensa. Yksilöiden ja joukkueiden välisissä kamppailuissa kiteytyy ja purkautuu jännitteitä. Kamppailun ratketessa katsojien reaktio saattaa lähennellä yhteisöllistä orgasmia. Tällöin yhteisön sisäinen konfliktialtius vähenee ja sen legitimizeetti kasvaa. Tässä mielessä kilpaurheilu toimii sosiaalisten jännitteiden purkautumistienä. Samalla urheilun draamallinen luonne sidostaa yhteiskuntaa yhtenäisemmäksi. (Väyrynen 1994 ja 1987) Hyvän esimerkin tällaisesta yhteisöllisestä orgasmista tarjoaa jääkiekon maailmanmestaruuden voittaminen ja sen kansallinen juhlinta vuonna 1995 (ks. Virtapohja 1995).

Laakso (1997) on pohtinut urheilun alkuperäisen luonteen muuttumista. Alunperin urheilu oli urheilijoita varten, mutta nykyään median tarjoama urheilu on yleisöä varten. Loistavat suoritukset, arvaamattomuuteen perustuva jännitys sekä kolmantena onnettomuudet ja väkivalta ovat Laakson mukaan urheilun viihteellisyuden elementtejä. Urheilun luonnol-

linen dramatiikka perustuu arvaamattomuuteen. Se edellyttää kuitenkin suosikin valintaa. On jännitettävä jonkun puolesta, pelkkä arvaamattomuus ei riitä.

Urheilun dramaattisen perusluonteen uhkaksi on muodostumassa urheilussa puhevallan ottanut bisnes, joka haluaa tarjota kotivoittoja janoavalle kotiyleisölle sitä mitä se haluaa. Näin taataan yleisön tyytyväisyys ja viihtyminen. Tunteita kuohuttaneita esimerkkejä löytyy ralli- ja formula-kisoista. Esimerkiksi vuoden 1995 Ruotsin-rallissa Mitsubishi-talli määräsi suomalaisen Tommi Mäkisen häviämään ruotsalaiselle Kenneth Eriksonille. Jääkiekossa säännöt takaavat kotijoukkueelle viimeisen vaihto-oikeuden. (Laakso 1997) Lisäksi kotijoukkue hyötyy henkisesti kotiyleisön tuesta ja monesti myös tuomareiden kotiyleisöä lämmittävistä tuomioista. Laakso (em.) kysyy, onko urheilu jo niin pitkällä viihdebisneksen maailmassa, että urheilijat vain näyttelivät roolejaan:

Eikä sinisilmäisinkään urheiluihminen voi ummistaa silmiään siltä tosiasialta, että viihteellisyuden lisääntyessä ja rahan ratkaistessa etukäteen käsikirjoitettujen draamojen osuus tulee lisääntymään. Jokainen Sky Channeliltä amerikkalaisten ammattilaispainia hetkenkin seurannut on voinut omin silmin todeta, ettei kyseisellä lajilla ole enää mitään tekemistä perinteisen urheilun kanssa. ”Kilpailijoiden” roolit on tarkkaan etukäteen jaettu perinteisen amerikkalaisen elokuvakäsikirjoituksen mukaisesti sankareihin ja anti-sankareihin, joista jälkimmäisiä edustavat vielä vieraat rodut tai vieraan järjestelmän symbolein varustetut ”urheilijat”.

Tapahtumien perusrakenne muuttuu aikaan, paikkaan ja tapaan liittyvien elementtien osalta, kun ei-medioidusta tapahtumasta tehdään medioitu, joukkoviestimien välittämä, tapahtuma (Altheide 1985, 13, 20). Journalistisen draaman syntymistä tarkasteltaessa on muistettava, että ”luonnollisesta tapahtumasta” tulee ensin uutistapahtuma (Tuchman 1978), ja tästä uutistapahtumasta tulee konkreettinen uutisraportti.

Kun tapahtumasta tulee uutistapahtuma, puututaan monella tavalla tapahtumien luonnolliseen kulkuun. Jo pelkkä toimittajan, valokuvaajan

tai televisiokameran läsnäolo ilman sen suurempia valmisteluja aiheuttaa joissakin tapauksissa tapahtuman luonteeseen muutoksia. Tässä tarkoitan kuitenkin niitä muutoksia, joita luonnollisen tapahtuman muuntaminen median kielelle, tekstiksi ja kuviksi, aiheuttaa.

Urheilukilpailuja suunnitellaan entistä enemmän katsottavaksi, ja tärkeimmät katsojat ovat television katsojia. Tapahtumista tehdään viihdyttäviä ”happeningejä”, joihin houkutellessaan maksavaa yleisöä esimerkiksi olutmyyntipisteiden voimin. Hiihdon takaa-ajokilpailu on hyvä esimerkki kilpailusta, jossa luodaan draamaa mies-miestä-vastaan kamppailulla. (Pänkäläinen 1993, 62)

Uutistapahtuman toimittaminen edelleen uutisraportiksi vaikuttaa aikaan ja tilaan liittyviin tekijöihin. Todellisuudessa pari tuntia kestänyt tapahtuma puristetaan ehkä minuutin pituiseksi uutisraportiksi radioon tai televisioon, tai muutaman palstan kokoiseksi lehti uutiseksi.

Paikkaan liittyvä muutos on konkreettinen esimerkki tapahtuman perusrakenteen muuttumisesta. Kun ihmiset alkoivat viime vuosisadan lopulla vertailla tuloksiaan lehdissä kerrottuihin ”rekordeihin”, syntyi tarve vakioida lajeja vertailukelpoisiksi. Esimerkiksi Laukaan Finninkylän jääjuoksun (25.2. 1878) voittajan Paulinus Finnin aika 36 sekuntia, paljastaa, että järjestäjillä oli käytössä jonkinlaiseen sekuntinäyttöön pystyvä kello. Keski-Suomi-lehden uutinen kertoi radan olleen 355 kynnärän pituisen ympyrän. (Kärkkäinen 1992, 158; ks. myös Sironen 1995) Vakiointi koski juoksumatkoja, suorituspaikkoja ja heittovälineiden painoja. Vertailumahdollisuus teki tulosten uutisoinnin entistä mielekkäämmäksi sanomalehdissä.

Paulinus Finni saavutti voittonsa järven jäällä. Nykyisin juoksijat haakeutuvat talvella etelään tai sisähalleihin, koska harjoituksissakin pitää vauhtia seurata digitaalikelloista sekunnin murto-osien tarkkuudella. Konkreettisimmin urheilun paikka on muuttunut urheilun seuraamisen, penkkiurheilun osalta. Ihmiset voivat seurata turvallisesti ja mukavasti kodin lämpimässä eri puolilla maailmaa järjestettäviä urheilutapahtumia. Näin antiikin Kreikkaan juurensa ulottava penkkiurheilu on tullut osaksi miljoonien ihmisten jokapäiväistä arkea.

Uutisten aikakäsitystä tarkastellut Schudson (1986) kutsuu biografiseksi ajaksi sellaista, jonka lukija liittää jonkun tietyn henkilön persoonaan ja henkilöhistoriaan. Tämä tuo mukanaan draaman tunteen ja luo mahdollisuuden sankaruuden syntymiselle. Esimerkkinä on Los Angeles Timesin uutinen, jossa kerrotaan presidentti Ronald Reaganin tapaavan Kiinan presidentin Li Xiannianin vain kymmenen päivää keuhkosyöpäleikkauksensa jälkeen. Schudsonin mukaan tällä ei ole mitään tekemistä sen kanssa, että jutun kirjoittaja tukisi Reaganin politiikkaa. Sen sijaan toimittaja tuntee empatiaa presidenttiä kohtaan – kuolevaisena. Tällä biografisella aikatajulla, kuoleman tietoisuudella, joka yhdistää lukijan, kirjoittajan ja kirjoituksen kohteen, on uutisen kannalta perustavanlaatuisen merkitys. (Schudson 1986, 84)

Schudson (1986, 91) kertoo, kuinka yhdestä pienestä vakoojauutisesta sukeutui laaja vakoojakirjoitusten sarja, joka kesti uscan kuukauden ajan vuonna 1985. Lehdistö ei enää käsitellyt uusia vakoojajuttuja itsenäisinä pikkujuttuina, vaan osana suurta vakoilun megatarinaa. Siitä tuli yhtenäistä draamaa, jossa oli useita toisistaan riippumattomia toimijoita.

Koska journalististen juttujen merkitykset syntyvät samalla tavalla kuin merkitykset yleensä eli suhteessa aiempiin juttuihin, ei journalismia tulisi tutkia yksittäisinä juttuina vaan suurena kokonaisuutena, kuten Carey (1986, 151) on esittänyt. Ei pitäisi rajoittua vain sanomalehtiin, vaan olisi hyvä ottaa huomioon muutkin journalismin muodot, jotka täydentävät lehtijuttujen tarjontaa: televisio, viikkolehdet ja kirjatkin. Lukija työstää uutiset mielessään aikaisempien tietojensa, aikaisempien uutisten pohjalta (Carey 1986, 158). Lukijan tulkintatyö helpottuu, jos uutiset kantavat tuota suurta narratiivia, jossa on mukana draamallisuutta, vivahteita ja selkeä kronologinen järjestys.

5.2. Kuka tarvitsee uutisvoittoja?

Journalistisen draaman syntyä tarkasteltaessa on syytä muistaa sen kaksijaokoisuus. Toisaalta draamaa synnyttävät toimittajien tekemät yksinkertaisuudet ja kärjistyksiset, joiden tekeminen kuuluu hyvän toimittajan taitoi-

hin. Toisaalta draama syntyy yleisön, lukijoiden tulkinnoista. Yksi journalistiseen työprosessiin kuuluva erityispiirre on uutisvoittojen tavoittelu: toimittajilla on kiire julkaista uutiset ennen kilpailevia tiedotusvälineitä. Uutisvoitto, ensimmäisenä kertominen, lisää kyseisen uutisen saamaa painoarvoa.

Schudson (1986) on kiinnittänyt huomiota journalistiseen aikakäsitykseen toimittajien työprosessin kannalta. Toimittajien kokemat paineet dramaattisten uutisvoittojen saamisesta, ensimmäisenä kertomisesta, luodaan uutistoimitusten sisällä. Yleisön kannalta on silti suorastaan yhdentekevää, mikä televisiokanava tai mikä lehti kertoo jonkun uutisen ensimmäisenä. Kyseessä onkin toimittajaheimon sisäinen rituaali, kuten Schudson luonnehtii. Uutisen kertominen ensimmäisenä pönkittää toimittajan omaa itsetuntoa ja ammattiylpeyttä. Mutta laadun tai yleisön palvelemisen kannalta sillä ei ole kovinkaan suurta merkitystä. Schudson nimittääkin uutisvoittojen tavoittelua ammatilliseksi perversioksi. (Schudson 1986, 80–81)

Eco (1995, 33) ei sen sijaan syyllistä toimittajakuntaa kiireestä vaan kutsuu koko massakulttuurin tunnukseksi kaikkea ”nopeaa ja katoavaa”. Toimittajat ovat kulttuurin osana pikemmin kiihkeän ja levottoman massakulttuurin uhreja kuin syyllisiä alati kasvavaan kiireyteen ja sen aiheuttamaan pinnallisuuteen.

Nopeuden ihannoimisella on myös varjopuolensa, sillä julkisuutta hyväksikäyttämään pyrkivät tahot oppivat helposti uutisten yksinkertaisen logiikan. Mitä suurempi arvo uutisten tuoreudelle toimituksissa annetaan, sitä haavoittuvampia toimitukset ovat manipulaatiolle. (Schudson 1986, 81)

Merkittävien uutisvoittojen hankkiminen, muita medioita aikaisemmin tärkeistä asioista kertominen, on joka tapauksessa journalistikunnalle kunnia-asia. Koska aikakauslehdet harvan ilmestymistiheydensä vuoksi eivät kovinkaan usein pääse nauttimaan uutisvoittojen autuudesta, ne turvautuvat juttuihin, joiden omaleimaisuutta korostetaan näyttävällä taitolla, suurilla valokuvilla ja grafiikalla sekä dramaattisuuden tuntua korostavalla lisähuomautuksella, joka monesti taitetaan lehden kanteen tai jutun otsikon viereen: ”Yksinoikeudella ...”

5.3. Lopun lähestyessä jännite kasvaa

Tietoisuus siitä, että kertomuksella on loppu, ja erityisesti tunne tämän lopun lähestymisestä, tuo mukanaan oman jännitteensä. Myös ihmisen elämä on käsitettävissä kertomukseksi, joka joskus päättyy. Paksun romaanin lukijalle tieto jäljellä olevien sivujen vähenemisestä tuo voimaa sinnitellä kirja loppuun asti. Loppuun lukeminen tuo jonkinlaisen tyytyväisyudentunteen, palkinnon loppuun suoritetusta työstä. Juoksukilpailuissa draamattisin vaihe on niin pikamatkoilla kuin maratonilla useimmiten juuri maaliintulo. Sen vuoksi valokuvaajat ryhmittyvät mieluusti juuri maalialueen läheisyyteen, koska tuolta alueelta otetut kuvat todennäköisimmin symboloivat koko kilpailusuoritusta.

Schudson (1986, 99) on kiinnittänyt loppumisen tunteeseen huomiota tärkeänä draamallisena elementtinä. Iranin panttivankikiistaa uutisoitiin 1980-luvun alussa 15 kuukauden ajan. Siitä huolimatta, että tarinassa oli hyvin vähän uusia käänteitä, se ylitti päivittäin televisiouutisten uutiskynnyksen. Uutiskynnys ylittyi, koska tarinaan liittyi niin voimakas draamallinen lataus. Oli kyse elämästä ja kuolemasta, pelastumisesta tai nöyryytyksestä. Ja mikä parasta draaman kannalta, pääosassa, vääryyttä kärsimässä, oli joukko Yhdysvaltain kansalaisia, joita vieraat ja sen vuoksi pahaa edustavat iranilaiset pitivät panttivankeinaan. Panttivankidraamassa säilyi jännite, koska se tarjosi jotakin kerrottavaa joka päivä ja tiedettiin, että se päättyy joka tapauksessa ennemmin tai myöhemmin. Lisäksi sen loppuratkaisu tulisi olemaan selkeä, joko hyvä tai huono.

Journalistinen draama on parhaimmillaan juuri silloin, kun vaihtoehdot ovat selkeät: syytetty todetaan syylliseksi tai syyttömäksi, vaaleissa ja urheilussa on kyse voitosta tai tappiosta, onnettomuuksissa potilas voittaa taistelun elämästä tai kuolee. Monimutkaisetkin asiat käännetään tällaisiksi binaarisiksi oppositiopareiksi. Esimerkiksi budjettiuutinen voi rakentua sen varaan, saako hallitus tahtonsa läpi vai ei.

Hyvä esimerkki journalismin draamallisuudesta oli neljättä televisiokanavaa koskenut uutisointi (ks. Virtapohja 1998). Eri tahot alkoivat kiinnostua vuoden 1995 aikana uuden televisiokanavan toimiluvasta. Halli-

tukselta odoteltiin kevään 1996 aikana päätöksiä kanava-asiassa, mutta liikenneministeriö julistikin uudet radio- ja tv-luvat julkiseen hakuun: Toimilupa-asia muutettiin kilpailuksi, jonka seuraaminen on katsojille helppoa, koska kilpailussa on selvästi erottuvia voittajia ja häviäjiä. Samalla kanava-asiasta tehtiin merkittävä mediatapahtuma. Toimilupadraama hui-pentui syyskuussa 1996, kun liikenneministeriö päätti televisiotoimiluvan myöntämisestä Sanoma-konsernille (Neloskanava) ja valtakunnallisen mainosradion toimiluvan myöntämisestä Aamulehden ja MTV:n yhteis-hankkeelle (Nova).

6. Pyhää urheilua

Urheilulla on omat yhtymäkohtansa uskontoon ja primitiivisiin rituaaleihin (Guttman 1978). Esimerkiksi antiikin olympiakisoissa uskonnollisuus, Zeuksen palvonta Pyhässä Olympian lehdossa, näytteli keskeistä roolia (Suomela 1953, 81, 87). Sen lisäksi, että urheilulla oli oma paikka, sille järjestettiin oma aika, sillä antiikin olympiakisojen ajaksi julistettiin olympiarauha. Kisojen ajaksi piti helleenien kaupunkien lopettaa keskinäiset kahinansa.

Suomessa urheilu kehittyi kahdesta perinteestä. Ensinnä oli oma talonpoikainen perinne, johon kuuluivat työhön ja asumiseen liittyneet pelit, leikit ja huvitukset. Pyhäpäivät ja vuotuiset juhlat antoivat hyvän tilaisuuden liikunnallisiin leikkeihin.

1800-luvulla alkoi Suomeen tulla ulkomaisia vaikutteita. Englantilainen sportti sekä ruotsalainen ja saksalainen voimistelu tulivat suomalaisille tutuiksi 1800-luvun lopulla perustetuissa urheiluseuroissa. Vanha kansanomaisen voimien koettaminen sekä peli- ja leikkikulttuuri saivat väistyä viimeistään maailmansotien välisenä aikana uuden suomalaisen, kansainvälisesti vertailukelpoisen liikuntakulttuurin tieltä. (Kärkkäinen 1992, 155–157)

1900-luvun alussa urheilua ja kisailua harrastettiin sunnuntaisin nuorisoseuran- tai työväentalolla. Ennen kuin urheilukentät yleistyivät maaseudullakin, riitti tavallinen maantie kilparadaksi. Joka tapauksessa urheilulla oli antiikin tapaan oma aikansa, sunnuntai, ja paikkansa. Tosin urheilun arvostus saattoi nousta vasta kun urheilulle varta vasten rakennettiin oma paikka, urheilukenttä. Nykyään uudet urheilukentät on tapana aidata rautalanka-aidoilla. Näin korostetaan urheilumaailman erityisyyttä. Urheilu näyttäisi edelleenkin olevan jotakin ei-arkista, yhteiskunnasta erillään olevaa. Mutta sisään urheilulle varatulle alueelle pääsee vain maksua vastaan. Raha toimii siten urheilun maallistajana. Rahan avulla urheilu kiinnittyy olennaisella tavalla yhteiskuntaan. Raha on niin voimakkaasti

mukana erityisesti tämän päivän huippu-urheilussa, että urheilun pyhät juuret tahtovat ajoittain peittyä tarkkailijoilta.

Kun puhutaan nykyaikaisesta huippu-urheilun paikasta, ei enää ensimmäisenä tule mieleen Helsingin olympiastadion tai paikkakunnan uusi jäähalli. Huippu-urheilu on siirtynyt mediaan, sanomalehtien urheiluosastoille sekä television ja radion urheiluselostuksiin. Televisiossa on jo usean vuoden ajan ollut pelkästään urheiluun erikoistuneita kaapelikanavia, jotka keskittyvät kokonaan tai osittain urheilun tarjontaan. Myös Yleisradion ja kaupallisten televisiokanavien tarjonnasta huomattava osa on urheilua. Neloskanavan aloitettua lähetyksensä vuonna 1997 urheilusta on tullut entistä tärkeämpi katsojien houkutin. Tämä näkyy mm. uuden tv-genren, ohjelmatyyppin, syntymisessä. Talvella 1997–1998 suomalaisilla tv-kanavilla oli katsojille tarjolla kymmenkunta erilaista urheilun makasiiniohjelmaa, joiden ideana on taustoittaa urheilu-uutisia: Areena, Vain muutaman sekunnin tähden ja 4–0 olivat Neloskanavan tarjontaa, Illan finaali ja Sportmagasinet olivat TV 2:n ohjelmia, Idrottsbiten oli TV 1:n makasiini, ja MTV3:n tarjontaan kuuluivat Hot Sport, Sporttipalat, MonoMeno ja Ruutulippu.

Urheilua harrastettiin vuosisadan alussa lähinnä sunnuntaisin, joten se rinnastui toiseen sunnuntaipäivien aktiviteettiin, kirkossa käymiseen. Vaikka urheilu edustikin maallista ja lihallista toimintaa, oli yhtymäkohta uskuntoon hengellisen vastaparina selkeästi olemassa.

Urheilun suorituspaikkoja on monesti luonnehdittu pyhätöiksi. Olympiastadionin tulevaa roolia ennusti mm. Jukola (1932, 106) kirjoittaen, että ”stadion on urheilutemppele, joka pelkästään monumentaalisella ulkonaisella hahmollaan koroittaa urheilun keskeisempään ja huomattavampaan asemaan kuin ennen”. Vastaavasti Kärki (1993, 182) luonnehtii Jyväskylän yliopiston vanhasta voimistelusalista Ryhtilästä kirjoittaessaan, että ”eristetty salitila tarjoaa ihmisille paikan päästä irti arjen rooleista. Se on kuin pyhättö tai ”vapauden valtakunta”, jossa voi tuntea olevansa erillään muiden elämänalueiden palstoista ...”

Vaikka urheilu on suuresti muuttunut, on uskonnollinen oikean ja väärän, hyvän ja pahan läsnäolo edelleen päivittäin osa urheilun luonnetta.

Tänä päivänä oikeaa ja väärää punnitaan dopingkysymysten yhteydessä. 1970-luvulle saakka vastaava keskeinen oikean ja väärän keskeinen kysymys liittyi ammattilaisuuteen, kysymykseen siitä, onko urheilijalla lupa saada korvausta tai peräti rikastua urheilun avulla. Vuosisadan vaihteessa tämä liittyi kysymykseen siitä, kuinka paljon oli sallittua harjoitella.

Vuosisadan vaihteeseen ajoittuu monien lajien sääntöjen kehittyminen. Kestävyyssjuoksuun liitettiin joissakin tapauksissa vaatimus urheilijan monipuolisuudesta. Vuonna 1900 voimistelujuhlan 3000 metrin juoksussa oli nopein Aksel Ek ajalla 10.19, mutta koska hän ei osallistunut muihin lajeihin, annettiin palkinto monipuoliselle Bruno Zilliacusille, joka oli saanut ajan 10.34. (Suomela 1944, 339)

Penkkiurheilussa oikea ja väärä näyttäytyy monesti nurkkapatriottisesti hyvänä ja pahana, jolloin oma joukkue edustaa hyvää ja vastustaja pahaa. Tällöin oman joukkueen virheitä tai sääntörikkomuksilta ummistetaan helposti silmät, mutta vastustajan vastaavat rikkeet kuohuttavat voimakkaasti katsomon tunteita.

6.1. Rotubiologia selitti menestystä

Vuosien 1908–1936 olympiakisoissa Suomi oli neljänneksi menestynein maa Yhdysvaltain, Ison-Britannian ja Ruotsin jälkeen. Erityisesti yleisurheilijat ja painijat olivat maailman ehdotonta eliittiä 1920- ja 1930-luvuilla. (Laine 1992, 216). Suomalaisten hyvää menestystä selitettiin monella tavalla. Yksi tuon ajan tyypillinen selitysmalli haettiin rotuopista: suomalaiset katsottiin ja selitettiin topeliaanisessa hengessä jollakin tavoin muita kansoja paremmiksi urheilijoiksi. Ja erityisesti suomalaisten menestys pitkällä juoksumatkoilla nähtiin rodulliseksi ominaisuudeksi:

”Niin rotubiologiset kuin kulttuurihistorialliset seikat ovat määränneet sen, että kestävyysjuoksu on kansamme nykyaikaisista juoksu-urheiluisista koko ajan ollut etualalla.” (Suomela 1944, 339)

Jo Tukholman olympiakisojen 1912 hyvä menestys nähtiin Helsingin Sanomissa (18.7.1912) hyvin säilyneiden rotuominaisuuksien ansioksi: ”... ihmisen rotuominaisuuksia tutkiva tiede on osoittanut, että ihmisten rotuominaisuudet ja niissä varsinkin ruumiilliset ovat huolestuttavasti huonontumassa nykyisen sivistyselämän taakkaa kantaessaan.” Rotubiologiaan vetosi myös mm. Volmari Iso-Hollo, 3000 metrin estejuoksun olympiavoittaja vuosina 1932 ja 1936, selittäessään suomalaisten menestystä kestävyysjuoksussa (Vettenniemi 1997).

Urheilun maanpuolustusvalmiuksien ja terveellisyyden sekä kasvatuksellisten argumenttien taustalla on nähty rotuhygienistä ajattelua. Kyse oli toisaalta rajoittavista toimenpiteistä (syntyvyyden rajoittaminen, sterilisaatio jne.), toisaalta kannustavista toimenpiteistä, joihin urheilu kuului: fyysisen harjoituksen avulla uskottiin voitavan parantaa ”suomalaista rotua”. (Laine 1992a, 208–209)

Tällä rodun jalostamisen ajatuksella saatettiin vuosisadan alussa myös perustella sitä, että valtion olisi syytä tukea urheilua voimakkaammin. Samalla urheilualmennus nähtiin ihmisjalostuksena, joka rinnastettiin tukea nauttineisiin karja- ja hevosjalostukseen (Halmesvirta 1997, 195–197).

6.2. Suomalaisuus ja urheilu

Urheilujärjestöjen toiminnassa on suomalaisuuden pönkittäminen sisäänrakennettua SM-sarjojen, Suomen mestaruuskilpailujen, Suomen ennätysten ja SM-liigojen kautta. Niissä mitataan, kuka ”meistä” suomalaisista on paras: taitavin, vahvin, nopein tai kestävin. Suomen mestaruuskilpailuissa voidaan unohtaa ulkomaailma, tärkeintä on voittaa vain kilpailussa mukana olevat maanmiehet. Monesti esimerkiksi yleisurheilun Kalevan kisoissa kuuleekin voittajien kommentoivan kansainvälisesti ottaen vaatimattomia tuloksiaan juuri kansallisen voiton tärkeydellä: muiden maiden urheilijoiden tuloksilla ei pitäisi olla merkitystä silloin, kun kamppaillaan Suomen mestaruuksista. Jos näissä kansallisissa mestaruuskilpailuissa ja

sarjoissa rakennetaan käsitystä kunkin ajankohdan ihanteellisesta suomalaisesta urheilijasta ja hänen vahvuuksistaan, kun katsotaan kuka on paras, niin maaotteluissa ja kansainvälisissä suurkilpailuissa tätä ihannesuomalaista voidaan verrata muiden maiden valiourheilijoihin. ”Meidän” suomalaisten mielenkiinto kohdistuu siihen, kuinka omat edustajamme sijoittuvat kansainvälisessä vertailussa. Jaksamme edelleen kerta toisensa jälkeen kansakuntana juopua menestyksen tunteesta, jos hiihtäjämme, mäkihyppääjämme, jääkiekkoilijamme, kestävyysjuoksijamme, keihäänheittäjämme tai muut edustajamme osoittautuvat muiden maiden edustajia paremmiksi.

Media on keskeinen kansallista identiteettiä rakentava ja tukeva tekijä. Esimerkiksi Englannin yleisradioyhtiö BBC sai kuin huomaamatta 1950-luvun alussa kansallisen identiteetin määrittäjän ja lujittajan roolin. Monessa lähteessä mainitaan kuninkaalliset häät vuodelta 1953 ensimmäisenä television kautta kansallistettuna kansallisena tapahtumana. Televisio käyttikin kahta epäpoliittiseksi miellettyä aluetta, kuninkaallisia ja urheilua, luodessaan oletettua kansallista yhtenäisyyttä. (Whannel 1992, 20)

Yleisradioyhtiöiden toimintaa on ohjannut julkisen palvelun ihanne. Se on edesauttanut kansallisten yleisradioyhtiöiden toimimista kansallisen identiteetin vahvistajana.

BBC:n ensimmäinen pääjohtaja John Reith määritteli brittiläisen julkisen palvelun tehtäväksi vuonna 1925 pitää huolta, että ohjelmisto säilyttää korkean tason ja että sen taustalla on selkeä ohjelmapolitiikka. Radio ei saisi muuttua pelkäksi viihdevälineeksi. Yleisradiotoiminnan velvollisuus on tuoda mahdollisimman moneen kotiin mahdollisimman paljon sitä, mikä milläkin inhimillisen tiedon, pyrkimysten ja saavutusten alueella on parasta. Tärkeää on säilyttää korkean moraalinen sävy ja välttää kaikkea alhaista ja loukkaavaa. Nykyään julkisen palvelun tehtävänä nähdään rakennusaineiden tarjoamisen monille erilaisille identiteeteille. Samalla yleisradioyhtiöt perustelevat olemassaolonsa oikeutusta markkinoiden mukaan ohjautuvien medioiden puristuksessa. (Salokangas 1997b, 116, 125; 1996)

Ylikansallisella medialla voidaan nähdä myös kansallista identiteettiä heikentävä vaikutus. Kansalliset urheilulajit ovat saaneet runsaasti haasta-

ja uusista lajeista, jotka ovat joko suoraan televisiosta kopioituja tai itämaisen mystiikan leviämiseen liittyviä budo-lajeja. (Sänkiäho 1994, 69)

6.3. Urheilu ja maanpuolustus

Urheilun ja sotimisen sukulaisuudesta kertoo omalla tavallaan, että itsenäistyneessä Suomessa urheilun valtiollinen hallinto oli mennä sotaministeriön alaisuuteen. Lopulta kuitenkin opetusministeriöstä tuli ylin liikunta- ja urheilua hallinnoiva elin.

Suomalaisten oma armeija lakkautettiin 1901. Puuttuvaa sotilaallista koulutusta haettiin urheilusta. Suomen Urheilulehdessä vedottiin vuonna 1902 urheiluväkeen. Ampumataitoa kehitettiin. Suomen metsästysyhdistysten jäsenmäärä nousi vuosisadan alussa moninkertaiseksi. Eugen Schaudman, joka ampui vuonna 1904 kenraalikuvernööri Bobrikovin, oli Metsästysyhdistyksen sihteeri. (Laine 1992c, 124)

Hiihtoretkillä jaettiin vastarintaliikkeen lentolehtisiä. Purjeveneitä käytettiin salakuljetusliikenteessä Pohjanlahden yli. Vuoden 1918 sodassa aktiiviurheilijoilla oli keskeinen rooli rintaman molemmin puolin. He olivat armeijattoman maan koulutetuinta ja fyysisesti hyväkuntoisinta joukkoa. (em.)

Pihkala perusteli kehittämäänsä kuntoilujärjestelmää vuonna 1934 ilmestyneessä kirjassa *Hitaasti kiiruhtamisen kilpailu* terveydellisillä, moraalisilla ja maanpuolustuksellisilla syillä (Pihkala 1934, 21–22). Kirjassa yritetään mobilisoida koko kansa liikkumaan tavoitteellisesti.

Jatkosodan aikana urheilulla nähtiin erityisesti asemasotavaiheessa olevan suuri merkitys joukkojen taistelukunnon ylläpitäjänä. Sodan aikaista urheilutoimintaa ovat tutkineet mm. Vasara (1992) ja Tolvanen (1997). Urheilu ja hyvä fyysinen kunto nähtiin tärkeänä osana maanpuolustuskykyä jopa niin suuresti, että Pihkala piti urheilua ja maanpuolustusta kaksosveljinä (Vasara 1992). Mutta kaikki sotiminen ei ole rynnimistä ja syöksilyä. Pihkala (1943, 5) varoittelikin asemasotaan liittyvän odottelun vaaroista värikkääseen tapansa:

Pahinta on odottamisessa kuitenkin juuri laiskuus, jota myös paheitten äitinä mainitaan. Se pyrkii lihottamaan miehiä ja lahottamaan joukkoja.

Urheilemisen perusteluna Pihkala (1943, 6–7) esittää sen mahdollisuuden, että hien vuodattaminen säästää verenvuodatusta:

Vaikka tiedämmekin, ettei sodassa voida saavuttaa ratkaisuja ja menestystä ilman veriuhreja, niin ymmärrämme myös, että varustustöissä ja harjoituksissa vuodatettu hiki säästää verta mm. siitä johtuen, että hiki on sen kunnan hinta, joka mahdollistaa muutoin ylivoimaisten marssi- ja taistelutehtävien suorituksen.

Mutta hiki on puolestaan vaivan ja ponnistusten takana, jotka ovat enimmäkseen ikäviä. Tästä on poikalapselle ja monelle miehelle miehelle poikkeuksena urheilu. Siitä voidaan päinvastoin sanoa, että se on ponnistamisen riemua, vieläpä siinä määrin, että ”jos toimeen tartutaan”, niin on vaikeampi malttaa olla ponnistamatta liikaa kuin viitsiä yrittää kylliksi.

Suomen aika urheilun suurvaltana päättyi sotiin. Monet edustusurheilijat olivat haavoittuneet tai kuolleet taisteluissa. Ja sotarasituksista, niin henkisistä kuin aineellisistakin, toipuminen vaati runsaasti aikaa. Valvontakomission poistuminen maasta, Pariisin rauhansopimuksen ja YYA-sopimuksen solmiminen sekä sotakorvausten velvoitteista selviäminen merkitsivät sota-ajan asteittaista jäämistä taakse. Vuoden 1948 Lontoon olympiakisat järjestettiin vielä sodan varjossa voittajien kisoina. Esimerkiksi Japani, Saksa, Bulgaria ja Romania puuttuivat kisoista. Voittajamaista myöskään Neuvostoliitto ei vielä osallistunut Lontoon kisoihin. Siitä huolimatta Suomen menestys erityisesti yleisurheilussa romahti. Tapio Rautavaaran keihäsvoitto jäi ainoaksi suomalaisten yleisurheilijoiden saavuttamaksi kultamitaliksi, ja ylipäänsä yleisurheilussa tuli mitaleita vain keihäänheitossa ja seiväshypyssä.

7. Olympiakisat ja media

Ensimmäiset olympiakisat järjestettiin Ateenassa vuonna 1896. Kyse ei ollut tuolloin vielä suuresta mediatapahtumasta.

Ensimmäisten talviolympiakisojen järjestäjä oli Chamonix vuonna 1924. Tosin olympiastatuksen kisat saivat vasta pari vuotta myöhemmin. Aluksi Pohjoismaat Suomi, Ruotsi ja Norja vastustivat ajatusta talviolympiakisoista, koska pelkäsivät, että olympiakisat tulisivat liian raskaiksi kestäessään käytännössä koko vuoden. Samoin alussa pelättiin, että tasapuolisuus kärsii, kun kaikissa maissa ei kuitenkaan voi harrastaa talvilajeja. (UL 11.2.1960)

Talvikisat olivatkin pitkään vain muutaman maan kohtauspaikka. Vielä vuonna 1960 KOK:n piirissä keskusteltiin jopa talvikisojen lakkauttamisesta (UL 7.2.1960). Samoihin aikoihin alkoi kansainvälinen olympiakomitea saada tuloja televisiointisopimuksista. Talviolympiakisojen televisiointi tuotti pitkään vain marginaalisia tuloja, mutta yhtä kaikki lypsämään alkanutta lehmää ei tietenkään kukaan halunnut lopettaa.

Talvikisojen uudesta, selvästi kasvaneesta statuksesta viesti päätös siirtää talvikisat pois samalta vuodelta kuin talvikisat. Rytminvaihto tapahtui vuonna 1994, kun Lillehammerin talvikisat järjestettiin vain kaksi vuotta Albertvillen talvikisojen jälkeen. Pieni tahdin kiristäminen oli kansainväliselle olympiakomitealle taloudellisesti kannattavaa. Olympiakisojen tv- ja muista oikeuksista tulevia tuloja saatiin 1990-luvun alussa hetkellisen rytmin muutoksen vuoksi enemmän kuin aikaisemmin. Samoin talvikisojen siirto mahdollisti niiden tuotteistamisen itsenäiseksi tapahtumaksi, ei vain kesäkisojen valmisteluksi. Tämä on näkynyt alati huimasti kasvavina tv-tuloina. Yksistään Suomen Yleisradio joutui maksamaan Naganon talviolympiakisojen 1998 televisiointioikeuksista korvauksia 25 miljoonaa markkaa, kun se oli saanut Lake Placidin 1980 televisioinnit puolella miljoonalla markalla (HS 1.2.1996).

Real (1989, 240–242) esittää, että olympiakisojen tiedonvälityksellä on kolmenlaisia myönteisiä vaikutuksia kansainväliseen yhteisymmärrykseen

ja yhteistyöhön. Ensinnäkin media on yhteisöllisessä palveluksessa: Olympialaiset ovat ainakin näennäisesti kaikkien maapallon asukkaiden ulottuvilla modernin tiedonvälityksen ansiosta. Supermedian välittämät olympiakisat ovat alkukantainen leirituli, jonka ympärille koko maailma kerääntyy juhlimaan yhteisiä arvoja ja tapahtumia.

Toiseksi medialla on informoiva tehtävä. Olympialaiset kertovat meille toisistamme. Olympialaisten uutisointi asettaa olympiakisoja seuraavat ihmiset ympäri maailmaa samaan asemaan. Samalla on mahdollista saada tietoa muiden maiden ihmisistä. Erityisesti avajaisseremonioiden yhteydessä on tullut tavaksi kertoa joitakin asioita osanottajamaista.

Kolmanneksi medialla on interaktiivinen tehtävä. Olympiakisat kirjaimellisesti tuovat meidät yhteen. Olympiakisat ja media edellyttävät ja synnyttävät interaktiivisuutta valtioiden kesken ja synnyttävät yhteistyötä kansojen välille.

Puijk (1997) löytää olympiakisojen tv-katsomisesta neljä erilaista katsomistapaa: kansallista identiteettiä tukeva Me vastaan Muut, huippu-urheilua palvova, muita ihmisiä, kansoja ja kulttuureja katsova ja itseämme katsova. Tällä viimeisellä tavalla Puijk tarkoittaa sitä, että Lillehammerin olympiakisoissa 1994 televisio yhdisti koko kansan ja sai sen olympiahurmokseen. Tällä tavalla integroitiin myös ulkomailla asuvat norjalaiset kokemaan yhteisyyttä entisten maanmiesten kanssa.

Real (1989, 243–246) esittää olympiakisoihin ja niiden joukkotiedotukseen liittyvän myös kielteisiä sävyjä. Niitäkin hän löytää kolmenlaisia. Ensinnäkin osanotto ”mediaolympialaisiin” on rajoitettu. Korkean teknologian maat samoin kuin korkean lukutaidon maat ovat paremmassa asemassa kuin kehitysmaat. Tässä ei voi syyttää niinkään olympialiikettä vaan kyse on maailmanlaajuisesta epätasa-arvosta.

Toiseksi kansalliset painotukset kunkin maan tiedotusvälineissä ovat ristiriidassa olympialaisten kansainvälisten ihanteiden kanssa. (ks. myös Väyrynen 1994)

Kolmanneksi urheilukilpailujen luonne erottelee osanottajia hyviin ja huonoihin sen sijaan että olympiakisat muiden rituaalien tapaan yhdistäisivät osanottajia.

7.1. Olympiakisat ja politiikka

Olympialiike on yhteiskunnallista toimintaa, joten se on ollut koko historiansa ajan poliittisten voimien taistelukenttänä. Urheilun avulla on ajettu monenlaisia poliittisia päämääriä, vaikka urheilun ja politiikan yhteyttä ei ole aina haluttu tunnustaa. Yksi voimakkaimmista politiikan, kaupallisuuden ja ammattilaisuuden vastustajista oli KOK:n pitkäaikainen puheenjohtaja Avery Brundage (1887–1975). (Cashmore 1990, 156–157; Kanin 1982 82–87; Nygrén 1984; Nygrén 1977, 7)

Taannoisessa Neuvostoliitossa nimenomaan opetettiin, että länsimaiden imperialistisen liikuntapropagandan tarkoituksena on johtaa työläisten huomio pois kärjistyneistä sosiaalisista ongelmista ja näin ollen kansainvälinen urheilu nähtiin voimakkaan ideologisen taistelun kenttänä (Buntshuk 1979, 199).

Klassinen esimerkki olympiaurheilun valjastamisesta poliittisten vankkuriin vetäjäksi on Berliinin kisat 1936, jolloin Kolmannen valtakunnan erinomaisuutta yritettiin toivottaa muiden maiden edustajille (Kuparinen 1997).

Helsingin olympiakisoissa 1952 poliittiset jännitteet, vaikka ne pidettiinkin hallinnassa, liittyivät Israelin, Saksan, Neuvostoliiton ja Kiinan osallistumiseen sekä kommunistisista maista paenneiden yksittäisten urheilijoiden toiveisiin kilpailla maattomina tai maidensa ”todellisina” edustajina. Israelin osanotto oli evätty 1948 arabimaiden boikotin pelossa, mutta olympiakisojen portit aukenivat Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain tunnustettua sen. Saksojen jakautumista ei lännessä vielä Helsingin kisojen aikaan tahdottu tunnustaa, joten niiden piti osallistua kisoihin yhteisellä joukkueella vuoteen 1964 saakka, vaikka KOK tunnusti Itä-Saksan olympiakomitean jo vuonna 1955. Neuvostoliitto osallistui ensimmäisen kerran olympiakisoihin Helsingissä. Kiina oli ollut olympiakisoissa jo 1930-luvulla mukana, mutta Kiinan kansantasavallan perustaminen vuonna 1949 loi uuden tilanteen johtaen mm. Taiwanin erottautumiseen manner-Kiinasta. Kun Kiinan kansantasavalta sai luvan osallistua Helsingin kisoihin, päätti Taiwan luopua osanotosta. (Kanin 1982, 61–69, 103; Nygrén 1977, 85–90)

Saksan olympiahistoriaa rakennettiin Itä- ja Länsi-Saksan erillisten joukkueiden voimin vuosina 1968–1988. Vuonna 1992 yhdistyneen Saksan yhteinen joukkue keräsi parhaan menestyksen Albertvillen talvikisoissa. Kiinan ja pienen Taiwanin väliset jännitteet ovat sen sijaan jatkuneet 1990-luvullakin.

Vahvimmin politiikka on näkynyt vuosien 1968, 1972, 1976, 1980 ja 1984 kesäkisoissa. Mexicon kisojen 1968 alla paikalliset opiskelijamellakat vaativat 200 kuolonuhria. Itse kisoissa muutamat Yhdysvaltain yleisurheilujoukkueen pikajuoksijat osoittivat mieltään pikamatkojen palkintojenjakotilaisuudessa. Tarkoituksena oli kiinnittää maailman huomio mustien heikkoon asemaan Yhdysvalloissa. (Kanin 1982, 93–94; Nygrén 1977, 127–128) Münchenissä kuoli kaikkiaan 11 Israelin olympiajoukkueen jäsentä palestiinalaisterroristien iskussa. Kisojen ohjelma keskeytettiin yhden surupäivän ajaksi. (Cashmore 1990 161–162; Nygrén 1977, 132–136) Vuonna 1976 Montrealissa 20 Afrikan maata jäi pois vastalauseena sille, että apartheidia harjoittavan Etelä-Afrikan kanssa urheilusuhteet säilyttänyt Uusi-Seelanti sai osallistua kisoihin (Cashmore 1990 161, 167; Nygrén 1977, 145–150). Vuonna 1980 Yhdysvallat ja sen liittolaiset boikotoivat Moskovan kisoja Afganistanin sodan vuoksi. Vastavetona jäi Neuvostoliitto satelliittimaidensa kanssa pois Los Angelesista 1984. Vuonna 1988 boikottihaluja oli enää Kuuballa, joka jäi pois Soulistä, kun Pohjois-Korea ei saanut olla mukana kisajärjestelyissä.

Talviolympiakisojen kansainvälistymistä vuosina 1924–1984 tutkinen Paltamon mukaan talvikisojakaan ei ole pystytty pitämään erossa politiikasta. Paltamo sitoo kisojen kansainvälistymisen ja politisoitumisen toisiinsa. Talviolympiakisoissa politikointi on ollut mm. seuraavista syistä vähäisempää kuin mammuttisairaudesta kärsivissä kesäkisoissa: 1) Talvikisoissa politiikka on jäänyt kaupallisuuden varjoon, 2) Talvikisoissa mukana on vähemmän maita, 3) Neuvostoliitto oli liian ylivoimainen Yhdysvaltoihin verrattuna, 4) Talvikisat on järjestetty monesti poliittisesti ”neutraaleissa” maissa. 5) Talvikisat ovat olleet ”valkoisen miehen kisat”, näin rotuongelmilta on välttytty, 6) Talvikisat on järjestetty pienissä tai keskisuurissa kaupungeissa, joissa ei ole niin suurta konfliktiriskiä kuin suurkaupungeissa. (Paltamo 1985, 197–198)

Olympiakisojen sankarit ovat poliittisille operaattoreille mieluisia mannekiineja. Suurten kansanjoukkojen luontevina innostajina urheilijoita on mielellään otettu mukaan kansalliseen puoluepolitiikkaan. Median voimistunut rooli on viime vuosina korostanut yksittäisten urheilusankareiden merkitystä. Sen vuoksi urheilujulkisten painoarvo on mielikuvapolitiikassa kasvanut.

Viime vuosina poliittiset jännitteet olympialiikkeen ympärillä näyttävät vähentyneen. Yhtenä syynä voi pitää maailmanpolitiikan jännitteiden vähenemistä ja toisena kaupallisuuden voimakasta esiinmarssia olympiakisoihin 1984 kisoista lähtien. Esimerkiksi Soulin 1988 olympianyrykkeilyjen skandaali, jossa kansallismieliset eteläkorealaiset nyrkkeilypiirit yrittivät mm. tuomareita lahjomalla auttaa omia nyrkkeilijöitään menestymään amerikkalaisten kustannuksella (Jennings 1996), ei ole jaksanut kuohuttaa esimerkiksi suomalaista suurta yleisöä. Ei myöskään eteläkorealaisten kehittämän taekwondon jyrääminen olympialajiksi häikäilemättömin keinoin (Jennings 1998).

Suomalaiset törmäsivät omakohtaisesti olympiakisojen poliittiseen luonteeseen heti olympiataipaleensa alussa niin sanottujen lippuriitojen yhteydessä, joita käsittelen seuraavaksi. Lippuriidat loivat omalla tavallaan maaperää sille, miten Hannes Kolehmainen voitot Tukholman olympiakisoissa 1912 nähtiin Suomen kannalta tärkeäksi: Kun kerran omaa lippua ei saanut käyttää ja näyttää muiden maiden edustajille, piti Suomi juosten nostaa maailman tietoisuuteen.

7.2. Suomalaisten lippuriidat olympiakisoissa

Venäjä esti Suomen olympiajoukkueilta oman Suomen lipun käytön vuosien 1906, 1908 ja 1912 olympiakisoissa (Nygård – Kallio 1987, 577). KOK:n säännöissä (Olympic Charter) on ristiriitainen näkemys siitä, mikä rooli kansallisuudella on olympiakisoissa. Yhdeksännen pykälän mukaan ”Olympiakisoissa kilpailevat yksilöt tai joukkueet, eivät maat”. Toisaalta pykälä 45 korostaa, että urheilija voi osallitua olympiakisoihin vain kansal-

lisen olympiakomiteansa kautta. Pykälä 46 lisää, että olympiakisoihin osallistuvan urheilijan tulee olla sen maan kansalainen, jonka kansallinen olympiakomitea ilmoittaa hänet kisoihin. Lisäksi pykälä 49 tarkentaa, että vain KOK:n tunnustamat kansalliset olympiakomiteat voivat lähettää osanottajia olympiakisoihin.

Edelleen avajaisseremonioista säännöt (pykälä 69) määräävät, että jokaisen osanottajamaan delegaation tulee pukeutua viralliseen kisa-asuun. Lisäksi avajaismarssissa delegaation tulee marssia maansa nimikyltin ja lipun perässä.

Lippu on voimakas kansallinen symboli ja Suomen lipun käyttöön liittyy olympiahistoriamme alkutaipaleelta useampia traagisia kertomuksia. Taustaksi siteeraan Jukolan (1943, 240) sotavuosina kirjoittamaa kuvausta lipun merkityksestä:

Tuli turman vuosi 1899. Bobrikoff oli saapunut, ja ryssän nagaikka alkanut heilua Suomen miehen selässä entistä vihlovammin. Myös sinivalkoinen lippumme tuli sortajan silmätikuksi. Sen käyttäminen kiellettiin, ja kansa tunsu kuin ruoskan sivalluksen kasvoillaan. Tuo sinivalkokaistainen kansallistunnuksemme oli jo käynyt varsin rakkaaksi. Sitä oli käytetty sekä juhlissa että yksityisissä tilaisuuksissa. Varsinkin kesäisin se oli liehunut kansanjuhlissa, kilpailuissa, arpajaisissa ja huviloiden päädyssä nimi- ja merkkipäivinä. Kiellon jälkeen pystytettiin juhlakentille mielenosoituksellisesti komeita, havuköynnöksiin koristeltuja lippusalkoja ja puhujat viittasivat ”siihen suureen sinivalkoiseen viiriin, joka yli taivaan hulmusi ja jota meiltä väkivalta ei voinut riistää”, kuten Juhani Aho kertoo eräässä lastussaan.

Jukola (em.) liittää sanojensa vakuudeksi J.H. Erkon kirjoittaman liputtomissa juhlissa esitetyn Oskar Merikannon säveltämän ”Viirimme”-laulun sanat:

*Jos viiri meiltä riistetään,
sen henki rintahamme jää,
oma henkemme, peruslakimme,
ja värit suomalaiset ne*

*myös säilyy meidän kanssamme.
Ja vaikka meidät silvottais,
pois luontomme ei lohkeais;
Jok' uusi polvi povestaan
taas nostaa viirin liehumaan ...*

Olympiakisat ja urheilu tarjosivat suomalaisille mahdollisuuden yhteyksien saamiseen ulkomaille. Vuoden 1906 välikisoihin Suomesta matkasi 4-miehininen joukkue: Verner Järvinen, Verner Weckman, Heikki Åhlman (Pennola) ja Uuno Häggman (Tuomela). Jukolan (1932, 33–34) kuvaus kertoo kansainvälisten yhteyksien merkityksestä Venäjän tsaarin hallinnoimassa maassa asuneille suomalaisille:

Hajallaan olevat voimistelu- ja urheiluseuramme kerättiin yhteen saman johtavan elimen alaisiksi. Se oli suurisuuntainen järjestäytymistoimenpide, jota ei ollut sallittu muutamia vuosia aikaisemmin, kun sitä ensimmäisen kerran yritettiin. Mutta Suurlakon myönnytysten jälkeen, koko tsaarinvaltakunnan liitosten narahdettua, hetki oli otollinen. Silloin perustettiin Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto. Se pääsi jäseneksi Kansainväliseen Urheiluliittoon. Ajatelkaa! Rajamaa, provinssi, käskynhaltijakunta itsenäisenä renkaana muiden vapaiden valtioiden joukossa. Se antoi odottamatonta ryhtiä koko urheilutoiminnalle ... Samana vuonna, jolloin keskusliittomme perustettiin, pantiin Ateenassa toimeen ns. olympialaiset välikisat. Neljän miehen lähettäminen niihin kuvaa erinomaisesti sitä innostusta, jota tunnettiin itenäisesti järjestyneen urheilutoiminnan alkaessa. Oli aikainen kevät ... Suomen historian aurinko oli pilkahtanut esiin lumipilvien takaa. Neljä kevään miestä lähti matkaan. Heidän nimensä ovat aikakirjoissa: Werner Järvinen, Werner Weckman, Heikki Pennola ja Uuno Tuomela.”

Heti näihin Ateenan välikisoihin 1906 osui Suomen urheiluhistorian ensimmäinen lippukiista (Hentilä 1992b, 140–141; Nironen 1939). Olympiavoittaja Verner ”Isä” Järvisen elämäkerran tekijä Nironen (1939, 80) kirjoittaa kisojen avajaisista:

Niiden ja kisojen muusta ohjelmasta kuultiin nyt vasta perillä tarkkoja tietoja, ja miehille tuli heti huoleksi Suomen lipun hankkiminen. Eihän sopinut esiintyä kuin tuntemattomat, nimettömät kulkumiehet tässä kansojen juhlassa. Kiireesti kerättiin kolehti, kolme drakmaa mieheen, ja jostakin Weckman ja Åhlman hankkivat Suomen lipun. Järvinen epäili alun perin koko lippupuuhaa, ja kävikin sitten juuri niinkuin hän oli ennustanut. Venäjän Ateenassa oleva konsuli kielsi lipun käyttämisen. Hän ei laisinkaan tuntenut sellaista lippua. Venäjällä ja Suomellahan oli tietysti yhteinen lippu! Tämä vastoinkäyminen ja nöyryytys teki suomalaisiin ilkeän vaikutuksen. Mieliala painui maahan, jurotettiin äänettöminä.

Vuonna 1908 Lontoon olympiakisoissa Suomi oli mukana olympialaisena kansakuntana. Vapaaherra Reinhold von Willebrand oli edellisvuonna kutsuttu KOK:n suomalaiseksi jäseneksi. (Hentilä 1992b, 140–141; Laine 1992c, 126) Lontoon kisoissa ei tunnusselkkauksia pystytty välttämään, vaikka niihin oli varauduttu etukäteen. Suomesta oli otettu mukaan kolme standaaria, joista yhdessä oli vain Suomen vaakuna, yhdessä sanat ”Suomi-Finland” ja yhdessä maan latinalainen nimi Finlandia, mutta myös näiden tunnuksien käyttö kiellettiin. Suomen joukkueen nimikilpikin oli salaperäisellä tavalla tavalla kadonnut. (Nironen 1939, 109–110) Nironen (em.) kuvaa vastoinkäymisten masentamia suomalaistunnelmia vuoden 1908 Lontoon kisoissa seuraavasti:

Mieliala ja koko juhlatunnelma olivat auttamattomasti pilalla. Oltiin perin juurin katkeroituneita. Viime hetkessä löydettiin pukuhuoneesta pabvinpala, johon oli jotenkuten siististi tekstattu sana Finland. Sitä sitten kannettiin kädessä voimistelujoukkueen eturivissä miehistömme marssiessa masentunein mielin Ruotsin uljaan joukon jäljessä.

Vuonna 1912 Suomen osanotto oli suurvaltapoliittisista syistä vaaka-laudalla. Vastoin KOK:n periaatteita Venäjä ja Ruotsi sopivat Suomen ja monien muiden ei-itsenäisten maiden osallistumisen puitteista. Näissä oloissa pienen Suomen menestys ja maan asema Venäjän karhun sylissä oli herkullinen uutisaihe lehdistölle. Myyttiset ainekset (Daavid-Goljat)

olivat koossa, kun pieni Suomi uhmasi suurta Venäjää ja pyrki itsenäiseksi.

Mikäli vuoden 1916 kisoja ei sodan vuoksi olisi peruttu, olisi Suomi jäänyt kisoista ulos KOK:n vuonna 1914 tekemän erottamispäätöksen mukaisesti. KOK teki erottamispäätöksen Venäjän painostuksesta. (Laine 1992c, 126–128)

Vuonna 1920 Suomi pääsi lopultakin ensimmäisen kerran itsenäisenä maana olympiakisoihin. Kansallistunne oli vasta itsenäistyneessä maassa isänmaallisissa piireissä huipussaan, kuten Jukola (1932, 37–39) kuva:

Kun olympialaisfanfaarit sitten pitkää aikaa kutsuivat sotaan kyllästyneen maailman rauhan leikkiin Antwerpeniin 1920, marssi sinne myöskin kahleensa katkaissut Suomi siniristilippu hulmuten. Se ei ollut taisteluretki, vaan kansallinen juhlakulkue, joka uhosi riemukasta, nuorta onnea. Se oli vapautemme yleismaailmallinen vihkiäistilaisuus ... Kansallistunne oli siihen asti lietsonut urheilumme hengen. Valtiollinen historiamme oli tehnyt meille urheilusta – vapaan toimintamme miltei ainoasta alasta – uskonkappaleen, joka syöpyi kansan sieluun. Sen jälkeen on sama kiinteä kansallishenki elävöittänyt urheiluharrastuksiamme ... Ne, jotka sanovat urheilumme kansallishenkeä epäoikeutetuksi, kieltävät samalla historiallisen asemamme ja sen kehityksen tärkeät vaiheet ...

Siniristilippu sai siis ”hulmuta” Suomen osallistuessa ensimmäisen kerran ”kahleensa katkaisseena” itsenäisenä maana olympiakisoihin. Olympiasananotossa oli kyse juhlakulkueesta ja vihkiäistilaisuudesta. Olennaista on, että Jukola liittää kansallistunteen voimakkaasti suomalaisen urheilun historiaan. Mutta jo yhden vuosikymmenen aikana tapahtui suuri muutos suomalaisen urheilun luonteessa, kuten Jukola (em.) kuva:

Nykyiset kisat eivät ole enää kansallisen taistelun ilmauksia kuten orjuuden aikana. Ne ovat tietoisesti suunniteltuja juhlia, joiden tulokista saadaan aseet liikunta- ja urheilukasvatustyöhön. Kultamitali on värvärin rumpu, joka tuo urheilukentille yhtä monta nuorukaista kuin viiden vuoden propaganda- ja neuvontatyö. Siksi me tahdomme voittoa joitakin kultamitaleja, jotka ovat meille kansallista yhteisomai-

suutta ja takaavat urheilukasvatuksen tulevaisuuden maassamme. Ja me uskomme urheiluun, sillä me uskomme myöskin kansallisen olemisemme oikeutukseen.

Olen käsitellyt tässä luvussa suomalaisten omalle kohdalle osuneita lippukiistoja yhtenä esimerkkinä urheilun poliittisuudesta. Poliitikalle urheilu on väline siinä missä urheilusankaritkin. Lipulla on puolestaan merkittävä symbolinen arvo, erityisesti urheilusankarin kädessä tai harteilla.

Televisiosta olemmekin nähneet, kuinka arvokisojen voittajat ovat alkaneet käyttää maidensa lippuja entistä vapautuneemmin suorastaan hartiahuivin tai hikipyyhkeen korvikkeena. Samasta pyhän maallistumisesta kertoo Suomen lipun maalaaminen urheilijan tai katsojan kasvoihin. Kenties suhde muihinkin kansallista identiteettiä symboloiviin tunnuksiin on muuttunut vastaavalla tavalla. Kyse ei ole siitä, että lippu olisi menettänyt merkityksensä, vaan siitä, että lipun symbolinen merkitys on muuttunut. Isänmaallisuus ei tarkoita 1990-luvulla vakavaa hurmehenkisyyttä, vaan se on saanut iloisempia ja karnevalistisempiakin sävyjä.

7.3. Olympiakisat, televisio ja kaupallisuus

Olympiakisojen televisointi alkoi suuremmassa mittakaavassa Roomassa 1960. Televisio nosti kisojen julkisuuden uudelle tasolle. Olympiaurheilusta tuli suurten massojen viihdettä. Tämä edesauttoi kisojen rahoitusta mahdollistamalla tehokkaan mainonnan, ja sponsoreiden mielenkiinto puolestaan auttoi parhaita urheilijoita tulemaan entistä tunnetummiksi ja rikkaammiksi. (Meriläinen 1994, 16; Rader 1984, 4, 159) Julkisuus teki toisaalta kisat haavoittuviksi, josta kertovat 1972 Münchenin tragedia sekä 1976 Montrealin, 1980 Moskovan ja 1984 Los Angelesin boikotit (Meriläinen 1994, 16). Television myötä urheilun sankareista tuli entistäkin tunnetumpia.

Tv-oikeuksien myynti oli Barcelonan olympiakisojen suurin tulonlähde, 33,9 prosenttia tuloista tuli televisiointioikeuksista (Barcelona -92

Press Dossier). Koska tv-tulot ovat elintärkeitä kisajärjestäjille, televisio on saanut ja ottanut itselleen kansainvälisten urheilujärjestöjen valtaa. Televisio vaikuttaa kisapaikkakunnan määräytymiseen, kisarakentamiseen ja kisa-aikatauluihinkin. Olympia-aatteen kannalta merkittävä televisiovaikeus on se, että alunperin amatööreille tarkoitettuihin kisoihin pääsevät nyt myös ammattilaiset. (Meriläinen 1994, 17)

Televisioyhtiöiden kiinnostus arvokisojen televisiointiin perustuu siihen, että kisalähetyksillä on suuret katsojamäärät. Urheilua katsottiin erityisen runsaasti Yleisradion kanavilla jaksolla 1.6. 1987 – 27.5. 1990 mm. Calgaryn talviolympiakisojen 1988, Soulin kesäolympiakisojen 1988, Rooman MM-yleisurheilukilpailujen 1987, hiihdon MM-kilpailujen 1989 ja jääkiekon MM- kisojen 1990 aikana. (Nurmi 1991, 40)

Olympiakisat ovat nykyisellään median ja erityisesti television show. Jo Münchenin kesäkisoissa 1972 oli tiedotusvälineiden edustajia yhtä paljon kuin urheilijoita, Montrealissa 1976 oli 7000 urheilijaa ja 10 000 tiedotusvälineiden edustajaa. Erityisesti televisiosta on tullut suorastaan elimellinen osa olympiakisoja. Televisiolähetys ei enää toista sitä, mitä kisoissa tapahtuu, vaan se tekee kisojen pohjalta oman, huolellisesti suunnitellun show'nsa. (Whannel 1984, 30, 35)

Olympiakisojen tv-historia alkaa Berliinin olympiakisoista 1936. Kuvauskuksia tehtiin kolmella kameralla ja katsojia oli 162 000. Ensimmäisen kerran tv-oikeuksista maksettiin Lontoossa 1948. Tuolloin kisoilla oli noin puoli miljoonaa tv-katsojaa lähinnä Lontoon ympäristössä. Cortinan talvikisoista 1956 lähetettiin ensimmäisen kerran suorina olympialähetyksiä. Televisiosta kehittyi suhteellisen nopeasti niin merkittävä tiedonvälittäjä, että kansainvälisen olympiakomitean sääntöihin lisättiin vuonna 1958, että tv-oikeudet myy kisojen järjestelykomitea KOK:n hyväksynnällä. Rooman kesäkisoja 1960 voitiin seurata suorana tv- lähetyksenä jo 18 Euroopan maassa. Muutaman tunnin viiveellä kisat näkyivät myös Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Japanissa. Tokion 1964 kisojen televisiointi tapahtui satelliittiin välityksellä. Kisoissa kokeiltiin muutenkin uutta tv-tekniikkaa: hidastuksia. Vuonna 1966 KOK päätti, että tv-oikeuksien myynnin suureksi kasvavaa rahapottia pääsevät sen itsensä ja järjestelykomitean

lisäksi jakamaan kansalliset olympiakomiteat ja kansainväliset urheiluliitot. Mexicosta 1968 tv-katsojille tarjottiin ensimmäisen kerran värikuvaa. Münchenissä 1972 laadittiin aikataulu siten, että tv-draamasta saataisiin paras anti. Eri lajien loppukilpailut sijoitettiin aikataulussa siten, että ne eivät menneet toistensa kanssa päällekkäin. Kannettavaa kameraa kokeiltiin, ja kaikkiaan televisiolla oli käytössä 98 kameraa. Montrealin kisojen 1976 tv-oikeudet olivat nousseet jo juhlalliseen summaan: 32 miljoonaa dollaria, mutta tämäkään ei riittänyt kattamaan kaikkia televisiointikuluja. Los Angelesissa 1984 televisiolla oli jo 250 kameraa. Katsojille esiteltiin yhdellä tv-ruudulla useamman kameran otoksia, ja erikoishidastukset ihasuttivat 2,5 miljardia tv-katsojaa 156 maassa. Barcelonan 1992 olympiakisojen televisiointiin ei enää riittänyt yksi tv-kanava. Monessa maassa varsinaiset tv-oikeudet hankkinut tv-yhtiö möi joitakin lähetysoikeuksia paikallisille kaapeli- ja satelliittikanaville. Näin olympiaohjelmaa lähetettiin samanaikaisesti useammalta kuin yhdeltä kisapaikalta. Englannissa samaa oli kokeiltu jo vuonna 1976 (BBC ja ITV), mutta tuolloin vielä huonoin tuloksin. 1992 jää olympiahistoriaan vuotena, jolloin kesä- ja talvikisat järjestettiin viimeisen kerran samana vuonna. Historiallisen vuoden kesä- ja talvikisojen yhteinen tv-katsojamäärä nousi peräti 24,6 miljardiin katsojaan. (1993 Olympic marketing fact file; Whannel 1984)

Yhdysvaltain televisiointioikeudet ovat kalliimmat kuin muiden maiden oikeudet. Kun Los Angelesin 1984 kisojen USA-oikeudet sai 225 miljoonalla dollarilla, piti Soulin 1988 oikeuksista maksaa jo 302,1 miljoonaa dollaria. Barcelonan tv-oikeuksien hinta nousi tuostakin kolmanneksen ja NBC sai maksaa muhkeat 401 miljoonaa dollaria, jonka lisäksi tuli 15 miljoonan dollarin mainossopimus. Kaikkiaan NBC siis maksoi 416 miljoonaa dollaria oikeudesta välittää olympiakisat Yhdysvaltojen tv-katsojille. (Barcelona -92 Press Dossier, 19–22)

NBC sai Barcelonan kisoista niskaansa miljoonatappiot (Meriläinen 1994, 16), mutta silti se hankki ennätysellisen suurilla tarjouksilla oikeudet kaikkiin olympiakisoihin 2000–2008 (HS 13.12.1995). NBC maksaa vuosien 2004 ja 2008 kesäolympiakisoista ja vuoden 2006 talviolympiaki-

soista 2,3 miljardia dollaria eli lähes kymmenen miljardia Suomen markkaa. (HS 13.12. 1995)

Yleisradioyhtiötäkään ei enää päästetä ilmaiseksi välittämään kuvaa tv-katsojille. Los Angelesin 1984 olympiakisojen Euroopan tv-oikeuksista EBU maksoi 19.8 miljoonaa dollaria, Soulin 1988 oikeuksista 28 miljoonaa dollaria ja Barcelonan 1992 oikeuksista jo 90 miljoonaa dollaria. (Barcelona -92 Press Dossier, 19–22). Sydneyn olympiakisojen oikeuksista EBU joutuu maksamaan 350 miljoonaa dollaria, vuoden 2004 kisoista 394 miljoonaa dollaria ja vuoden 2008 olympiakisoita 443 miljoonaa dollaria. Vuoden 2002 talvikisoista EBU maksaa 120 miljoonaa dollaria ja vuoden 2006 talvikisoita 135 miljoonaa dollaria. Yhteensä EBU maksaa vuosien 2000–2008 viisistä kisoista 1,442 miljardia dollaria. (HS 1.2.1996)

Miljoonaluokan summat kertovat, että televisioyhtiöt haluavat esitellä urheilusankareita omilla kanavillaan. Mistä se kertoo? Viisi vastausta löytyy nopeasti: 1) Urheilu on suosittua ohjelmamateriaalia, 2) urheilusankarit kiinnostavat, 3) urheiluohjelmat kiinnostavat, 4) urheilussa liikkuvat rahamäärät ovat kasvaneet rajusti, ja 5) kaupallisuudesta tulee entistäkin keskeisempi arvo urheilussa.

8. Urheilusta mediaurheiluksi

Urheilulajien sääntömuutokset kertovat siitä, kuinka media, erityisesti televisio, on vaikuttanut tapaan urheilla, eli urheilun sääntöihin. Televisio ei ole ainoa viestintäväline, joka muokkaa urheilua, vaikkakin televisiokaudella mainosrahan myötä tulleet muutokset ovat selkeämpiä kuin radion tai lehdistön taannoiset vaikutukset urheiluun. Suomessa television vaikutukset urheiluun ovat toistaiseksi olleet suhteellisen huomaamattomia, koska televisiokanavien välinen kilpailu alkoi vasta vuonna 1993 MTV:n saatua oman kanavan. Kaupallinen televisiokilpailu alkoi vuonna 1997 Neloskanavan aloitettua toimintansa. Neljännen valtakunnallisen televisiokanavan myötä television mielenkiinto urheilua kohtaan on kasvanut. Samalla television vaikutukset urheiluun korostuvat.

Tässä luvussa esittämäni urheilun muutosta koskevat asiat voidaan liittää laajempiin historianfilosofisiin ikuisuusksymyksiin. Kun väitän median kehityksen vaikuttavan urheilun kehitykseen, voidaan tietysti kysyä, onko urheilun tai laajemmin yhteiskunnan kehitys lainomaisesti määräytynyt, determinoitunut. Ratkaiseeko ihmisen kehittämä viestintäväline liikuntakulttuurin ja huippu-urheilun muotoja, valitseeko se sankareita, enemmän kuin yksittäisten ihmisten tahto? Eikö yksittäinen ihminen pysty vaikuttamaan historiallisen muutoksen suuntaan? (vrt. Niiniluoto 1989, 25) Järkeenkäyvältä tuntuu ajatus, että selittämisen ja ennustamisen välillä vallitsee asymmetria: vaikka voimme jälkikäteen selittää yhteiskunnallista tai liikuntakulttuurista muutosta, sen ennakointi etukäteen ei ole mahdollista. (Niiniluoto em.)

Osittain radion vaikutukseksi voitaneen lukea hiihtäjien ja mäkihyppääjien nousu tähtiurheilijoiksi ennen television valtakautta. Radio haastoi nopeudellaan sanomalehdet, joiden oli vähitellen mukauduttava uuteen asetelmaan taustojen kertojana. Toisaalta radioselostukset ikään kuin alleviivasivat tärkeitä asioita ja toivat sanomalehtienkin urheilutoimittajille

lisää painoarvoa: urheilu sai lisää palstatilaa, tosin lehtien kokonaissivumääräkin kasvoi 1930-luvulta 1950-luvulle.

Radioselostuksilla oli myös oma merkityksensä urheilun arvostuksen kasvussa. Pekka Tiilikaisen ja Paavo Noposen sinivalikoiset selostukset hiihdon ja yleisurheilun arvokilpailuista kertoivat kuulijoille, että nämä urheilijat, joista radioissa puhutaan, ovat jälleen isänmaan asialla (ks. Salokangas 1996, 82). Näin urheilu sai draamallista lisämerkitystä, joka puhutteli sotavuosien koettamia kuulijoita.

Toisaalta kilpaurheilun ja erityisesti yleisurheilun voitto vuosisadan alussa kilpaurheilun haastajana olleesta voimisteluperinteestä tapahtui osittain sanomalehtien myötävaikutuksella. Kilpaurheilu voittoineen, tappioineen ja ennätyskineen tarjosi enemmän uutismateriaalia lehdille kuin voimistelu ja sen vuoksi kilpaurheilu voitti julkisuuspaitsioon jääneen voimistelun. Edellä mainittu Laukaan Finninkylän juoksukilpailu on hyvä esimerkki urheilun alkavasta murroskaudesta, sillä lehtiuutisen mukaan juoksun piti olla paitsi nopeaa, myös ”puhdasta ja kaunista”. Tehokkuutta ihannoivissa teollisuusyhteiskunnissa esteettisistä määreistä luovuttiin 1900-luvun alussa: yleisurheilukin sai kansainvälisesti yhtenäiset säännöt. Mäkihyppy on yksi viimeisistä perinteisistä lajeista, joissa yksiselitteisesti mitattava tehokkuus, hypyn pituus, ja arvostelutuomareiden määrittämä suorituksen sulavuus ja kauneus vaikuttavat tänäkin päivänä lopputulokseen. Televisioon mäkihypyn arvosteluluonne istuu hyvin, sillä tv-kuva ja hidastukset antavat katsojille mahdollisuuden arvioida arvostelutuomareiden puolueellisuutta tai yksimielisyyttä, kun arvostelupisteet ilmestyvät heti hypyn jälkeen tv-ruutuun. Näin tv-katsoja tulee seuranneeksi paitsi mäkihypyä, myös arvostelutuomareiden toimintaa. Molemmissa saattaa olla mieltä kuohuttavia kansallistunnetta nostattavia elementtejä.

Televisio on tukenut erityisesti joukkuepelien esiinmarssia. Lähikuvien avulla on pelaajat tuotu katsojien lähelle ja hidastusten avulla on joukkue-lajien puuromaisesta virrasta pillkottu erilleen yksittäisiä huippusuorituksia. Jalkapallon kiinteä peliaika 2×45 minuuttia teki määräpituaisen jalkapallolähetysten upottamisen muun televisio-ohjelman keskelle vaivattomaksi jo television alkuaikoina. Televisiokatsojien jännityksen takaamiseksi

kehitetty pudotuspelijärjestelmä on otettu käyttöön useimmissa palloilusarjoissa.

Televisio on ollut mielissään myös naisurheilun noususta. Naisurheilijoiden toivotaan houkuttavan myös naisia urheilulähetysten äärelle. Toisaalta ihonmyötäiset urheiluasu- pitävät huolen, että mieskatsojatkään eivät kyllästy, vaikka ennätyskiä ei aivan jokaisessa lähetyksessä tehtäisikään.

Yleisurheilun pitkillä juoksumatkoilla on jouduttu luopumaan säännöstä, joka kielsi vauhdittajien, ”jänisten”, käytön. GP-sarjan televisiointirahojen vastikkeeksi piti televisionkatsojille tarjota täysipainoisia kilpailuja, mikä käytännössä tarkoitti uusia maailmanennätyskiä. 1980-luvun alkupuolella valkoisten miesten ennätysjuoksuissa käytettiin mustia jäniksiä, mutta 1990-luvulla elintasoan kohottavat mustat afrikkalaisjuoksijat ovat miehittäneet tuloluettelot niin tehokkaasti, että valkoisille eurooppalaisille ei tahdo enää olla muuta roolia kuin tarjoutua jäniksen tehtäviin. Ennätysjuoksut ovatkin hyvää viihdettä, sillä niitä seuratta katsoja innostuu nopeasti jännittämään, onnistuuko ennätysyritys. Siitäkin huolimatta, että ennätystä yrittävän afrikkalaisjuoksijan nimeä on vaikea lausua. Ennätysjuoksujen toinen puoli on sitten se, että ennätysyrityksen epäonnistuminen tuottaa katsojalle pettymyksen. Sirkuspelin henki on raaka: ennätys tai pettymys.

8.1. Urheilujournalismi luo jännitteitä

Luvussa 5.2. käsittelin uutisten aikakäsityksen muuttumisesta. Urheiluuutisissa, on kyse sitten televisiosta, radiosta tai lehdistä, pyritään epäolennainen leikkaamaan pois ja keskitytään vain olennaiseen, kuten yleensäkin tehdään journalismissa. Samalla tapahtumiin luodaan journalistisesti perusteltujen leikkausten ja painotusten ohessa uusi, houkutteleva jännite.

Radiolähetys on täytettävä äänillä. Käytännössä selostajalla on vain oma äänensä, jolla hän voi luoda jännittettä, joka saa kuulijat kuuntelemaan. Se edellyttää tilannedraaman oivaltamista ja kykyä luoda draamallinen selos-

tus. Myös televisiossa jännitteen ja jännityksen luominen on television urheiluselostajan tärkeimpiä tehtäviä (Bryant et al. 1977).

Urheiluselostajalle ei siten riitä vain pelitapahtumien selostaminen tai televisiokuvan selittäminen kuvan ulkopuolisilla tiedoilla. Lisäksi hänen on täydennettävä kentällä syntyvää draamaa sekä saatava television katsojat kiinnostumaan ja innostumaan. Urheilukilpailuissa draama on sisäänrakennettu elementti. Vastakkainasettelun myötä selostajat erottavat helposti hyvät ja pahat. ”Meidän” joukkue on hyvä ja vastustajat hyvää uhkaavia pahoja.

Bryant et al. (1977) analysoi kuusi amerikkalaisen jalkapallon tv-ottelulähetystä (ABC, CBS, NBC). Selostajien puhe luokiteltiin kuvaileviin lauseisiin, dramaattisiin lauseisiin ja humoristisiin lauseisiin. Dramaattiset lauseet olivat joko joukkuetta koskevaa draamaa, pelaajien välistä draamaa koskevaa, pelaajien omiin rajoihin, omaan suorituskyykyyn liittyvää draamaa ja neljänneksi luokiteltiin muihin kuin inhimillisiin tekijöihin (esim. sääolot) liittyvä dramatiikka. Eniten korostui yksittäisten pelaajien oman suorituskyykyyn rajallisuuteen liittyvä dramatiikka.

8.2. Televisiourheilun konventiot

Television urheilulähetysten retoriikkaa tutkineen Veijo Hietalan (1996) mukaan urheiluojelmat paljastavat tv-ohjelmiston ”välitetyn ja välineellisen” luonteen kaikkein selvimmin. Television retoriikka jäsentää kohteensa ”draamallis-kertovaksi kokonaisuudeksi”. Tästä syystä televisioidussa urheilussa suositaan visuaalista näyttävyyttä, dramatiikkaa ja vauhtia sisältäviä lajeja. Televisiourheilu näyttäytyy vastavoimien kamppailuna, jossa ratkaisevassa asemassa ovat 1) suoritukset, 2) käännekohtat ja 3) voittajat. (Hietala 1996, 107; 1990, 38–43; 1989)

Televisiourheilulla on joitakin kaikille lajeille yhteisiä piirteitä. Lisäksi jokaisella urheilulajilla on omia lajinomaisia piirteitä. Yhteisiä konventioita Hietala (1996, 109–112) erottelee neljä:

- 1) Selostaja. Selostajan tehtävänä on luoda television visuaalisesta kirjosta yhtenäinen tarina. Selostajan kommentteilla ja äänenpainoilla on vaikutus siihen, miten tv-katsoja tulkitsee näkemäänsä.
- 2) Keskittyminen voittajiin ja loppuratkaisuihin. Televisiokameroiden paikat suunnitellaan huolellisesti siten, että katsojille välittyy paras mahdollinen kuva loppuratkaisuista tai muista ratkaisupaikoista. Voittajat ovat niitä urheilijoita, jotka katsojien on saatava omin silmin nähdä, pelkkä selostus ei riitä.
- 3) Yksilökeskeisyys. Tv-ilmaisun voima on lähi- ja puolilähikuvissa, näin tv-ilmaisusta on tullut ihmis- ja yksilökeskeistä. Erityisesti joukkuelajeissa taidokkaiden yksilöiden suoritukset saavat uuden ulottuvuuden lukuisissa hidastuksissa ja lähikuvissa.
- 4) Ihmiskehon rituaalinen ylistys. Palvovilla kuvakulmilla ja hidastuksilla saadaan aikaan ihmiskehon muuttuminen fetissiksi, eroottisävyisen palvonnan kohteeksi. Tämän tendenssin elokuvallisen toteuttamisen esikuvaksi Hietala mainitsee Leni Riefenstahlin ohjaaman Berliinin olympiaki-sojen elokuvadokumentin Olympia I–II (1936–1938).

Näiden konventioiden seurauksena tv-urheilu on aina vahvasti draamallista. Nostaessaan yksilöitä televisio lataa aina implisiittisiä odotuksia tulevista haasteista, vastakkainasetteluista ja kamppailuista. Konventioiden tiedostaminen antaa meille mahdollisuuden ”lukea” tai ”avata” televisio-ohjelmia. Urheilusankareiden myyttiset ulottuvuudet television aikakaudella selittyvät hyvin pitkälle näistä television konventioista.

Televisiourheilun konventioita on hyödynnetty Yhdysvalloissa runsaasti. Ensimmäisenä amerikkalaisista tv-yhtiöistä alkoi ABC panostaa 1960-luvulla urheiluun. Urheilulajien kehittämisessä alettiin ottaa television vaatimuksia huomioon kiinnittämällä huomiota ulkoiseen näyttävyyteen: ilmalentoja lisättiin wrestling-painiin ja rullaluistelukisoihin (roller derby) järjestettiin tietoisesti välikohtauksia. (Rader 1984, 4–5, 45–46; ks. myös Klatell & Marcus 1988, 41–44)

ABC loi kokonaan uuden urheilukokemuksen katsojalle. Kertoessaan lajin historiasta, entisistä sankareista ja ennätyksistä julkkisestajat alkoivat luoda tv-draamalle historiallista kehystä. Näin luotu uusi tv-draama uhkasi alkuperäisen urheilun asemaa. Pitääkseen jännitettä yllä televisio liioitteli kilpailun nostattamia tunteita. Alkuperäinen urheiludraama alkoi kehittyä speaktaakkeliksi ja viihteeksi. (Rader 1984, 116)

8.3. Televisioviihteeksi keksityt lajit

Amerikkalaisia televisiokatsojia on houkuteltu 1960-luvulta lähtien viihtymään television ääressä keksimällä keinotekoisia urheilulajeja (synthetic sports), joissa yhdistettiin perinteisen urheilun ja viihteellisen tv-urheilun parhaat elementit. Esimerkkejä näin tehdyistä ohjelmista olivat ABC-yhtiön Superstars, The Women Superstars, The World Superstars, The Superteams ja NBC:n The Challenge of The Sexes. (Rader 1984, 128–130)

Myös Suomessa on tehty joitakin samanhenkisiä kisailuohjelmia, joita Hietala (1996, 57) kutsuu nimellä *body show*. Näitä ovat olleet Gladiaattorit (MTV3), Labyrintti (TV 2) ja Seikkailun maailma (TV 1).

Keinotekoiset, televisiota varten kehitetyt, lajit kertovat uskosta televisiourheiluun draaman kiinnostavuuteen. ”Oikeasta” urheilusta lainattu draamallisuus voi toimia myös keinolajien yhteydessä. Ja katsojia tv-ruutuun ääreen sitova draamahan on televisiolle suorastaan elinehto.

Näyttävät huiskatyöt, cheerleaderit, ja erilaiset maskotit ovat tulleet urheilutapahtumiin luomaan tunnelmaa katsomoihin, mutta erityisesti kyse on televisiokatsojien miellyttämisestä. (Rader 1984, 140) Televisiourheilun kehityksen voi tiivistää visuaalisuuden ja draamallisuuden maksimoinniksi.

Maassa, jossa Hollywood on johtanut elokuvamaailmaa vuosisadan alkuvuosikymmenistä lähtien, draamallisuuden ja visuaalisuuden ymmärtäminen oli arkipäiväistä jo ennen televisiokautta. Kun Paavo Nurmi kilpaili Yhdysvalloissa 1920-luvulla, hänen vastustajakseen tuotiin muun muassa

eksoottisia intiaanijuoksijoita. Ja luonnollisesti hänet vietiin valokuvattavaksi Hollywoodin tähtösten kanssa. Amerikan kiertueilla liikkui myös raha, ja Nurmen amatööriydestä keskusteltiin julkisestikin jo vuoden 1925 kilpailukiertueella ja kesällä 1928 vuoden 1929 kiertueen suunnitteluvaiheessa ennen kuin Nurmi lopullisesti julistettiin kilpailukelvottomaksi vuonna 1932 (Karikko – Koski 1965). Amatöörikysymys sisälsi suurta dramatiikkaa, sillä ammattilaisurheilija oli tuolloin lähes henkipaton asemassa. Ammattilaiseksi todettu urheilija suljettiin pois amatöörien kilpailuista, kuten esimerkiksi olympiakisoista. Kun amatöörit esiintyivät maansa kunnioitettuina ja ihailtuina edustajina, oli ammattilaiselle tarjolla vain sirkustaiteilijan vähemmän arvostettu viihdyttäjän rooli.

9. Dramaattinen kamppailu

Kamppailu jotakin vastaan, arkkityyppisesti hyvän kamppailu pahaa vastaan, on keskeinen draamaa synnyttävä tekijä. Ihminen voi kamppailla luontoa, tekniikkaa, toista ihmistä tai itseään vastaan, joukkue voi kamppailla joukkuetta vastaan, maa maata vastaan ja ideologia ideologiaa vastaan. Kamppailu voi olla konkreettista mies-miestä-vastaan vääntöä, mutta yhtä hyvin symbolista idän ja lännen tai hyvien ja pahojen välistä mittelöä. Yhtä kaikki, nämä erilaisten voimien vastakkainasettelut synnyttävät draamaa.

Journalistisen draaman synnyttäjänä kamppailu voi olla hyvinkin symbolista. Urheilussa vastakkainasettelu on kuitenkin hyvin ilmeistä, helposti havaittavaa ja konkreettista. Eri puolet toki tunnustavat omia symbolejaan ja värejään. Konkreettisimmillaan kamppailu näyttyy kahden maan välisenä sotana. Pehmeämpi versio on kilpaurheilu, jonka suola tulee juuri kilpailusta, kamppailusta vastustajaa vastaan.

Tarkastelen kamppailua journalistisen draaman synnyttäjänä neljän esimerkin valossa. Näissä esimerkeissä kamppailulla on hyvin erilaisia piirteitä. Kamppailudraaman päähenkilöt ovat Paavo Nurmi (luku 9.1.), Tapio Rautavaara (9.2.), Veikko Hakulinen (9.3.) ja Keijo ”Keke” Rosberg (9.4.). Nurmen tapauksessa kamppailtiin vuonna 1932 ammattilaispäilyjä, urheilun amatöörisääntöjä ja kansainvälistä yleisurheiluliittoa vastaan. Rautavaara kamppaili vuoden 1948 olympiakisojen keihäänheitossa suomalaisten keihäsperinteiden puolesta muiden maiden heittäjiä ja olosuhteita vastaan. Hakulinen kamppaili vuoden 1960 olympiaviestin legendaarisella ankkurisuudella suomalaisten hiihtoperinteiden puolesta pikamatkan olympiavoittajaa Norjan Haakon Brusveenia vastaan. Ja Keke Rosberg kamppaili mestaruuskaudellaan 1982 paitsi turboja vastaan myös uuden ei-suomalalaisen lajin edustajana urheiluväen ennakkoluuloja vastaan.

Nurmen kamppailu eroaa muiden esimerkkitapausten luonteesta eniten, sillä itse asiassa Nurmen kamppailu amatööriyensä puolesta oli erit-

täin symbolista. Nurmi itse ei pitänyt palopuheita eikä antanut syvähaastatteluja. Sen sijaan urheilujohtajat ja toimittajat kamppailivat kabineteissa ja lehtien palstoilla. Nurmen tapaus nähtiin kansallisesti merkittävänä. Sen seurauksena vahvistettiin kansallista yhteenkuuluvaisuutta samaan tapaan kuin tässä luvussa esiteltävissä konkreettisemmissakin kamppailuesimerkeissä.

9.1. Paavo Nurmi 1932

Paavo Nurmea (1897–1973) on kutsuttu muun muassa juoksijoiden kuninkaaksi ja suureksi vaikenijaksi (ks. esim. Hannus 1988; Sevón 1947). Hän syntyi sankaruutta ajatellen otolliseen aikaan, sillä urheilu ja urheilujournalismi olivat vielä kovin nuoria. Eikä Suomea, sankaruudelle välttämätöntä yhteisöä, julistettaisi itsenäiseksi kuin vasta 20 vuotta myöhemmin, vuonna 1917. Urheilu oli ihanteellista ja kasvatuksellista toimintaa, jonka avulla nähtiin mahdolliseksi kansan aktivoiminen, kasvattaminen ja ohjaaminen isänmaan kehityksen kannalta hyvään suuntaan. Tällaista toimintaa lehdistö luonnolisesti tuki.

Nurmen kotikaupunkia Turkuu voidaan luonnehtia mitä otollisimmaksi paikaksi sankarin kasvulle: maailman tuulahdukset saapuivat ensimmäisenä entiseen pääkaupunkiin. Erityisen tärkeitä Nurmen kannalta olivat vuoden 1912 Tukholman olympiakisojen uutiset ja vaikutteet. Turun Sanomat huomasi puolestaan varhaisessa vaiheessa urheilu-uutisten merkityksen levikkityössä ja näin Nurmea koskevia uutisia seurattiin oman paikkakunnan lehdessä tarkasti professionaalisen urheilujournalismin ollessa vielä lapsenkengissä. Kolmanneksi paikkakuntaan liittyväksi edulliseksi seikaksi voi lukea Turun maantieteellisen sijainnin. Merenrantakaupungin leudot talvet avaavat keväisin tiet ja maastot juoksuharjoittelulle sisämaahan verrattuna paljon aikaisemmin.

”Phantom Finn” tai ”Flying Finn”, kuten häntä maailmalla kutsuttiin, osallistui kolmiin olympiakisoihin ja voitti yhdeksän kultamitalia ja kolme hopcaa. Hän saavutti 31 maailmanennätystä, joista 17 luokiteltiin viralli-

siksi ennätyksiksi. (Kilpakenttien sankarit 1, 224–229) Nurmen sankaritarina hakee vertaistaan. Köyhästä työläiskodin pojasta tuli maailman valloittaja, itsenäisen ja jakaantuneen Suomen yhteinen symboli ja urheiluidoli tuhansille nuorille urheilijoille vuosikymmenten ajaksi. (ks. Virtapohja 1997d)

Sankaritarinaan liittyy dramaattisuutta, joka oli luomassa ainutlaatuisia sankarikuvaa 1920-luvulla. Sanomalehdet olivat tärkein joukkotiedotuksen väline, ja kahtia jakaantunut kansa nuoli edelleen vuoden 1918 sodassa syntyneitä kipeitä arpia.

Yleisurheilu oli toista maailmansotaa edeltävällä kaudella keskeisin laji Suomessa (Häyrinen 1994), siksi se tarjosi Paavo Nurmelle paremman mahdollisuuden urotekojen tekemiseen kuin moni muu urheilulaji, esimerkiksi hiihto, voimistelu tai paini, jotka ovat olleet myös arvostettuja suomalaisten keskuudessa. Yleisurheilussa oli voittojen ohella saavutettavana ennätyksiä. Suomen tai maailmanennätys olivat saavutuksia, joita sanomalehdet mielellään tarjoilivat isoina uutisina lukijoilleen. Niillä oli tärkeä merkitys omaa identiteettiään etsivälle nuorelle kansakunnalle.

Yleisurheilun suuren suosion toinen syy lienee siinä, että se oli alusta asti keskeinen olympialaji, ja nuoren kansakunnan urheiluagitaattoreihin kreikkalaiseen mytologiaan pohjautuneet olympiaideologia ja -ihanteet upposivat hyvin. Kolmas syy yleisurheilun suosioon ja laajaan harrastuspohjaan on, että se kuului 1930-luvun puoliväliin saakka suojeluskuntien urheiluohjelmaan (Häyrinen 1987, 69–70).

Sankarina Paavo Nurmi edusti suomalaisuutta ja sisua. Tosin hän itse teki pesäeron sisuun Työläisurheilijan Jouluun vuonna 1923 laatimassaan kirjoituksessa (Itkonen – Knuuttila 1997, 20). Nurmi ei pröystäillyt tai leveillyt menestyksellään vaan esiintyi suomalaisten perinteisesti arvostamalla tavalla vaatimattomasti.

Kun Nurmen aikalaiset pohtivat suomalaisten rotuominaisuuksien merkitystä suomalaisten hyvälle merkitykselle, mestarijuoksija itse pohti juoksuvalmennuksen saloja. Nurmea onkin kutsuttu kestävyysvalmennuksen pioneeriksi.

Sanomalehdissä kerrottiin usein ulkomaalaisten lehtien kommentteja Nurmesta. Näin suomalaiset itsekkin vakuutuivat Nurmen erinomaisuudesta. (Lukka 1993) Tämän kansainvälisen tunnustuksen edellytyksenä luonnollisesti oli, että Nurmi harrasti lajia, jota arvostettiin suomalaisten silmissä tärkeissä maissa, kuten Yhdysvalloissa, Saksassa ja Ruotsissa.

Paavo Nurmen sankaritarina on uusinnettu ja toistettu lukuisia kertoja muutenkin kuin lehtikirjoituksin. Hänestä julkaistiin ensimmäinen elämäkerta vuonna 1925 (Kaila 1925), jonka jälkeen hänestä on kirjoitettu lukuisia kirjoja ja analyysejä. Lisäksi hänen tarinaansa on kerrottu tv-elokuvassa, ja omaa kertomustaan on jo yli seitsemän vuosikymmenen ajan viestinyt myös Wäinö Aalosen veistämä juoksijapatsas, joka valmistui Nurmen ollessa urheilijana parhaimmillaan vuonna 1925.

Nurmen sankaruutta oli synnyttämässä hänen kovan harjoittelunsa askeettisuus ja harjoittelun vaatima yksinäisyys. Ruotsalainen toimittaja Torsten Tegnér totesi Nurmen olevan sulkeutunein kaikista suomalaisista. Sulkeutuneisuus, yksinäisyys, kieltäytykset ja uhrautuminen, kaikki määreet rakentavat samansuuntaista myyttistä sankarikuvaa tavoittamattomasta Paavo Nurmesta. (Itkonen – Knuutila 1997, 12, 22)

9.1.1. Nurmi ja draama

Paavo Nurmen tarina alkaa klassisen sankaritarinan tapaan: köyhyyttä ja kovaa työtä jo lapsena. Isän kuolema lisäsi Paavon lapsuuden draamallisuutta, mutta samalla se kasvatti tulevaa suurjuoksijaa. Analogia Nurmea edeltäneeseen suureen juoksijasankariin Hannes Kolehmaiseen oli selvä. Myös Hannes oli pienenä menettänyt isänsä.

Aika, yhteiskunnallinen tilanne ja olympiaurheilu loivat asetelman, jossa Nurmen sankaritarina lähti kehittymään. Hannes Kolehmaisen saavutukset 1912 olivat niin vaikuttavat, että Nurmi luettiin joissakin lehdissä Hanneksen haastajaksi vielä 1923, monien maailmanennätysten jälkeenkin (Lukka 1993).

Nurmi oli kruununperijä, johon yleensä luodaan suuria toiveita. Nurmen asema Kolehmaiseen oli kuin suoraan kristillisestä mytologiasta.

Kruununperijä, Poika, on meidän luterilaisessa kulttuurissamme aina erikoisasemassa. Käsitys Nurmen yli-inhimillisyydestä liittyi ajassa, kulttuurissa ja yhteiskunnassa vallinneisiin suhdanteisiin: hän sattui elämään oikeaan aikaan.

Urheilun suosio kasvoi 1800-luvulla samaa tahtia kuin kansakunta ja sen pyrkimykset alkoivat hahmottua: erilleen Venäjältä, mutta ei takaisin Ruotsin osaksi. Suomalaiset joutuivat elämään vaikeita aikoja mm. sortokausien vuoksi. Urheilu liittyi saumattomasti suomalaisille korkeisiin arvoihin: isänmaan puolustamiseen, suomalaisen kulttuurin rakentamiseen ja kansansivistyksen kohottamiseen (Hentilä 1992).

Kuten todettu, sankari on toivehahmo, vallitsevien arvostusten kiteytymä (Karvonen 1987). Paavo Nurmessa ruumiillistui suomalaisen arvokkaina pitämät ominaisuudet: sisu, peräänantamattomuus, vaatimattomuus, ja mikä sankaruuden kannalta välttämätöntä, voitokkuus. Näin Nurmen sankariteoista kertominen sanomalehdissä liittyi osaksi nuoren kansakunnan identiteetin rakentamista. Yleisradion aloitettua toimintansa 1926 kansallisen identiteetin vahvistaminen median avulla voimistui, pyrkihän Yleisradio palvelemaan mahdollisimman suuren keskiluokkaisen kuulijakunnan tarpeita (Salokangas 1997b). Kestävyysjuoksu oli lajina mitä sopivin ”elämän malli” nuorisolle: vain työnteko vie eteenpäin. Työnteon arvostus ja itsenäinen pärjääminen ovatkin aina olleet suomalaisille kunnia-asioita, joten kestävyysjuoksu toimi luontevalla tavalla kansallisen identiteetin lähteenä (Sänkiaho 1994, 24).

Nurmi edusti omalla tavallaan myös kirjailijoiden ja muiden kultturellien ihanteita. Tulenkantajat julistivat 1920-luvulla: Ikkunat auki Eurooppaan! Nurmi avasi osaltaan niitä ikkunoita siinä missä Olavi Paavolainen, Mika Waltari ja muut kulttuurivaikuttajat. Nurmessa ruumiillistui muutenkin ajan modernit ihanteet. Kun Nurmea verrattiin koneeseen, joka on ohjelmoitu rikkomaan ennätyksiä, oli taustalla muodikas koneromantiikan ihailu. Samoin Nurmen tapa juosta kello kourassa ennätyksiä puhutteli 1920-luvulla voimakkaasti: kello ja aika olivat modernin aikakauden ja kehityksen metaforia. Ennätysten murskaaja oli kuin ajan yläpuolelle noussut yli-ihminen.

Nurmen työläistäisuus synnytti mestarijuoksijan tarinaan omaa draamatiikkaansa, koska TUL oli perustettu 1919 ja Nurmeakin houkuteltiin liittymään TUL:n riveihin (Raevuori 1988). Se olisi vienyt mahdollisuuden olympiavoittojen saavuttamiseen, sillä TUL:n urheilijat olivat ”menettäneet kansalaisluottamuksen” vuoden 1918 sodassa. TUL:n urheilijat olivat mukana Suomen olympiajoukkueessa vasta vuonna 1948.

Ei Nurmen kilpailu-urakaan ollut jännitteetön, vaikka hän voittikin koko 20-vuotisen kilpailu-uransa 310 henkilökohtaisesta loppukilpailusta 277 (Raevuori 1988). Myyttinen Nurmi kilpaili aikaa vastaan ainoana kilpailijanaan sekuntikello, jota hän piti usein kädessä kilpailuissa. Olympiaurakkansa Nurmi aloitti vuonna 1920 suorastaan klassisella kaksinkamppailulla Ranskan Joseph Guillemotia vastaan. (Salakka 1994, 38) Erityisesti kilpailuasetelma ruotsalaistuneen suomalaisen Edwin Widen kanssa ja Amerikassa asuneen Ville Ritolan kanssa toi sähköä kilpailuihin. Vastakkainasettelua syntyi myös Suomen urheilun monitoimimiehen Lauri Pihkalan kanssa. Erityisesti Pihkalan hanke olympialakosta vuoden 1928 olympiakisojen alla tuntui Nurmesta lähinnä häneen kohdistuneelta kiusanteolta (ks. esim. Raevuori 1988; Karikko – Koski 1965).

Erityisen merkittävää osaa Nurmen legendassa näyttelee vuoden 1925 Amerikan-kiertue. Sikäläiset lehtimiehet rinnastivat lähes joka päivä sisäraitakisoissa ennätyksiä murskanneen Nurmen antiikin Herkulekseen. Herkules oli roomalaisversio kreikkalaisten traagisesta sankarista Herakleesta, jonka sankaruudessa keskeisiä ovat 12 yli-inhimillistä sankaritekoa. Herakles määrättiin koettelemuksiin sen jälkeen, kun hän oli mielenhäiriössä surmannut vaimonsa ja poikansa.

Nurmi teki väsymättömällä tahdilla urheilun urotöitä, mutta hänen yksityiselämänsä oli karua ja lopulta hänen avioliittonsaakin päättyi eroon. Tässäkin voi nähdä Herakles-myytin uusintuvan, sillä Herakles kuoli traagisesti, uuden vaimonsa tahattomasti myrkyttämänä. Onneton oli myös Nurmen kansainvälisen urheilun loppu. Hän uhmasi kansainvälisen yleisurheiluliiton 3. huhtikuuta Berliinissä tekemää kilpailukelvottomuuspäätöstä ja matkusti Suomen joukkueen mukana Los Angelesin olympiakisoihin 1932 kruunatakseen uransa olympiamaratonin voitolla samalla

tavalla kuin Hannes Kolehmainen kruunasi oman uransa vuonna 1920. Mutta Nurmelle ei annettu mahdollisuutta, sillä hänet julistettiin kansainväliseen kilpailukieltoon. Suomalaisten silmissä hänet symbolisesti murhattiin kansainvälisenä huippu-urheilijana.

Paavo Nurmen tarinassa suurin dramatiikka liittyy juuri maailman parhaaseen urheilijaan kohdistuneisiin ammattilaisyytöksiin ja kilpailukelvottomaksi julistamiseen. Keskityn seuraavaksi niihin uutisiin, jotka kertoivat Paavo Nurmen julistamisesta kilpailukelvottomaksi huhtikuussa 1932.

Suomalaiset urheilukirjoittajat ja -johtajat tekivät Nurmen tapauksesta kansallisen kysymyksen: ruotsalaisten kateus aiheutti epäoikeudenmukaisen päätöksen. Mukana Nurmen tapauksessa olivat myös saksalaiset ja amerikkalaiset. Kiistatta Nurmi oli kuitenkin rikkonut voimassa olevia sääntöjä. (ks. esim. Roiko-Jokela 1997; Laine 1997; Raevuori 1988; Karikko – Koski 1965)

Suomen Urheiluliiton puheenjohtaja Urho Kekkonen oli vuoden 1931 protestikäryisen Ruotsi-ottelun loppujuhlassa yllättäen ilmoittanut maotelukosketuksen katkaisemisesta. Nurmen tapaus vaikeutti edelleen urheilusuhteita Ruotsiin, joten seuraava Ruotsi-ottelu järjestettiin loppujen lopuksi vasta 1939. (Häyrinen 1987, 70, 90)

Kun lukee aikalaisten kommentteja Nurmen tapauksesta, on hyvä muistaa, ettei sala-ammattilaisuus ollut kovinkaan tavatonta. Esimerkiksi vuonna 1917 SVUL:n yleisurheilujaosto tutki 55 tapausta, joissa epäilyt koskivat liian suurilla matkakorvauksilla (Häyrinen 1987).

Käsitelen seuraavaksi Nurmen tapaukseen liittyvien lehtikirjoitusten draamallisia elementtejä.

9.1.2. Yhden palstan uutinen Suomen Sosialidemokraatissa

Suomen Sosialidemokraatti julkaisi 4.4. 1932 yhdellä palstalla uutisen, jonka otsikkona oli koruttomasti ”Nurmi kilpailukelvoton”. Kyseessä oli järisyttävä uutispommi, sillä se koski tuon ajan ylivoimaisinta urheilijaa. Uutisessa kerrotaan kansainvälisen yleisurheiluliiton IAAF:n Berliinin ko-

kouksesta, jossa IAAF:n hallitus ”katsoi olevansa pakoitettu useampien raporttien perusteella, joista ilmenee raskaita rikoksia amatöörimääräyksiä vastaan, sulkemaan suomalaisen juoksijan Paavo Nurmen kaikista kansainvälisistä kilpailuista siihen saakka kunnes Suomen Urheiluliitto, jonka tutkittavaksi aineisto on lähetetty, on tehnyt lopullisen päätöksen asiasta”.

Nurmi-uutisen julkaiseminen yhdellä palstalla kertoo, että edellisenä iltana oli Suomen Sosialidemokraattia ollut tekemässä toimitussihteeri, joka ei arvostanut urheilua. Kyse oli luultavasti myös laajemmasta toimintuspoliittisesta linjasta: Urheilua ja erityisesti ”porvarillista” urheilua ei ollut hyvä turhan isosti käsitellä. Urheiluasioita ei toisaalta suurenneltu tuohon aikaan muissakaan sanomalehdissä. Helsingin Sanomien saman päivän 4.4. 1932 uutinen ”Nurmi kilpakelvoton” oli toki etusivulla, mutta sekin vain kolmella palstalla sivun alareunassa. HS:n pääotsikko jatkui pienempikokoisena seuraavalla rivillä: ”kunnes Suomen Urheiluliitto on tutustunut häntä koskeviin syytöksiin.” Turun Sanomat oli nostanut kolmen palstan uutisensa ”Kansainvälinen Urheiluliitto vainoaa Nurmea” etusivulla sivun yläreunaan. Lisäksi Turun Sanomat oli kaivanut kuvarkistostaan kasvokuvan Nurmesta, turkulaisesta, jutun yhteyteen osoittaen tällä toimenpiteellä uutisen poikkeuksellista merkittävyyttä.

Suomen Sosialidemokraatin valinta julkaista Nurmi-uutinen vain yhdellä palstalla vaikuttaisi urheilua huonosti tuntevan ja kenties siksi urheilua vähän arvostavan toimitussihteerin ratkaisulta siinä mielessä, että uutisen ala-otsikkoon on pujahtanut virhe: ”SVUL saa Berliinistä syytösaineiston tutkittavakseen.” STT:n uutisessa kuitenkin todetaan, että Nurmi on suljettu kansainvälisistä kilpailuista siihen saakka kunnes Suomen Urheiluliitto on tehnyt lopullisen päätöksen asiasta. Suomen Urheiluliitto lyhennetään SUL. Sen vastuulle Nurmen tapauksen käsittely näytti siis siirtyvän, ei kansallisen kattojärjestön Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton, SVUL:n, kuten Suomen Sosialidemokraatti siis virheellisesti otsikoi.

Muutamaa päivää myöhemmin nimimerkki ”Amatööri” (SD 12.4. 1932) otti Suomen Sosialidemokraatissa kantaa Nurmen asiaan. Kirjoittaja leimaa amatööriongelman ”porvarillisen” urheilun murheeksi sijoittaen itsensä ulkopuoliseksi tarkkailijaksi:

Suomen porvarillisen urheiluväen ja näiden edustavien elinten taholta on kovasti suututtu Nurmeen kohdistuneesta päätöksestä ja väitetty kaikki syytökset perättömiksi.

Kirjoittaja kiertää retorisesti Nurmen tapauksen. Ilmeisesti Nurmi oli urheilusaavutustensa ansiosta kohonnut sellaiseen asemaan, että häneen koskemisensa ei voinut tulla kyseeseen. Nurmesta oli tullut kansallinen symboli, jonka tekemät mahdolliset sääntörikkomukset tuli hyväksyä ”peilin henkeen” kuuluvina luonnollisina asioina. Mutta silti kirjoittaja käyttää Nurmen tapausta astinlautana puhuakseen laajemmin ”porvariurheilun” amatööriongelmasta, joka hänen mukaansa on todellinen:

Puuttumatta tähän erikoistapaukseen tässä yhteydessä on vain sanottava, että porvarillinen urheilumaailma osoittaa tästä asiasta keskustellessaan totuuden salaamista ja epärehellisyyttä, jotka ominaisuudet eivät ole sellaisia, että niitä olisi totuttu urheilun hyveinä pitämään.

Ainakin neljä taustaseikkaa on syytä huomioida, kun pohditaan syitä sosialidemokraattisen puolueen äänenkannattajan asennoitumiseen Nurmi-tapaukseen. Ensimmäinen on lehti ja sen siteet sosialidemokraattiseen puolueeseen (ks. Salokangas 1987b, 232–239). Vuonna 1931 oli puolue-toimikunnassa vaadittu Suomen Sosialidemokratilta määrätietoisempaa sosialistista otetta ajankohtaisten asioiden käsittelyssä. Jopa toimituksen henkilövaihdoksista keskusteltiin. Työväen Sanomalehtien Tietotoimiston ohjeissa, jotka puolue-toimikunta hyväksyi talvella 1933, kehoitettiin sosialidemokraattisten lehtien toimituksia antamaan agitatorinen sävy myös paikallisuutisille.

Toinen seikka liittyy Suomen sisäpolitiikkaan. Suomessa oli juuri selvitty Mäntsälän kapinasta, joka oli helmi-maaliskuun vaihteessa kiihdyttänyt tunteita koko maassa. Tasavallan presidentin P.E. Svinhufvudin radiopuhetta pidetään ratkaisevana tekijänä kriisin laukaisemisessa (Lyytinen 1996, 82). Mäntsälän kapina oli Lapuan liikkeen eli epädemokraattisten tahojen vallankaappausyritys, joka luultavasti lisäsi vasemmiston yleistä epäluuloisuutta porvareita, erityisesti oikeistoradikaaleja, kohtaan.

Kolmas seikka liittyy urheilun rahanjakoon. TUL:n valtionavusta oli vuonna 1932 avoin kiista. Opetusministeriö velvoitti, että valtion rahoituksesta nauttivien urheilujärjestöjen tulee sallia urheilijoidensa osallistua yhteisiin Suomen mestaruuskilpailuihin ja kansainväliseen kilpailutoimintaan. Mutta TUL:n piirissä oli voimakasta halua eristäytyä kokonaan ”porvarillisesta” huippu-urheilusta. Juopa ”porvarillisen” ja ”työläisurheilun” välillä sai muun muassa Martti Jukolan Suomen Urheilulehden päätoimittajana kirjoittamaan 24.3. 1932 lehdessään avoimen kirjeen Suomen työläisurheilijoille toivoen yhteistyötä: ”Onko näin ollen väärin, jos te TUL:n jäsenet ojennatte urheilijankämmentenne sopimukseen, jonka mukaan koko maan urheilijat paremmuutensa yhteisissä mestaruuskilpailuissa ja edustavat yhdessä Suomea Pohjolan urheilutasavaltana? Oman liiton urheilutyö ei voi siitä kärsiä vaurioita.”

Neljäs seikka liittyy edelliseen. Päättyessään Nurmen kilpailukelvottomuudesta Berliinissä Kansainvälinen yleisurheiluliitto IAAF teki samalla päätöksen, jonka mukaan IAAF:n alaisten järjestöjen urheilijat eivät saa osallistua työläisolympialaisiin. Eristäytymishaluja oli siis molemmissa leireissä.

Suomen Sosialidemokraatti (20.7.1932) palasi vielä ennen Los Angelesin olympiakisoja voimakkaalla yhden palstan kirjoituksella amatöörikysymykseen. Mielenkiintoista on, että englantilaisen kirjoittajan nimeä ei mainita. Kyseisen auktoriteetin asema tuli tuohon aikaan siis yllättävän helposti. Lukijat saavat tictää ainoastaan, että kyseinen taho on 1) englantilainen, 2) hän osaa kirjoittaa ja 3) hän kritisoi voimakkaasti olympiakisoja. Toisaalta Englantia on totuttu pitämään nykyaikaisen kilpaurheilun kehtona, joten ”englantilaisuus” katsottiin tuohon aikaan erityisen ansiokkaaksi ominaisuudeksi. Lisäksi kyseinen henkilö ei ainoastaan osaa kirjoittaa, vaan hän saa myös julkisuuteen kirjoituksiaan. Toisin sanoen kyseessä saattaa olla joko toimittaja tai urheilua tunteva tutkija tai kriitikko.

Otsikkoa ”Urheilevien gladiaattorien kamppailu” tukee kaksi alaotsikkoa: ”Eräs englantilainen lausunto porvariolympialaisista. Tulokset riippuvat rahasta, eikä ylivoimasta.” Auktoriteetti toteaa, että sana ”amatööri” on saanut huonon kaiun. ”Amatöörin tulisi olla henkilö, joka huvikseen

harjoittaa urheilua vapaahetkinään...” Paljon puhuva on Suomen Sosialidemokraatin toimituksen oma loppukommentti:

Paljon puhuvia sanoja varsinkin suomalaisille porvareille, jotka olisivat valmiit – vieläpä rahan voimalla – vetämään epäterveen huippu-urheilukiihkonsa palvelukseen myös työläisurheilunkin.

Nurmen henkilöön liittynyt draama kasvoi sitä suuremmaksi, mitä lähemmäksi olympiakisat tulivat. Los Angelesin olympiakisojen alla Suomen Sosialidemokraatti seurasi Nurmen tapausta pienten 1-palstaisten STT:n uutispätkien muodossa lähes päivittäin. Lehti oli siten journalistisesti kiinnostunut Nurmen kohtalosta. Kiinnostusta väritti lehden poliittinen sitoutuneisuus. Mutta Nurmen tapaus ei ollut vain pienen Suomen sisäinen ongelma, sillä kansainvälinen lehdistö otti voimakkaasti kantaa Nurmen puolesta.

9.1.3. Kansainvälistä tukea Nurmelle

Paavo Nurmen kilpailu-uran huippuvuosina lehdet ikään kuin todistelivat hänen suuruuttaan toistamalla paloja ulkomaalaisten lehtien Nurmi-uutisista (Lukka 1993). Ulkomaisten lehtien lainaaminen oli ajan tapa, ja se auttoi nuoren identiteettiään hakevan maan kansalaisia sijoittamaan omaa maata maailmankartalle. Myös Nurmen kilpailukieltoa kommentoitiin runsaasti ulkomaisissa lehdissä. Ja suomalaiset lehdet poimivat lukijoilleen Nurmi-myönteiset tai Suomea tukevat kannanotot.

Helsingin Sanomat (5.4.1932) esitteli ruotsalaisten ja saksalaisten lehtien tuoreita kommentteja. Jutussa oli neljä otsikkoa. Pääotsikko oli ”Nurmen juttu herättää huomiota kautta urheilevan maailman”. Neljäs, pienin otsikko kertoi, että ”Saksan lehtien myötätunto Nurmen puolella”. Dagens Nyheter oli kirjoittanut, että ”Nurmi ei sanan varsinaisessa mielessä ole amatööri”. Kirjoituksessa kritisoidaan, että ”on vähän vaikea nähdä johtajien vuosi vuodelta sallivan hänen esiintymisensä ja sitten lopettavan vetonsa pannabullalla”. Lehti arvelee, että Suomi jää vastavetona pois Los

Angelesin olympiakisoista, mikä merkitsisi kisoille ”huomattavaa miinusta”. Stockholms Tidningen oli samoilla linjoilla: ”Jokainen järki-ihminen hän tietää, että Nurmi ei ole amatööri sanan varsinaisessa merkityksessä. Mutta kuinka moni huippu-urheilija sitä on?”

Saksan lehtien kommentit on erotettu väliotsikolla ”Suomen Heros ei saa kukistua”. Neljän eri lehden kirjoituksissa kysellään, onko oikein, että saksalaiset urheiluseurat ovat Nurmen esiintymisistä saaneet satojentuhansien markkojen tulot, mutta lopuksi ne ilmiantavat tämän: ”On käsittämätöntä, että ihmiset, jotka ovat käyttäneet Nurmea hyödykseen, jotka itse ovat ottaneet vastaan paljon rahaa, mutta antaneet Nurmelle vähän, nyt ilmiantaa hänet (Voss. Zeitung).” Lokal-Anzeiger valittaa, että ”urheilumiehen, jolla on oikeus vaatia kuolemattomuutta yleisurheilun historiassa, täytyy näin maineettomalla tavalla astua pois urheilun näyttämöltä”. B-Z am Mittag -lehden mukaan Nurmesta on tehty syntipukki.

Suomen Urheilulehti otsikoi 7.4.1932, että ”Ulkomaiset lehdet ovat yleensä Nurmen puolella”. Otsikko ei kuitenkaan vastaa itse jutun sisältöä. Jutussa on poimintoja kolmen ruotsalaisen lehden uutisista. Aftonbladet ja Svenska Dagbladet puolustavat ruotsalaisvetoisesti tehtyä Berliinin päätöstä. Nya Dagligt Allehanda puolestaan asettuu tukemaan suomalaisnäkemystä.

Los Angelesin kisojen lähestyessä katse kääntyi Yhdysvaltoihin. Turun Sanomat (21.7.1932) ”tiesi” otsikossaan, että ”USA taistelee Nurmen osanoton puolesta”. Puolilivahalla painettu ja laatikkoon kehystetty teksti kertoo seuraavaa:

Los Angelesista Suomeen saapuneen tiedon mukaan ovat USA:n ja Suomen Urheiluliiton johtohenkilöt näinä päivinä pitäneet yhteisiä neuvottelukokouksia olympialaisia ja sitä ennen kokoontuvaa Kansainvälisen Urheiluliiton kongressia koskevien asioiden johdosta. Näissä neuvotteluissa on käynyt selville, että USA:n urheilunjohtomiehet ovat täydelleen Paavo Nurmen osanoton sallimisen kannalla. He taistelevat parhaillaan yksimielisesti sen puolesta, että Nurmi saisi ottaa osaa olympialaisiin kisoihin.

Amerikkalaisten tukeen uskottiin vielä Turun Sanomissa 24.7.1932 julkaistussa jutussa ”Nurmen juttu kiristyy yhäti”. Los Angeles Times ja Examiner lehdistä on poimittu Suomea tukevia lausuntoja. STT:n uutinen Los Angelesista on saman otsikon alla. Siinä Yhdysvaltain olympiakomitean puheenjohtaja Brundage ilmoittaa, että ”Amerikka aikoo kannattaa Suomea Nurmen asiassa.” STT:n kolmilauseisen uutisen toisessa lauseessa todetaan, että Suomi on valmis julkistamaan Nurmen jutun kaikki salaiset asiakirjat. Kolmas lause on pienestä koomisuudestaankin huolimatta erittäin paljonpuhuva ja dramaattinen: ”Nurmi harjoittelee parhaillaan.” Toisin sanoen Nurmen usko olympiaosanottoon ei ollut vielä tuossa vaiheessa mennyt. Ja toisaalta kipeällä jalalla pystyi siis juoksemaan (ks. luku 9.1.7.).

Ranskasta Suomeen lomalle tullut lähetystövirkaileija Ch. Nyberg kertoi Suomen Urheilulehdessä (21.7.1932), että aivan koko maailma ei suhtaudu Nurmen kohtaloon aivan samalla optimismilla kuin suomalaisten lehtien kirjoituksista voisi päätellä. Ranskalaisten käsityksen mukaan Nurmi ei suinkaan saisi kilpailuoikeuksiaan takaisin.

Pääosin suomalaislehdissä näkyi Nurmea tukevia sitaatteja ulkomaisista lehdistä. Tämä, yhdistettynä siihen seikkaan, että suomalaisten käsityksen mukaan Kansainvälinen yleisurheiluliitto IAAF ei ollut toiminut asiassa omien pykäliensä mukaisesti, piti suomalaistoimittajia ilmeisestikin siinä uskossa, että tapaus ratkeaisi onnellisesti. Yleinen optimismi teki siitä mahdollisuudesta, että Nurmen ei lopulta annettaisikaan juosta olympiakisoissa, entistä dramaattisemman.

9.1.4. IAAF ylitti valtuutensa

Suomen Urheiluliitto lähti Paavo Nurmen puolustuksessa siitä, että kansainvälinen yleisurheiluliitto IAAF oli ylittänyt valtuutensa julistaessaan Nurmen ammattilaiseksi. Urheiluliiton puolustusta johti liiton puheenjohtaja Urho Kekkonen varatuomarin asiantuntemuksella.

Suomessa oltiin siis melko optimistisia sen suhteen, että Nurmi saisi kilpailuoikeutensa takaisin ja pääsisi kruunaamaan juoksu-uransa olympiamaratonin voitolla. Suomen puolustus perustui lähinnä IAAF:n teke-

mään muotovirheeseen: urheilijan kilpailukelvottomaksi julistaminen oli kansallisen liiton asia. Toisaalta tätä argumenttia lehtikirjoittelussa pönkitettiin omahyväinen käsitys, jonka mukaan Suomelle, yhdelle urheilun suurvalloista, ei voitaisi tehdä niin katalasti, että Suomen kirkkain urheilutähti hyllytettäisiin. Nurmen mahdolliseen sala-ammattilaisuuteen Suomen puolustus ei käytännössä ottanut kantaa. Asenne oli se, että sääntöjä on muutettava, koska sala-ammattilaisuus oli yleistynyt varsin laajaksi käytännöksi.

Turun Sanomat (10.4.1932) kirjoitti etusivullaan Kekkonen kuvan kera Suomen Urheiluliiton vastalauseesta otsikoiden jutun kolmeen kertaan: ”IAAF:n todistukset Nurmea vastaan täysin riittämättömät. Todistusaineisto käsittää joko toisen käden kertomuksia tai täysin todistuskelvottomia ilmoituksia oletetuista erikoiskorvauksista. Suomen Urheiluliitto lähettää IAAF:lle vastalauseen.” STT:n levittämässä jutussa todettiin, että IAAF:n puheenjohtaja Edström oli lähettänyt Suomen Urheiluliitolle maaliskuun 8. päivä kirjeen vaatien Nurmen julistamista kilpailukieltoon liitteenä olleiden todistusaineiston perusteella. Suomen Urheiluliitolta pyydettiin vastausta kilpailukiellosta huhtikuun loppuun mennessä. Syytökset Nurmea vastaan oli kerätty tämän Saksaan 13.9. – 4.10.1931 tekemän kilpailumatkan matkakorvauksista. STT:n artikkelissa kummeksutaan, että IAAF:n neuvosto oli ryhtynyt toimenpiteisiin Nurmea vastaan, vaikka sen asettama määräaika ei ollut kulunut vielä umpeen. Ja erityisesti todetaan, että IAAF:n neuvosto ei sääntöjen mukaan ole edes oikeutettu julistamaan Nurmea diskvalifioiduksi. Todistusaineistosta artikkeli toteaa puolilihavalla:

... todistusaineisto käsittää joko toisen käden kertomuksia, tai täysin todistuskelvottomia ilmoituksia oletetuista erikoiskorvauksista, ei Urheiluliitto voi niitä pitää juriidisesti sitovina.

Helsingin Sanomat (HS 5.4.1932) ja Suomen Urheilulehti (UL 7.4.1932) julkaisivat ilmeisesti STT:n välittämän Suomen Urheiluliiton julkilausuman. Molemmissa lehdissä oli otsikkona ”Onko IAAF menetellyt yli

valtuuksiensa?”. Teksti oli saatesanojen mukaan toimitettu Reuterin tietotoimistolle englanniksi käännettynä. Julkilausumassa moititaan sitä, että IAAF:n Suomen Urheiluliitolle asettama määräaika ei ollut vielä umpeutunut, eikä Suomen Urheiluliiton tai Paavo Nurmen näkökantaa asiaan oltu kuultu ennen IAAF:n Berliinin kongressia. Edelleen:

Sitäpaitsi on huomattava, ettei kansainvälisen liiton peruskirja sen paremmin kuin ohjesäännötkään tiedä mitään neuvoston suoranaisesta rankaisuvallasta urheilijaan nähden. Ainoa tie, jota neuvosto voi käyttää urheilijaa rangaistakseen, on Genèven päätöksen mukaan vuodelta 1921 tutkimuksen jälkeen painostaa syyppäänä pidettyä liittoa... Kuitenkaan eivät häntä vastaan tähän saakka kerätyt ja meille lähetetyt todisteet ole osoittautuneet oikeudellisesti sitoviksi.

Suomen Urheilulehti syytti IAAF:n menettelyä omavaltaiseksi uudelleen toukokuun alussa ilmestyneessä numerossaan. Asetelma, jossa pieni Suomi näytti taistelevan ylikansallista yleisurheiluliittoa vastaan, loi tarinaan herkullisen jännitteen. Etusivulta lähteneen jutun pääotsikkona oli ”Pääseekö NURMI mukaan?” ja alaotsikkona ”I.A.A.F. menettelee yhä omavaltaisesti”. Jutussa haastateltiin Suomen Urheiluliiton sihteeriä Ilmari Sinisaloa, joka toteaa (UL 5.5.1932):

IAAF näyttää menettelevän täysin omavaltaisesti ja vastoin omia lupauksiaan. Nurmen kilpailukiellon se ilmoitti antavansa kauaksi, kunnes on saatu Suomesta tutkimusten tulokset. Ne ovat nyt olleet jonkin aikaa IAAF:n hallussa, mutta peruutusta ei kuulu.

Suomen Urheilulehti (7.6.1932) jatkoi samalla linjalla uutisoidessaan Los Angelesin olympiakisojen yhteydessä pidettävän kansainvälisen yleisurheiluliiton kongressin ohjelman saapumisesta Suomeen: ”IAAF hakee nyt vasta oikeutta pykäläinmuutoksien avulla! Edström & kumpp. menivät yli valtuuksien Nurmen asiassa.” Ohjelman kymmenes kohta esittää päätettäväksi seuraavasta lisäyksestä ohjesäännön 8. pykälään:

Liiton neuvosto on oikeutettu julistamaan kilpailukelvottomaksi (suspend) määräjäksi tai pysyväisesti jokaisen liiton jäsenen tai urheilijan, joka rikkoo amatöörisääntöjä.

Tekstissä kommentoidaan voitonriemuisesti, että ”epäilemättä Nurmi-jupakan on saanut aikaan edellämäinitun lisäyksen”. Ja edelleen: ”Neuvosto on tehnyt päätöksen, johon sillä ei ole ollutkaan oikeutta.” Jutussa muistutetaan myös, että Edström oli todennut suomalaiselle Erik von Freneckelle, että Nurmea koskeva aineisto ei ole oikeudellisesti sitova.

Turun Sanomat (16.6.1932) kertoi, että kansainvälisen olympiakomitean toimeenpaneva komitea oli ottanut kannan, jonka mukaan Nurmi ei saisi kilpailla olympiakisoissa. Suomen olympiakomitean sihteeri J.O. Söderhjelm kommentoi uutista, ettei KOK:lla ole valtuuksia moiseen päätökseen, vaan ”se voi ainoastaan tarkastaa eri maiden liittojen amatöörisääntöjä”.

Turun Sanomat otti pääkirjoituksessaan 28.7.1932 kantaa Nurmen tapaukseen otsikolla ”Taantumus uhkaa urheilunkin kehitystä”. Tekstissä muistutetaan, että IAAF oli menetellyt omien sääntöjensä vastaisesti. Kirjoitus julkaistiin samana päivänä kuin IAAF:n kongressi alkoi Los Angelesissa. Kokouksen ohjelmaan kuului siis em. sääntömuutoksen tekeminen:

... nyt päätetään kaikkien maailmassa yleisurheilun alalla toimivien urheiluliittojen itsemääräämisoikeudesta. Pyytämällä sääntömuutoksella IAAF:n johto aikoo lähteä kulkemaan kehityksen tietä taantumukselliseen suuntaan silloin, kun kaikkialla muualla, niin urheilua, talouselämää kuin politiikkaakin ajatellen, elämän vaatimuksesta etsitään oikeita teitä edistykselle. Ja entistä vapaammille aatteille.

Kirjoituksen lopussa muistutetaan, että kansainvälinen jalkapalloliitto oli tehnyt samana vuonna sääntömuutoksen, joka salli joustavan suhtautumisen amatöörisäädöksiin. Ruotsissa käytiin tuohon aikaan kovaa kamppailua puhtaan amatööriyden puolesta muissakin lajeissa kuin yleisurheilussa (ks. Wikberg Lindroth 1997). Niinpä jalkapallon joustava suhtautuminen pelaajien saamiin korvauksiin oli selvä tappio amatööriyden puolestapuu-

hujille. Voikin olettaa, että jalkapallon valitsema lievä linja oli osaltaan innostamassa yleisurheilun puhdistajia entistä ehdottomampaan taisteluun ammattilaisuutta vastaan.

9.1.5. Edström ja Ekelund syypäiksi

Suomela (1953, 371) esittää Paavo Nurmen kilpailukiellon syypäiksi saksalaisia näiden ”pyhässä kiivaudessa”. Vuoden 1932 lehtikirjoittelun perusteella ruotsalaisten katsottiin olevan Nurmen ajohahdin takana. Viimeksi on esitetty, että suurin syypää Nurmen kilpailukelvottomaksi julistamiseen olisikin ollut Yhdysvaltain urheiluliiton puheenjohtaja Avery Brundage (Laine 1997). Tahko Pihkalan ja Brundagen kirjeenvaihtoa tutkineen Laineen kanta saa kannatusta esim. Turun Sanomissa 7.4.1932 julkaistusta kirjoituksesta, jossa mainitaan Brundagen olleen kirjeitse yhteydessä Ekelundiin. Myös Karikko ja Koski (1965, 128) toteavat, että ensimmäinen viralliseksi katsottava ilmoitus IAAF:lle Nurmen ammattilaisepäilyistä tuli Brundagelta vuonna 1931. Tämä tekee Brundagen hyvin tuntuneen Lauri Pihkalan roolin Nurmi-jupakassa mielenkiintoiseksi.

Nurmi ja Pihkala olivat olleet huonoissa väleissä vuodesta 1922 lähtien Pihkalan ylistettyä kyseisen vuoden Urheilijan Joulu -lehdessä Hannes Kolehmainen vuosisadan juoksijaksi. Erityisesti Nurmen poisjäänti vuonna 1927 Ruotsi-otteluun lähteneestä laivasta sen jälkeen kun Pihkala oli vaatinut Nurmea juoksemaan maaottelussa kaksi matkaa yhden sijasta, oli tulehduttanut herrojen välejä. Vanhemmiten Nurmi ja Pihkala sietivät taas toistensa seuraa ja Nurmi mainitsi hieman ennen kuolemaansa arvostavansa suomalaisista urheilutoimittajista ykkösenä Pihkalaria ja toisena Sulo ”Simeoni” Kolkkaa. (Seppälä 1982, 114, 122–125)

Suomelan kantaa saksalaisten syyllisyydestä tukee Aamulehden kirjoitus, jota Turun Sanomat siteerasi 10.4.1932. Aamulehti oli saanut Berliinin kirjeenvaihtajaltaan uutisen, joka kertoi mm. seuraavaa:

Saksan "Pihkala", Tempon ja Vossische Zeitungin urheilutoimittaja W. Meisl paljastaa tämän asian ympärillä esiintyviä juonitteluja. Hän kirjoittaa ... Hra Edström vaati jo lokakuussa Saksan Urheiluliitolta materiaalia Nurmea vastaan. Hän vaati sitä viidesti, ennenkuin sai Breslaun, Danzigin ja Königsbergin Urheiluseurat olivat hankkijoina ... ne tekivät sen Saksan Urheiluliiton pakotuksesta ... Saksan Urheiluliitto on siis pääsyllinen ... Että se sittenkin noudatti Ranskan ja Edströmin peloitusta, osoittaa, että siltäkin puuttui diplomatiata, selkärankaa ja luonnetta torjua Edströmiä, joka uhkasi muuten Saksan erottamisella kansainvälisestä liitosta. (mikä röyhkeys!).

Ruotsalaisista urheilujohtajista kaksi nousi toistuvasti suomalaisten maalityöläisiksi, Kansainvälisen yleisurheiluliiton puheenjohtaja J. Sigfrid Edström ja Ruotsin Urheiluliiton puheenjohtaja Bo Ekelund, joka toimi IAAF:n sihteerinä.

Insinööri Bo Ekelund esitettiin hankkeen takapiruna ainakin Helsingin Sanomissa (5.4.1932; 8.4.1932) ja Turun Sanomissa (7.4.1932; 9.4.1932). Esimerkiksi Suomen Urheiluliiton varapuheenjohtaja Aku Kuusisto epäili, että "koko Nurmi-hyökkäyksen takana on Ruotsin urheiluliiton puheenjohtaja, ins. Bo Ekelund, jonka käskyläisenä IAAF:n puheenjohtaja Edströmmkin toimii". Ekelund torjui itse naurettavana syytöksen, että taustalla olisi Suomen ja Ruotsin välinen "antagonismi" (TS 7.4.1932). Jutun kuvituksena oli piirros, joka antoi Ekelundista sliipatun ja ehkä suorastaan lipervän mielikuvan.

Johtaja Edström nostettiin Nurmi-tapauksessa esille mm. Turun Sanomissa (10.4.1932; 16.6.1932; 30.7.1932), Suomen Urheilulehdessä (7.6.1932; 1.8.1932). Kansainvälisen olympiakomitean toimikunnan puolesta teki kesäkuussa päätöksen, että Nurmi ei saisi juosta olympialaisissa. Tämän uutisen otsikoksi (TS 16.6.1932) oli nostettu "Edström jälleen toiminnassa Nurmea vastaan". Juttuun oli laitettu yhdelle palstalle valokuva Edströmistä.

Kilpailuluvan epääminen Nurmelta nostatti suurta mielenkuohua mm. Helsingissä. Suomen Urheilulehti (1.8.1932) kertoi, että ASEA:n Helsingin konttorin ulkopuolella oli iltapäivällä osoitettu mieltä, koska ASEA:n

johtajaa Edströmiä pidettiin syyllisenä Nurmen kohtaloon. Illalla oli jopa tuhatpäiseksi kasvanut joukko marssinut Ylioppilastalolta Kaisaniemeen huudellen useaan otteeseen ”Eläköön Nurmi!” -huutoja.

Suomessa ruotsalaiset katsottiin niin voimakkaasti syypäiksi Nurmen kohtaloon, että maiden väliset yleisurheilusuhteet katkesivat pitkäksi aikaa. Esimerkiksi vuoden 1931 jälkeen Suomen Urheiluliitto antoi yleisurheilijoiden kilpailla Ruotsissa seuraavan kerran vasta kesällä 1935. (Karikko – Koski 1965, 127, 128, 141)

Kahden ruotsalaisen urheilujohtajan nostaminen syypäiksi Nurmen kohtaloon sopii hyvin toisaalta journalismin luonteeseen ja toisaalta kulttuurisiin tekijöihin. Journalismi esittää asioita mieluiten henkilöiden kautta, koska henkilöityessään asiat saavat konkreettisemmän hahmon ja tulevat yksinkertaisemmiksi ja helpommiksi ymmärtää. Toisaalta Suomen ja Ruotsin väliset jännitteet tulevat voimakkaimmin esiin juuri urheilun yhteydessä, joten draaman kasvamisen kannalta oli otollisinta, että ”konnat” olivat ruotsalaisia.

9.1.6. Ammatillaiseksi Ladoumèguen kanssa?

Nurmen tapaus rinnastui ranskalaisen Jules Ladoumèguen kohtaloon. Suomen Urheilulehti julkaisi 21.4.1932 etusivullaan suuren jutun otsikolla ”Ruotsalaisten sala-ampujamoraalia!”. Jutulla on kaksi alaotsikkoa: ”Hoff tekee paljastuksia” kertoo rajujen uutisten lähteeksi Sportsmanden lehden päätoimittajan Charles Hoffin, ja varsinainen asia ilmenee otsikosta ”Kun LADOUMEGUE kieltäytyi tulemasta Tukholmaan ilman korvausta, ilmiantoivat ruotsalaiset hänet”. Norjalainen Hoff oli tuohon aikaan maailman paras seiväshyppääjä, mutta hän menetti amatöörioikeutensa vuonna 1926 (Jukola 1956, 284–287). Suomen Urheilulehdessä (21.4.1932) Hoff syytti juuri Ruotsin Bo Ekelundia oman amatöörikelpoisuutensa mitätöimisestä. Samassa artikkelissa Hoff syytti Edströmiä myös ranskalaisen Jules Ladoumèguen amatöörioikeuksien eväämisestä. Kaiken huipuksi Hoff syytti Edströmin olleen itse tarjoamassa urheilijoille rahaa kilpailemisesta. Helsingin Sanomien (8.4.1932) mukaan Hoff nimitti Ed-

strömiä amatööriteeskentelijäksi ja väitti, että hänellä on todisteita useiden ruotsalaisten urheilijoiden ammattilaisuudesta.

Keskimatkojen juoksija Ladoumègue oli tehnyt Pariisissa viisi maailmanennätystä vuosina 1930–1931. Helmikuussa 1932 häneltä evättiin amatöörioikeudet. Quercetanin (1990, 55) mukaan syynä olivat Ranskassa maksetut korvaukset. Jukola (1956, 99) kirjoittaa, että ”Ranskan Urheiluliiton oli suru sydämessä julistettava hänet ammattilaiseksi”. Toisaalta Hoffin (UL 21.4. 1932) mukaan ruotsalaiset olivat myös Ladoumèguen tapauksessa aktiivisia.

Suomessa oli seurattu tarkasti Ladoumèguen tapausta, sillä Harri Larva ja Eino Purje olivat käyneet tasaisia kilpailuja ranskalaisen kanssa. Kirjoittaessaan Nurmelle tehdystä ammattilaistarjouksesta Turun Sanomat (12.4.1932) kertoi samalla, että amerikkalaisten tarjouksen tekijöiden tarkoituksena oli järjestää Nurmen ja Ladoumèguen välillä 2 ja 4 mailin välisillä matkoilla kilpailuja eri puolilla Amerikkaa.

Turun Sanomat (25.7.1932) kertoi huolestuneena, että matkalla Los Angelesin olympiakisoihin Nurmi ja Ladoumègue olivat kätelleet Pariisissa valokuvaajien edessä, mikä ei lehden mielestä ollut hyvä merkki. Nurmen ammattilaiseksi ryhtymisen mahdollisuudesta TS kirjoitti STT:n välittämien tiedoin myös 30.7.1932, mutta heti perään (TS 1.8.1932) tuli oikaistu tieto, jonka mukaan Nurmi ei aikonut ammattilaiseksi.

Tuntuu jotensakin erikoiselta, että Nurmi matkusti Suomen edustajana Los Angelesiin, vaikka hänet oli julistettu kilpailukelvottomaksi. Suomen Urheiluliiton näkökulmasta kyse oli oikeustaistelusta. Silloisten sääntöjen mukaanhan amatöörikysymykset kuuluivat kansallisen urheiluliiton päättävaltaan (ks. luku 9.1.4.). Nurmi oli puolestaan lehtitietojen (TS 22.7.1932 ja TS 30.7.1932) mukaan lähtenyt matkaan kilpaillakseen joko olympiakisoissa tai ammattilaiskisoissa. Tiedoissa oli jonkun verran ristiriitaisuuksia, sillä TS (30.7.1932) kertoi Nurmen haluavan kilpailla amatöörinä vielä vuonna 1933.

Ammattilaiseksi siirtyminen oli siinä mielessä realistinen vaihtoehto, että 1930-luvulla ammattilaisurheilua esiintyi maailmalla jonkin verran. Esimerkiksi edellä mainittu Hoff hypäsi ammattilaisena scivästä kor-

keammalta kuin kukaan amatööreistä. Ja Ladoumègue, Amsterdamin 1928 olympiakisojen 1500 metrin hopeamitalistin, ammattilaispariksi ei lopulta tullut Nurmi, vaan toinen suomalainen, Eino Purje, Amsterdamin 1500 metrin pronssimitalisti.

Taistelua Nurmen amatöörioikeuksien puolesta ei varmaankaan edesauttanut hänen esiintymisensä IAAF:n julistaman kilpailukelvottomuuden aikana lehtimainoksissa markkinoimassa erilaisia kaupallisia tuotteita. Turun Sanomissa (11.6.1932) julkaistiin kolmen palstan ilmoitus, jossa mainostettiin Fazerin Paavo-pastilleja. Suomen Urheilulehdessä (30.5.1932) Nurmi mainosti puolestaan puolen sivun ilmoituksessa Ovomaltine-juomaa. Ilmoituksessa oli kaksi valokuvaa Nurmesta ja Nurmen lausunto Ovomaltinesta.

Joka tapauksessa Suomen Urheiluliitto katsoi tarpeelliseksi tiukentaa otettaan amatööriasiassa. Nurmen oli tarkoitus juosta kesäkuun alussa 1932 maratontestinä 25 000 metriä Helsingissä Kiffenin kilpailuissa. Suomen Urheiluliitto kuitenkin esti kilpailun järjestämisen, koska pelättiin järjestäjien maksavan pimeitä palkkioita. (UL 6.6.1932)

9.1.7. Kolmelta taholta anottava juoksulupa

Turun Sanomille Paavo Nurmen kilpailukelvottomaksi julistaminen oli tietysti erityisen vakava asia, koska kyseessä oli oman levikkialueen tähtiurheilija. Siitä huolimatta Nurmen kihlautuminen onnistuttiin uutisoimaan Turun Sanomissa 12.4.1932 humoristisesti: ”Paavo Nurmi saa edelleen juosta.” Otsikko jatkui pienikokoisena uudella rivillä ”kunhan ei vain flikkojen perässä juokse”.

Lukijoille paljastuu toki nopeasti, että kyse on kihlajaisuutisesta, mutta otsikko tietenkin viittasi käynnissä olleeseen kamppailuun Kansainvälisen yleisurheiluliiton kanssa Nurmen juoksuluvasta. Jutun oikeasta sisällöstä kertoo yhdelle palstalle taitettu kuva Nurmen morsiamesta, jonka kuvateksti esittelee juoksijoitten kuningattareksi neiti Sylvi Laaksoseksi. Toimittaja kysyy tältä naimisiinmenosta. ”Saa nyt nähdä”, on aluksi kiertelevä vastaus. Toimittaja palaa aiheeseen kuitenkin uudelleen: ”Saako Paavo

juosta vielä naimisiin mentyänne?” Vastaus on sen verran humoristinen, että se kelpasi otsikkoonkin: ”Juuskoon vain, kunhan ei flikkojen perässä juokse!” Lisäksi Sylvi Laaksonen kertoo Nurmen puhuvan ”paljon ja kau- niistikin”, kun toimittaja oli ensin udellut, onko Nurmi yhtä vaitelias morsiamensa kuin toimittajienkin seurassa.

Juoksuluvan Nurmi tarvitsi siis oikeastaan kolmelta taholta. Ensin IAAF epäsi luvan, morsian antoi sen omasta puolestaan takaisin, mutta jälkipolville jäi ikuisiksi arvoitukseksi, millaisen juoksuluvan Nurmen ki- peytynyt akillesjänne olisi antanut olympiamaratonilla. Jalka oli kipeyty- nyt ilmeisesti juuri ennen joukkueen lähtöä olympiamatkalle.

Nurmi juoksi ainoaksi maratonikseen jääneen Viipurin maratonin pari päivää ennen kisamatkaa. Jalat olivat varmasti olympiamatkalle lähtiessä ki- peänä, sillä Nurmi juoksi maratonkokeilunsa piikkarit jalassa. Jalkojen kipey- tymisen vuoksi hän ilmoitti Viipurin maratonin loppupuolella järjestäjille säästävänsä jalkojaan ja lopettavansa lyhyen maratonin 40 200 metriä täyttyes- sä eli kaksi kilometriä ennen täyden maratonin täyttymistä. (UL 27.6.1932)

Kipeytyneen jalan kunnosta lehdillä oli ristiriitaista tietoa. Eikä ihme, akillesjännetulehdukset eivät olleet sen ajan harjoitusmäärillä ja juoksu- alustoilla vielä yleistyneet.

”Haastattelussa on Nurmi lausunut, että hänen akillesjänteensä on ki- peä. Nykyisin Nurmi ei voi harjoitella, mutta otaksuu, että hän saa vam- man hoidetuksi ja parannetuksi siksi, kunnes olympialaisten kisain mara- tonjuoksu tapahtuu.” (TS 21.7.1932)

Pari päivää myöhemmin Turun Sanomilla (24.7.1932) oli edelleen hälyttäviä uutisia. Todetaan, että vammasta on saatu ristiriitaisia tietoja, mutta ”nyt tuntuu todella siltä, että siinä olisi tosi takana”. Livan vä- häinenkin harjoittelu on ”ajettanut jalan pahasti”. Niinpä Nurmi oli joillekin haastattelijoille todennut, että ”on epätietoista, pystyykö hän juoksemaan, vaikka IAAF myöntäisi hänelle oikeuden siihen”.

Edellä jo todettiin, miten dramaattinen lataus kasvoi kisojen lähestyes- sä, kun ei ollut tietoa IAAF:n kilpailukiellon kumoamisesta. Toinen draa- mallinen jännite liittyi kipeään jalkaan: Ehtiikö kipeä jalka parantua, ennen kuin on myöhäistä?

9.1.8. Keskustelua säännöistä

Uutinen Nurmen kilpailukelvottomaksi julistamisesta huhtikuussa oli isompi uutinen yllättävyytensä vuoksi kuin lopullinen olympiakisojen aattona heinäkuun lopussa tehty päätös. Toisaalta suomalaislehtien uutisia huhtikuussa leimasi jonkinasteinen epäuskoisuus, ”ei Nurmea voi jättää pois olympiakisoista”, toisaalta heinäkuun lopun uutisia sävytti katkeruus ruotsalaisten Nurmi-hankkeen onnistumisen johdosta.

Suomalaiset pystyivät ummistamaan silmänsä Nurmen sulkemiselta kansainvälisistä kilpailuista, koska hän kuitenkin kilpaili kotimaassa. Toukokuussa hän voitti maastojuoksun Suomen mestaruuden, ja kesäkuun lopussa hän teki Viipurin maratonilla lyhyen matkan (40 200 metriä) maailmanennätyksen.

Kuten edellä todettiin, Suomen Sosialidemokraatti julkaisi 4.4.1932 uutisen Nurmen kilpailukelvottomuudesta yhdellä palstalla. Samoin 30.7.1932 lehdelle riitti yksi palsta otsikolle ”Nurmi”. Sen alle oli kerätty neljä STT:n juttua, jotka kaikki käsittelivät Nurmen julistamista kilpailukelvottomaksi. Turun Sanomissa ja Helsingin Sanomissa tapaus sai koko ajan laajempaa huomiota kuin Suomen Sosialidemokraatissa.

Urheilun kannalta tapauksessa oli myönteistä, että se herätti analyttistä kirjoittelua kansainvälisten urheilujärjestöjen roolista ja oikeuksista, samoin urheilun säännöistä. Martti Jukola kirjoitti Suomen Urheilulehdessä sääntöjen uudistamisen puolesta seuraavasti (UL 7.4.1932):

Tämä välikohtaus on varmasti omiaan kiirehtimään nykyisten amatöörisääntöjen tarkistamista. Onhan tässäkin lehdessä jo moneen otteeseen huomautettu, etteivät ne vastaa nykyisen demokraattisen urheilun vaatimuksia. Jos välttämättä tahdotaan pysyä vanhentuneen ylimystöurheilun pohjalla, kadotetaan mitä tärkeimmät aseet urheilun levittämiseksi työtätekevän kansan keskuuteen. Ja siellähän urheilulla vasta on täytettäväänään oikea tehtävänsä elämisen kestävyuden antajana.

”Maileri” käytti hieman värikkäämpää kieltä todetessaan, että urheilun amatöörivaatimukset ovat olleet ”herroille loordeille” sopivia (UL

7.4.1932): ”Oliko ’terveempää’ saada omaisuus lahjana ja perintönä kuin ansaita se itse esim. rehellisessä urheilussa?”

Paavo Nurmen ammattilaiskysymyksen ympärille rakentuneella draamalla oli monia erilaisia ulottuvuuksia: kotimaiset jännitteet SVUL:n ja TUL:n välillä, kansainvälisestä kanssakäymisestä ja ristiriidoista syntyneet jännitteet, erilaisista sääntötulkinnosta syntyneet jännitteet, syntipukkien etsimisestä syntyneet jännitteet sekä juoksuluvan ja juoksukyvyn palauttamisesta syntyneet jännitteet. Nurmi itse oli draaman keskiössä pikemmin pelinappulana kuin aktiivisena toimijana. Selkkaus synnytti arvokeskustelua urheilun luonteeseen ja sääntöihin liittyen ja johti mm. urheilusuhteen katkaisemiseen Ruotsin kanssa.

9.2. Tapio Rautavaara 1948

Tapio Rautavaara (1915–1979) näytteli 25 suomalaisessa elokuvassa, teki satoja levytyksiä ja sai kuusi kultalevyä. Rautavaaran urheilu-uralta muistetaan yleensä vain keihäänheiton olympiavoitto Lontoossa 1948. Jotkut muistavat lisäksi jousiammunnan joukkuekilpailussa saavutetun maailmanmestaruuden vuodelta 1958. Monipuolisuudessaan Rautavaara on kiistatta ylittämätön ainakin Suomen mittakaavassa. Mutta pelkästään Rautavaaran urheilu-ura on niin mielenkiintoinen, että jo sen vuoksi hänet voisi luokitella suureksi suomalaiseksi sankariksi. Rautavaara oli lähtöisin vaatimattomista oloista. Jo vuonna 1934 hän saavutti keihäänheitossa ensimmäisen TUL:n mestaruutensa. Työläisolympialaisissa hän oli hopealla vuonna 1937. Sota katkaisi Rautavaaran urheilut kuten hänen ikäluokkansa muidenkin nuorten harrastukset. Ensimmäisen Suomen mestaruutensa hän saavutti vasta vuonna 1944. Vuonna 1946 hän oli EM-kisoissa kolmas, joten jonkinlaista menestystä Rautavaaralta oli toki odotettavissa Lontoossa 1948. Siellä hänen ensimmäisen kierroksen heitolla saavuttamansa kultamitali jäi ainoaksi suomalaisten yleisurheiluvoitoksi Lontoon kisoissa. Rautavaarasta tuli TUL:n ensimmäinen olympiavoittaja kautta aikain. (Kilpakenttien sankarit 1, 176–179)

9.2.1. Perinteiden komea jatkaja

Martti Jukola selosti radiossa Rautavaaran voiton, mutta sen ajan tekniikan kahlehtima Jukola ei varsinaisesti selostanut Rautavaaran voittoheittoa saatikka palkintojenjakoseremoniaa. Yleisradion arkistossa tällaisia tallenteita ei ole. Yhteydet katkeilivat ja selostuksille oli varattu vähemmän aikaa kuin nykyisin. Lisäksi selostukset äänitettiin Helsingissä levyllä ja ajettiin ulos vasta äänilevyiltä. Voittoheitosta, jonka Rautavaara heitti ensimmäisellä, Jukola kertoi suuremmin dramatisoimatta, että se lensi ”oikein komeasti ja kauniisti stadionin kattoa vasten”. Lisäksi Jukolan oli ilmeisesti vaikea uskoa, että olympiakulta voitaisiin voittaa alle 70 metrin heitolla. Kolmen ensimmäisen kierroksen jälkeen Jukola veti tilanteen yhteen seuraavasti:

Keihäänheiton loppukilpailu on alkanut. Tällä kerralla minulla on kerrottavana teille sekä iloisia että vähän surullisia asioita. Alkukilpailun on voittanut Rautavaara ... (Jukola lukee tuloslistan) Kuten siistästä huomaatte, niin ei kukaan ruotsalaisista ole päässyt loppukilpailuun ja tämä on arvatenkin heille erittäin karvas pala ...

Jukola totesi asiantuntevasti, että ruotsalaisten pettymystä lisäsi se, että heidän kaikki edustajansa olivat 70 metrin miehiä. Tuossa vaiheessa kilpailua johtaneen Rautavaaran tulos oli ”vain” 69,74, joka myös jäi lopulliseksi voittotulokseksi. Surullinen asia oli se, että ruotsalaisten ohella myös Suomen Nikkiselle oli käynyt ”ohraisesti”, kuten Jukola ilmaisi. Nikkinen karsiutui ruotsalaisten tapaan kolmelta viimeiseltä kierrokselta, mutta hänen vauhtinsakin oli ollut ”aivan siis puutteellinen ja puolinen”.

Kilpailun jo päätyttyä Jukola niputti selostukseensa koko tapahtuman ja yritti palkintojenjakoa odotellessaan luoda juhlatunnelmaa radion kuulijoiden keskuuteen:

Niin ja keihäänheiton seremonia on tässä tulossa. Kilpailun päättymisestä on mennyt jo paljon aikaa, mutta tuloksia ei ole kuulutettu. (TAUKO)

Olen tarkastanut yhtäpitävästi muiden radiomiesten kanssa: Tilanne on siis lopullisesti se että Rautavaara on kultamitalimies, 69,74, Seymour toinen 67,52, Varzeghi kolmas 67,00 ...

Jukola ei siis ollut järjestäjien tulospalvelun varassa, vaan hän laati lopputulokset omien ja kollegojensa muistiinpanojen perusteella. Itse asiassa hän tuntui suhtautuvan hieman epäillen järjestäjiin, sillä hän ei ollut tuoreeltaan uskoa Varzegin pronssiheiton pituutta. Tuloluettelon lukemisen jälkeen oli vuorossa varsinainen tunnelman kohotus:

*Niin että kyllä meidän poikamme, siis vaikka Nikkinen tuottikin pettymyksen, ovat loistavasti työnsä tehneet. Ennen pitkää täällä kajah-
taa Maamme-laulu toisen kerran Wembleyn muurien sisällä, kun mei-
dän komea Rautavaaramme nousee tuonne voittajan pallille ...*

Jukola siis puhuu ”meidän komeasta Rautavaarastamme”. Kertaakaan hän ei mainitse, että kyseessä on TUL:n ensimmäinen olympiavoitto, vaan hän ottaa kansallisen Yleisradion toimittajana Rautavaaran voiton ”meidän”, koko Suomen, kansalliseksi omaisuudeksi. Samoin hän toteaa, että keihäänheitossa saavutetut kymmenen pistettä ”merkitsevät aika paljon kamppailussa muiden maiden kanssa”. Näin Jukola nostaa katseensa pois kotimaisista jännitteistä maiden väliseen vertailuun. Tällöin kaikkien suomalaisten mitalit ja pisteet ovat tietysti yhtä tärkeitä. Myös Suomen Sosialidemokraatti (SD 5.8.1948) kiinnitti huomiota tähän maiden väliseen kilpailuun erillisessä jutussaan ”Nousimme kuudenneksi”, jossa todetaan, että Tapio Rautavaara ja Pauli Vesterinen nostivat keihäspisteillään Suomen kahdeksannelta sijalta kuudenneksi viiden kilpailupäivän jälkeen. Loppuhuipennukseksi Jukola kehottaa kuulijoita yhtymään kolminkertaiseen hei-huutoon:

No niin, hyvät kuuntelijat. Tämän jälkeen, lopuksi, en siis enää kerrokaan muuta kuin ehdotan, että me kohotamme kaikki yhdessä oikein reiman kolminkertaisen hei-huudon komean Tapio Rautavaaramme, vanhan keihäsmaineemme komealle ja kunniakkaalle, edustajalle. Yksi, kaksi, kolme: hei, hei, hei.

Rautavaarasta tuli siis vanhojen suomalaisten perinteiden jatkaja, näiden perinteiden komea ja kunniakas edustaja. Kuulijoiden tunnelmaa kohotti paitsi Jukolan valmistautuminen useampaan kertaan lähetyksen lopun

lähestymiseen, myös kuuntelijoiden puhuttelu me-muodossa (”keihäsmaiemme edustaja”) sekä aivan lopuksi kuuntelijoiden houkuttelu osallistumaan kolminkertaiseen hei-huutoon. Jukola puhuu niin verkkaisesti, että jokainen kuulija ehtii miettiä useampaankin kertaan, pitäisikö tuohon kehotukseen yhtyä.

9.2.2. Suomen ja TUL:n voitto

Suomen Sosialidemokraatti otti Rautavaaran olympiakullan Yleisradion tavoin ”omakseen” puhutellen lukijoitaan läheisellä tyyllillä. Jo ennakkojutussaan (SD 4.8.1948) lehti kirjoitti, että ”keihäskolmikollamme” on kunnia-tehtävä. Tekstillä oli erityisen suuri merkitys aikansa yhteiskunnallisessa tilanteessa: ”TUL:n keihäskolmikko asettuu tänään puolustamaan Suomen keihäskunni-aa ...” TUL:n urheilijat olivat Lontoossa ensimmäistä kertaa mukana olympiakisoissa, mutta Helsingin Sanomien, Turun Sanomien ja Suomen Urheilulehden jutuissa tätä ei korostettu Suomen Sosialidemokraatin tavoin.

Suomen Sosialidemokraatin päätoimittaja Penna Tervo oli Lontoon olympiakisoissa Työvään Sanomalehtien Tietotoimiston edustajana (Arponen 1991, 50). Suomen Sosialidemokraatissa ei kuitenkaan mainittu juttujen tekijänä Tervoa eikä tietotoimistoa. Lehden tapana ei tuohon aikaan ollut signeerata juttuja.

Kultamitaliutuinen komeili voiton jälkeisenä päivänä Suomen Sosialidemokraatin (5.8.1948) kannessa: ”Tapio Rautavaarasta keihäsperinteidemme kunniakas jatkaja”. Teksti hehkutti:

Tummansininen taivas itki kevyitä ilonkyyneleitä, kun Suomen lippu eilen nousi voittosalkoon, ”Maamme” soitettiin ja Tapio Rautavaara seisoi Suomen kansan uljaana edustajana ja keihäänheiton voittajana kunniakorokkeen korkeimmalla askelmalla.

Tässä lehden yhteisönä on hetken aikaa koko Suomen kansa, mutta pian yhteisöksi tarkentuu oma sosialidemokraattinen lukijakunta, jonka työläisidentiteettiä muistutukset keihäänheittäjien ”tullilaisuudesta” tukevat.

Kultamitalista kertovan lehden sisään taitetun pääjutun pääotsikkona on ”Ensimmäinen heitto toi kultamitalin Oulunkylään” (SD 5.8.1948). Alaotsikot kohdistavat katseen muihin suomalaisiin ja rakkaisiin vastustajiin ruotsalaisiin: ”Vesterinen keihäänheitossa neljäs. Nikkinen ja ruotsalaiset putosivat.” Yleisradion tapaan Suomen Sosialidemokraatti käytti adjektiivia ”komea” kahdesti pääjuttunsa ingressissä:

Komea ja huoleton Tapio Rautavaara näytti tänään maailmalle, että Suomessa kasvaa jatkuvasti keihäänheiton kultamitalin kantajiksi kelvollisia miehiä. Ensimmäisellä heitollaan vei hän mitaleista arvokkaimman ennustetuilta voittajaehdokkailta keihäänheiton kotimaaan Suomeen. Se oli komea suoritus.

Rautavaaran voitolla ei liiemmin hehkutella. Rautavaara todetaan ”kelvolliseksi” kantamaan kultamitalia. Viittaako ”kelvollinen” niihin ennakkoluuloihin, joita Rautavaaran viihdetausta synnytti? Vai onko niin, että tuon ajan kielenkäytössä kelvollinen tarkoitti kykenevää ilman sen suurempia arvolatauksia?

Draamaa luodaan toteamalla, että Rautavaara vei voiton suosikeilta. Tosin lehden omassa ennakkojutussa oli suomalaiset nostettu mitalisuosikeiksi siinä missä muutkin. Samoin ”maailmalle näyttäminen” lisää voiton arvoa. Perinteiden korostaminen mainitsemalla, että Suomi on keihäänheiton kotimaa, puolestaan tasoittaa dramaattisuutta: suomalaiselle heittäjälleen se voitto kuuluu, on tekstin henki.

9.2.3. Kamppailu olosuhteita vastaan

Lontooseen päivätyssä kilpailuselostuksessa (SD 5.8.1948) Suomen Sosialidemokraatin olympiatoimitus, joka on merkitty jutun tekijäksi, kirjoittaa, että ”heittopaikka meni rikki ja Rautavaara tuntui kärsivän siitä rasakaana miehenä eniten”. Lontoon keihäskilpaa onkin monessa yhteydessä moitittu huonotasoiseksi, mutta pehmeä heittopaikka selittää kilpailun vaatimatonta tulostasoa. Lontoon keihäskilvan suurin dramatiikka liittyi-

kin juuri kamppailuun olosuhteita vastaan, tosin toimittajat kiinnittivät tähän tuoreeltaan yllättävän vähän huomiota. Parhaiten se tuli esille Suomen Sosialidemokraatin (11.8.1948) kotiinpaluujutussa. Jutun yhteydessä on kuva yhtenäisiin matkavaatteisiin pukeutuneista urheilijoista, joista etualalla kultamitalistit Lennart Viitala ja Tapio Rautavaara. Jutun pääotsikkona on ”Kultapoikamme eilen kotiin”. Alaotsikko ”Juoksutappioittemme syitä selitetään” kertoo sen, että saavutettu menestys ei ollut täysin odotetunlainen, juoksumenestystä jäätiin kaipaamaan. Itse jutussa on puolilihavoiduksi väliotsikoksi nostettu Rautavaaran kommentti ”Heittopaikka oli aivan ala-arvoinen”. Juttu jatkuu suoraan lauseen keskeltä:

sanoi jenkkihatussaan hymyilevä Tapio Rautavaara.

– Sen vuoksi oli ainoa mahdollisuuteni repäistä ensimmäisellä heitollani kaikki mitä irti sain. Aamupäiväkarsintojen aikana, jolloin kolmisenkymmentä miestä heitti kukin 3 kertaa, siis kaikkiaan satakunta heittoa, meni ponnistuspaikka niin pehmeäksi, että jalka upposi kuin suohon. Suomalaisten taholta esitettiin heittopaikan siirtämistä toisaalle loppukilpailujen ajaksi, mutta järjestäjät eivät siihen suostuneet. Pienellä jyrällä yritettiin kenttää sitten tasoitella, mutta eihän siitä kunnollista tullut. Olen varma siitä, että heittopaikan kehnouden takia jäivät tulokset tavallista heikommiksi.

Rautavaaran päähineen mainitseminen ”jenkkihatuksi” luo lehtijuttuun letkeää, rentoa kotiinpaluutunnelmaa. Lämmin, leppoisa tunnelma korostuu, kun todetaan Rautavaaran hymyilevän. Se näkyy myös lehtikuvassa. Edelleen Rautavaaran pitkä selostus heittopaikan huonosta tasosta viestii lukijalle, että kultamitalisti on ollut hyvällä tuulella ja halunnut eritellä kilpailun olosuhteita. Hatussaan Rautavaara erottuu lehtikuvassa selvästi muusta joukkueesta ja muistuttaa suuresti Hollywood-tähteä.

9.2.4. Sankarin perhe esillä

Suomen Sosialidemokraatilla oli tuoreeltaan 5.8.1960 peräti kuusi juttua keihäskilvasta. Pääjutun yhteydessä oli ”Kaj Tapio Rautavaara” -otsikon alle kerätty yksityiskohtaisia taustatietoja kultamitalistista. Kolme neljäsosaa esittelystä koskee urheilusaavutuksia. Todetaan, että Rautavaara on ”maailman tämän hetken paras keihäänheittäjä”, että hän on ammatiltaan konttoristi Osuustukkukauppa Helsingin pääkonttorissa, ja että hänen keihäsuransa ”on yksi maamme pisimmistä, sillä jo vuonna 1933 esiintyi hänen nimensä keihästilastoissamme”. Lähes puolet mainituista urheilusaavutuksista liittyy TUL:n kilpailutoimintaan. ”Rautavaara on ehtinyt voittaa kuusi TUL:n ja kolme Suomen mestaruutta, sijoittua toiseksi Antverpenin työläisolympialaisten keihäskilpailussa ja kolmanneksi EM-kilpailuissa 1946.” Vasemmistolehdestä TUL:n mestaruudet nostetaan Suomen mestaruuksien edelle, vaikka urheilullisia perusteita siihen ei ole. Samalla tavalla työläisolympialaiset menevät EM-kisojen edelle luettelossa, vaikka urheilullisesti EM-kisat olisi ollut luonteva mainita ensin. Toisaalta näin esiteltyinä saavutukset tulee esitellyksi aikajärjestyksessä. Lehden oman profiilin kohotusta on maininta, että Rautavaara on ”saanut lehtemme kultamitalin viime vuoden parhaana TUL:n urheilijana”. Toisin sanoen kyseinen maininta viestii, että Suomen Sosialidemokraatti oli tiennyt jo edellisvuonna, että Rautavaarassa on ainesta suuriin tekoihin. Esittelystä mainitaan urheilun lisäksi kaksi muuta ulottuvuutta, viihdemaailma ja perhe:

Paitsi keihäänheittäjänä, on Rautavaara niittänyt mainetta myöskin elokuvanäyttelijänä, ollen tällä hetkellä yksi suomalaisen elokuvan lupaavimmista miestähdistä. – Rautavaaran keihäsvoittoa jännäsivät kotona äiti, vaimo ja kaksi tyttäretä, jotka kertovat toisaalla lehteämme kultamitalitunnelmistaan.

Helsingin Sanomissa (5.8.1948) vastaava yhteenveto ”Tapio Rautavaara, Suomen neljäs kultakeihäsmies” oli taitettu vaatimattomammin yhdelle palstalle, kun SD:n vastaava esittely nousi kahden palstan levyisellä tekstil-

lään selvästi muusta tekstistä esiin. HS kirjoitti, että ”Tapio Rautavaaran eilinen menestyksellinen kilpailu vasta todella poisti synkät pilvet olympiataivaaltamme ja loi uutta intoa kansaan, joka vastoinkäymistenkin jälkeen uskoo urheilunsa voimaan”. Vahvoja sankaritarinan aineksia jutusta löytyy muitakin kuin voitto ja sitä kautta uskon palauttaminen Suomen urheiluun. Yksi tärkeä elementti on nuoren Rautavaaran riisitaudista kertominen:

... Tapio joutui riisitaudin uhriksi. Lääkäriin tutkittua pojan 11-vuotiaana tämä sai kehoituksen lyöttäytyä voimia antavan ja yleiskuntoa parantavan urheilun pariin.

Sankaritarinaa täydentää myös se, että Helsingin Sanomien esittelyssä muistetaan Rautavaaran esiintyminen valkokankaalla ja laulutaito, ”jota hänen kitaransa mainiosti säestää”. Jutun lopussa mainitaan, että Rautavaara edustaa kotipaikkakuntansa TUL:n alaista seuraa Oulunkylän Tähteä.

Suomen Sosialidemokraatin kotitoimitus kommentoi Rautavaaran voittoa päivittäisellä yhteenvetopalstallaan (SD 5.8.1948): ”Mitä Lontoossa tapahtui eilen.” Siinä todetaan, että Rautavaara oli ollut keihäskilvan suosikki, mutta silti kilpailua jännättiin kovasti: ”Toimituksen puhelin soi lakkaamatta koko päivän, sillä keihäskilpailu oli määrätty suoritettavaksi aikaisemmin kuin muut kilpailut.”

Radion kisalähetys Lontoosta, jota malttamattomat eivät siis odottaneet, oli vain 40 minuutin pituinen (Radiokuuntelija 31/ 1948). Kertoessaan, että toimituksesta oli kysely lopputuloksia lehti tuli samalla epäsuorasti vihjaiseksi lukijoilleen, että radio ei välttämättä olekaan se nopein tiedon välittäjä. Samoin lukijoiden soittoista kertominen paljastaa vuorovaikutteisuuden kunnioittamisen periaatteen olleen arvossaan journalistisissa jo 1940-luvulla.

Suomen Sosialidemokraatin kotitoimitus oli huomattavan ahkerana, ja lukijoille tarjottiin mm. Rautavaaran äidin ja vaimon haastattelut. Sen yhteydessä oli lehden ainoa kuva kultamitalistista. Se oli perhepotretti,

jonka kuvateksti kuului seuraavasti: ”Kultamitalimiehen perhe valokuvatuna juuri hieman ennen ’Tapikan’ Lontooseen lähtöä. Emännän ja isännän välissä perheen pirteät tyttöset rusettipäinen Irma ja pikku Marja.” Itse juttu on otsikoitu rouva Rautavaaran sitaatilla (SD 5.8.1948): ”Elämäni hauskin päivä hääpäiväni jälkeen”, sanoi rouva Rautavaara kuultuaan sanoman ”Tapikan” kultamitalivoitosta. Toimittaja on mennyt Rautavaarojen kotiin aistimaan kotijoukkojen juhlatunnelmia, joista hän raportoi sityylisessä jutussaan kertoo:

Rautavaarojen kauniissa kodissa Oulunkylässä elettiin eilen illalla korkeapaineen vallitessa, sillä puhelin kilisi yhtenä ja naapurit kävivät esittämässä onnittelujaan talon rouvalle isäntä Tapio Rautavaaran loistavan kultamitalisaavutuksen johdosta. Lehtemme edustaja kuului myös niihin ”tunkeilijoihin”, jotka häiritsivät Tapion äidin, rouvan ja kahden kauniin tyttären kotirauhaa kysymyksillään, joihin kuitenkin annettiin vastaukset hymyssä suin ja onnellisina siitä, että isä oli saavuttanut arvokkaimman palkinnon, mikä urheilijalle voidaan antaa.

Jutussa haastateltava toteaa, että voitto on korvaus siitä uurastuksesta ja vaivannäöstä, jota harjoittelu on vaatinut. Ensimmäinen haastateltava lie-nee kultamitalistin äiti, jonka ajatuksia referoidaan jatkossakin:

Tapion äiti, rouva Hilda Rautavaara kertoi meille purskahtaneensa itkuun sillä hetkellä, kun Maamme-laulu kaikui radiosta ja hänen ainoa poikansa seisoi kunniakorokkeen korkeimmalla paikalla. Tuntuu niin ihanalta etten meinaa uskoa tämän olevan edes totta. Jo monta tuntia ennen kuin kilpailut alkoivatkaan, jännäsin, enkä tehnytään sitä turhaan. Tapio on ollut niin kiltti ja kunnollinen poika. Ihmiset toivat minulle kukkia hänen voittonsa johdosta ja minä itkin jälleen, kertoi tämä Nokian Pyryn ja Oulunkylän Tähten kunniajäsenen, äiti, joka on kasvattanut Suomelle kultamitalipojan.

Tekstissä toistuu ajatus vaivojen palkitsemisesta. Rautavaaran voitto oli palkkio uurastuksesta ja vaivannäöstä. Myös äidin jännitys palkittiin. Samoin äidin kasvatustyö tuli palkittua, sillä tämä kahden urheilusuran

kunniajäsen sai poikansa voittaessa olympiakisoissa parhaan palkkion kasvatustyöstään. Tekstin sanamuoto ”kultamitalipoika” tuo mieleen edellisuonna valmistuneen elokuvan ”Kultamitalivaimo”, jossa Rautavaara oli jo näytellyt olympiavoittajaa. Tekstissä kerrotaan Rautavaaran tyttärien kuunnelleen ”radiota korvat siihen kiinni painettuina”, mikä lienee ollut tuohon aikaan monesti välttämätöntä heikon kuuluvuuden vuoksi. Kotijoukot lähettivät Lontooseen onnitelusähkeen, jossa melko koruttomasti todettiin: ”Hei Tapio! Tämä oli ihana päivä.” Sähkeen lähettäminen oli mahdollisesti toimittajan idea, koska hän pystyi lukijoille kertomaan sähkeen sisällön. Vaimon ajatuksissa korostuvat perheen odotukset ja huoli Rautavaaran terveyden puolesta:

Tämä päivä oli hääpäiväni jälkeen elämäni onnellisin ja muistorikkain sanoi rouva Rautavaara kasvot loistaen. Koko perheemme odotti ja oli varma siitä, että jos sieltä jotain tulee, niin kultaa tulee. Perheellä oli luja luottamus ja sen saimme istutetuksi myös Tapioon hänen lähtiessään, sillä hän sanoikin sitten lähtöamuna, että ensimmäisellä vedän sen, minkä paikat kestävät. Ja hyvin nuo tuntuivat kestävän.

Vaimon näkökulma tekee Rautavaaran voitosta perheelle tärkeän asian. Vaimo ei puhu lehdessä kultamitalin merkityksestä Suomelle eikä keihäsperinteiden jatkumisesta. Voi hyvinkin olla, että toimittaja on karsinut tällaiset sävyt vaimon puheesta pois. Toimittajahan oli lähetetty tekemään tietyn tyyppistä juttua, ”pehmeää” kotireportaasia, jonka sävyihin hürmoshenkinen isänmaallisuus ei välttämättä istuisi. Perheen nostaminen esille tuo olympiavoittajan tarinaan inhimillisen puolen: Perhe odottaa jännityksellä uutisia siitä, kuinka isä kaukana vierailta mailla onnistuu ensimmäisessä heitossaan. Inhimillistä ulottuvuutta korostaa lisäksi vaimon viittaus keihäänheittäjän terveydentilaan: ”... vedän sen, minkä paikat kestävät.” Niin, tyydyttäköön siihen, mihin inhimillisen suorituskyvyn rajat yltyvät. Toisaalta lauseessa on vahva sankarillinen paatos: Nyt annetaan kaikki kultamitalin tähden, sietokyvyn ja terveyden rajoille asti.

9.2.5. Gallup kertoi yleisön tunnelmista

Suomen Sosialidemokraatti (5.8.1948) teki eräänlaista gallupia oman toimituksensa edustalla. Gallupin tuloksista kertovan jutun pääotsikkoon on poimittu erään ”neitosen” kommentti ”Eri kiva kun Rautavaara voitti” ja alaotsikko ”Yleisön mieliala kohentuu” peilasi tunnelmia laajemminkin:

Lehtemme olympiapalvelu, mikä on osoittautunut erinomaiseksi yleisön mielialojen puntariksi, voi eilen jälleen todeta miestemme edesottamuksia Lontoossa seurattavan tarkasti ja huolekkaasti. Tuntui siltä, että juoksijaimme vastoinkäymisten jälkeen ei keihäsmiehiimmekään uskallettu luottaa niin vuorenvarmasti kuin aikaisemmissa kisoissa. Sitä paitsi on muistettava vielä Berliinin kirvelevä keihästappio, jolloin kulta vietiin aivan ”aiheetta” nenämme edestä. Olympiapalvelullamme olikin sen vuoksi mitä kiitollisin tehtävä voidessaan sekä puhelimitse että ikkunaplakaatein tiedoittaa yleisölle sen riemastuttavan uutisen, että keihäskulta tuli jälleen oikeisiin käsiin.

Jutussa esitellään yhteensä kuuden ohikulkijan mielipiteitä Rautavaaran voiton johdosta. Rautavaaran jo tuolloin viihdetaiteilijana saavuttamasta tähtiasemasta kertoo seuraava:

Neitonen, jolle ”Tapika” tuntui olevan ”unelmien ritari”: Eri kiva, eri kiva, nyt mä ainakin laitan Rautavaaran kuvan seinälle. Pöydällä mulla on jo ennestään.

Edellä kerrottiin Suomen Sosialidemokraatin toimitukseen tulleista puheiluista. Gallup-juttu vahvistaa SD:n vuorovaikutteisuutta arvostavaa journalistista otetta. Gallupissa katsotaan Rautavaaran voittoa tavallisten lukijoiden ja tavallisten kansalaisten näkökulmasta, ei urheilutoimittajien, urheilijoiden tai urheilujohtajien näkökulmasta.

9.2.6. *Huoleton heinäsirikka*

Suomen Sosialidemokraatin (5.8.1948) paajutun aluksi Rautavaaraa kuvaillaan kahdella adjektiivilla, komea ja huoleton. Mielikuva huolettomasta kitaransoittajasta, joka, kenties hieman onnekaastikin, onnistui voittamaan keihäänheiton olympiakultaa, leimaa erityisesti Helsingin Sanomien uutisia Rautavaaran voitosta. Mieleen tulee vanha satu heinäsirikasta ja muurahaisesta. Sadun opetus on, että työnteko palkitaan, ei huoleton soittelemalla. Rautavaaran kultamitali tavallaan riitelee tämän kansansadun opetuksen kanssa.

Kuvaavaa on, että päivittäin Helsingin Sanomissa Lontoon olympiakisoi- ja piirroksissaan (otsikko: Helsingin horisontista) kommentoinut Tiikeri kuvasi Rautavaaran voittouutisen Lontoosta Suomeen lennähtävällä kitaralla, joka siis symboloi viihdetaitelija Rautavaaraa (HS 5.8.1948).

Helsingin Sanomien pääuutisen SUOMEN KEIHÄSMACHINE SÄILYI oli kirjoittanut Eero Petäjaniemi, josta myöhemmin tuli Uuden Suomen päätoimittaja. Alaotsikossa osoitetaan selvästi Rautavaaran voiton kevyet perusteet: Tapio Rautavaaran ”onnenheitto” kantoi 69,77 m ja toi kultamitalin – Vesterinen neljäntenä 65,89 m. Hyvän onnen korostus näkyy myös ingressin tekstissä:

Onnetar ei ole sentään kokonaan kääntänyt selkäänsä Lontoon kisoissa hääriville Suomen pojille. Tänään nähtiin jo kultaa yleisurheilunkin alalla. Rautavaara oli se mies, joka onnenheitollaan vei Suomen lipun voittajatankoon Wembleyn stadionilla. Hänen adjutanttinsa Vesterinen varmisti Suomen keihäsmachineetta ja traditiota tullen 4:ksi ... Muilla kilpailuareenoillakin on miehillämme ollut onnea.

Jo ingressissä Petäjaniemi liittää onnekkouden kolme kertaa Rautavaaraan: ”Onnetar ei ole kääntänyt selkäänsä”, ”onnenheitollaan” ja ”muilla kilpailuareenoillakin ... ollut onnea”. Varsinainen leipäteksti alkaa alaotsikossa ja ingressissä esitetyn onnekkuusnäkökulman perustelulla. Lähtökohtana on voittosarjan epätasaisuus:

Sanoin, että Tapio Rautavaara voitti kullan onnenheitollaan, sillä hänen sarjansa oli tämän näköinen: 69.77 – yli – 57.79 – 59.40 – 61.88 – 58.95. Näin epätasaisella tuloksella ei kai koskaan aikaisemmin olympiakisoissa keihään kultamitalia ole saatu, vaikka se onkin voitettu huonommalla tuloksella viisi kertaa aikaisemmin.

HS argumentoi aluksi aikaisempien olympiakisojen perusteella, miksi Rautavaaran voitto oli onnenkantamoinen. Vasta sen jälkeen tuodaan esille, minkä tradition jatkaja Rautavaara on. Ensinnäkin kuin vähätellään Rautavaaran tekemää työtä, mutta sitten tunnustetaan kuitenkin mitalin arvo. Se on mahdollista, koska mitali kuuluu yllättäen Suomelle jatkaen suomalaisia keihäsperinteitä:

Rautavaaran kultamitali oli 5:s Suomelle kisojen keihäänheiton sarjassa. Jussi Saaristo aloitti sen v. 1912. Myyrä voitti 1920 ja 1924 sekä Matti Järvinen 1932 tuloksella 72.71, joka vieläkin on olympiaennätys.

Itse kilpailun kulkua Petäjäniemi selosti yksityiskohtaisesti. Tekstissä viitataan taas kitaraan, Rautavaaran symboliin:

Meikäläiset ilmestyivät yhdessä kentälle ja yhdessä he myöskin koko ajan häärivät toisiaan hoidellen. Rautavaara verrytteli tunnetulla värikkäällä tavallaan, josta vain puuttui kitara. Hän juoksi, voimisteli, hyppi, reuhoi käsillään, jaloillaan ja päällään ja teki mitä ihmeellisimpiä konsteja. Vesterinen oli rauhallisin ja Nikkinen ilmeisestikin hermostunein.

Edelleen Rautavaaran voittoheittoa jutussa kuvaillaan värikkäästi. Kuvaa on, että virallinen tulos 69,77 syntyi tekstin mukaan tarkistusmittauksessa, ei Rautavaaran tekemästä heitosta:

Tuo tuttu monimutkainen valmistautuminen: runsaasti huitomista ja hosumista sinne ja tänne, terävä vauhti ja keihäs lähti erinomaisesti kädestä liidelleen pitkälle aivan lähelle 70 metrin kalkkiviivaa eli 69,74, joka sitten tarkistusmittauksessa vielä lisääntyi 69,77:ään.

Olympiavoittajan kykyä kasata parhaat voimansa ensimmäiseen suoritukseen ei tällä kertaa kiitelty. Päinvastoin. HS totesi, että ”Rautavaara ei ole sen tyyppinen urheilija, joka venyy kilpailussa ja saavuttaa parhaan tuloksensa vasta viimeisellään”. Tekstissä kerrotaan, että heittopaikka pehmeni siinä määrin, että ainoastaan Vesterinen keveänä miehenä pystyi kolmella viimeisellä kierroksella parantamaan tulostaan. Vesteristä ylistetäänkin koko kilpailun varmimmaksi mieheksi. Keihäskilpailua häiritsivät HS:n mukaan ”pehmeäksi ja kuoppaiseksi” käyneen vauhdinottoradan lisäksi 400 metrin alkuerät ja voittoseremoniat.

Turun Sanomien toimittaja Aavee suhtautui Rautavaaran voittoon samaan tapaan kuin Helsingin Sanomien Petäjaniemi. ”Onnen kultaheitto” -otsikolla Aavee kirjoittaa (TS 5.8. 1948), että ”jos tuossa ensimmäisessä vedossa olisikin sattunut vaikka muutaman millin virhe, niin olisi tosiaan kovasti saatu sanoa hyvästit kullalle”. Seliteltyään kilpailun kulkua ja heikkoa tasoa ja mainittuaan myös heittopaikan huonoudesta, toimittaja Aavee yrittää ryhdittää tarinaansa:

Keihäsottelun päätteenä: Kaunis kiitos ”Tapikalle”, joka hoiti leiviskänsä yhdellä heitolla maamme kunniaksi.

Pitkin hampain toimittaja siis kiittelee ”vain yhdellä heitolla” Suomen kunniaa puolustanutta Rautavaaraa. Keihäänheitto näyttyy näissä juutuissa lajina, jossa voi ikään kuin onnekkaasti voittaa olympiavoiton. Vastakohtana on luonnollisesti kestävyysjuoksu, jossa olympiavoitto vaatii katsojien silmien edessä paljon raskasta työtä.

Urheilutoimittajissa Rautavaaran TUL-tausta herätti ristiriitaisia tunteita. Vuoden urheilija -äänestyksessä Rautavaara jäi kolmanneksi yhdistetyn olympiavoittajan Heikki Hasun voittaessa ja voimistelun olympiavoittajan Veikko Huhtasen tullessa toiseksi. Äänestäjiä oli 26, joista 13 laittoi Hasun ykköseksi, yhdeksän Huhtasen ja Rautavaaran neljä äänestäjää. Kahdella listalla Rautavaara oli yhdeksäs ja yhdelle listalle keihäänheiton olympiavoittaja ei mahtunut lainkaan. (Arponen 1997b, 24–25)

9.2.7. Suuri yleisö toi lisäarvoa

Helsingin Sanomien kirjeenvaihtaja Aaro Laine eli nimimerkki Mr. A selosti samassa lehdessä (HS 5.8.1948) Rautavaaran voittoheiton selvästi arvostavammin kuin Petäjaniemi, jonka artikkelia edellä jo käsiteltiin. Mr. A katsoi yleisön suuren määrän lisäävän voiton arvoa:

Tänään oli taas helppo olla suomalainen Lontoossa. Tapio Rautavaara voitti keihään kullan kuninkaan ja kuningattaren läsnäolon virittämän 80.000:sen katsomon juhlimana. Se on teko, joka merkitsee meille urheilukansana paljon.

Ingressissä korostetaan Rautavaaran voiton arvoa monella tavalla: kuninkaallisten läsnäolo nosti voiton arvoa, samoin huikea yleisömäärä. Lisäksi voitolla on erityinen merkitys urheilukansana pidetyn Suomen maineelle. Sama arvostava sävy jatkuu itse tekstissä. Vaikka katsojille näkyy ulkonainen helppeus, toimittaja tietää, että voittaminen kysyy suurta henkistä panosta:

Tapio Rautavaaran kultamitaliteko syntyi ulkonaisesti hyvin helpolla, mutta sitä suuremman henkisen panoksen voimalla. Aamulla hän astui karsintaryhmän kolmantena miehenä esiin ja suuremmitta tempuiluitta nykäisi harjoitusomaisesti. Keihäs kantoi kauniisti 88 senttiä yli vaaditun 44 metrin rajan. Iltakilpailussa hän oli 8:ntena heittovuorossa ja sen jälkeen hän olisi saanut aivan heti poistua koko Wembley-ltä. Hän oli heittänyt niin kauas, ettei kenenkään rajuimmatkaan yritykset yltäneet edes 2 metrin päähän hänen merkistään. Heittonsa oli suoritukseltaan näiden kisojen kauniimpia täykosumia. Keihään lento oli niin komea, että se vangitsi jokaisen katselijan huomion ja sen päätyminen 69,77:ään nostatti valtavan suosionmyrskyn.

Mr. A luo siis täysin toisenlaisen kuvan Rautavaaran voitosta kuin Petäjaniemi, jonka juttua edellä jo käsiteltiin. Lukija sivuuttaa nopeasti painovirheen, jonka mukaan Rautavaaran karsintaheitto olisi ollut reilut 44 metriä. Asiantunteva lukija, joka oli ehkä kuunnellut lähetyksen edellisenä päivänä radiosta, ymmärsi tuloksen tarkoittavan 64 metrin heittoa. Mr. A selostaa omassa jutussaan vielä toistamiseen kultahiton:

*Sitten tuli Rautavaara vauhtiradalle. Hän luopui kokonaan tavanmu-
kaisesta taivutus- ja retkutusohjelmastaan. Suoraviivaisen rauhallisesti
tapahtui kaikki. Hyvä vauhti, varmat heittoaskeleet ja luja hätäilemä-
tön veto. Keihäs sai erinomaisen lentoradan, ja kun sen oli sinkautta-
nut ilmoille maailman parhaan heittotekniikan ja voiman mies, teki se
matkaa pitkälle levollisena. Yleisö ulvoi ihastuksissaan ja suomalainen
katsomo ei enää osannut istua ihmisiksi.*

Mr. A:n selostuksen perusteella saa sellaisen käsityksen, että suomalaiset ovat suorastaan villiintyneet katsomossa. Villinnyttäjänä oli ”maailman parhaan heittotekniikan ja voiman mies”.

Tapio Rautavaaran olympiavoittoon toivat siis draamallisia piirteitä seuraavat elementit: Suomen kunniakkaiden keihäsperinteiden jatkumi-
nen, Suomen ja suomalaisten voitto, TUL:n ensimmäinen olympiavoitto,
huonot olosuhteet, kotona jännittävän perheen näkökulma, kansalaisten
tunnelmista kertominen, Rautavaaran imago huolettomana viihdetaiteili-
jana sekä suuren yleisön ja kuninkaallisten läsnäolo.

9.3. Veikko Hakulinen 1960

Veikko Hakulinen (s. 4.1.1925) on monen mielestä Suomen kaikkien aikojen suurin hiihtourheilija. Hakulinen saavutti kolme olympiakultaa, joista 1952 saavutettu 50 kilometrin voittoaika 3.33.33 kuuluu yhtä lähtemättömästi suomalaiseen urheilumytologiaan kuin Hakulisen kolmas olympiavoitto, Squaw Valleyn olympiakisojen 1960 viestihiihdon ratkaiseminen ankkuriosuuden viimeisillä metreillä. (Kilpакenttien sankarit 1, 152–157)

”Pohjolan päivä” otsikoi Suomen Urheilulehti (UL 24.2.1960) kertoesaan miesten 15 kilometrin hiihdosta. Kilpailun voitti Norjan Haakon Brusveen, Ruotsin Sixten Jernberg hävisi kolme sekuntia ja Veikko Hakulinen kahdeksan sekuntia. Samassa lehdessä nimimerkki ”Hammas” eli Harri Eljanko laskeskeli Aidan Raosta -palstallaan, että Norjan neljän hiihtäjän yhteenlasketut sijoitukset olivat 28, Ruotsin 34 ja Suomen ja

Neuvostoliiton 45. Samoin ”Turnari” eli Suomen Urheilulehden päätoimittaja Paul Sirmeikkö arvioi (UL 24.2.1960) Suomen mahdollisuuksia viestiä ajatellen. Norja nousi tälläkin tavalla suosikiksi, sillä sen neljän parhaan hiihtäjän yhteenlaskettu aika oli 3.30,25, Ruotsin 3.31,15, Suomen 3.32,16 ja Neuvostoliiton 3.32,19.

Yleisradion pääselostajana Squaw Vallebyssä ollut Pekka Tiilikainen kertoo Hakulisen maineikkaasta viestisuorituksesta Squaw Valleyn talviolympiakisoissa 1960 kirjassa *Suomen urheilun tähtihetkiä* (Rinne – Tiilikainen 1969, 213) seuraavasti:

Cortinan talvikisoissa Veikko Hakulinen lisäsi kultasaalistaan voittamalla 30 kilometrin hiihdon. Mutta erittäin sankarillisen ja Suomen kansaa sävähdyttäneen taisteluhiihdon kaikkien aikojen menestyksenkäin olympiahiihtäjämme Veikko Hakulinen suoritti Squaw Valleyn kisoissa 1960 viestiankkurina.

Veikko Hakulinen pääsi lähtemään viimeiselle osuudelle 20 sekuntia norjalaisen ”pikamatkan kuninkaan” Haakon Brusveenin jälkeen. Ero oli siis suurempi kuin Brusveenin ero Hakuliseen pikamatkalla, joten Hakulisen asema näytti ankkuriosuuden alussa varsin toivottomalta, mutta väliaikatiedot kertoivat Hakulisen saavuttaneen koko ajan norjalaista ja ratkaisu jäi aivan loppuun:

Taistelu käytiinkin sitten noin 200 metrin mittaisella loppusuoralla. Molemmat ilmestyivät suoran päähän rinta rinnan. Siinä oli kaksi latua. Molemmat taistelivat kuin hangen pintaa kiitävät ilvekset kultamitalista. Vielä 100 metriä ennen maalia oli ennustelu mahdotonta. Mutta 50 metrin päässä maalista Veikko Hakulinen raivoisilla tasatahtityönöilläään pääsi irti sen verran Brusveenista, että oli noin puoli suksenmittaa - metrin verran – edellä, jolloin norjalainen sikäli lamaantui, että maalissa oli eroa suunnilleen suksenmitta. Tällä tavalla sinetöitiin Suomen kultamitali. Siinä taistelussa oli todellista hohtoa. Se oli Veikko Hakulisen suurin hiihto minun silmissäni.

Kirjan teksti antaa tiiviin käsityksen viestin ratkaisutapahtumista ja Suomen täpärästä voitosta. Edellä olevat kirjalainaukset paljastavat monta draaman elementtiä. Norjalainen Brusveen oli voittanut samoissa kisoissa pikamatkan, toisin sanoen hänen piti olla viestin lyhyellä hiihtomatalla maailman paras menijä. Hakulinen joutui lähtemään sen verran kaukaa ankkuriosuuden takaa-ajoon, että mahdollisuudet norjalaisen tavoittamiseen vaikuttivat olemattomilta. Tehtävä vaikutti kaiken järjen mukaan mahdottomalta. Mutta väliaikatiedot alkoivat vähitellen herätellä suomalaisten mielenkiintoa: Jospa tästä tuleekin kamppailu. Ja kamppailu siitä tuli.

Tarkastellaan seuraavaksi, kuinka toimittajat tuoreeltaan vuonna 1960 tulkit्सivat suurelle yleisölle tuon legendaarisiin mittoihin maalailun kak-sinkamppailun, jonka voittajan Hakulisen urheilutoimittajat äänestivät Vuoden urheilijaksi 1960, kuten sanottu, neljännen kerran.

9.3.1. *"Nyt. Nyt näen. Nyt kaksi hiihtäjää ..."*

Pekka Tiilikainen oli Yleisradion pääselostajana Squaw Valleyn kisoissa. Tiilikaisen voimakas eläytyminen radioselostuksessa tasaiseen loppuratkaisuun lisäsi kuulijoiden kokemaa draamaa. Loppusuoran senttitaistelusta ei radioselostus anna kovinkaan tarkkaa verbaalista kuvausta, mutta tärkeintä onkin kamppailun tunnelman välittäminen kuulijoille. Seuraavassa on litteroituna Tiilikaisen selostus viestin loppuratkaisusta ja maalin jälkeisestä tunnelmista. Litteroidun selostuksen pituus on vain kaksi minuuttia, mutta se on ladattu räyteen tunnetta, joka ei välity paperille kirjoitetuissa sanoissa. Tiilikainen lisäsi selostuksen tempoa maalin lähestyessä. Ja maalin jälkeen hänen äänen särähtely kertoi kuulijoille liikutuksesta, joka koskettaa myös kuulijoiden tunteita:

Nyt. Nyt näen. Nyt kaksi hiihtäjää tulee esiin näkyviin noin 400 metrin päässä. Mutta heitä ei voi erottaa muuta kuin tummina hab-moina valkoista lunta vasten.

He hiihtävät minun nähdäkseni aivan rinnakkain.

*Heillä on 300 metriä tänne vielä matkaa ja näyttävät siis rinnakkain.
Ja nyt he tulevat joka veto, joka työnnöllä lähemmäksi.*

Kuulijoilta on tässä vaiheessa vielä pimitetty tarkka tieto siitä, kuka johtaa. Kolmeen kertaan toistettu ”nyt” joka tapauksessa lataa kuulijat täyteen odotusta, kilpailu on ratkeamassa. Hahmojen nimeäminen on vastaus kuulijoiden mielissä heränneeseen kysymykseen Suomen joukkueen kohdalosta:

*Näyttää kuin Hakulinen olisi pari metriä edellä.
Kovaa kamppailua. Nyt on 250 metriä.
Hakulinen ja Brusveen kilpailevat aivan tasoissa.
Jotakuinkin rinnakkain.
Joka hartiavedolla lähenevät.
Nyt 150 metriä matkaa.
Nyt, nyt on Brusveen vähän edellä. Hän on metrin, kaksi edellä.
Hakulinen vaihtaa latua. Ja kamppailu jatkuu.
Brusveen on edellä!
Jokseenkin rinnakkain sittenkin.
Vielä 70 metriä.
Ja pojat tulevat varmasti samalla sekunnilla sisään.*

Matkan etenemisen Tiilikainen selostaa kuulijoille dramaattisesti mainiten vain jäljellä olevan matkan maaliin: ”Nyt on 250 metriä ... Nyt 150 metriä matkaa ... Vielä 70 metriä.” Näin valmistetaan kuulijoita lopulliseen huipentumaan, maalilinjan ylitykseen. Kuulijat kietoutuvat taistelun tuoksinaan ja tilanteiden vaihteluun Tiilikaisen lyhyiden, kiihkeiden lauseiden myötä. Loppumetrien selostuksessa Tiilikainen tuo mukaan myös koko Suomen joukkueen, onhan kyse viestistä:

*Hakulinen on metrin edellä. Hakulinen metrin edellä.
40 metriä.
Hakulinen voittaa, Suomi ottaa kultan.
Nyt! on Hakulinen maalissa.
Viisi metriä maalissa eroa.*

Kun Tiilikainen mainitsee Suomen, hän tarkoittaa Suomea edustanutta viestijoukkuetta. Sana ”Suomi” puhuttelee samalla suomalaisia kuulijoita, ja seuraavaksi Tiilikainen puhuukin jo suomalaisesta urheiluhistoriasta:

*Hakulinen teki suomalaisen hiihdon sankarityön.
Hän voitti kilpailun, ratkaisi kultamitalin.
Hän on nyt Åke Svenskin sylissä.
Hän on aivan uuvuksissa.
Menee. Nyt siinä on hellä kohtaaminen suomalaisten kesken.
Suomi voitti kultamitalin.*

Heti maaliintulon jälkeen Tiilikainen alkaa analysoida rauhallisemmalla tempolla juuri päättynyttä kilpailua. Hakulisen suoritus luokitellaan ”suomalaisen hiihdon sankarityöksi”. Kilpailun rasitukset tulevat esille voimalisesti eläytyen lausutussa lauseessa: ”Hän on aivan uuvuksissa.” Toisin sanoen Hakulinen on antanut kaikkensa maansa puolesta. Suomalaisten ”hellä kohtaaminen” tulee sellaisella äänenpainolla, että kuulijat ymmärtävät suomalaisten miesten halaavan ja onnittelevan toisiaan. Herkistelyn päätteeksi Tiilikainen palauttaa isänmaallisen tunnelman: ”Suomi voitti kultamitalin.” Koska Tiilikainen luokittelee Hakulisen sankarityön tekijäksi, on paikallaan kuvailla tämän sankarin toimintaa kuulijoille hieman yksityiskohtaisemmin:

*Ja nyt Hakulinen ravistaa sukset jaloistaan.
Nojaa sauvoihinsa.
Hengittää.
Häntä valokuvataan.
Hän hengittää raskaasti sauvoihinsa nojaten.*

Tiilikainen hakee jälleen rytmiä selostukselleen tehokkaalla, radion luonnetta korostavalla ”nyt”-sanalla, joka tarjoaa kuulijoille asemaa historiallisen suurtyön todistajana. Uupuneen sankarin toimia selostaessaan Tiilikainen katsoo tarpeelliseksi mainita ”hengittää”. Yleensä hengittäminen on niin itsestäänselvä asia, että sitä ei tarvitse ajatella, eikä sitä toimittajien tarvitse tavallisesti erikseen mainita. Mutta hiihtosankari on ammentanut

itsensä niin tyhjiin, että hengittämisen mainitseminen tuntuu täysin luon-
tevalta.

Kyse on selvästikin rasituksen jälkeisestä syvästä, happivelkaisesta hengi-
tyksestä. Kyse on samalla sankarin palvonnasta. Sankarin sankaruudesta
kertoo myös valokuvaajien, siis median, mainitseminen. Tarkkaan ottaen
passiivilauseeseen ”häntä valokuvataan” ei mahdu sankarin kanssa ketään
muita, on vain palvonnan kohde, objekti.

*Nyt siinä tulee onnittelijoita, jotka ravistelevat, mutta Hakulinen ei
nosta päätäänkään.*

Hän odottaa hetken.

Nyt norjalainen Brusveen ottaa hänet syliinsä.

Kiittää hyvästä kilpailusta. Tunnustaa voiton suomalaisille.

Näiden kisojen ensimmäinen kultamitali on tullut Suomeen.

Loppujakso alkaa jälleen voimallisella ”nyt”-sanalla. Onnittelijoiden jouk-
ko ei saa väsyneeltä Hakuliselta vastakaikua. Sitten tulee onnittelijoista
tärkein, loppukirikamppailussa toiseksi jäänyt norjalainen, joka ”ottaa
Hakulisen syliin” eli halaa voittajaa reilusti. Halauksessa on tunnustus
voitosta, jonka Tiilikainen tulkitsee olevan tunnustus suomalaisille, vaikka
tuossa tilanteessa Brusveen tuskin ajattelee onnittelevansa muita kuin juuri
Hakulista. Loppulause korostaa, että kyseessä on merkittävä Suomen en-
simmäinen kultamitali Squaw Valley talviolympiakisoissa.

Salomaa (1989) on litteroinut ja analysoinut saman jakson. Hän huo-
mauttaa, että litteroinnista ”puuttuvat Pekka Tiilikaisen ääni ja muheva
persoonallisuus”. Hän kiinnittää huomion siihen, että selostaja on kiinnit-
tänyt huomionsa vain päähenkilöön, Hakuliseen. Selostajan äänen sävyistä
huokuu arvonanto, mutta hän ei herkeä kaunomaaliluun. Tiilikainen
antaa hetken ja suorituksen suuruuden välittyä suoraan kuuntelijoille ru-
peamatta kuorruttamaan tai peittämään sivuasioilla noita arvokkaita het-
kiä. Näin selostuksen dokumentaarisuus pysyy korkeana. Tiilikaisen sana-
valinnat ovat karuja. Selostusta leimaa suomalainen liikutus. Kyse on
suomalaisen urheiluselostuksen suuresta hetkestä. (Salomaa 1989, 277)

9.3.2. *Perinteet saivat jatkoa*

Suomen Urheilulehti (26.2.1960) otsikoi etusivullaan viestivoiton seuraavasti: ”Nuoret urheilijamme kunnostautuivat. Presidentiltä lähti onnitte-lusähke.” Jutussa mm. todetaan, että tilastojen perinne säilyi, sillä Hakuli-sen taistelun ansiosta ”joka toinen olympiakilpa tulee viestinvoitto Suo-melle”. Presidentin sähkeen sisältö oli lyhyt ja selkeä: ”Iloitsemme täällä kotimaassa viestijoukkueemme voitosta. Parhaat onnitellut. Tasavallan presidentti.” Lehden sisäsivuilla olleessa seikkaperäisessä selostuksessa kat-sottiin suomalaisen sisun ratkaisseen kultamitalin. Jo otsikko ”Suomalai-nen sisu elää vielä” kertoi tästä. Samoin tekstissä sisu korostuu:

Yleisö katsomossa on aivan raivokkaana. Hakulinen kiristää viimeiset voimansa, ottaa suomalaisen sisun avukseen. Hän panee viimeiset reservinsä tuleen ja hivuttautuu potku potkulta edelle.

Myös Turun Sanomat (26.2.1960) vahvisti uutisointiaan samoihin ”joka toinen olympiaviestin voitto Suomeen” -perinteisiin vedoten kuin Suomen Urheilulehtikin. Pääotsikossaan Turun Sanomat nosti tuoreen kilpailun kaikkien aikojen jännittävimmäksi. Alaotsikossa palautetaan mieleen edel-linen jännitysviesti: ”Kaikkien aikojen jännittävin hiihtoviesti. Suomen ja Norjan välinen legendaarinen kamppailu 24 vuoden takaa uusiutui.”

9.3.3. *Squaw Valleyn ensimmäinen kultamitali*

Viestikullan arvoa korosti se, että suomalaiset eivät sitä ennen olleet voitta-neet Squaw Valleyn kisoissa yhtään kultamitalia. Tämä toi lisäarvoa viesti-voitolle mm. edellä litteroidussa radioselostuksessa sekä Turun Sanomien (26.2.1960) ja Helsingin Sanomien (26.2.1960) uutisissa.

STT:n uutinen Suomen Urheilulehdessä (26.2.1960) alkoi tokaisulla ”Vihdoin kultaa”. Jutussa luonnehditaan Hakulista ”uskomattoman suosi-tuksi” joukkueen keskuudessa:

”Hänellä ei ole mitään suuria eleitä ja hän vaikuttaa aivan tavalliselta sitkeältä ja vaatimattomalta suomalaiselta. Hakulista voidaan pitää urheilijana sanan parhaimmassa merkityksessä.”

Mitä sitten tarkoittaa urheilija ”sanan parhaimmassa merkityksessä”? Se ei käy tekstistä ilmi, mutta avoimena määritteenä se synnyttääkin lukijassa absoluuttista vaikutelmaa urheilijoiden urheilijasta. Toisaalta Hakulinen esitetään myös tavalliseksi sitkeäksi ja vaatimattomaksi suomalaiseksi. Puhutellessaan ”tavallisena suomalaisena” kaikkia tavallisia lehden lukijoita Hakulinen kiinnittää itseensä mahdollisimman suuren joukon kaltaisiaan tavallisia suomalaisia. Näiden kiinnittyminen tai samastuminen saa ylevöittävän ja ihailevan merkityslatauksen, kun Hakulinen mainitaan ”urheilijaksi sanan parhaimmassa merkityksessä”.

9.3.4. Hiihtokuningas

Hakulisen saavutukset saivat laajaa tunnustusta. Urheilulehti (UL 29.2.1960) punnitsi Squaw Valleyn hiihtoja ja nimesi Hakulisen yhdessä Ruotsin Sixten Jernbergin kanssa kisojen hiihtokuninkaaksi. Suomen Sosialidemokraatti (SD 29.2.1960) puolestaan kruunasi Hakulisen kuninkaaksi: ”Haku-Veikko oli kuningas.” Lehden arvio perustui neljän matkan yhteenlaskettuun aikaan, joka Hakulisella oli 6.19.29,0 ja Jernbergillä 6.22.28,5. Kun Hakulinen palasi kotimaahan, julkaisi Suomen Sosialidemokraatti (SD 6.3.1960) kolmen palstan irtokuvan lentokoneesta laskeutuvasta Hakulisesta, jonka päälle oli kirjoitettu otsikoksi: ”Hiihtokuningas kotiutuu.”

Metaforana ”kuningas” kuvaa ehdotonta auktoriteettia ja valta-asemaa. Kuninkaan tasavaltainen vastine, presidentti, ei ole yleistynyt urheilumetaforissa. Eihän puhuta hiihtopresidentistä tai maalipresidentistä, maalikuninkaista kylläkin. Kuningas on saanut valtansa jumalalta, mutta presidentin valta on kansalta. Nimitys ”hiihtokuningas” nostaa kyseisen urheilijan näin ollen myyttiselle tasolle, tavallisten kuolevaisten yläpuolelle.

9.3.5. *Koko kansan kultamitali*

Helsingin Sanomien jutuissa korostui useampaan kertaan, että viestikulta oli koko Suomen kultamitali. Mr. A pakinoi kotitoimituksessa ja yritti arvottaa viestikultaa (HS 26.2.1960):

Varmaankin koko Suomen kansa eilen taas yks'kaks tajusi, mitä sille merkitsee olympiakisojen kultamitali. Pekka Tiilikainen tosin valitti, että ellei tässä muuta saada, saa hän ainakin sydänvian. Maija-Liisa Heini oli toimituksessaamme aivan vakuuttunut siitä, että puolet Suomen kansasta parani illalla influenssasta.

Olympiavoiton seuraukset ovat em. lainauksen mukaan siis arvaamattomat. Joku voi saada sydänkohtauksen, ja toiset paranevat pienemmistä sairauksista tai unohtavat ne. Mr. A jatkoi voiton arvokkuuden perusteluja siten, että joukkueen voitto on arvokkaampi kuin yhden urheilijan saavutettava voitto. Lisäarvoa toi se, että Suomi pystyi voittamaan Norjan, talviolympiakisojen menestyksellisimmän maan, neljä vuotta aikaisemmin Suomen kukistaneen Neuvostoliiton ja kaksi vuotta aikaisemmin MM-kisoissa Suomen voittaneen Ruotsin, kuten Mr. A esitteli. Toisin sanoen kyseisten maiden voittamisessa oli voimakas symbolinen lataus, kun vaikeat vastustajat nähtiin mainittujen saavutusten valossa.

Seuraavana päivänä Helsingin Sanomat (27.2.1960) teki jutun, jossa se onnitteli jokaisen viestimiehen lähimmäisiä tai työtovereita. Juttu alkoi: ”Viestissä saatu kultamitali oli koko Suomen urheiluvan kansan kultamitali ...”

Helsingin Sanomat (6.3.1960) kertoi myös pienessä yhden palstan uutisessa Hakulisen kotiinpaluusta. Jälleen koko yhteisö oli tekstin mukaan vastaanottamassa sankaria, mutta tällä kertaa Suomen tilalla oli Hakulisen kotipaikkakunta: ”Jämsänkoski otti juhlallisesti vastaan viestinhiihdon olympiavoittajan Veikko Hakulisen ...”

Veikko Hakulisen kaksinkamppailu Norjan viestijoukkueen ankkurin Haakon Brusveenin kanssa oli jännittävä ja dramaattinen. Hakulinen pystyi nousemaan epätoivoiselta näyttäneestä asemasta tasoihin norjalaisen

kanssa ja aivan loppumetreillä ohikin. Media dramatisoi uutisoinnissaan tuota kamppailua kiinnittämällä huomion siihen, että kyse oli Suomen ensimmäisestä kultamitalista Squaw Valleyn kisoissa, kunniakkaat suomalaiset perinteet saivat samalla jatkoa, suomalainen sisu nostettiin Hakulisen ihmeellisen suorituksen selittäjäksi, kultamitali nähtiin terapiana koko kansalle ja suomalaiset toimittajat kruunasivat Hakulisen kisojen hiihtokuninkaaksi.

9.4. Keke Rosberg 1982

Keijo ”Keke” Rosberg (s. 6.12.1948) saavutti ensimmäisenä suomalaisena formula-1:n maailmanmestaruuden vuonna 1982. Kaikkiaan hän saavutti urallaan viisi GP-osakilpailun voittoa. Kekestä on kirjoitettu, että hän oli voittaja suomalaisuudestaan huolimatta, ei sen vuoksi. (Kilpакenttien sanakarit 1, 68–71)

Ojanen (1992) yhdistää Rosbergin saaman julkisuuden median kehitykseen, erityisesti iltapäivälehdistön suosion kasvuun:

Ainakin Keke Rosberg ja kuninkuusluokan voitto oli yksi piste Suomen ainaista syrjäisyyttä ja jälkeenjääneisyyttä korostaville tarinoille. Mutta se oli myös alku 1980-luvun uholle ja Euroopan valloitus -tarinoille, jotka nekin osoittautuivat ongelmallisiksi. Rosbergin saama julkisuus liittyi myös 80-luvun yhteen merkkiin, iltapäivälehdistön nopeaan kasvuun ja lopulliseen läpilyöntiin. Vuoden 1982 aikana ehti monesti mieltä, onko Keke ylimainostettu kupla ja kannattaako hänen keskeyttämisensä panna kerran toisensa jälkeen etusivulle. Kauden päättymisen Keken kieltämättä onnekaaseen ja suopeiden sattumien siivittämään voittoon oli siten myös tuon lehdistön voitto.

Iltapäivälehtien levikkien voimakas kasvu osuu juuri 1980-luvun alkuun. Ilta-Sanomien levikki kasvoi vuodesta 1980 vuoteen 1985 kaikkiaan 50 prosenttia nousten 181 294 kappaleeseen. Suhteellisesti Iltalehden kasvu oli vielä voimakkaampaa. Sen levikki kasvoi kolminkertaiseksi vuodesta 1981 vuoteen 1985 nousten 76 083 kappaleeseen. (SLH 5, 183, 185)

Rosbergissa henkilöityy paljon suomalaista 1980-lukua. Se oli urbanisoitumisen, kansainvälistymisen ja eurooppalaistumisen vuosikymmen, tekniikan ja talouden huikean nousun ja rajattomina markkinoitavien mahdollisuuksien aikaa. Kansainvälisetkin rallitähdet olivat vielä perisuomalaisia sorateiden kasvatteja. Rosberg edusti uutta ylikansallista asfalttimiljöötä ja uutta kosmopoliittista suomalaisuutta. (Ojanen 1982) Formulaat olivat yksi taloudellisen kasvun symboleista ja formulakuljettajissa henkilöityi tuo noususuhdanne.

Rosbergin maailmanmestaruus osui formuloiden teknisen kehityksen murroskauteen. Uudet turboahdetut moottorit olivat jo monen tallin käytössä, mutta uusi tekniikka oli vielä epävarmaa ja aiheutti runsaasti keskeyttämisii. Vanhalla, siis ei-turbomallisella, Cosworth-moottorilla varustettu Williams kuljetti Rosbergia sen sijaan suhteellisen luotettavasti. Kautta leimasi vastakkainasetelma Rosbergin vanha Cosworth-moottori vastaan turbot.

Rosbergin MM-voitosta tuli myös merkki kansallisen urheilukulttuurin muuttuvista painotuksista, kuten Arto Teronen Urheilulehden (39/ 1982) urheilupakinassaan "Vaihdevuodet" kirjoitti. Valtakunnan ykköslehdessä Helsingin Sanomissa ja Turun Sanomissa arvotettiin Rosbergin menestykset perinteisen valtalajin yleisurheilun Ruotsi-maaottelua ja EM-kisoja arvokkaammaksi sijoittamalla formulauutiset urheiluosaston avaussivulle. Suomen Sosialidemokraatti nosti Keken ensimmäisen osakilpailuvoiton yleisurheilumaaottelun edelle (SD 31.8.1982), mutta yleisurheilun EM-kisat pysyivät formulauutisten edellä (SD 14.9.1982).

Kaiken kaikkiaan Rosbergin kultavuosi 1982 on yksi kaikkein värikkäimmistä vuosista formuloiden historiassa. Vuosi käynnistyi ajajien lakolla GP-sarjan avauksessa Etelä-Afrikassa. Ajajat protestoivat uutta superlisenssiä vastaan, joka ajajien mielestä heikensi heidän asemaansa neuvotteiluissa. Riidan vuoksi kauden toinen osakilpailu Argentiinassa peruuntui kokonaan. Keke Rosberg siirtyi kolmannen osakilpailun jälkeen johtoon GP-sarjassa, mutta protestin jälkeen hän menetti Brasilian GP-kilpailussa kakkossijasta saamansa pisteet ja putosi samalla kokonaiskilpailussa kolmanneksi. Heti perään Keke menetti yhden osakilpailun, kun Williams-

talli oli niiden tallien joukossa, jotka boikotoivat Imolassa ajettua San Marinon GP-kilpailua. Boikotti oli protesti Rosbergin ja Nelson Piquetin hylkäämisestä alipainon vuoksi. Toukokuussa kuoli Gilles Villeneuve Zolderissa, kesäkuussa menehtyi Riccardo Paletti Montrealissa, ja elokuussa loukkaantui GP-sarjaa johtanut Didier Pironi vaikeasti Hockenheimin harjoituksissa joutuen luopumaan jäljellä olleista viidestä osakilpailusta.

Keskityn kirjoituksiin Keke Rosbergin menestyksestä vuoden 1982 GP-sarjassa. Erityishuomion ovat saaneet lehtijutut, jotka käsittelevät Keken saavuttamaa ensimmäistä osakilpailuvoittoa Dijonissa 29. elokuuta 1982, mutta käytännössä koko kausi oli niin värikäs ja täynnä dramaattisia vastakkainasetteluja ja käänteitä, että olen tutkinut kirjoittelua koko kauden ajalta, jotta Dijonin osakilpailuvoitto ja maailmanmestaruuden voittaminen saisi taustaa.

9.4.1. Historiallinen saavutus

Rosberg ei ollut ensimmäinen suomalainen, joka yritti löytää onnean formulamaailmasta. Mutta hän oli ensimmäinen, jonka yritykset alkoivat hiljakseen tuottaa tulosta. Niinpä hänen saavutuksiaan merkityksellistettiin uutisjutuissa tämän tästä voimakkaalla epiteetillä ”historiallinen”.

Siirtyessään MM-sarjassa johtoon Rosberg teki suomalaista moottoriurheiluhistoriaa, kuten Helsingin Sanomat (6.4.1982) kertoi. Historialliseksi lehti luonnehti paitsi johtoaseman, myös Rosbergin ensimmäisenä harjoituspäivänä ajaman ensimmäisen virallisen harjoituksen nopeimman ajan.

Miehen historiallisiin tekoihin kuuluvat jo ennestään mm. voitto formula-kakkosten EM-osakilpailussa Ennassa Sisiliassa muutama vuosi sitten sekä Silverstonen F-1 -kilpailun voitto 1978. Myös aikaisemmat sijoittumiset pisteille F1:n MM-osakilpailuissa ovat löytäneet tiensä autourheilun kultaisille lehdille, sillä aiemmat suomalaisyritykset tässä kuninkuusluokassa ovat päättyneet vaisusti.

Helsingin Sanomat, Turun Sanomat ja Suomen Sosialidemokraatti arvotivat Rosbergin ensimmäisen GP-osakilpailuvoiton Dijonissa urheilun ykkösuutiseksi, vaikka perinteisesti ykkösuutisen asemassa ollut Ruotsi-Suomi-yleisurheilumaatottelu käytiin samana viikonloppuna Helsingissä. Lauri Karppinen oivalsi Suomen Urheilulehdessä (35/ 1982) pakinalleen osuvan otsikon: ”Keke voitti Suomi-Ruotsin”:

Formula-1 on autourheilun kuninkuusluokka, jonka kiinnostavuus ylittää useissa maissa kirkkaasti yleisurheilun. Jotenkin tuntuu siltä, ettei Suomessa vieläkään osattaisi antaa täyttä arvoa Keken saavutuksille. Ehkäpä vaaassa painavat yhä hänen aikaisempien kausiensa epäonnistumiset, jolloin hänet ikävällä tavalla leimattiin eräänlaiseksi selittelyn maailmanmestariksi.

Turun Sanomien (30.8.1982) otsikko oli levitetty kahdeksalle palstalle. Pölkkykirjaimin seisoivat otsikkoteksti sivun yllä: ”KEKE TEKI HISTORIAA”:

Dijon (TS) Dijon jää suomalaisen autourheilun historian kirjaan pysyvästi Keijo Rosbergin ansiosta. Suomalainen voitti nyt ensimmäisen kerran autourheilun kuninkuuslajin kilpailun.

Kyseessä oli erittäin merkittävä, historiallinen teko kaikkein merkittävimmässä lajissa, autourheilun kuninkuusluokassa. Kun jotain asiaa tai tapahtumaa aletaan kutsua kuninkaalliseksi, ymmärtää suuri yleisö polvistua ja paljastaa päänsä: tätä älkäämme ääneen epäillä, sillä kuninkuushan tulee jo keskiaikaisen käytännön mukaan suoraan Jumalalta.

9.4.2. Selittäjästä sankariksi

Rosberg oli Suomessa yleisesti selittäjän maineessa vielä kauden 1982 alkaessa. Tähän huonoon imagoon palasi muun muassa Suomen Urheilulehti (39/ 1982) Keken voitettua maailmanmestaruuden. Lehden kannessa Keken kuvan vieressä oli otsikko: ”Lehdistön pakko muuttaa sävyään.

Keke vaiensi pilkkakirveet.” Helsingin Sanomien Jussi kirjoitti pakinas-
saan Rosbergin ensimmäisen MM-osakilpailun jälkeen (HS 30.8.1982)
seuraavasti:

*Rosberg ei ole ollut tähän päivään saakka suomalaisen urheiluväen
lempilapsia. Vielä viime vuonna häntä pilkattiin sekä salassa että
julkisesti. Keke oli maan ykköselittäjä. Puhui paljon, tuli maaliin
harvoin.*

Rosbergin maine selittäjänä istui tuohon aikaan niin luontevasti, että Jussi
sai aiheen samassa urheilukolumnissaan kutsua keihäänheittäjä Arto Här-
köstä yleisurheilun Kekeksi. Ruotsi-maaoittelussa Härkönen ”teki kerran-
kin tiukassa paikassa puheittensa mittaisen kaaren, heitti viimeisellään
neljänneltä sijalta kärkeen”.

Mielikuva Kekestä keskeyttäjä ja selittäjänä heijastui Helsingin Sano-
mien uutisissa myös formulakauden avauksen yhteydessä. Kauden ennak-
kojutussa (23.1.1982) Hannu Hänninen esitteli Keken saavutuksia kuivan
asiallisesti:

*33-vuotias Rosberg on ajanut siis neljä kautta F- 1:ssä. Hän on päässyt
36:een MM-osakilpailuun, joissa hän on keskeyttänyt 21 kertaa ja
päässyt maaliin 15 kertaa. 14 kertaa Rosberg on karsiutunut jo har-
joituksissa. Tilastoon odotetaan huomattavaa parannusta nyt William-
silla.*

Uuden nimekkään Williams-tallin ajajaksi pääsy nosti siis luottamusta
Rosbergiin, mutta vain vähän. Edelliskausien keskeyttämisten aiheuttamat
pettymykset pitivät toiveikkuuden ja luottamuksen Rosbergiin suhteelli-
sen vaatimattomana. Lisäksi kaudesta odotettiin uusien turbomoottorei-
den näytöstä, eikä vanhaan tekniikkaan luottaneella Williamsilla uskottu
olevan mahdollisuuksia huippumenestykseen. Näitä asetelmia heijastelee-
kin Helsingin Sanomissa seuraavana päivänä (24.1. 1982) julkaistu selos-
tus Kyalamin avauskilpailusta.

Kilpa-autoilun formula-1 -luokan ensimmäinen MM- osakilpailu ajettiin ennakkolaskelmien mukaan. Turbo tunki keulille ranskalaiskuljettajan Alain Prostin, 26, sooloiltua Renault-tallille kauden ensimmäisen voiton. Kisan kohunimiin kuului kuitenkin suomalaiskuljettaja Keijo Rosberg, joka lennätti Williamsinsa MM-pisteille: viidenneksi.

Kauden avauksessa Rosbergin sijoittuminen viidenneksi antoi siis aiheutta kutsua Rosbergia yhdeksi kilpailun kohunimistä. Mutta enemmän kohua oli luvassa.

9.4.3. Ihminen ja tekniikka vastakkain

Kuten edellä mainitussa Helsingin Sanomien (24.1.1982) selostuksessa tulee hyvin ilmi, leimasi uusien turbomootoreiden ja ei-turbojen välinen kilpailu vuoden 1982 MM-sarjaa. ”Turbo tunki keulille ranskalaiskuljettajan”, eli MM-sarja näyttäytyi turbojättiläisten ja perinteisten hyttysten mittelönä.

”Ei turboille voi yksinkertaisesti mitään. Jo kiihdytyksissä käy yksi humaus ja autot ovat jättäneet minua 200 metriä”, todisteli Rosberg Helsingin Sanomissa (24.1.1982) avauskilpailun jälkeen. Rosberg oli siten kuin ylivoimaista Goljatia vastaan taisteleva David. Ongelma kauden alussa oli se, että Rosbergilta puuttui kauden alkaessa menestys, joka olisi houkuttanut suomalaisia omimaan Keken varauksetta omaksi sankarikseen.

Williams-tallin vastaveto turboille oli kuusipyöräinen malli, mutta sen kehittäminen oli vielä kauden 1982 alussa kesken. Lisäksi tekniseen kilpajuoksuun turbotalleja vastaan liittyi Brabham- ja Williams-tallien säännöistä löytämä porsaanreikä. Tallit ajattivat alipainoisia autoja. Punnituksessa auto painoi vaaditut 580 kiloa, koska takajarrujen jäähdyttämistä varten rakennetut vesitankit olivat täynnä. Punnituksen jälkeen ennen starttia vesi poistettiin, ja autot kevenivät lehtitietojen mukaan jopa 40 kiloa. ranskalainen L'Equipe kutsui tämän tapauksen perusteella koko vuoden MM-sarjaa ”petkutukseksi” (HS 21.4.1982). Brasilian osakilpailun voittajan Nelson Piquetin ja kakkosen Rosbergin ajot hylättiin ja Rosberg menetti samalla johtoasemansa MM-sarjassa. Williams-talli ei hyväksynyt

hyökkäyspäätöstä. Se vei asian oikeuteen ja boikotoi Imolan osakilpailua. Hannu Hänninen kirjoitti Helsingin Sanomissa (23.4.1982) boikotista otsikolla ”Imolan kisa ajetaan tynkänä ilman Rosbergia. F1 -lakko toteutuu”. Alkoi vaikuttaa siltä, että Rosbergilta vietiin viimeisetkin mahdollisuudet menestykseen:

Lähes kaikkien, pääasiassa englantilaisten ns. FOCA- tallien poisjääminen formulaykkösten kauden neljännessä MM-osakilpailusta tekee San Marinon Grand Prixistä Italian Imolassa tynkäkisat ja kuohuttanee F-1-maailmaa taas pitemmän aikaa. Samalla Suomen Keijo Rosbergin mainiosti alkanut kausi on menossa mynkään, sillä Williams-talli on poisjääneiden joukossa ja mahdolliset MM-pisteet Imolasta menevät sivu suun.

Keväinen F1-lakko ja Rosbergin menettämät pisteet eivät loppujen lopuksi pystyneet kaatamaan Rosbergia. Hänen kaudella 1982 saavuttaman maailmanmestaruuden sankarillisuutta korosti juuri se, että hän pystyi voittoon vastustajiaan tehottomammalla moottorilla. Kauden ainoan osakilpailuvoittonsa Dijonissa Rosberg saavutti Helsingin Sanomien (30.8.1982) mukaan nimenomaan erinomaisen ajotaitonsa ansiosta. Tuolloin Alain Prostin ajovorhe, liian voimakas jarrutus, kostautui ja toisena tullut Rosberg pääsi yllättäen nousemaan kärkeen.

9.4.4. Suomen asialla

Rosberg ei itse korostanut MM-vuoden 1982 lehtijutuissa suomalaisuuttaan. Mutta erityisesti Helsingin Sanomat piti tapanaan niputtaa Suomen ja Rosbergin yhteen. Esimerkiksi uutinen Keken saavuttamasta ensimmäisestä GP-osakilpailun voitosta alkoi Helsingin Sanomissa (30.8.1982) seuraavasti:

Dijon, Ranska (HS) Suomi ja Keijo Rosberg olivat päivän nimet Ranskan Dijonin formulaykkösten neljännessätoista osakilpailussa. Rosberg voitti erittäin jännittävien loppuvaiheiden jälkeen uransa ensimmäisen F 1 -kilpailun ja siirtyi MM-pisteissä johtoon 42 pisteellä.

Helsingin Sanomat kutsui Rosbergia sinnikkäästi ”suomalaiseksi” kauden alusta asti. Avauskilpailun viidennen sijan saavutti ”suomalaiskuljettaja Keijo Rosberg” (HS 24.1.1982).

Avauskilpailua väritti lisenssi kiista, jonka seurauksena Kansainvälinen Autoliitto (FISA) päätti rankaista 29 kuljettajaa peruuttamalla näiden ajolisenssin. Helsingin Sanomat (25.1.1982) tarkasteli asiaa kautensa hyvin aloittaneen Rosbergin näkökulmasta:

Johannesburg (HS) Suomen Keijo Rosberg ei menettänyt yöuntaan, vaikka Kv. autourheiluliitto FISA mitätöikin hänen ajajalisenssinsä heti Kyalamin FI-kilpailun päätyttyä sunnuntaina. Samassa tilanteessa ovat myös muut MM-sarjan ajajat kahta lukuunottamatta.

Samalla tavalla Helsingin Sanomat (6.4.1982) nosti esille Rosbergin kansalaisuuden mm. tämän siirryttyä kolmen osakilpailun jälkeen MM-sarjan johtoon. Otsikko kertoi, että ”Rosberg onnistui” ja teksti alkoi jälleen muistutuksella kansallisuudesta: ”Suomen Keijo Rosbergin vauhdikas meno ...”

Pääuutisen vieressä oli Hannu Hännisen kolumni ”Pilkkakirveet tylsyivät”, jossa toimittaja korosti voimallisesti Rosbergin menestyksen myönteisiä vaikutuksia Suomen kannalta.

Helposti lähestyttävänä kielitaitoisena maailmanmiehenä Rosberg tekee arvaamattoman hyvää propagandaa Suomelle. Esimerkiksi Long Beachissa oli itse paikalla 82 000 katsojaa ja miljoonat ihmiset näkivät kisan televisioistaan kaikkialla maailmassa – paitsi Suomessa.

Vaikka tekstissä vyörytetään voimakkaita argumentteja vetoamalla katsojien ja tv-katsojien lukumäärään, jää kuitenkin itse pääväite argumentoitamatta. Eli miten Rosberg sitä ”arvaamattoman hyvää propagandaa” tekee. Edellä olevan esimerkin perusteella se propaganda jää siihen, että suhteellisen suuret ihmisjoukot seuraavat formulakisoja. Mutta edelleen jää perustelematta se, miten pelkkä ajaminen on ”hyvää propagandaa” jollekin maalle.

Suomen Sosialidemokraatissa (28.9.1982) Mauri Kangaslampi suhtautuikin Rosbergin suomalaisuuteen tai Suomen saamaan PR:ään huomattavasti Helsingin Sanomien innostunutta ”Hyvä Suomi” -linjaa kriittisemmin.

Ei maailmalla kukaan otsikoi, että Rosberg ajoi maailmanmestaruuden Suomelle, kyllä otsikot ovat mieluummin niin, että Williams voitti maailmanmestaruuden ja että Williamsin voittoautoa ajoi Keke Rosberg. Homma on koko tavalla erilainen kuin Paavo Nurmen juostessa. Keke Rosberg ajaa Suomen formula-autoilun maailmankartalle vasta sitten, kun hänellä on ajettavanaan suomalaisen tallin suomalainen auto.

Samassa lehdessä (SD 28.9.1982) oli myös Seppo Pitkäsen kirjoittama laaja katsaus formulakauteen ”KEKE nyt maailmanmestari, mutta oli saada potkut kesken kauden”. Siinä Pitkänen ottaa vastakkaisen kannan Keken suomalaisuuteen ja merkitykseen suomalaisuudelle kuin Kangaslampi. Pitkänen nostaa Keken jopa sellaisten myyttisten henkilöiden kuin Paavo Nurmen, Jean Sibliuksen ja Urho Kekkosen edelle.

Maailmalla liikkeessa on joka tapauksessa selvinnyt, että tänä päivänä on Keke Rosberg tavallisen kansan keskuudessa tunnetumpi kuin Kekkonen, Paavo Nurmi ja Sibelius yhteensä. Keke ei korosta suomalaisuuttaan, mutta hän ajaa edelleen meikäläisellä lisenssillä ja Suomen nimi seuraa häntä niin tuloluetteloissa kuin niiden satojen miljoonien ihmisten silmissä, jotka F1 -kilpailuja katsovat kuvaruudusta ympäri maailman.

Pitkänenkin jättää Rosbergin suomalaisuuden vain innostuneiden huomioiden tasolle. Rosbergille itselleen maailmanmestaruus tiesi hyvää monessa mielessä, ei vähiten taloudellisessa. Mutta mitä hyvää se tiesi Suomelle? Paranivatko suomalaisen autoteollisuuden suhdanteet? Se voidaan sanoa, että Rosberg maailmanmestaruutensa ja saavuttamansa suuren julkisuuden ansiosta muokkasi suomalaisten käsityksiä urheilusta ja urheilusankareista: Olympiakisat eivät olekaan ainoa paikka, jossa urheilusankareita voi

syntyä. Samoin kansallisesti puhuttelevia sankareita voi tulla myös ”uusista” lajeista, joilla on varsin minimaalinen harrastajakunta. Tällöin sankaruuden ehtona on luonnollisesti median mielenkiinto.

9.4.5. Keke sankarina

Keijo ”Keke” Rosberg on erittäin ristiriitainen sankari. Selittäjäksi leimautunut Keke sai ensimmäisen kerran kunnan formulan alleen juuri kauden 1982 alussa (HS 23.1.1982), joten aikaisemmin hänellä ei ollut ollut realistisia mahdollisuuksia maailmanmestaruuteen. Hän oli myös ensimmäinen ammattiurheilija, joka valittiin Vuoden urheilijaksi, kuten Mauri Kangaslampi ennakoி Suomen Sosialidemokraatissa (28.9.1982).

Keke oli myös ensimmäinen autourheilija, joka valittiin Vuoden urheilijaksi. Tämä oli monille suomalaisille urheilutoimittajille vaikea tilanne, joka haastoi pohtimaan urheilun perusolemusta. Keken valinta Vuoden urheilijaksi oli erittäin täpärä, sillä äänestyksessä sai eniten pisteitä mäkihyppääjä Matti Nykänen, mutta Keken 271 ykkössijaa (68,7 prosenttia) Nykäsen 104 ykkössijaa vastaan ratkaisi tittelin Kekelle. Keke sai tittelin ”Lex Suutarisen” ansiosta. Vuonna 1974 oli 400 metrin Euroopan mestari Riitta Salin valittu Vuoden urheilijaksi ennen ampumahiihdon kaksinkertaista maailmanmestaria Juhani Suutarista. 159 äänestäneestä urheilutoimittajasta 79 oli laittanut Suutarisen ykköseksi. Seitsemän urheilutoimittajan listalla Suutarinen ei ollut lainkaan kymmenen parhaan joukossa. Nämä taktikoijat pudottivat Suutarisen kärjestä. Taktikoinnin seurauksena Urheilutoimittajain Liitto muutti äänestyksen sääntöjä. Mikäli joku urheilija jatkossa saisi ykköstilalle annetuista äänistä yli puolet, hänet olisi valittava Vuoden urheilijaksi. Tämä ehto teki siis Keke Rosbergista Vuoden urheilijan vuonna 1982. (Arponen 1997b, 126–127, 157–161)

Keken käytössä olleen Williamsin moottori ei ollut uusi kohuttu turbo, joten Keke jäi viimeiseksi mohikaaniksi, viimeiseksi vanhoja aikoja edustavaksi mestariksi. Hänen mestaruuteensa liittyy näin ollen annos moottoriurheilun nostalgiaa: Keke osoitti, että vielä vuonna 1982 olivat ajajan taidot kunniaissa eikä oltu aivan täysin tekniikan armoilla.

Keken maailmanmestaruuteen tiivistyy monenlaista myyttistä taistelua. Keken taistelu turboja vastaan oli ihmisen taistelua koneita ja tekniikkaa vastaan. Kauden aikana kirjoitettiin turbojen lisäksi mm. 6-pyöräisistä formulaista, helmoista, maavarasta ja renkaista (HS 23.1.1982).

Toisaalta Keken MM-vuoteen mahtui myös klassisia episodeja pienen ihmisen ja suurten päälliköiden välisestä kamppailusta. Keke oli kauden alussa niiden ajajien joukossa, jotka menettivät ajajalisenssinsä lakkoilunsa vuoksi. Vielä pahempaa oli se, että Keken ajaman Brasilian osakilpailun kakkossijan suuret päälliköt hylkäsivät kiistattomien perustein: Keken Williams-talli oli käyttänyt alipainoista ajoneuvoa kilpailussa.

9.4.6. Keke kritiikin kohteena

Kansallisessa julkisuudessa Keke sai kamppailla ”pillkkakirveitä” vastaan. Uran alkuun osuneet lukuisat keskeyttämiset olivat lyöneet leimansa Keken maineeseen. Epäilijöitä riitti vielä kauden loppuvaiheessa.

Erityisesti kestävyysurheilun ja perinteisten yksilölajien puolestapuhuja Juoksija-lehti suhtautui Rosbergin menestykseen erityisen vieroksuvasti. Rosbergin valinta vuoden 1982 urheilijaksi sai Juoksijan järjestämään omalle lukijakunnalleen äänestyksen vuoden urheilijasta. Äänestykseen osallistui lähes 500 lukijaa, joiden mielestä mäkihypyyn maailmanmestari Matti Nykänen oli vuoden 1982 paras urheilija. Toiseksi eniten ääniä sai Rosberg ja kolmanneksi eniten hiihtäjä Hillkka Riihivuori. Vuoden töppäysten listalle lehden toimitus luki muun muassa Keke Rosbergin valinnan Suomen parhaaksi urheilijaksi 1982. (Juoksija 1/1983)

Helsingin Sanomat oli koko kauden uutisoinnissaan selvästi Rosbergin puolella. Uutisia merkityksellistettiin kansallistamalla Keken saavutukset toistuvasti kirjoittamalla ”Suomen Keijo Rosberg...” ikään kuin kansallisuuden mainitseminen olisi tuonut merkittävää lisätietoa. Ainakin se viesti lukijoille, että Helsingin Sanomien mielestä Rosbergin menestyminen on kansallisesti merkittävää.

Rosberg nousi sankariksi aikana, jolloin kansallinen urheilukulttuuri oli voimakkaassa muutoksessa. Suomen Urheilulehden päätoimittaja Arto

Teronen ravisteli pakinassaan ”Vaihdevuodet” (UL 29.9.1982) suomalais-ta urheilua voimakkaasti:

... Keken maailmanmestaruus saattaa olla se todellinen sysäys, joka johtaa jo useampia vuosia kehityksessä olleisiin urheiluharrastuksen vaihdevuosiin Suomessa... joka tapauksessa tulossa ja jo käynnissä oleva kehitys vaatii ”entiseltä” urheilulta uudistumista. Haasteet tulevat olemaan kovat ... Moskovan olympiakisoissa Suomi sai kultamitalit jousiammunnassa ja purjehduksessa sekä soudussa, lautapurjehtijat täyttävät nykyisin vesien selät, freesbee pyörii taitavasti jo suomalaisenkin käsissä, jalkapalloilu amerikkalaistuu, valtamerikalastuksessa on suomalainen maailmanmestari, palloilulajit keräävät sosiaalisia kärpäsiä, sukset jalassa mennään mieluummin rinteeseen kuin tasaladulle, keilapallo kolisee yhä nuorempien käsissä, golfkenttiä rakennetaan olosuhteista huolimatta ja niin edelleen.

Teronen näkee kuvailemalleen kehitykselle kaksi selittäjää. Kaupunkimaisuutinen tuo ihmiset yhteen ja muokkaa harrastuksia sosiaalisemmiksi. Toisaalta perinteiset lajit eivät olleet uudistuneet ajan tarpeita vastaaviksi: ”Uusia painoksia ei ole otettu ja jos onkin niin markkinointi on laiminlyöty uskomalla itsestäänselvyteen.”

Teronen kirjoitti vuoden viimeisessä Urheilulehdessä (22.12.1982) Urheilutoimittajain Liiton Vuoden urheilija -äänestyksestä. Hän kritisoi niitä 20 urheilutoimittajaa, jotka eivät olleet kelpuuttaneet Rosbergia lainkaan listoilleen. Teronen nimitti nämä toimittajat ”mustaksi tiuksi”. Juoksijalehden toimittaja Matti Hannus (Juoksija 1/ 1983) vastasi Terosen kirjoitukseen muistuttaen, että hänen listallaan Rosberg oli toki ollut, kahdeksantena. Hannus puntaroi kirjoituksessaan ”Urheilun rajat” urheilun muuttuvaa olemusta:

Kuitenkin on jotakin, joka ylittää ymmärryskykyyni äärelliset rajat. (1) Miksi URHEILUN rajapyykit ovat käymässä yhä häilyvämmiksi ja sumuisemmiksi? (2) Miten Vuoden Suomalaisurheilijaksi voidaan valita mies, (a) jonka siteet Suomeen ovat täysin keinotekoiset (hän ei kilpaile eikä harjoittele täällä, ei ole vuosikausiin asunut täällä, ei ole

syntynyt täällä ja myöntää vapaasti, ettei hän edes viihdy täällä), ja (b) joka ei hyvin monien mielestä ole urheilija?

Hannus (em.) määrittelee urheilun omin voimin tapahtuvaksi liikunnaksi. Sen verran hän joustaa, että urheilulajiksi voidaan luokitella laji, jonka harjoitustilanteessa liikutaan. Näin ammunta ja jousiammunta mahtuvat hänen määritelmänsä. Erittäin raskauttavaksi Hannus katsoi Keke Rosbergin palkitsemistilaisuudessa esittämän kommentin: Kunto on kuin romukasalla.

Hannuksen kollega Tapio Pekola hyökkäsi em. Juoksija-lehden numerossa Hannusta voimakkaammin Terosta ja Rosbergia vastaan. Pekola ilmoittautuu yhdeksi Terosen mainitseman ”Mustan tiun” jäseneksi. Hänen tunteikas kirjoituksensa menee ajoittain varsin pitkälle henkilökoh-taisuuksiin, mutta mukana on myös asiapitoista urheilujournalismin kriitiikkiä:

Urheilutoimittajiin tuntuu tarttuneen ylitsepursuva – suorastaan ennen näkemätön Keke-innostus ... Meillä kuvitellaan vielä, että ”ajajasta se on viime kädessä kiinni”. Kuitenkin suuri raha määrää tässä ”urheilussa” joka ikisestä asiasta. Keken osakilpailuvoiton näyttämöltäkin sponsorifirma tempaisi pois järjestäjöseuran pienen lipun, koska mikään ei saanut olla rahoittajien mainosten tiellä. Ihmettelen missä muussa urheilussa kehityksen sallitaan mennä näin pitkälle – ja millaisia ovat ne ihmiset (tai urheilutoimittajat) jotka ajelehtivat kritiikittä mukana kulisseja kantamassa.

Keke Rosbergin nostattamat voimakkaat ristiriitaiset tunteet liittyvät ainakin jossain määrin siihen, että Suomessa ei oltu totuttu ammattiuurheilijoihin. Amatööriyden ihanteesta pidettiin urheilutoimittajien keskuudessa pitkään kiinni. 1950-luvulla ei ammattinyrkkeilijöitä voitu valita Vuoden urheilijaksi, ja 1960-luvulla Urheilutoimittajain Liitto teki erilliset listat amatööriurheilijoista ja ammattiuurheilijoista. (Arponen 1997, 158)

Rosbergin MM-voittoon liitettiin urheiluteksteissä runsaasti dramaattisia piirteitä. Perusdramatiikka lähtee luonnollisesti jo formulaurheilun

luonteesta, joka on vauhtia ja vaarallisia tilanteita sekä suuria seteleitä. Lisäksi Keken saavutus esiteltiin historiallisena, hänet nostettiin selittäjän asemasta sankarin asemaan ja hänen nähtiin olevan Suomen asialla. Keken kamppailu maailmanmestaruudesta oli symbolista kamppailua, jossa ihminen ja tekniikka ovat vastakkain. Oman värinsä toi Kekeen kohdistunut voimakas kritiikki.

10. Draaman huipennus

Tarkastelen journalistisen draaman huipentumista, urheilujournalismin ehkä keskeisintä elementtiä Hannes Kolehmainen, Lasse Virenin, Marja-Liisa Kirvesniemen ja Curt Lindströmin suurvoittojen ja niiden uutisoinnin kautta.

Urheilujournalistisen draaman huipentumisella tarkoitan sitä urheilijan uran kruunaavaa hetkeä, suurvoittoa, joka median kautta välitetään suuralle yleisölle, joka puolestaan sankarinsa edesottamuksiin eläytyen saa suurvoitosta teatterikielellä katarttisen, vapauttavan ja puhdistavan elämyksen. Koska urheilu tapahtuu on-line ilman pitävää ennakkokäsikirjoitusta, on jokainen käsillä oleva suurvoitto juuri se tärkein huippuhetki urheilijan uralla: tulevaisuus voi olla vaikka kuinka lupaava, mutta se on aina myös arvoituksellinen ja epävarma. Urheilijaan kohdistetut odotukset luovat tavallaan käsikirjoituksen, johon todellista ja toteutuvaa suoritusta verrataan. Muutokset käsikirjoituksessa ovat aina odottamattomia käänteitä, jotka luovat aineksia journalistiseen draamaan.

10.1. Hannes Kolehmainen 1912

Hannes Kolehmainen (1889–1966) voitti Tukholman olympiakisoissa 1912 kolme olympiakultamitalia: 10 000 metrillä, 5000 metrillä, ja maastojuoksussa. 10 000 metrin ja 5000 metrin tulokset olivat maailmanennätyksiä. Lisäksi Hannes juoksi kolmannen maailmanennätyksen 3000 metrin joukkuejuoksun alkuerässä, josta Suomi ei kuitenkaan selvinnyt loppukilpailuun.

Suomi kuului vuoteen 1917 asti Venäjän tsaarin alusmailhin. Suomessa oli 1800-luvun lopulta lähtien voimistunut pyrkimys eroon Venäjästä. Venäläiset pyrkivät ajoittain voimakkaastikin tukahduttamaan näitä separatistisia pyrkimyksiä. Vuosi 1912 oli juuri tällaista voimakkaampaa venä-

läistämisen kautta. Suomen tullilaitos oli venäläistetty vuoden alussa. Ja toukokuussa voimaan tullut yhdenvertaisuuslaki koettiin Suomessa epäoikeudenmukaisena pakkolakina. Laki antoi muille Venäjän valtakunnan alamaisille Suomessa poliittisia oikeuksia lukuunottamatta samat oikeudet kuin suomalaisille (Nygård – Kallio 1987, 576).

Venäläistämiskauden seurauksena Venäjä onnistui erotuttamaan Suomen Kansainvälisen Olympiakomitean itsenäisestä jäsenyydestä KOK:n kongressissa Pariisissa 15.6.1914. Vuoden 1916 Berliinin olympiakisoihin, jotka ensimmäisen maailmansodan vuoksi jäivät lopulta pitämättä, Suomi olisi voinut osallistua vain osana Venäjän joukkuetta. Suomi sai takaisin asemansa KOK:n jäsenenä itsenäistymisen jälkeen vuonna 1919. (Suomalaisen urheilun tähtihetkiä 1992, 7; Häyrinen 1987, 26)

Hannes Kolehmaisien voitot Tukholmassa osuivat lehdistön teknisessä kehityksessä aikaan, jolloin pystyttiin tietoja sähköttämään toimituksiin pitkienkin välimatkojen päästä. Vastaavasti kulkuyhteydet Suomen ja Ruotsin välillä olivat jo suhteellisen hyvät. Esimerkiksi Helsingin Sanomat oli Tukholman kisojen aikana saatavissa myös Tukholmasta. Myös Turun Sanomat halusi ottaa olympiakisoista hyödyn itselleen tekemällä kisojen aikana ”joka päivä – muutamina kaksikin – lisälehteä, joissa saman päivän huomattavimmista Stadion-tapahtumista tehtiin selkoa. Joukko reippaita ja pitkäjärisiä poikia levitti näitä lisälehtiä ympäri kaupunkia...”.

Tukholman kisojen avajaisissa syntynyt lippuriita kuvastaa hyvin tuon ajan ilmapiiriä Suomessa. Lippuriita loi myös poikkeuksellisen otollisen alustuksen Hannes Kolehmaisien voitoille: voitot olivat yhtä paljon Hanneksen voittoja ranskalaisesta Bouinista kuin symbolisesti koko Suomen voittoja riistovaltaa harjoittavasta Venäjästä.

Lisäksi sosialidemokraattisen Työmiehen uutisointi paljastaa, että vasemmisto pyrki tekemään omaa propagandaansa Hanneksen voitoilla. Työväenliikkeen identiteettiä pyrittiinkin lujittamaan työläistaustaisten urheilijoiden menestyksiä seuraamalla. Sama tavoite oli sittemmin vuonna 1919 perustetun Työväen Urheiluliiton toiminnassa (Salokangas 1987a, 701–702).

10.1.1. Hanneksen kyvyt olivat tiedossa

Hannes Kolehmainen menestystä osattiin Suomessa odottaa jo ennen Tukholman kisoja, vaikka hänellä ei olympiavoittoihin rinnastettavia saavutuksia ollutkaan. Esimerkiksi Suomen Urheilulehti (9.5.1912) uhrasi toukokuun alussa kolme sivua kahdeksasta Hanneksen esittelyyn. Vapaaurheilun eli yleisurheilun karsintakilpailuista kirjoitti Helsingin Sanomat (26.5.1912) ennakkojutussa:

5000 metrin juoksu on mieltäkiinnittävin, sillä Hannes ja Tatu Kolehmainen ottavat osaa. Jokaisen tulisi nähdä nämä Suomen mainioimmat juoksijat.

Karsintakilpailuissa Hannes oli sitten ylivoimainen tehden Suomen ennätykset niin 5000 metrillä (15.16,4) ja 10 000 metrillä (31.47,5). Hanneksesta julkaistiin valokuvakin (HS 29.5.1912), joka oli varustettu kuvatekstillä: ”Hannes Kolehmainen 10 000 metrin juoksussa toisena helluntaipäivänä.”

Sanomalehtien nykyisin tekemät laajat ennakkoilteet olympiakisojen ja vastaavien suur tapahtumien edellä eivät ole suinkaan uusi ilmiö. Jo Tukholman kisojen edellä Helsingin Sanomat julkaisi (16.6.1912) koko sivun olympiapaketin, jossa mm. esiteltiin yleisurheilijat. Hannes Kolehmainen esittely kuului seuraavasti:

Hannes Kolehmainen, 1889 Kuopiossa. Muurari, 167 cm, 58 kg. Harjoitettuaan nuoresta hiihtoa juoksi jo 16 vuotiaana – liian aikaisin – ensimmäisen maratonkilpailunsa. 1910 alkoi H. säännöllisesti harjoitella lyhempiä matkoja ja pidetään nykyään maailman parhaimpana 5000 10 000 m. juoksijana. Ominaista on H:lle hänen erinomainen varmuutensa. Kuta tärkeämpi tilaisuus on, sitä enemmän kykenee hän itsestään irtisaamaan. – H. on muuten ainoa ulkomaalainen, joka konsanaan on voittanut Englannin 4 mailin mestaruuden.

Itse 800 metrin juoksijana Tukholman kisoihin ilman menestystä osallistunut Lauri ”Tahko” Pihkala kirjoitti Helsingin Sanomiin (7.7.1912) pakinatyyllillä artikkelin, josta käy hyvin selville Hanneksen saavuttama maine

jo ennen kisoja. Samalla se antaa viitteitä Hanneksen yhteiskunnallisesta asemasta:

Tarkan kirjanpidon mukaan 53 kertaa kysyttiin minulta viiden päivän aikana "har Kolehmainen kommit?" Onko Kolehmainen tullut? "Ei vielä". "Ja, han är fin", hän on hieno, on aina ollut kuin valettu yksitoikkoinen imartelu. Oli hyvin noloa siihen ihastuneen ylpeästi hymyillä. Lopulta kävi viimeinen huomautus niin kyllästyttäväksi, että aina vastasin: "Ei hän niin erin hieno ole, pitää usein pehmeitä kauluksia." Mikä aiheutti pitkän merkkien selityksen.

Kolehmaisien voitto ranskalaisesta Bouinista sai urheilukirjoittajat suitsutamaan ylistystä Kolehmaiselle. Turun Sanomien (12.7.1912) mukaan "aika 14 min. 36,6 sek. on aika, jota ei vuosikausiin, jos koskaan lyödään".

Kolehmaisien erinomaisuutta todisteltiin ulkomaalaisten toimittajien näkemyksiin vedoten. Esimerkiksi Turun Sanomat (12.7.1912) kirjoitti ulkomaalaisten sanomalehtimiesten sanoneen, että Kolehmainen on juoksija, jonka vertaista maailma ei ennen ole nähnyt. Kisojen jälkeen Turun Sanomat (26.7.1912) julkaisi Frankfurter Zeitung -lehden arvion Kolehmaisesta:

Kolehmaisessa ei ole ihailtavaa ainoastaan se, että hän alusta alkaen säännöllisesti ja vaivatta suurentaa etumatkaansa ja loppuun asti pitää hyvän ryhtinsä.

Tuohon aikaan oli varsin tavallista, että lehtijuttuja rakennettiin ulkomaisten lehtien jutuista. Yhtenä syynä näihin juttuihin lienee kansallisen identiteetin etsiminen, halu kuulla mitä muut meistä sanoivat. Toisaalta ulkomaisten lehtien seuraaminen ja referointi oli osa sen ajan journalistista tapaa. Kun ei ollut maailman asioista kertovaa televisiota tai radiota tai kattavaa kirjeenvaihtajaverkostoa, referoitiin usein ulkomaisia sanomalehtiä.

10.1.2. Hannes urakoi Suomen puolesta

Uutisointi vuoden 1912 olympiakisoista toteuttaa Dayanin ja Katzin (1992) näkemystä mediatapahtumista jo kauan ennen television aikakautta. Pieniä olympiauutisia oli sanomalehdissä pitkin kesää ainakin toukokuusta lähtien. Osaltaan tähän vaikutti se, että olympiakisojen tapahtumat alkoivat jo toukokuussa ja pienemmistä lajeista, kuten olympiaraveista, oli uutisoitavaa koko alkukesän. Toisaalta Suomen saamaa kohtelua seurattiin tuohon aikaan poikkeuksellisella mielenkiinnolla separatistisessa Suomessa.

Painosta on ilmestynyt luettelo valmistavista ilmoittautumisista Olympialaisiin kisoihin. Luettelossa on Suomen nimi kirjoitettu ohuemmilla kirjaimilla heti Venäjän jälkeen ja Böhmi samalla tavalla heti Itävaltan jälkeen. (HS 21.5.1912)

Olympiauutiset rakensivat odottavaa tunnelmaa itse päänäytökseen, heinäkuun alkuun, jolloin viralliset avajaisetkin pidettiin Tukholmassa. Odotuksia loivat lisäksi uutiset valintakilpailuista ja Suomen joukkueen matkustamisesta kisapaikalle. Helsingin Sanomat (4.7.1912) julkaisi kolmen palstan valokuvan tunnelmia nostattavan lähtöuutisen yhteydessä:

Olympialaisiin kisoihin lähtivät eilen klo puoli 12 useimmat Suomen olympiamiehet "Prinsessan Margaretalla". Eteläsatamaan oli kokoontunut parisensataa innostunutta saattajaa, jotka tietysti antoivat hyviä neuvoja: Taipaleen tuli rökittää Duncania, keihäänheittäjien Lemmingiä, painijain tuli kellistää jokainen ulkomaalainen j.n.e. – Kun laiva eteni laiturista, kaikui rannalta mahtava kolminkertainen eläköön; laivasta vastattiin voimakkaasti sekä laulettiin ponteva Karjalan laulu. "Eläköön Suomen urheilu!" huusi eräs joukosta, ja heti yhtyivät saattajat eläköön-huutoihin. Laivan ollessa jo keskellä satamaa, kaikui sieltä vielä toivorikkaita eläköön-huutoja sekä isänmaalle että urheilullekin.

Suomen kisajoukkue lähti siis yhtä paljon isänmaan kuin urheilun asialle. Joukkueen matkassa oli symbolista tärkeäksi koetun kansallisen asian ajamista.

Suomen osaksi tullutta lippuriitaa käsitteli Helsingin Sanomat ajan tavan mukaan usempana päivänä. Varsinainen uutinen kerrottiin 7.7. 1912. Uutisen dramaattisuutta lisäsi ajan tavan mukainen maininta uutisen välitystavasta, sähköttämisestä. Uutisella oli kolme otsikkoa, joista pääotsikko oli neutraali: ”Stadionin kilpailujen juhlallinen avaus”. Seuraava otsikko oli jo suomalaisväritteinen: ”Suomalaisten täytynyt kulkea liputtomina juhlakulkueessa”. Tätä otsikkoa on vielä täydennetty kolmannella, täydentävällä otsikolla: ”Suosionsoituksia Suomelle”. Otsikot kertovat suomalaisten kannalta oleellisen: Suomi on saanut suuren yleisön sympatiat vaikka sitä on jälleen kohdeltu väärin. Itse uutinen alkaa seuraavasti:

Kirjeenvaihtajamme sähkötti eilen klo 8 i.p.:

Tukholmasta, heinäk. 6 p:nä.

Suomalaiset naisvoimistelijat marssivat avajaiskulkueessa seuransa lippu koholla, mutta venäläisten käskystä täytyi se kesken juhlallisuuksia poistaa. Liputta marssivat suomalaiset silloin yleisön hurratessa pois stadionilta soittokunnan soittaessa 30- vuotissodan marssia.

Nimimerkki ”Keppari” eli Kaarlo Soinio kirjoitteli Tukholmasta suhteellisen pitkiä kirjeitä, jotka Helsingin Sanomat julkaisi päivittäin. Kirjenuotoisuus antoi Kepparille mahdollisuuden palata mutkattomasti hieman vanhempiinkin tapahtumiin. Niinpä HS julkaisi vielä 9.7. Kepparin kirjeen, jossa seikkaperäisesti palattiin vielä avajaisten lippuriitaan. Otsikkona oli ”Kirje olympialaisista” ja alaotsikkona ”Juhlalliset avajaiset”.

Venäläisten joukkue oli huvennut pienemmäksi kuin luultiin ja sen jäljestä astui stadionille, vaikkakin jonkun välimatkan päästä, Suomen olympiajoukkue. Ensimmäisenä kulki siinä eräs naisvoimistelijamme voimistelijapuvussaan ja kantaen H:gin ruotsal. naisvoimistelijaseuran tuttua lippua. Hänen vieressään kulki taasen eräs miesvoimistelija kantaen ”Finland”-nimellä varustettua nimitaulua. Seurasi sitte joukko Suomen olympialaisen komitean jäseniä, naisvoimistelijamme kauniissa puvuissaan, miesvoimistelijamme, yleisurheilijamme, pyöräilijämme ja lopuksi komea painijajoukkomme. En liioittele lainkaan

väittäessän, että joukkueemme sai heti sisäänmarssiinsa osaksi enemmän huomiota kuin mikään muu maa.

Kirjeessä kerrotaan seuraavaksi, kuinka Ruotsin kuningas lausui viidennet olympiakisat avatuiksi. Sen jälkeen alkaa tekstin dramaattisin osuus:

Soittokunta kajautti nyt ilmoille ensi kertaa julkisesti viidensien olympialaisten uuden voimakkaan juhlararssin ja eri maat kulivat nyt ennenmainitussa järjestyksessä kuninkaallisen aition ohitse, tervehtien lipuillaan hallitsijaa. – Mutta oli eräs maa, joka ei voinut tehdä tätä kunnioituksen osoitusta se oli meidän suomalaisten oma maa, Suomi! Kaiken yllämainitun tapahtuessa stadionilla, mielten ollessa kuohuksissa, suosionosoitusten kuuluessa voimakkaimpina ja kaikkien kasvoilla välkkyessä ilon, vilpittömyyden ja toveruuden hymyn, oli eräällä taholla mielessä vain koston, vainon halu ja kenenkään tietämättä pakottavat sen suunnan mahtavat vierellä seisovan maan, Suomen viemään kesken kaiken juhlallisuuksien pois sen yksityisen seuralipun, jonka alla naisvoimistelijamme ovat niin monasti esiintyneet. Käskyä totellaan kiltisti ja suuren yleisön tietämättä kannetaan tuo ”vaarallinen” lippu pois. Mutta liputtomanakin tuo joukkue näytti että se oli suomalainen. Oli niinkuin joku korkeampi mahi olisi ollut kaiken takana, sillä kun tuo ainoana liputtomana ryhmänä marssiva joukkue lähtee liikkeelle kulkeakseen kuninkaallisen aition ohitse, kajauttaa soittokunta ilmoille voimakkaan, pontevan kolmikymmenvuotisen sodan marssin tutut säveleet. Ja tuo marssiva joukkue nostaa ylpeänä päänsä, käynti käy kevyeksi ja varmana astui joukkue eteenpäin ja näytti ylpeästi kaikille: tässä kulkee suomalainen olympiajoukkue. Ja yleisö näki sen, se näki sen ebkä paremmin kuin koskaan ennen. Ja voitteko arvata kummaa! Tuo joukkue saa yleisön, kansakilpailijoiden jakamattoman suosion ja valtavana kaikuivat hyvä-huudot pitkin stadionia. Ja marssi kaikuu ja voittaneena poistuu suomalainen joukkue stadionilta!

Helsingin Sanomien ohella vain Turun Sanomat kertoi tuoreeltaan lippuriidasta (Kalpa 1984, 115). Turun Sanomien urheiluavustaja Johan ”Sifi” Strandberg sähköitti seuraavanlaisen uutisen sunnuntain 7.7.1912 lehteen:

Tukholmasta, heinäkuun 6. pnä (Yksityissäkösanoma) Kisojen juhlalliset avajaiset tapahtuivat tänään suuremmoisella komeudella. Avajaisien aikana sattui huomiota herättävä ikävä välikohtaus. Suomen naisvoimistelijain lippu vietiin pois Stadionilta. Venäjän Tukholmassa oleva lähettiläs on sähköttänyt Pietariin. Tapaus on herättänyt suurta suuttumusta.

Sifi ei ollut Turun Sanomien vakituksia toimittajia, mutta Kalpa (1984, 114) kutsuu häntä silti Turun Sanomien ensimmäiseksi urheilutoimittajaksi, niin aktiivinen tämä kansakoulunopettajaksi valmistunut kirjoittaja oli. Työnvälitystoimiston johtajana (vuodesta 1920) työskennellessäänkin hän avusti Turun Sanomia toimien lehden reportterina Tukholman kisojen lisäksi mm. Pariisin 1924 ja Amsterdamin 1928 olympiakisoissa. (Kalpa 1984, 114)

Turun Sanomien toimitukseen saapui avajaisista myös SUT:n sähkö, mutta siinä ei mainittu lippuselkkausta. Turun Sanomien toimitussihteeri päätti varmuuden vuoksi julkaista sekä Sifin dramaattisen sähköen että SUT:n avajaisuutisen.

Uutinen lippuselkkauksesta herätti lukijoiden keskuudessa suurta uteliaisuutta, ja ihmiset soittelivat toimitukseen saadakseen lisätietoja (Kalpa 1984, 116). Tiistaina 9.7. 1912 Turun Sanomat julkaisi sitten Strandbergin pikakirjeen, jossa oli tarkempi kuvaus samaan tapaan kuin Helsingin Sanomissakin vastaavana päivänä:

Rinta paisui, olen suomalainen, olemme kansakunta (nation), jota maailman pimeimmätäkään voimat eivät voi painaa maan tasalle. Se on meille usein osotettu ja sen saimme kokea taas tänään. Se on varmasti kaunein voittomme näissä kisoissa. Skandaali jolla meitä uhattiin, kääntyi uhkailijoille itselleen skandaaliksi koko maailman silmissä.

10.1.3. Hannes työläisnuorison esikuvana

Sosialidemokraattinen Työmies innostui ylistämään Hannesta 10 000 metrin kilpailun voiton jälkeen 10.7.1912. Kirjeenvaihtajan tyyli muuttuu uutisoinnin yhteydessä niin paljon, että lopun aatteellinen paatos saattaa olla myös kotitoimituksen tekemää ”parantelua”:

*En ole kirjoittanut näitä ylistäviä sanoja kansallisen kiihkomielen vallassa yksityisen urheilijan ylistämiseksi. Mutta tästä voitosta kannattaa mielestäni kirjoittaa senvuoksi, että voittaja oli kärsivän köyhälis-
tön poika, jonka eläminen on ollut abdasta lapsuudesta lähtien. Ja kannattaa kirjoittaa myöskin sentähden, että tämä voitto osoittaa urheilijoillekin, samoin kuin yleensä kaikille työväenluokan nuorison joukossa olevan yksilöjä, joilla on kehittymisenmahdollisuuksia hyvin-
kin pitkälle kun vaan saavat kehittymistilaisuutta. Koko se nuoris-
joukko omaa kykyjä, jotka voisivat päästä pitkälle, ellei heidän olisi raadettava äärettömän pitkiä työpäiviä ja nieleksittävä lapsesta alkain tehtaanpölyä, sanalla sanoen, elleivät työväenluokan nuorukaiset ja neitokset olisi sen tavattoman nylkemisen alaisia kuin he ovat. Eikä heitä siitä pelasta kuin järjestäytyminen työväenluokan taisteluarmeijaan.*

Suomen Urheilulehti kertoi 1930-luvun alussa, kuinka Hannes Kolehmainen oli aloittanut urheiluharrastuksensa Kuopion Voiman hiihtokilpailuis-
sa. Kuopion Voima perustettiin kesällä 1906 Voimaliiton paikallisosastok-
si. Talvella 1907 Hannes osallistui veljiensä Tatum ja Williamin kanssa Kuopion Voiman 10 kilometrin hiihtokilpailuun, jonka pääpalkintona oli Colt-pistooli. Tatu voitti ja 17-vuotias Hannes oli toinen, mutta pistoolia Tatu ei saanut, koska häntä pidettiin liian nuorena. Syksyllä 1907 Senaatti lakkautti Voimaliiton, ja Kuopion Voiman toiminta loppui samalla. Suomen Urheilulehden (UL 21.12.1931) kirjoittaneen Eino J. Parmasen mukaan Voimaliitto oli sitä ennen ehtinyt jo vaikuttaa innostavasti nostamalla isänmaallista henkeä ja herättämällä harrastusta urheiluun.

Hannes Kolehmainen nousi sankariksi hetkellä, jolloin separatistinen Suomi tarvitsi esikuvia, sankareita, jotka voisivat nostattaa suomalaisissa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja itsenäisyyden kaipuuta. Näin Hannes pal-

veli Suomen itsenäisyyttä ajaneiden pyrkimyksiä parhaalla mahdollisella tavalla.

Hanneksen vaatimattomat olot Kuopion lapsuudenkodissa antoivat potkua Hanneksen sankaritarinalle. Satutarinoiden tavoin Hanneskin oli nuorin veljeksistä, joka loppujen lopuksi kohosi koko kansan sankariksi, ikään kuin Suomen pelastajaksi. Tämä Suomen ”pelastajan” asetelma petattiin Tukholman kisojen avajaisten lippuriidan aikana. Vaikka venäläiset yrittivätkin tapansa mukaan painaa suomalaisia, pystyi suomalainen urheilija kohoamaan ulkomaisten toimittajien ylistämäksi urheilusankariksi. Näin Hannes tuli juosseksi Suomen maailmankartalle.

Hanneksen köyhä lapsuudenkoti sopi erityisen hyvin vasemmiston agitaattoreille, jotka halusivat omia Hanneksen omaksi urheilijakseen ja nosivat hänet esimerkiksi siitä, mihin työläistäustaiset nuoret sopivissa olosuhteissa pystyvät.

Hanneksen sankaritarinan kannalta oli oikeastaan onnekasta, että hän ei palannut muiden suomalaisten kanssa Tukholmasta koti-Suomeen vaan lähti Tanskan kautta Yhdysvaltoihin kilpailemaan. Näin hän sai poissaolevan sankarin ylimääräistä sädekehää. Samalla sanomalehdet saivat poikkeuksellisen mielenkiintoisen uutisaiheen. Turun Sanomat (19.7.1912) oli mm. selvästi huolissaan Kolehmaisesta amatööriydestä, koska ilmeisesti amerikkalaiset olisivat halunneet tämän palkalliseksi valmentajakseen:

Eilen mainitsimme, että Hannes Kolehmainen suoraa päätä lähtisi amerikkalaisten mukana Finland-laivalla kaukaiseen länteen juoksu-treenaajaksi. Tämän uutisen johdosta tulkoon mainituksi, että Hannes Kolehmainen lähtee Tukholmasta Kööpenhaminaan kilpaillakseen siellä amatöörien kanssa.

Hannes Kolehmaisesta sankaritarinassa yhtyy kansallisen heräämisen ja itsenäisyyttä kohti pyrkivän Suomen kertomus yhteiskunnan kahtiajakautuneisuuden kertomukseen. Kolehmaisesta tuli suomalaisen kestävyysjuoksun ensimmäinen suuri sankari, jonka seuraajia olivat muun muassa Paavo Nurmi ja Lasse Viren.

10.2. Lasse Viren 1972

Lasse Viren (s. 22.7.1949) osallistui kolmiin olympiakisoihin vuosina 1972, 1976 ja 1980. Legendaarisimman voittonsa Viren saavutti Münchenin olympiakisoissa 1972, missä hän kaatumisestaan huolimatta ylsi 10 000 metrin voittoon uudella maailmanennätysajalla 27.38,4. Samoissa kisoissa hän voitti myös 5000 metriä.

Viren onnistui uusimaan kaksi voittoaan neljä vuotta myöhemmin Montrealissa, missä hän sijoittui lisäksi viidenneksi maratonilla, vain vajaa vuorokausi 5000 metrin loppukilpailun jälkeen. Lisäksi hän oli lähellä olympiamitaleja vuonna 1980 Moskovassa, missä sijoittui 10 000 metrillä viidenneksi.

Tarkastelen Virenistä kirjoitettuja lehtijuttuja Münchenin kisojen yhteydessä, koska nimenomaan Münchenin kympin juoksussa Viren murtautui lopullisesti urheilumaailman tietoisuuteen. Lisäksi tuossa juoksussa suomalainen kestävyysjuoksu palasi vuosikymmenten tauon jälkeen kultakantaan. Edellisen kerran suomalainen kestävyysjuoksija oli noussut olympiakisojen korkeimmalle korokkeelle Berliinin olympiakisoissa 1936.

Münchenin olympiakisat symboloivat kansainvälisessä urheilussa aikakauden vaihtumista. Juuri Münchenissa päättyi urheilun epäpoliittisuutta vaaliseen Avery Brundagen kausi kansainvälisen olympiakomitean puheenjohtajana. Samoissa kisoissa koettiin palestiinalaissisien isku kisakylään. Rhodesian kysymys oli myös esillä, samoin Saksojen väliset suhteet.

Rhodesian kysymys sai ennen kisoja paljon huomiota. Brundage puolsi rotusortopoliitiikkaa harjoittaneen Rhodesian osanottoa, mutta mustan Afrikan maat ajoivat boikottihanketta, mikäli Rhodesia saisi olla kisoissa mukana. Brundage ehti jo uhata mustan Afrikan boikottimaita erottamisella KOK:sta. KOK:n äänestyksessä Rhodesia ja Brundage kärsivät kirvelävän tappion 36–31. Afrikan maat eivät boikotoineet, eikä boikottihankkeesta seurannut millekään maalle seuraamuksia.

Toinen poliittinen kysymys liittyi Itä-Saksan (DDR) osallistumiseen Länsi-Saksassa järjestettäviin olympiakisoihin. Näin DDR:n edustajilla oli kaksinkertainen näytön paikka: piti näyttää läntisille serkuille omaa pa-

remmuutta, ja samalla koko maailmalle piti esitellä totalitaarisen sosialistisen järjestelmän parhaita hedelmiä.

Kolmas ja traagisin poliittinen kysymys tuli salamana kirkkaalta taivaalta, kun palestiinalaisten terroristijärjestö Musta Syyskuu teki iskun olympiakylään. Yhteensä 18 israelilaisurheilijaa ja terroristia menetti henkensä lentokentällä syntyneessä tulitaistelussa. Kisojen keskeyttämisestäkin puhuttiin, mutta lopulta tyydyttiin vain siirtämään kisoja yhdellä päivällä eteenpäin. Esimerkiksi Lasse Virenin fysiikalle yksi lisäpäivä ennen 5000 metrin alueriä sopi hyvin, näin palautumisaikaa 10 000 metrin rasituksista tuli hieman lisää.

10.2.1. Maankamaralta olympiavoittoon

Lasse Virenin voitto Münchenin 10 000 metrillä oli yksilösuorituksena hämmästyttävä. Kaatumisestaan huolimatta Viren pystyi voittamaan kilpailun uudella maailmanennätysajalla. Helsingin Sanomat (4.9.1972) onnistui tarjoamaan lukijoilleen urheilun lähtösivulla kilpailun dramaattisuuden vain kahden suuren kuvan ja kahden otsikon avulla. Ylemmän kuvan päällä luki MAANKAMARALTA ja kuvien välissä luki OLYMPIA-VOITTOON. Ylemmässä kuvassa Viren on juuri nousemassa maasta ja lähdössä ajamaan takaa kärkiryhmiä, alemmassa kuvassa hän on kädet ylös avattuina voittajana maalissa. Kilpailun ratkaisukohta on tallennettu seuraavan, varsinaisen tekstisivun, pääkuvassa. Sivun päällä oleva otsikko tukee kuvaa ja kertoo samalla hopealle jääneen belgialaisen nimen: "Viren vilkaisi, Puttemans jäi." Kuvassa Viren on selvästi jo jättänyt belgialaisjuoksijan taakseen. Otsikon jälkeisessä ingressissä "Jussi" eli Helsingin Sanomien urheilutoimittaja Juhani Syvänen rinnastaa jännittävän 10 000 metrin kilpailun näytelmään:

Uskon, että piditte olympialaisesta näytelmästä sunnuntai-iltana Münchenin stadionilla. Jännittävä näytelmä suomalaisille ja lystikäs.

Kaikki lukijat eivät ole välttämättä innostuneet Jussin lennokkaasta kielestä, olihan kyse vakavasta urheilusta ja suorastaan pyhästä olympiavoitosta. Mutta kepeä tyyli sinänsä ei loukkaa, jos sitä osaa taitavasti käyttää, kuten Jussi selostuksessaan:

Bedfordin pakoyritykset olivat ensimmäinen värikäs vaihe juoksussa. Tuli episodi numero kaksi. Suomalaisilta nousi tukka pystyyn. Lasse Viren ja Tunisian kultamitalimies Mohamed Gamoudi sotkeutuivat toisiinsa, mätkähtivät nurmikolle. Näinkö tässä kävi? Hymy palasi suomalaisten kasvoille. Lasse hypähti ketterästi pystyyn ja tavoitti karkulaiset. Episodi numero kolme: Viren keulassa kuuden kilometrin jälkeen, katsomassa kelpaako vauhti muille! Hyvin kelpasi.

Episodi numero neljä: juoksun finaali. Lasse Viren aloittaa kuuden sadan metrin kirinsä. Tumma Yifter luopui taistelusta takasuoralla, vaalea Puttemans vasta loppusuoralla.

Näin värikäs näytelmä tämä, Virenin kultajuoksu Münchenissä. Vähät piittaasimme siitä, että Ron Clarcken maailmanennätys särkyi. Se oli vain sivutuote kultamitalin rinnalla.

Bedford oli etukäteen yksi juoksun suosikeista, kuten oli ollut myös vuotta aikaisemmin Helsingin EM-kisoissa, missä Juha Väättäinen juhli kahta Euroopan mestaruutta. Bedfordin pelottavat nykäykset siis tunnettiin ja niitä osattiin pelätä. Toinen mielenkiintoinen vaihe juoksussa oli Virenin kaatuminen, kolmas yllättävä käänne oli että hän meni pian kaatumisensa jälkeen juoksun johtoon, ja neljäs vaihe oli loppukiri, joka Lasse Virenillä tiedettiin 600 metrin mittaiseksi. Harvoin on 10 000 metrin kilpailu, 25 kierrosta radalla, ollut yhtä mielenkiintoinen ja ikimuistoinen. Suomalaisen ja Suomen kannalta oli merkillepantavaa, että muutamat suomalaiset urheilufanit kiipesivät spontaanisti katsomosta Suomen lipun kanssa ja yhtyivät Lasse Virenin kunniakierrokseen tämän adjutantteina. Kuva Virenistä, innostuneista suomalaisista lipunkantajista ja Suomen lipusta julkaistiin lukuisissa lehdissä.

10.2.2. *Oli jo aika – Berliinin päivistä 36 vuotta!*

Virenin kultamitali palautti mieliin kultaiset vuodet 1920- ja 1930-luvulta. Edellisestä, myös Saksassa saavutetusta, olympiavoitosta 10 000 metrilä oli kulunut 36 vuotta. Tämä tuli esiin muun muassa Turun Sanomien (4.9.1972) otsikossa: ”Oli jo aika – Berliinin päivistä 36 vuotta!”

Suomen Sosialidemokraatti (4.9.1972) oli etusivullaan samoissa tunnelmissa kuin Turun Sanomat eli voiton merkitys haettiin suomalaisesta urheiluhistoriasta:

Lasse Viren, 23, voitti 36 vuoden tauon jälkeen ensimmäisenä suomalaisena juoksulajien kultamitalin olympiakisatasolla ...

Suomalaisvoitto noteerattiin hyvin myös ulkomailla. Helsingin Sanomat (5.9.1972) poimi ylistyksen sanoja ulkomaisista lehdistä, joissa Vireniä kutsuttiin uudeksi Paavo Nurmeksi, lentäväksi suomalaiseksi, joka toi suomalaisen kestävyysjuoksun uudelleen kunniaan.

10.2.3. *Meidän voitto*

Lasse Virenin uroteko synnytti voimakkaita tunteita suomalaisten keskuudessa. Voitto oli meidän voitto, kuten Turun Sanomat (4.9.1972) pääuutissivunsa otsikossa kertoi: ”Viren kiidätti Suomen huipulle. Kaatuminen ei murtaanut sisua.”

Jo aiemmin kesällä Virenin juostua ensimmäisen maailmanennätyksensä Tukholmassa Turun Sanomat (15.8.1972) oli käyttänyt samaa näkökulmaa: ”Suomella jälleen ratojen ME. Lasse Virenin pitkä kiri tehosi taas.”

Myös Suomen Sosialidemokraatti (4.9.1972) piti tärkeänä näkökohtana Suomen palauttamista takaisin kestävyysjuoksun huippumaiden joukkoon: ”Kiitos Lasse Virenin Suomikin on jälleen kultakannassa.”

Voitto synnytti spontaania juhlintaa, josta Helsingin Sanomat (5.9.1972) mainitsi Vuosaaren naapurilähiön riehaantumisen voitontansseihin pihollaan sekä Kansallisteatterin esityksen keskeyttämisen: Jussi

Jurkka oli kesken näytöksen noussut lavalle ja ilmoittanut Virenin voittaneen olympiakultamitalin 10 000 metrin juoksussa. Yleisö oli puhjennut raivokkaisiin suosionosoituksiin. Myös Turun Sanomat (5.9.1972) mainitsi Kansallisteatterin näytännön keskeyttämisestä.

Münchenin kisat 1972 merkitsivät väritelevisioiden läpimurtoa Suomessa. Olympiavuonna värilupien määrä kolminkertaistui 35 226 kappaleeseen (Ilmonen 1996, 192). Sanomalehdissä oli kisojen alla ja niiden aikana paljon televisiokauppiaiden mainoksia. Televisiosta oli tullut lähes jokakodin huonekalu, sillä tv-lupia oli vuonna 1972 yhteensä jo 1 182 957 kappaletta (Ilmonen 1996, 192). Niinpä Helsingin Sanomat (HS 5.9.1972) muistutti lukijoitaan näkyvästi urheilusivulla mm. Lasse Virenin haastattelun uusinnasta otsikolla *Kulta-Lasse tänään TV:ssä*:

Lasse Virenin haastattelu ja 10 000 metrin palkintojen jako uusitaan tänään TV 1:n ylimääräisessä lähetyksessä klo 17.40 ja kestää 15 min.

10.2.4. Suosikkeina Juha V. ja Lasse V.

Juha Väätäinen oli aloittanut suomalaisten kestävyysjuoksijoiden paluun maailman kärkeen voittaessaan Helsingissä 1971 5000 ja 10 000 metrin Euroopan mestaruudet. Vaikka Väätäinen ei kilpaillutkaan alkukesästä 1972 kertaakaan, häntä pidettiin yhtenä suurimmista olympiasuosikeista. Hän oli monien asiantuntijoiden papereissa Vireniä suurempi suosikki senkin jälkeen, kun Viren oli juossut Tukholmassa 14.8.1972 maailmanennätyksen kahdella maililla.

Turun Sanomissa oli kahtena peräkkäisenä päivänä asiantuntijoiden ennakkointia Väätäisen menestyksestä, ei Virenin. Dick Bank (TS 27.8.1972) oli sitä mieltä, että ahnehtiessaan Münchenissä menestystä kahdella matkalla hän saattaa pilata mahdollisuutensa molemmilla matkoilla. Lisäksi Roberto L. Quercetani (TS 28.8.1972) piti Vireniä liian kokemattomana menestymään suurissa kilpailuissa.

Helsingin Sanomien (3.9.1972) ennakkojuttu 10 000 metrin loppukilpailun aattona nosti neljä juoksijaa muiden edelle: ”Neljä miestä, kolme

taktiikkaa”, kertoi pääotsikko. Otsikkoon oli kiteytetty myös pääosan esittäjien taktiikat:

”Karkuun: Bedford”

”Loppukiri: Gamoudi ja Puttemans”

”Pitkä kiri: Viren”

”Arvoituksia: muut yksitoista”

Itse Helsingin Sanomien jutussa ennakoitiin aivan oikein myös Ron Clar-
ken maailmanennätyksen 27.39,4 olevan vaarassa.

10.2.5. *Lasse sankarina*

Lasse Virenin 10 000 metrin olympiavoittoon liittyy monia tekijöitä, jotka omalla tavallaan selittävät Virenin saavuttamaa suurta suosiota. Suosion suuruudesta kertovat esimerkiksi lehtijutut joukkueen kotiinpaluusta. Jutuissa puhutaan monikossa sankareista ja juoksijoista. Virenin kahden kultamitalin lisäksi Pekka Vasala juoksi kultaa 1500 metrillä ja estejuoksija Tapio Kantanen pronssia 3000 metrin esteissä. Kahden kultamitalin juoksijana Viren oli kuitenkin muita enemmän juhlinnan keskipisteessä.

Turun Sanomat (12.9.1972) otti osaa urheilijoiden rankan urakan johdosta: ”Olympiasankarien urakka ei päättynyt Münchenissä. Kotiinpaluun juhlintaa ihailijoiden ryntäyksessä.”

Suomen Sosialidemokraatti (12.9.1972) otsikoi hieman neutraalimmin tai uutismaisemmin: ”3000 henkeä vastassa kultamitalijuoksijoita.”

Sankarin keskeisin merkityksellistämistapa lehtikirjoitusten perusteella oli vetoaminen Suomen menetetyin juoksumaineen palauttamiseen. Tämä historiaviritys vahvistui Virenin voitettua myös 5000 metriä. Edellinen suomalaisjuoksija, joka oli pystynyt samoilla matkoilla kaksoisvoittoon oli Hannes Kolehmainen vuonna 1912.

Toinen syy Virenin kohoamiseen suosituksi sankariksi oli se, että hän pystyi lunastamaan häneen kohdistetut menestysodotukset. Olympiaki-soihin mennessään Viren oli jo saavuttanut yhden maailmanennätyksen,

joten asiantunteva yleisö tiesi myrskyläläisen mahdollisuudet ja osasi odottaa menestystä. Voittaessaan Viren lunasti häneen kohdistetut toiveet ja penkkiurheilijat kokivat Virenin palkinneen heidän toiveensa.

Kolmas syy suosioon oli se, että Lassen mitaleista tuli koko kansan mitaleita. Tähän vaikutti mm. se, että useimmilla suomalaisilla oli 1970-luvun alussa jo mahdollisuus seurata kisoja televisiosta tai radiosta. Kenties kaupunkeihin muuttaneet suomalaiset olivat jonkinasteisen nostalgian pauloissa. Kestävyysjuoksuhan edusti maaseudun ruumiilliseen työhön, sen raskauteen, hikeen ja vaivaan, liittyviä arvostuksia.

Neljäs ja jälkeempäin arvioiden ehkä merkittävin selitys Virenin suosiolle piilee siinä tavassa, jolla Myrskylän Myrskyä koko uransa edustanut juoksija ensimmäisen olympivoittonsa otti. Kaatuminen, joka pysäytti cdellisten olympiakisojen kaksinkertaisen mitalistin Mohamed Gamoudin, ei estänyt Suomen sisukasta Lasse Vireniä voittamasta. Kaatuminen oli poikkeuksellisen dramaattinen elementti, joka uhkasi tuhota suomalaisten suosikin kilpailun. Samalla se takasi Virenille sankarin sädekehän, etenkin kun loppu aika oli uusi maailmanennätys.

10.3. Marja-Liisa Hämäläinen 1984

Marja-Liisa Hämäläisen (myöh. Kirvesniemi) urheilu-ura oli poikkeuksellisen pitkä. Hän osallistui kuusiin talviolympiakisoihin (1976–1994) ja hiihti uransa aikana yli 30 kertaa Suomen mestaruuteen. Marja-Liisan ura huipentui vuonna 1984, jolloin hän voitti Sarajevon talviolympiakisoissa kolme henkilökohtaista olympiakultaa ja viestipronssin. Tällä saaliilla hänestä tuli Sarajevon kisojen menestynein urheilija. Samana vuonna hän voitti toistamiseen hiihdon maailmancupin ja hänet valittiin vuoden urheilijaksi Suomessa. Tuon vuoden merkkipaaluihin lukeutui myös avioituminen toisen huippuhiihtäjän Harri Kirvesniemen kanssa. 1970-luvulla uransa olympiahiihtäjänä aloittaneesta Marja-Liisasta tuli Suomen menestynein naishiihtäjä 1980- ja 1990-luvuilla. 1980-luvulla tästä tittelistä kilpaili tasapäisesti Marjo Matikainen, mutta 1990-luvulla ei kukaan muu

suomalaisnaisista ole ylttänyt lähellekään Marja-Liisan saavutuksia. (ks. Kilpapakenttien sankarit, osa 2, 30–35)

Marja-Liisa Hämäläinen (s. 10.9.1955) edusti uutta, totaalisesti urheiluvaa naisurheilijaa. Ei ollut vielä kunnolla totuttu siihen, että nainen hiihti ronskisti kuin miehet, ”räkä poskella” uupumukseen saakka. Urheilijana hän tuntui arvostavan enemmän välitöntä aitoutta kuin tietoisesti mediaa varten esitettyä kameralle flirttailua.

Naisten urheilu nousi entistä tasaveroisemmaksi miesten urheilun rinnalle 1980-luvulla. Marja-Liisa on suomalaisista naisurheilijoista ehkä selvimmän tämän uuden totaalisen naisurheilutrendin edustaja. Los Angelesin olympiakisoissa kesällä 1984 naisilla oli ensimmäisen kerran mahdollisuus osallistua maratonjuoksuun olympiakisoissa. Aikaisemmin oli pelätty, että ”heikomman sukupuolen” pehmeä keho ei kestäisi kestävyysurheilun tuomia suuria rasituksia siinä missä miehen lihaksikas keho.

Marja-Liisa Kirvesniemestä tuli kilpailu-uransa myöhemmissä vaiheissa 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa urheilevien äitien prototyyppi ja esikuva, joka pystyi palaamaan maailman huipputasolle molempien syntytystensä jälkeen. Näin Marja-Liisa purki vanhaa äitimyyttiä kotona ruokaa laittavasta hellapoliisista, joka kaiket päivät hoivaa pienokaisia miehen hoitaessa raskaat työt. Kirvesniemillä hiihto oli tasa-arvoisesti molempien aviopuolisoiden raskaana ”ammattina”.

Seuraavaksi keskityn Marja-Liisan läpimurtokisojen Sarajevon olympialaisten 1984 hiihtouutisten, erityisesti hänen ensimmäisestä voitostaan kertovien uutisten, analysointiin.

10.3.1. Varovaisia menestysodotuksia

Marja-Liisa Hämäläinen avioitui Harri Kirvesniemen kanssa vasta kesällä 1984, joten käytän hänen tyttönimeään Hämäläinen kirjoittaessani Sarajevon kisoista 1984. Näin ei tule sekaannuksia Hämäläisestä kertovien lehti-uutisten kanssa.

Marja-Liisa Hämäläinen luokiteltiin ennen Sarajevon kisoja yhdeksi mitalisuosikeista, mutta hänen vaatimaton menestysensä uran aikaisem-

missä arvokilpailuissa rauhoitti ennakkoveikkailijoita. Hyvä esimerkki siitä, kuinka media uskoi jo etukäteen Marja-Liisan kykyihin, löytyy Helsingin Sanomien 20-sivuisen olympialiitteen kannesta. Sen ainoa kuva on suuressa pystykuvassa, josta on tausta leikattu pois, hiihtävä Marja-Liisa. Hänestä tehtiin näin Suomen kisajoukkueen symboli lähes miljoonan Helsingin Sanomia lukevan suomalaisen silmissä. Ei epäilystäkään, että kansikuvaurheilijan odotetaan menestyvän.

HS:n kisaliitteessä on sivulla 52 toimittaja Reetta Meriläisen juttu Hämmäläisestä ”Riittääkö Marja-Liisan rutiini olympiamitaliin?”. Juttuun viitataan sivulla 46 otsikolla ”Hämmäläinen vastaan muu maailma”. Vinkin teksti kuuluu seuraavasti:

Marja-Liisa Hämmäläinen on ainoa suomalainen naisihiihtäjä, jolla on mahdollisuuksia iskeä särö norjalaisten, neuvostoliittolaisten ja tshekkoslovakialaisten rintamaan. Marja-Liisalla ei ole tähän mennessä henkilökohtaista mitalia arvokisoista. Nyt olisi näytön paikka.

Tekstin Marja-Liisalle asettamat menestystoiveet ovat hyvin varovaiset. Vaikka teksti puhuu näytön paikasta, ei Marja-Liisalta silti odoteta voittoa. Riittää, jos hän pystyy rikkomaan norjalaisten, neuvostoliittolaisten ja tshekkoslovakialaisten rintaman. Sama hienovaraisen varovainen sävy on myös Helsingin Sanomien urheilutoimituksen esimiehen Juhani Syväsen eli nimimerkki Jussin urheilupakinassa, joka on taitettu edellisen vinkki-tekstin kanssa samalle sivulle:

Olympiakasteensa on saanut myös Marja-Liisa Hämmäläinen, mutta vasta nyt on toiveita mitalista. Sarajevossa hän ei lähde turistina ladulle. Ei ainakaan pitäisi.

Varsinainen ennakkojuttu, Reetta Meriläisen kirjoittama Riittääkö Marja-Liisan rutiini olympiamitaliin? on tehty empaattisessa hengessä. Jutussa puhutaan huippu-urheilijan elämästä, Marja-Liisan luonteesta ja hänen suhteestaan urheiluun ja menestykseen. Kun toimittaja viittaa ikäviin epäonnistumisiin aikaisemmissa arvokilpailuissa, hän asettuu itse pois epäilijöiden joukosta:

Kehitys on ollut niin verikkaista, että epäilijät ehtivät jo sulloa hänet lokeroon ”ikuiset lupaukset”.

Jutussa Marja-Liisa selittää hitaan kehityksensä kohti maailman huippua johtuneen alkuperäisestä suunnitelmasta. Kestävyyslajeissa valmennuksen suunnitelmallisuus näkyikin ehkä muita lajeja selvemmin, koska vuosittaisten harjoitusmäärien kasvattaminen huipputasolle, oli kyse tunteista tai kilometreistä, vaatii aina useita vuosia:

”Minun valmennukseni suunniteltiin alunperin nousujohteiseksi, jotta pohja saataisiin kestäväksi”, Marja-Liisa selvittää.

Eli hiihtäjä ja valmentaja eivät olleet aikaisemmin suurvoittoja edes odottaneet. Hiihtäjä kertoo lehtijutussa, että harjoittelun tehoa nostettiin edelliskautta varten ja edelleen olympiakautta varten. Tehojen noston seurauksena harjoituksen määrä ja laatu alkavat olla ”suhteellisen korkealla”, kuten hiihtäjä itse määrittelee. Tekstistä välittyy tunnelma, että juuri nyt hiihto-ohjus on ensimmäisen kerran valmis sujahtamaan maailman huipulle. Mutta toimittaja välttää taitavasti liian mairean optimismin. Toimittaja tuo esille pitkät vuodet, jotka Marja-Liisa sai olla Helena Takalon ja Hilikka Riihivuoren varjossa. Tämä ei käänny jutussa Marja-Liisaa vastaan, vaan antaa pohjan odottaa menestystä, kuten hiihtäjä itse uskoo:

”Tuntuu, että kansainvälisiin voittoihin tarvitaan vuosien rutiini – ainakin miun kohdalla”, Marja-Liisa tuumaa ja katsoo levollisesti eteensä.

Ymmärtävällä asenteella juttua rakentava naistoimittaja kaivaa tukea hiihtäjän sanoille edelliskauden maailmancupin voitosta ja maailmancupin kympin voitosta Ranskassa alkukaudesta. Otsikkoon nostettu kysymys Riittääkö Marja-Liisan rutiini olympiamitaliin? saakin tekstissä suoran vastauksen:

*Viime talvi osoitti, että Marja-Liisan rutiini riittää. Tuli maailman-
cupin voitto.*

Menestys ei ole noussut Marja-Liisalla päähän. Hän ”ei ole hukannut itseään maailmalle”. Toimittaja luonnehtii hiihtäjää teeskentelemättömäksi. Marja-Liisan puhe ”pulppuaa pehmeällä, vivahteikkaalla (etelä) karjalanmurteella”. Lisäksi valmentaja Sulo Repo ”kuvailee suojattiaan reiluksi, avoimeksi, rehelliseksi ja iloiseksi”. Tällaiselle ihmiselle ei kukaan voi toivoa muuta kuin hyvää.

Jutun lopuksi toimittaja Meriläinen ottaa esille vielä kiusallisen asian olympiamenestykseen liittyvistä odotuksista. Viimeisen sanan toimittaja antaa odotusten kohteelle:

Marja-Liisa tietää, että häneltä odotetaan paljon olympialaduilla. Hyvin mennyt viime kausi lisäsi hönkää odotuksiin. Odotusten kohde tietää huippu-urheilun koukerot. ”Sitä istuu koko ajan liukkaalla kivellä. Ikinä ei tiedä, kuinka käy. Mutta siinähän urheilun mielenkiinto on.”

Edelleen Helsingin Sanomien ennakkojuttu naisten 10 kilometrin hiihdosta (HS 8.2.1984) rakentaa lukijoille eli potentiaalisille television katsojille ja radion kuuntelijoille kilpailua, jossa mielenkiinto kohdistuu vain Marja-Liisa Hämäläiseen.

10.3.2. Kamppailu oman itsensä kanssa

Uutisissa, jotka kertoivat Marja-Liisa Hämäläisen ensimmäisestä olympia-voitosta, korostui hiihtäjän kamppailu oman itsensä kanssa. Hiihto on yleensäkin sellainen laji, jossa urheilijan tahdonlujuuutta testataan yksinäisessä ottelussa itseään vastaan, kuten Harri Kirvesniemen valmentaja Jorma Manninen totesi Helsingin Sanomissa (12.2.1984) Juhani Aromäen jutussa ”Kihlparin suuret unelmat”. Mutta Marja-Liisa Hämäläisen kohdalla kamppailu itseä vastaan oli vielä erikoisen suurilla latauksilla varustettu.

Helsingin Sanomat (10.2.1984) otsikoi osuvasti Marja-Liisan ensimmäisestä olympiavoitosta kertovan juttunsa: ”Ilon kyneleet päättivät pitkän piinan”. Jutun ingressi selvensi, mitä pitkä piina ensisijaisesti tarkoitti:

Kaikkensa ladulla antaneen, maaliin uupuneena rojahtaneen Marja-Liisa Hämäläisen piinanhetki kesti parisen minuuttia. Oli odotettava ainoan uhkaajan, Raisa Smetaninan, tuloa. Kun Smetaninalla oli vielä 30 metriä matkaa, oli peli selvä, suomalaisten ilonpito voi alkaa: 10 kilometrin voitto oli Marja-Liisan.

Mutta pitkä piina ei tarkoittanut vain oman suorituksen jälkeistä parin minuutin piinaavaa odotushetkeä eikä kilpailun aiheuttamia rasituksia, vaan se oli selvästi viittaus monien edellisten arvokisojen pettymyksiin. Tämä tulee voittojutussa esille jo ensimmäisessä väliotsikossa ”Ikuinen lupaus nyt voittajatyyppejä”. Jutussa kerrotaan, kuinka päävalmentaja Immo Kuutsa oli osannut kannustaa Marja-Liisaa tämän uskon horjuttua. Samoin käytiin mestarin kilpailupäivän ohjelma läpi aterioiden, keskusteluiden ja muine pikkutouhuineen. Jutussa palautetaan lyhyen kisaselostuksen jälkeen vielä yksityiskohtaisemmin mieleen Marja-Liisan pitkän ja kivikkoisen uran alkutaival:

Mutta ennen kuin kultamitaliin päästiin, junioriaikoinaan tukun Suomen mestaruuksia vieneen huippulupauksen kehityksessä on ollut monta pitkällistä vaihetta. Eikä uraa helpottanut henkisesti yhtään se, että kotimaassa oli kaksi kovaa hiihtäjää, Helena Takalo ja Hilikka Riihivuori, joitten varjoon Marja-Liisa väkisin jäi ajoittaisista väläytyksistä huolimatta.

Jutun kirjoittanut Helsingin Sanomien urheilutoimittaja Timo Järviö esittelee tiiviisti Marja-Liisan arvokisat alkaen kolmista nuorten EM-hiihdoista (1971–1973), joista parhaana henkilökohtaisena saavutuksena oli kuudes sija. 1970-luvun arvokisoista Marja-Liisan uraa leimasi usean vuoden ajan erityisesti Lahden MM-hiihtojen 1978 viesti, joka Marja-Liisalta meni alakanttiin, mutta Helena Takalo ja Hilikka Riihivuori pystyivät

nostamaan Suomen kultaan. Uusi vuosikymmen alkoi sitten paremmissa merkeissä:

Marja-Liisan tahti kiihtyi kotimaassa, ja ensimmäinen henkilökohtainen Suomen mestaruus tuli 1981 nykyisellä kultamatkalla. Oslon MM-kisoissa odotettiin vihdoin läpimurtoa Suomen mestaruuksien saattelemana. Taas petyttiin, 11. sija kymmillä jäi parhaaksi saavutukseksi. Epäilijöitten leiri kasvoi, eikä tämänkään kirjoittaja voi kieltää kuuluneensa siihen. Maailmancupin voitto viime vuonna antoi merkkejä uudesta, joka suhteessa vahvemmassa Marja-Liisa Hämäläisestä. Nyt hän on kultamitalisti.

Toimittaja Järviön kirjoituksessa on pientä katumuksen sävyä, joka vain vahvistaa Marja-Liisan urotyön merkitystä. Hän pystyi voittoon, vaikka epäilijöitä oli paljon. Tässä tilanteessa urheilutoimittajan on jopa mieluista harrastaa pientä itseruoskintaa:

Mutta tässä tilanteessa on mukavaa myöntää olevansa hieman harhateille joutunut ennustajaeukko. Suomi on saanut uuden suurhihtäjän ja vasta toisen kymmenen kilometrin olympiavoittajan. Tilin avasi Lydia Wideman 1952, ja vasta nyt ilmaantui aukon täyttäjää.

Sama sävel kuin Timo Järviön kirjoittamassa pääjutussa on myös nimi-merkki Jussin urheilupakinassa ”Pettymysten jälkeen vuorossa ilonkyyneleet” (HS 10.2. 1984). Se keskittyy nimenomaan Marja-Liisan hitaaseen kasvuun voittajaksi. Tätä hitaan kehityksen mallia ja uskoa siihen Jussi tarjoaa pakinansa lopuksi myös Pirkko Määtälle ja Eija Hyytiäiselle. Kirjoittaja katsoo näiden olevan samassa asemassa missä Marja-Liisa oli takavuosina ollut:

Tulipalokiirettä ei vielä ole. Kasvun vuosia on edessä monta. Marja-Liisan kehitystä muistellessaan valmentajat osaavat olla kärsivällisiä.

Olympiavoittojensa ansiosta Marja-Liisa Hämäläinen nostettiin esikuvan asemaan ja hänen valmentautumistavastaan kiinnostuttiin valmennuspiireissä.

10.3.3. *Marja-Liisa ja Harri*

Marja-Liisa Hämäläisen nousu Suomen kisajoukkueen keulahahmoksi tuotti monille toimittajille hankaluuksia. Jos sankarina olisi ollut mies, ei samanlaisia alitajuisia ongelmia olisi syntynyt. Ongelmat liittyivät sellaisiin asioihin kuin naisen voittaman kultamitalin arvottamiseen, samoin naisurheilun arvottamiseen ja naisurheilijan valmentajan arvottamiseen. Vertailuja oli harvinaisen helppo tehdä, kun Marja-Liisan kihlattu Harri Kirvesniemi kuului Suomen hiihtojoukkueen miesten kärkinimiin.

Hyvä esimerkki Marja-Liisan, siis naissankarin, urheilutoimittajille aiheuttamista hankaluuksista on Juhani Aromäen juttu Helsingin Sanomissa 12.2. 1984. Otsikolla ”Kihlaparin suuret unelmat” kerrotaan aluksi Suomen joukkueen voiteluryhmän työskentelystä. Kihlaparin suurista unelmista kerrotaan, että todetaan Suomen olympiakomitean tavoitteena olevan viisi tai kuusi mitalia.

Maailmankuulu kihlapari Marja-Liisa Hämäläinen ja Harri Kirvesniemi on tärkeä lenkki joukkueessa, jonka pitäisi viikon kuluttua tuoda tuliaisina Suomeen viisi tai kuusi mitalia. Se on Suomen olympiakomitean tavoite.

Lisäksi toimittaja toteaa, että Marja-Liisan olympiavoitto oli Suuren Unelman toteutuminen yli kymmenen vuotta kestäneen välillä epätoivoisenkin kujanjuoksun jälkeen. Harri Kirvesniemen osalta juttu päättyy optimistiseen valmentaja Mannisen lausahdukseen pettymykseen (7:s sija) päättyneen 30 kilometrin kilpailun jälkeen:

”Ei riittänyt vauhti tällä kertaa. Jokin sisälläni kuitenkin sanoo, että kyllä tämä paremmaksi muuttuu”, Jorma aavistelee kavutessaan maailalueelta ylös hiihtäjien asuinpaikkaan.

Toisin sanoen juttu rakentaa lukijoille uusia odotuksia vain Harri Kirvesniemen tulevia startteja ajatellen. Marja-Liisan osalta todetaan suuren unelman täytyneen. Naishiihtäjän tulevista unelmista teksti ei anna vinkkejä.

Koko sivun täyttävässä jutussa palataan vielä kerran Marja-Liisan ensimmäiseen kultamitaliin. Kaiken kaikkiaan Marja-Liisasta kirjoitettua tekstiä on vain hieman reilu puolet siitä määrästä mitä Harrista on kirjoitettu. Harrin määrään on laskettu myös hänen valmentajansa Jorma Mannisen haastattelu. Marja-Liisa Hämmäläisen valmentajaa Sulo Repoa jutussa ei sen sijaan haastateltu. Olympiavoittajan valmentaja pääsee juttuun, kun Harri Kirvesniemen valmentaja Manninen kertoo Revon tehneen Marja-Liisan kanssa yhteistyötä jo 15 vuotta.

Turun Sanomien uutisointi Marja-Liisa Hämmäläisen ensimmäisestä olympiavoitosta (TS 10.2. 1984) kertoo myös naisvoittajan aiheuttamasta lievästä hämmennyksestä urheilutoimittajien keskuudessa. Pääuutissivullaan Turun Sanomat julkaisi viiden palstan kuvan, jossa Harri Kirvesniemen kädet ovat kultamitalistin, kihlattunsa, ympärillä. Kuvan päällä on viidelle palstalle venytetty suuri otsikko: OLYMPIAKULTAA. Kuvan ja otsikon yhdistetty viesti johdattaa humoristiseen maskuliiniseen tulkintaan: Voittajana on Harri Kirvesniemi, jonka kulta ei ole tavallista jalometallia vaan nimenomaan olympiakultaa. Kuvan alle sijoitettu otsikko ”Marja-Liisa ylivoimainen” johdattaa lukijat sitten uutistekstiin.

10.3.4. Verenvaihtokohu ohitti Marja-Liisan

Doping on Pänkäläisen (1993, 111) mukaan ongelma urheilulle viidestä syystä: 1) Doping syö urheilun sisäistä ja ulkoista uskottavuutta. 2) Kun ilmiön julkisessa käsittelyssä pääpaino on valvonnassa, kaikki siihen liittyvät ongelmat saavat kielteisen sävyn. 3) Dopingin yleistymisen on kansanterveydellinen riski. 4) Dopingaineiden salakuljetus ja mustan pörssin kauppa liittyy dopingongelman rikollisuuteen. 5) Jotkut ammattilaislajit ovat dopingkeskustelun ulkopuolella, koska testejä ei tehdä niiden piirissä. Dopingista alettiin kirjoittaa käytännössä vasta siinä vaiheessa, kun dopingaineita alettiin kieltää. Kiellon rikkomisesta kiinni jääminen, dopingkäry, oli selkeä uutinen. Pänkäläinen (1993, 109) kirjoittaa, että käytännössä vasta siinä vaiheessa, kun urheiluliike oli kieltänyt dopingaineiden käytön, tuli dopingista kirjoittelu mahdolliseksi. Esimerkiksi veridoping kiellettiin

vasta vuonna 1985. Sitä ennen kirjoituksissa ja syytöksissä veridopingin käytöstä saattoi olla vain moralistinen sävy. Sanktioita ei veridopingista ollut määrätty.

Suomen erinomaista menestystä Sarajevon olympiakisoissa 1984 varjosivat Norjan hiihdon päävalmentajan Magnar Lundemon väitteet suomalaishiihtäjien verenvaihdosta. Doping uutisia leimasi suomalaisten toimittajien asettuminen suomalaishiihtäjien puolelle. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa nimimerkki Jussi otsikoi urheilupakinansa (HS 14.2. 1984) ”Epäilyttävä rosvojahti”. Toimittaja asettuu suomalaisten puolelle norjalaisia vastaan ja katsoo, että syytely johtuu vain siitä, että Lundemo yrittää kääntää huomion pois Norjan omasta huonosta menestyksestä.

Helsingin Sanomat julkaisi samana päivänä Jussin pakinan lisäksi kolme uutista veridopingista. Pääuutinen oli otsikoitu ”Pettyneet norjalaiset le vittävät hurjaa huhua: Veritankkaus Suomen salaisuus.” Sen alla oli kaksi pienempää juttua, joista ”Professoritason kisakysymys: Joko tuli?” käsitteli testauksen teknistä toteutusta ja mahdollisia porsaanreikiä. Toisessa jutussa ”Suomalaisvastaus: Roskaa” otettiin selkeästi kantaa norjalaisvalmentajan syytöksiin. Mielenkiintoista on, että lehtijutussa kukaan Suomen kisajoukkueen edustaja ei käytä otsikon sanamuotoa ”roskaa”. Toki joku valmentaja tai joukkueen johtoon kuuluva on näinkin voinut syytöksiin kommentoida, mutta se ei ilmene lukijalle mitenkään. Niinpä lukijalle tarjotaankin otsikossa Helsingin Sanomien urheilutoimituksen vahvasti suomalaisväritteinen näkökulma kyseisiin syytöksiin.

Suomen Sosialidemokraatti otti myös suomalaisia puolustavan näkökannan, joka näkyi mm. jutuista ”Norjan lehdistö on hurjana Lundemolle” (SD 15.2. 1984) ja ”Norja pyysi anteeksi” (SD 16.2. 1984). Myös ensimmäisessä veridopingista kertoneessa uutisessa ”Verenvaihdosta löytyy taas menestyksen syy” (SD 14.2. 1984) on syytöksiä kyseenalaistava käsittely, vaikka jutun otsikko sinänsä voidaan lukea kahdella tavalla. Jutun tekstin perusteella otsikko on tulkittavissa ironiseksi ”mitä ne taas puhuu”-tyylillä. Mutta sille lukijalle, joka lukee vain otsikon, viesti on käänteinen: Otsikko itse asiassa toistaa Lundemon syytöksen.

Viime vuosina on ollut käytäntönä Suomen menestyttyä tavallista paremmin kestävyyslajien arvokilpailuissa, että meikäläisiä syytetään verenvaihdosta. Ja nytkin tuo kysymys tuli esille. Valmentaja Magnar Lundemo on jossain norjalaisessa lehdessä väittänyt, että suomalais-hiihtäjien veri on vaihdettu 14 pv ennen kisoja.

– Varsinkin skandaalilehdissä tuollaista jaksetaan aina kirjoittaa. Kiistämme ilman muuta asian ja väitteen, sanoo Hiihtoliiton valmennuksen ja koulutuksen johtaja Esa Klinga.

Kun tekstin mukaan on ollut *käytäntönä* syyttää menestyviä suomalaisia verenvaihdosta, annetaan lukijoiden ymmärtää, että syytöksillä ei ole sen kummempaa todellisuuspohjaa. Kun teksti puhuu *meikäläisistä* eikä suomalaisista, se asettuu erityisen voimakkaasti suomalaisten hiihtäjien puolelle. Viestinä on, että me, hiihtäjät, toimittajat ja lukijat, puolustaudumme yhdessä rintamassa. Kun syytökset on esitetty vain *jossain norjalaisessa lehdessä*, jonka nimeä ei vaivauduta edes mainitsemaan, annetaan vaikutelma, että kyseessä on niin vähäpätöinen julkaisu, ettei sen nimeä kannata mainita, koska sitä ei kukaan Suomessa tuntisi. Kyseessä on lisäksi ympäripyöreästi vain *lehti*, ei sanomalehti, iltapäivälehti tai viikkolehti. Klinga antaa omassa lausunnossaan tosin ymmärtää, että kyseessä on jokin *skandaalilehti*. Mutta skandaalilehdeksi voidaan kutsua joko sellaista lehteä, joka julkaisee jollekin taholle kiusallisen uutisen, kuten tässä tapauksessa Suomen Hiihtoliitolle, tai sellaista brittityylistä skandaalilehteä, joka herkuttelee ja myy suurilla otsikoilla, joiden takana on hyvin vähän asiaa ja vain siteeksi totuutta. Lukija ei tässä tapauksessa pysty lainkaan arvioimaan, onko kyse laajemminkin skandaalilehden maineesta olevasta julkaisusta, vai onko niin, että Klinga SHL:n edustajana haluaa vain leimata sellaiset lehdet skandaalilehdiksi, jotka tästä verenvaihdosta kirjoittavat.

10.3.5. Marja-Liisa ja Suomi

Marja-Liisa Hämäläisen ensimmäisen olympiavoiton yhteydessä Suomi ja suomalaisuus eivät nousseet kovinkaan voimakkaasti esille. Sen sijaan Marja-Liisa muisti useissa haastatteluissa kiittää kotiväkinsä uskollista tukea.

Helsingin Sanomissa toimittaja Marjut Svahn (10.2.1984) kiinnitti huomiota myös kansalliseen ulottuvuuteen. Svahn toi esille, että Marja-Liisa on suomalainen nainen, joka hiihti suomalaisilla suksilla. Samassa jutussa Svahn kertoo pari päivää aikaisemmin työnsä aloittaneen suurlähtetilas Heikki Talvitien olevan onnenpekka, jonka 12-vuotias poika tunnui tekstin perusteella ottavan kaiken riemun talvikisoista itsetehdyn Suomen lipun ja suurten suomalaisodotusten kera.

Tavallisen suomalaisen on mukava tietää, että Jugoslaviassa pikkuvaltiota edustava perhe luottaa patrioottisesti omaan kansaansa.

Toimittaja ei selvästikään itse halua tulla liikaa samaistetuksi suomalaisvoitosta hullaantuneihin pikkuvaltion patriootteihin, mutta myöntää lukijoille viihtyväänsä itsekin juhlahumussa.

Veliko Poljen stadionilla ei kenenkään silmä säilynyt kuivana. Kosketteluja kaihtavat meikäläiset halailivat ihan tuntemattomia meikäläisiä kuin lähisukulaisiaan ristiäisissä ...

Kyynikot ja kosmopoliitit hymähtelevät hehkuvalle isänmaallisuudelle. Veliko Poljessa suomalaiset olivat kerrankin täynnä kansallisyhpeyttä ja yhteistunnetta. Sellaisiakin "naiveja" elämyksiä olisi harmi jäädä kokematta.

Turun Sanomissa toimittaja Hannu Patana (10.2.1984) nostaa Marja-Liisan suorastaan teatraalisesti suomalaisten olympiavoittajien joukkoon. Toimittaja ikuistaa olympiavoittajan ainoan sanan, "ihanaa", juttunsa kärkeen. Olympiavoittajan ensimmäiset sanat voi rinnastaa vaivan ensimmäiseen rääkäisyyn synnytyksessä tai lapsen ensimmäisiin sanoihin, yhtä merkityksellisiä uuden ulottuvuuden paalutuksia kaikki. Ja tehostaakseen olympiavoiton merkitystä toimittaja mainitsee nimeltä kaksi suomalaisten urheilunharrastajien hyvin tuntemaa legendaarista kultahiihtäjää, Lydia Widemanin ja Helena Takalon.

Ihanaa ...

Tämä oli ainoa, mitä Marja-Liisa Hämäläinen pystyi sanomaan, kun hän oli hiihtänyt Sarajevon olympiakymppin maaliin.

Ja sanomiseen oli pohjaa, sillä hän liittyy Sarajevossa samaan joukkoon, missä aikaisemmin suomalaisista jo ovat Lydia Wideman ja Helena Takalo.

Marja-Liisa Hämäläinen on nyt nimittäin suomalainen olympiavoittaja.

Etsiessään kaikkein voimakkainta määrettä uudelle olympiavoittajalle toimittaja päättää nimetä hänet ”suomalaiseksi olympiavoittajaksi”. Urheilutoimittajan sanavalintaa kiireessä ohjaavan arkijärjen mukaan tämän *suomalaisuuden* pitäisi puhutella lukijoita kaikkein tehokkaimmin. Se on määre, joka urheiluun yhdistettynä saa miehet kohentamaan ryhtiään ja naiset suoristamaan hamettaan.

10.4. Curt Lindström 1995

Suomen jääkiekkomaajoukkue saavutti ensimmäisen maailmanmestaruutensa vuonna 1995 ruotsalaisen Curt Lindströmin valmennusopeilla. Lindström oli valittu päävalmentajaksi kaksi vuotta aikaisemmin lehdistön kritisoidessa voimakkaasti valintaa. Heti ensimmäisen valmennusvuotensa aikana Lindström onnistui kuitenkin johdattamaan Suomen Leijonat ensin olympiapronssille ja heti perään MM-hopealle. Samalla ruotsalainen valmentaja lunasti suomalaisten penkkiurheilijoiden ja kiekkopiirien silmissä paikkansa päävalmentajana. (ks. Virtapohja 1996; 1995)

Kiinnostus Lindströmin ajatuksia kohtaan lisääntyi suomalaisten keskuudessa samassa tahdissa kun kiekkkoleijonat iskivät kiekkoja vastustajien maaliin. A-studio esitti toimittaja Leena Pasasen dokumentin Lindströmin joukkueen valmistautumisesta vuoden 1994 MM-kisoihin aivan kisojen alla 25.4.1994. ”Curt Lindström – Leijonien päävalmentaja” -niminen dokumentti kesti noin 15 minuuttia ja ohjelmassa kuultiin Lindströmin ajatuksia sekä nähtiin hänen toimintaansa valmennustilanteessa kaukalos-

sa, vaihtoaitiossa ja pukukopissa. Jääkiekkoilijat Sami Kapanen ja Timo Jutila sekä kakkosvalmentaja Hannu Aravirta ja joukkueenjohtaja Heikki Riihiranta saavat kukin kahteen kertaan sanoa mielipiteitään Lindströmistä. Lindströmille annetaan yhdeksän puheenvuoroa kameran edessä. Lisäksi hänen puhetaan joukkueelle todellisessa valmennustilanteessa näytetään kolme kertaa. Kaikki Lindströmin yhdeksän haastattelupuheenvuoroa alkavat siten, että kameran kuvassa on jotain muuta kuin Lindströmin kasvot tämän äänen tullessa kuvan päälle. Näin Lindströmin ääni ikään kuin tulee joukkueen harjoitusten ylle. Sen sijaan muiden haastateltavien kohdalla kuva ja ääni on leikattu alkamaan samanaikaisesti. Kun esimerkiksi Aravirta alkaa puhua, hänet näytetään puheenvuoron alusta asti kuvaruudussa. Dokumentti oli niin toimiva, että se lähetettiin uusintana 31.5.1995 suomalaisten juhliessa neljättä viikkoa maailmanmestaruutta. (ks. Virtapohja 1996, 118–120)

A-studion toimittaja Leena Pasanen jatkoi Lindströmin kintereillä myös Milanon MM-kisojen 1994 jälkitunnelmissa. Kisat päättyivät häviöön Kanadalle eli ”hävittyihin” hopeamitaleihin. MM-kulta oli ollut lähempänä kuin koskaan aikaisemmin. Lentokentällä satoi vettä ja mielet olivat apeana. Lentokoneessa päävalmentaja Curt Lindström herkistyi kyyneliin, kun Suomen ilmavoimien Drakenit tulivat saattamaan hopeajoukkuetta turvallisesti Helsinki-Vantaan lentokentälle. Tosin katsoja luuli näkevänsä kyneleet vasta, kun toimittaja Pasanen ääni niistä mainitsi. Itse tv-ruudun välähdyksessä niitä kyneleitä oli mahdoton erottaa. Kyneleet joka tapauksessa inhimillistivät Lindströmin, toivat hänet lähelle tavallista television katsojaa. (ks. Virtapohja 1996, 125–126)

Edellä mainitut A-studion lähetykset vahvistavat luvussa 8.2. esitettyjä televisiourheilun konventioita, vaikka A-studio ei olekaan perinteinen urheilulähetys. Mutta selostajan puhe saa katsojan tulkitsemaan Lindströmin silmiin liikituksen kyneleet. Molemmissa A-studion lähetyksissä keskitytään yksilöön, Lindströmiin. Ihmiskehon rituaalinomaista ylistystä ei A-studio sen sijaan tarjoa, mutta sitäkin voimakkaammin sitä oli tarjoiltu itse kisalähetyksissä lukuisia kertoja toistetuissa hidastuksissa. Tätä rituaalinomaista ylistystä palveli myös MM-kisojen yhteydessä käyttöönotettu tapa

esittää rytmikkään musiikin tahdittamana hyviä tilanteita otteluista ikään kuin musiikkivideoina. Erityisesti Tom Jonesin hitti ”If I Only Knew” sai epävirallisen MM-tunnusmusiikin luonteen.

Hyvä menestys, olympiapronssi ja MM-hopea, takasi Lindströmille suhteellisen hyvän työrauhan ennen Tukholman MM-kisoja 1995. Lindströmin ja kakkosvalmentaja Hannu Aravirran valmennustaitoihin ja yhteistyöhön luotettiin, ja joukkueessa vallitsi hyvä henki. Lindströmistä tuli toimittajien suosikki kisojen edellä ja niiden aikana. Se näkyi mm. siinä, että kisaviikoilla Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat ja Iltalehti julkaisivat Lindströmistä enemmän kuvia ja hänet mainittiin useammin näiden lehtien otsikoissa kuin kukaan muu Suomen MM-joukkueen jäsen (ks. Virta-pohja 1996, 116).

10.4.1. Ruotsalainen kansallissankari Suomessa

Suomen voitettua maailmanmestaruuden ja joukkueen palattua kotimaahan oli yksi juhlituimmista joukkueen jäsenistä, ellei suorastaan juhlituin, päävalmentaja Curt Lindström. Helsingin Sanomissa (9.5.1995) Anna-Stina Nykänen kirjoitti otsikolla ”Urheilusankarit yhdistivät kansan”, että nyt ainakin yksi ruotsalainen suvaitaan suomalaisten joukkoon, ja lisäksi tätä pidetään jopa sankarina.

Myös ruotsalaislehdet kiinnittivät Lindströmiin erityishuomiota maailmanmestaruuden jälkeen. Lindström mm. nimettiin Disneyn suosikkielokuvaan lainaten leijonakuninkaaksi, kuten Demari (9.5.1995) kertoi.

Helsingin Sanomien (9.5.1995) pääuutissivun pääjutussa kerrottiin maailmanmestaruuden synnyttämästä kultahuumasta. Arja Nukarinen kirjoitti samassa hengessä kuin Anna-Stina Nykänen:

Ruotsikaan ei unohtunut. Valmentaja Curt Lindström korotettiin suomalaisten kansallissankariksi.

Lindström huomioitiin näkyvästi myös Ilta-Sanomissa. Matti Einiön jutussa ”Kaikkien aikojen kansanjuhla” (IS 9.5.1995) esitetään viisi kertaa

Curt Lindström kultahuuman alkumoottorina (ks. Virtapohja 1996, 133). Myös edellä mainitussa Helsingin Sanomissa julkaistussa jutussa ”Urheilusankarit yhdistivät kansan” Anna-Stina Nykänen toteaa päävalmentajan suosion:

Kaikkein riehakkain tunnelma on letkan viimeisessä autossa. Hannu Aravirran ja Heikki Riihirannan välissä istuva päävalmentaja Curt Lindström ei pysy penkillä, vaan nousee virnistellen näyttämään kaulassa roikkuvaa mitaliaan. ”Curre, Curre”, huutaa kansa, joka ei sitä ennen ole kannustanut yhtäkään joukkueen jäsentä nimeltä. Curre saa enemmän suosiota kuin Saku tai Peltonen yhteensä, ja nauttii siitä.

Lindströmin saavuttamasta suuresta suosiosta suomalaisten keskuudessa kertovat mm. lukuisat hänelle myönnetyt tunnustukset. Esimerkiksi Suomalais-ruotsalaisesta kulttuurirahastosta hän sai 15 000 markan kulttuuri-stipendin, ja ensimmäisenä urheiluvalmentajana hänelle myönnettiin Suomen Leijonan komentajamerkki.

Suomalaisten huumaantuminen ja hullaantuminen näkyi kansallisten symbolien, erityisesti Suomen lipun karnevalistisena käyttönä. Suomen lipujen liehuttaminen ja muu kansallinen hurmos sai aikaan myös kielteisiä reaktioita. Jotkut analyytikot alkoivat jo pelätä ei-toivotun kansallismielisyyden nousua, jonkinlaisen 1930-luvun kiihkoisänmaallisuuden paluuta. Esimerkiksi Ilkka Malmberg kirjoitti Helsingin Sanomissa (14.5.1995) otsikolla ”Sankarikansa ratsastaa jälleen”, että kiekkomestaruus yhdisti suomalaiset. Myös hän varoitteli MM-hurmoksen patrioottisesta sävystä:

Jessus, oliko Leningrad Cowboys hymneineen tällä kertaa tosissaan? Kaksi vuotta sitten Senaatintorin konsertti yhdessä Puna-armeijan kuoron kanssa oli ollut suuri nauru Neuvostoliitolle ja vanhalle Suomelle, uuden ja kepeän ajan mielenosoitus. Totiset ideologiat olivat historiaa.

Mutta onko tämä isänmaallisuus varmasti vain kevyttä ja hauskaa, niin kuin jotkut sosiologit ovat esittäneet. Sellaista, joka ei pakota muita samantilaisuuteen ja edellyttää vain löyhää kiinnittymistä? Tänäpäin ollaan

intohimoisia Jokeri-faneja, huomenna jotain muuta. Tänään suomalaisia ja huomenna eurooppalaisia, karavaanareita, kennel-ihmisiä.

Tutkijat ovat ennustelleet, että sitoutumisemme olisi vaihtelevaa ja päällekkäistä, kevyttä yhteisöllisyyttä.

Voitonjuhlassa tuntui olevan kyllä sitä vanhan sortin patriotismia-kin, joka on niin painavaa että siitä jää telaketjun jäljet. Millainen olisi juhla mahtanut olla, jos loppuotteluvastustaja olisi ollut Venäjä – tai vanha Neuvostoliitto?

Ruotsalaisen Curt Lindströmin nostaminen Suomen MM-joukkueen symboliksi oli terveellä tavalla MM-juhlintaa keventävä ilmiö. Se oli isänmaallisen juhlan karnevalisointia, joka osaltaan kevensi patrioottista hurmosta, teki siitä 1990-luvun henkeen sopivan kevytversion.

10.4.2. Lindström joukkueen symbolina

Suomen joukkueen ruotsalainen päävalmentaja Curt Lindström nousi luontevasti urheilutoimittajien kiinnostuksen kohteeksi, kun vuoden 1995 MM-kisat pelattiin Lindströmin kotikaupungissa Tukholmassa. Lindström keräsi toimittajien huomion, ja hänestä tuli vähitellen leijonajoukkueen symboli. Joukkueen valmistautuminen MM-kisoihin ja edesottamukset itse kisoissa kerrottiin monessa lehtijutussa juuri Lindströmin henkilön näkökulmasta. Kun Suomi hävisi kisojen alla harjoitusottelun Saksalle, oli varsinaisen otteluselostuksen yhteydessä erillinen juttu, jonka otsikon mukaan ”Curt Lindström luottaa yhä Leijoniin” (HS 20.4.1995). Myös kisaselostuksissa päävalmentaja oli keskeisesti esillä, kuten seuraavista esimerkeistä näkyy: ”Lindströmin linja ei pidä” (HS 24.4.1995). ”Lindström piirsi uudet kuviot. Valmentaja patisti pelaajia nopeisiin omiin ratkaisuihin.” (HS 25.4.1995) ”Lindströmistä otetaan mittaa tänään” (HS 25.4.1995). ”Lundmark varoitti etukäteen Lindströmiä Tshekistä” (HS 25.4.1995). ”Ruotsin kaato Lindströmille nautinto” (HS 27.4.1995). ”Lindström eroaa, jos Leijonat ei pelaa vähintään pronssista” (HS 28.4.1995). ”Lindström päätti uhkapelin” (HS 30.4.1995).

Demarissa löysi Reima Rautiainen jutussaan ”Yksi oli yli muiden” (Dem. 8.5.1995) suomalaisjuhlan sankarille tilanteen paradoksaalisuutta kuvaavan adjektiivin: Sankariksi nousi ehtaruotsalainen:

Luulisi, että illan jälkipelejä hallitsisivat joko Peltonen tai Jutila (tai muuten huippupelin pelannut, Ruotsin maalin imaissut Jarmo Myllys). Heissä on karismaa. Mitä vielä. Illan sankari oli ehtaruotsalainen, mies Saltsjö-Boon lähistöltä Tukholmasta: Suomen päävalmentaja Curt Lindström.

Noustuaan joukkueen symboliksi Lindström kohosi myös arvostelun yläpuolelle. Lindströmin kritisoinen olisi merkinnyt joukkueen kritisoinnista, ja siihen hyvät peliesitykset eivät juurikaan antaneet aihetta. Helsingin Sanomissa kritisoiitiin MM-kisojen alla lievästi joitakin pelaajavalintoja (HS 23.3.1995). Kärjekkäämmin Lindström sai kritiikkiä odotellessaan MM-turnauksen jo käynnistyttyä NHL-pelaajia joukkueensa vahvistukseksi. Tämä ei Helsingin Sanomien toimittajan Kari Räisäsen mielestä ollut linjassa Lindströmin puheiden kanssa (HS 24.4.1995):

Suomen jääkiekkomaajoukkueen päävalmentaja Curt Lindström ei ole johdonmukainen. Lindströmillä on tapana korostaa päätöksissään joukkueen yhtenäisyyttä, harmoniaa. Nyt hän odottaa NHL-miehiä ja istuttaa Antti Törmästä ja Petteri Nummelinia katsomossa. Teemu Selänne, Jari Kurri ja Teppo Numminen olisivat erinomaisia vahvistuksia maajoukkueelle, jos he pääsisivät Tukholmaan turnauksen ensimmäiselle viikolle. Valitettavasti he eivät pääse. Selänne, Kurri ja Numminen saavat miljoonia markkoja siitä, että he panevat kaikkensa peliin NHL-seuroissaan. Lähtö MM-kisoihin onkin Pohjois-Amerikassa niin arka aihe, etteivät pelaajat edes uskalla myöntää tehneensä valmisteluja. Jo tämä voitaisiin ymmärtää rintamakarkuruudeksi.

Turun Sanomissa oli kriittinen kirjoitus Lindströmistä vielä MM-loppu-turnauksen alla. Erkki Liesmäki kirjoitti 5.5.1995 päävalmentajan vapaailta-otsikolla ”Kurrella vauhdikas vapaailta”:

Jääkiekkomaajoukkueen päävalmentaja Curt Lindström keksii nokkelasti leijonille välipäivän oheisohjelmaa. Kurre vietti itse rentouttavaa vapaailtaa suosituksessa menomestassa Cafe Operassa silminnähten ilolientä nauttineena. Lindström herätti osaltaan hilpeyttä mutta myös paheksuntaa varsinkin paikalla olleiden suomalaisten joukossa. Iloinen meno jatkui pikkutunneille kello 4:ään asti. Ilmeisesti kuri on leijonissa höltynyt tai säännöt eivät koske päävalmentajaa, sillä Bernin kisoissa 1990 joukkueenjohtajan ja kakkosvalmentajan iloinen illanvietto johdatti potkuihin. Mikäli Curt Lindström onnistuu tartuttamaan vapaapäivän rentoutensa leijoniin, Suomella ei ole hätää tänään Tshekin kanssa.

Uutisen kepeästä lopetuksesta huolimatta Lindström saa Turun Sanomilta julkisen nuhtelun. Tosin loppuheitto, vapaapäivän rentouden tartuttaminen leijoniin, voidaan ymmärtää myös kriittispitoisena vinoiluna. Vaikka valmentaja keksii pelaajille ”nokkelasti” oheisohjelmaa, kuten purjehdusta, vaimojen ja tyttökavereiden tapaamista ja hevossiittolassa vierailua, hän itse viihdyttää itseään istumalla kapakassa. Iloinen meno oli ”menomestassa” jatkunut 04:ään asti. Selvä kritiikki liittyy siihen, kun lukijoiden mieleen palautetaan Bernin MM-kisojen illanvietto, joka aiheutti joukkueenjohtajalle ja kakkosvalmentajalle potkut. Eli Turun Sanomien uutinen antaa perusteita jopa valmentaja Lindströmin erottamiseen. Uutinen oli taitettu yhden palstan kokoisena näkyvälle paikalle urheiluosaston avaussivulle. Uutisen sisältämä kritiikki sai peränsä ikään kuin huutomerkin, kun uutisen yhteyteen oli laitettu yhden palstan kuva Lindströmistä lisäämään uutisen todistusvoimaa: tämä mies on juhlinut Tukholman yössä. Tosin kuva oli arkistosta poimittu neutraali solmiokuva, mutta kielteisessä asiayhteydessä se lisäsi kielteisen uutisen voimaa.

Turun Sanomien uutinen herätti luonnollisesti huomiota. Esimerkiksi TS:n kanssa jonkinlaisessa kilpailuasetelmassa oleva Aamulehti asettui Lindströmin puolelle antaen Lindströmin puolustautua. Asetelma, jossa Lindström moittii Aamulehden kilpailijaa sopi Tampereella ilmestyvälle lehdelle luonnollisesti hyvin. Otsikolla ”Curre paheksui Turun Sanomia” (AL 7.5.1995) Aamulehti kirjoitti seuraavan pikku-uutisen:

Maajoukkueen päävalmentaja Curt Lindström oli pahoillaan Turun Sanomien kirjoituksesta, jossa väitettiin hänen olleen kuulussa Operakellarissa juovuksissa.

– Juttu oli perätön. Ranska-voittomme jälkeen olin hyvin tyytyväinen tilanteeseen. Lähdin kahden ruotsalaisen ystäväni kanssa vähän juhlimaan. Otin kaksi olutta, enkä missään nimessä ollut edes humalassa, kuten lehti väärin perustein tehdyssä jutussaan väitti, paheksui Curt Lindström Turun Sanomien kirjoitusta Suomen tiedotustilaisuudessa.

Lindström oli siis jo ennen loppuottelua noussut arvostelun yläpuolelle. Sopolilauma ei käyttäytynyt yhtenäisesti, vaan Turun Sanomien ja joidenkin muiden lehtien nostama uutinen jätettiin omaan arvoonsa. Sen sijaan että urheilutoimittajat olisivat hyökänneet Lindströmin kimppuun yöllisen ilonpidon vuoksi he antoivat tälle puheenvuoron ja palstatilaa. Maailmanmestaruuden ratkettua näkyi Lindströmin jalustalle nosto erityisen selvästi. Ensin MTV3:n päätoimittaja Pekka Hyvärinen pyysi Suunvuoro-haastatteluohjelmassa 10.5.1995 Lindströmiltä anteeksi, kun pari päivää aikaisemmin MTV:n tv-huutokaupan lähetysajan umpeutuessa Lindströmin yllättäen myyntiin laittaman MM-kultamitalin hinnaksi ei ehditty huutaa kuin 30 000 markkaa. Television katsojat olivat raivoissaan ja erityisesti iltapäivälehdet saivat herkullista juttuaineistoa MM-huuman juovuttamille lukijoille. Samalla viikolla (12.5.1995) komeili Ilta-Sanomien lööpissä Lindströmin kasvokuva ja otsikossa luki:

IS:n jääkiekkotoimittaja:

Anteeksi,

CURRE!

Urheilusivuilla oli urheilutoimittaja Ilkka Ala-Kivimäen avoin kirje, jossa hän pyysi anteeksi kritisoituaan kaksi vuotta aikaisemmin voimakkaasti ruotsalaisen jääkiekkovalmentajan valintaa Suomen maajoukkueen johon. (ks. Virtapohja 1995)

10.4.3. Lindström myyttisenä viestintuojana

Curt Lindström oli Suomessa kuin myyttinen viestintuoja, jumalten sanansaattaja Hermes, joka toi suomalaisille jääkiekkoilijoille salattua tietoa voittamisesta. Tieto tuli suomalaisen kulttuuripiirin ulkopuolelta, meren takaa Ruotsista, missä joukkuelajien salat on ”aina” hallittu paremmin kuin Suomessa. Lindströmin kahden valmennusvuoden ja maailmanmestaruuden voittamisen jälkeen Leijonien voittoprosentti olikin 65 (UL 18.5.1995).

MM-loppuottelua edeltävänä iltana Tukholmassa Lindström kirjoitti pelaajilleen kirjeen, jossa pelaajia viritettiin sopivaan mielentilaan loppuottelua varten. Kirjeen käänsi loppuottelun aamuna Suomeksi Esko Nokelainen, joukkueen vakoiluvalmentaja, jonka päätehtävänä turnauksessa oli tulevien vastustajien tarkkailu ja analysointi.

Tänään pelataan MM-finaali 1995

16 Teistä oli mukana Milanossa toukokuun 8. 1994. Kultamitali oli kutkuttavan lähellä. Ehkä olisimme voineet tehdä jotain paremmin ... Ehkä olisimme voineet taistella enemmän ... tai olla huoleellisempia.

Nyt on uusi mahdollisuutemme.

Olette pelanneet lukuisia otteluita elokuun alun jälkeen ... Olette harjoitelleet seuroissanne päivittäin joskus kaksi – kolmekin kertaa.

Maajoukkueessa useimmat ovat olleet koko kauden. Nissan Cup, Izvestia, Ruotsi-, Tšehki-, Sveitsi- ja Saksa-ottelut. Olemme harjoitelleet yhdessä, juhlinneekin yhdessä. Joskus meillä on ollut kivaa, joskus raskaampaa ja ikävää.

Luemme toisistamme ja itsestämme juttuja lehdistä.

Käymme WC:ssä päivittäin.

Meillä on yksityiselämämme vaimon tai tyttöystävän kanssa, tai sitten ei.

Joillakin on lapsia ... Työtä ... Opiskeluja ... Maanantaina jääkiekko tältä kaudelta on ohii. Tunteet joukkueessa ovat silloin: joukkuehenki, etuoikeus kuulua yhteen maailman parhaista maajoukkueista. Onnistumisen riemua tai surua epäonnistumisen jälkeen.

Juuri nyt Suomi pelaa maailman parasta jääkiekkoa. Te edustatte sitä. Te pelaatte, Te olette ihmeellisiä.

Olette ymmärtäneet, että on autettava toisia.

Olette ymmärtäneet, että on tehtävä työtä viimeiseen vaihtoon asti. Olette tekemässä suomalaista urheiluhistoriaa. Koko kansa on takananne. He rakastavat teitä, he uskovat teihin, he tukevat teitä.

Nyt elämään tätä päivää. Kaikki energia käyttöön, jonka voit antaa. Korkea kärsivällisyystaso, paras taktinen kuri, peli sääntöjen mukaiseksi. Tunne siitä, että voitte olla ensimmäisiä suomalaisia maailmanmestareita. Uhrauksia, taistelumieltä.

Tämä ratkaisee.

Johtoryhmä uskoo teihin. Onnea! Pelaamaan!

Laita turbo päälle. Jaksat vaikka kuinka paljon.

Haluathan ...

Tänä iltana ...

Olla maailmanmestari.

Johtoryhmä.

Kirje julkaistiin MM-loppuottelua seuranneena päivänä (8.5.1995) mm. Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa. Se pyrki vakuuttamaan pelaajat kansan tuesta. Lehdissä julkaistuna se oli suurelle yleisölle yksi konkreettinen osoitus ruotsalaisvalmentajan erinomaisista valmennusnikseistä.

Lindström kirjoitti toisenkin kirjeen, joka oli suunnattu Suomen kansalle. Maailmanmestaruuden jälkeen Lindström joutui sellaisen onnittelutulvan kohteeksi, ettei pystynyt vastaamaan henkilökohtaisesti kaikkiin toivotuksiin. Niinpä hän päätti kirjoittaa kaikille ihailijoilleen yhteisen kirjeen. Lehdet saivat sen Suomen Tietotoimiston kautta ja monessa lehdessä se julkaistiin 27.5.1995:

Avoin kirje Suomen kansalle.

Suomi on voittanut ensimmäisen jääkiekkoilun MM-kultansa. Ihmisten reaktioilla ja tunnustuksilla ei ole ollut rajoja. Ihmisten ilon- ja muut tunteet ovat olleet lähes käsittämättömiä ja osoittavat selvästi, että heidän uskonsa Suomeen on säilynyt.

Suomen jääkiekkomaajoukkue haluaa esittää sydämellisimmät tervehdyksensä ja kiitoksensa kaikista saamistaan kunnianosoituksista. Olemme äärettömän onnellisia ja ylpeitä. Toivotamme kaikille onnea tulevaisuudessa.

Säilyttäkää haaveenne, uskokaa itseenne, taistelkaa.

Kiitos ja hyvää kesää.

*Suomen Leijonat, vuoden 1995 maailmanmestarit,
psta Curre Lindström.*

Kirjoittaessaan kirjeen kansalle Lindström, ilmeisen tahattomasti, otti maan isän, tasavallan presidentin roolin. ”Säilyttäkää haaveenne, uskokaa itseenne, taistelkaa”, on lause, jonka odottaisi kansan kuulevan tasavallan presidentin uudenvuodenpuheessa pikemmin kuin jääkiekkovalmentajan kiitossanoissa.

10.4.4. Pehmeä Lindström

Monessa yhteydessä kiinnitettiin huomiota Lindströmin pehmeuteen, jota hänen käyttämänsä demokraattinen valmennustyyli tuntui viestivän. Mm. Suomen Urheilulehdessä Anu Karttunen kirjoitti Lindströmin kyynelistä ja pehmeistä arvoista (UL 18.5.1995).

Curt Lindström ei koskaan ole epäröinyt näyttää tunteitaan. Milanon kisojen rangaistuslaukauskilpailun ja Lillehammerin olympialaisten välierätappion jälkeiset kyyneleet tulivat suoraan sydämestä. Hän ei ole tapahtumia unohtanut, mutta hän ei niitä enää murehdikään.

Jääkiekko on karskien kundien laji, jossa harvemmin kyyneleitä vuodattaan. Currella ei kuitenkaan ole ollut ongelmia missään vaiheessa.

Myös Tukholmassa maailmanmestaruuden ratkettua Lindströmin tunteet pääsivät pintaan, kuten Anu Karttunen em. artikkelissa kertoo:

Suomen kansallislaulun soidessa hän ei peiteltyt tunteitaan.

– Se oli kaunista. Minä itkin.

Mutta kyseessähän oli kuitenkin Suomen kansallislaulu?

– Niin, mutta se oli tunnetta työstäni. Se oli palkinto siitä, mitä olin tehnyt.

Tunteiden osoittamisen ansiosta Lindström tuli tavallista suomalaista lähelle. Anu Karttunen toistaa kirjoituksessaan alunperin Iltalehdessä (12.5.1995) esitetyn ehdotuksen nimetä pehmeitä arvoja ja demokraattista johtamista symboloinut Curt Lindström vuoden äidiksi. Ehdotuksen esitti Pelastakaa edes äidit -yhdistyksen puheenjohtaja Tiina Kaarela.

Pehmeät arvot ja pehmeän miehen malli korostuivat, kun niiden taustana oli Lindströmin edustama vauhdikas urheilulaji. Jääkiekko on raju ja suorastaan väkivaltainen peli, jossa loukkaantumisia vastaan suojaudutaan erilaisten suojusten avulla. Lajina se edustaa kaikkea muuta kuin pehmeyttä. Jokaisessa jääkiekko-ottelussa jaetaan rangaistuksia, kun tuomarit ovat havainneet sääntörikkomuksia.

11. Taustatekijöiden vaikutus sankareiden syntyyn

Olen esittänyt kahdeksan esimerkin valossa, kuinka media tuottaa sankareita. Toistaiseksi olen jättänyt taustatekijät, kuten eri välineiden erojen tarkastelun, suhteellisen vähäiselle huomiolle ja kiinnittänyt huomion itse sisältöön, urheilujournalismiin, sankaruuden tuottajana. Nyt on aika tarkastella taustatekijöitä. Totesin alussa, että merkitykset ovat kontekstisidonnaisia. Urheilusankareiden syntyyn vaikuttavia taustatekijöitä tarkastelen seuraavaksi muutamien journalististen ja kulttuuristen seikkojen valossa. Näitä ovat urheilutoimittajien osuus, kulloinkin tarkasteltavien tiedotusvälineiden ominaisuudet, urheilukulttuurin kehitysvaihe, yhteiskunnallinen tilanne ja maailmanpoliittinen tilanne.

Urheilutoimittajien ammattitaito ja työkokemus ovat luonnollisesti aivan keskeisiä taustatekijöitä. Suomalaisen urheilutoimittajakunnan nimekkäimmät hahmot ovat osallisina tässä tutkimuksessa. Monipuolisen Martti Jukolan ylittänyttä saa suomalaisesta urheilutoimittajakunnasta hakea. Filosofian tohtori Jukolan ansiot Suomen Urheilulehden ja Urheilijan päätoimittajana, lukuisien klassikoksi kohonneiden urheilukirjojen kirjoittajana ja Yleisradion ensimmäisenä pääselostajana hakevat vertaansa. Toinen legendaarisiin mittoihin kohonnut suomalainen urheilutoimittaja on Pekka Tiilikainen, sinivalkoinen ääni, joka Jukolan kouluttamana teki radion urheiluselostuksista kansallisia merkkitapauksia.

Radio, jossa kaikki viestintä tapahtuu äänellä, korosti omien selostajien roolia. Samaan aikaan myös lehdissä nähtiin tarpeelliseksi korostaa omien urheilutoimittajien persoonallisuutta. Lehdissä se tapahtuu yleensä persoonallisella tyylillä kirjoitettavien pakinoiden kautta, käyttämällä kirjoittajan kuvaa pääjuttujen tai pakinoiden yhteydessä tai tekemällä erikseen juttuja siitä, että juuri meidän toimittajamme matkustaa arvokisoihin.

Tiedotusvälineiden erilaisiin välineominaisuuksiin alettiin kiinnittää huomiota television tultua keskeiseksi joukkoviestimeksi Yhdysvalloissa 1950-luvulla ja Suomessa 1960-luvulla. Toisaalta lehdistä pelättiin uutta kilpailijaa, toisaalta otettiin haasteet vastaan ja lisättiin visuaalisuutta lehdistä esimerkiksi kasvattamalla kuvien palstakokoja.

Yleisurheilumaaotteluiden suurta suosiota 1950-luvulla voi ainakin josain määrin selittää maaottelun ”radionomaisuudella”. Yleisurheilumaaottelut aloitettiin samoihin aikoihin 1920-luvulla kuin Yleisradio aloitti toimintansa. Toisen maailmansodan jälkeen Suomen yleisurheilu ei enää noussut olympiakisoissa samalle tasolle kuin ennen sotia, joten maaottelut saivat jo senkin vuoksi keskeisen aseman. Lisäksi yleisurheilustadion oli sopivan kokoinen paikallaan pysyneiden radiotoimittajien hallittavaksi. Kiikarilla varustautunut radioselostaja pystyi havainnoimaan kaikkia suorituspaikkoja ja selostamaan kaiken aikaa kentän tapahtumia. Edelleen yleisurheilu tarjoaa asiantuntevalle radioselostajalle luontevasti suoritus-
taukoja, joiden aikana selostajat voivat ylistää voittajien suorituksia, kertoa edellisten lajien tuloksia tai antaa taustatietoja tulevista lajeista. Myös kestoltaan maaottelut tarjosivat radiolle sopivan pituisia 2–3 tunnin urheilupaketteja.

Television tultua 1960-luvulla lähes joka kotiin muuttui radioselostusten asema. Samalla alkoi yleisurheilumaaottelujen status hiljaksen 1980-luvulle tultaessa heikentyä, sillä suoran televisioinnin kannalta pelkässä yleisurheilumaaottelussa on turhan vähän toimintaa. Toisaalta television katse on globaali, se tarjoaa suoran kuvayhteyden toiselle puolelle maapalloa, joten Helsingissä, Tukholmassa tai Göteborgissa käydyissä maaotteluissa ei ollut maantieteellisesti enää kovinkaan suurta eksotiikkaa.

Silti yleisurheilun palattua 1970-luvulla vielä hetkeksi suurten voittojen aikaan oli televisio omimmillaan tarjoillessaan Lasse Virenin ja kumppaneiden voittoja olohuoneissaan jännittäneille penkkiurheilijoille. Samalla televisio oli luomassa ja voimistamassa kansallista yhteisöä, joka samaan aikaan maan eri kolkissa jännitti suomalaisten urheilijoiden puolesta.

Mutta television liikkuva ja yksityiskohtia etsivä katse haluaa saaliikseen kohteen, joka tarjoaa taukoamatta kuvattavaa toimintaa ja antaa aihetta

jatkuvaan muuttuvien tilanteiden selostamiseen. Joukkuelajit, lähinnä jalkapallo ja jääkiekko, vastaavat parhaiten tähän haasteeseen. Jalkapallossa Suomelta puuttui kuitenkin kansainvälinen menestys, joten jääkiekon noustua lopulta mitalikantaan vuoden 1988 olympiakisoissa oli lajin tie kansakunnan ykköslajiksi 1990-luvulla tasattu.

Vaikka hiihto yksilölajina muistuttaa enemmän yleisurheilua kuin joukkuelajeja, esimerkiksi jääkiekkoa, on hiihto kuitenkin pystynyt vastaamaan television tuomiin haasteisiin mukautumalla joustavasti tv-ajan uusiin vaatimuksiin. 1970-luvulla jätettiin vanhat puusukset museoiden varastoihin ja siirryttiin lasikutusajaksi. Hiihtopiireissä pidetään varmana asiana, että suomalaisten pitäytyminen sitkeästi perinteisissä puusuksissa pudotti joitakin suomalaishiihtäjiä tuloluetteloissa alaspäin ja näin olisi menetetty jopa arvokisamitaleja. Nämä episodit koettiin hiihtopiireissä kiusallisina skandaaleina, mutta urheilujournalismille ne tarjosivat herkkua ja yleisön kannalta kiinnostavaa aineistoa, draamaa.

1970-luvulla uudistuivat sopivasti myös hiihtoasut. Vartalonmyötäiset haalarit olivat toki aerodynaamisesti perustellumpia kuin vanhat lepattavat anorakit ja pussihousut. Mutta erityisen tärkeää oli, että vartalonmyötäiset asut paljastivat yksityiskohtia etsivälle tv-kameralle mielenkiintoisempia kuvausaiheita kuin viisi numeroa liian suuret anorakit, joiden sisällä hiihtäjät olivat kuin teltassa. Samaan aikaan lisättiin hiihtokisoissa käytettävien kameroiden lukumäärää, joten taipuisat vartalot, pullistelevat lihakset ja tuskaiset kasvot olivat pian lähcs jatkuvan kamerascurannan alla. Edclleen uusien hiihtohaalareiden väriyty oli mielikuvituksellisempaa kuin edellisen polven anorakkijhdistelmien, joten television värikuvissa haalarisukupolvi ajoi myös iloisella värikkyydellään anorakkihiihtäjien ohi.

1980-luvulle tultaessa uudistui murtomaahiihdon tyyli. Kyse oli yhtä suuresta muutoksesta, joka suomalaisessa hiihdossa oli vuosisadan alussa tapahtunut. Suomessa oli totuttu kilpailemaan tasamaalla, mutta norjalaisen mallin mukaan Suomessakin alettiin suosia mäkisessä maastossa suoritettua murtomaahiihtoa 1920-luvulla. Aluksi rumana pidetyn luistelutyylin tulo hiihtoon aiheutti 1980-luvun alussa muutaman vuoden ajan hämminkiä hiihtopiireissä. Ei tiedetty miten suhtautua. Kiusallista oli, että

uudella luistelutyyllillä pääsi kovempaa kuin vanhalla. Perinteinen hiihtotyyli suojattiin omaksi lajikseen, ja luistelutyylin hiihtäjiä varten lisättiin arvokisoihin uusia luistelumatkoja. Televisio on rasoittanut dynaamisen luistelutyylin tietä suosioon, sillä luistelu tarjoaa tv-katsojille mielenkiintoisempaa katsottavaa kuin latukiskoja pitkin monotonisesti etenevä perinteisen tyylin hiihto.

Osittain perinteisen tyylin suojelemiseksi kehitettiin kokonaan uusi laji, takaa-ajo, jossa kahtena päivänä hiihdetään eri tyyleillä ja toisena päivänä lähdetään matkaan ensimmäisenä päivänä syntyneillä eroilla. Tästä keinotekoisesti keksitystä yhdistelmäajasta kehittyi lopulta televisiolle ja muullekin medialle kaikkein kiinnostavin hiihtolaji, sillä ensimmäisen päivän jälkeen toimittajat pääsevät tekemään jo omat selostuksensa ja spekuloidaan toisen päivän lopullisia sijoituksia. Televisiolle takaa-ajossa on juuri sitä mies miestä vastaan käytävän konkreettisen kilpailun vahvaa draamatiikkaa, joka maastohiihdosta oli aikaisemmin puuttunut. Kilpailu kelloa vastaan on toki dramaattista taitavasti selostettuna, mutta televisio haluaa tarjota draamaa myös kuvissa, ei vain selostustekstissä.

Myös mäkihypyyn ja yhdistetyn hiihdon sääntöjä on kehitetty televisiolle mieluisaan suuntaan. Mäkihypyssä lanseerattiin 1980-luvun lopulla uusi V-tyyli, jonka ensimmäisiä todellisia taitajia oli lahtelainen koulupoika Toni Nieminen, Albertvillen 1992 suurmäen voittaja. Muutamassa vuodessa katosivat mäistä sukset perinteisellä tavalla vierekkäin lentäneet mäkkikotkat, koska uusi V-tyyli lennätti hyppääjiä pitemmälle. Lisäksi televisiointien kannalta oli olennaista, että uusi tyyli tarjosi visuaalisesti enemmän yksityiskohtia kuin vanha hyppytyyli.

Mäkihypyyn kehitettiin 1980-luvulla joukkuekilpailu, joka lisäsi arvokisoissa mäkihypyyn saamaa painoarvoa, kun entisten kahden (iso ja pieni mäki) kultamitalin lisäksi tuli jakoon kolmas, maakohtainen, kultamitali. Vaikka mäkihypy on ehkä enemmän kuin mikään muu laji selkeästi yksilölaji, on keinotekoisesti synnynyt joukkuekilpailu saavuttanut nopeasti vakiintuneen aseman. Tässä on ollut eduksi se, että televisiossa joukkuekilpailu on itse asiassa mielenkiintoisempi kuin yksittäinen mäki kilpailu, sillä joukkuekilpailussa tilanteet vaihtuvat tiheästi. Kyse ei ole vain

yhden tähtihippääjän kahdesta ponnistuksesta, vaan neljän joukkueen jäsenen yhteensä kahdeksasta suorituksesta. Samoin joukkuekilpailussa päästään televisiossa näyttämään joukkuelajeille tyypillistä ison joukon voittojuhlintaa. Parhaiten se puhuttelee suomalaista tv-katsojaa silloin, kun juhlijat ovat suomalaisia. Sillä on tärkeä merkitys, kun halutaan tartuttaa kisatunnelmaa televisioruutujen takaiseen tavalliseen maailmaan, keskivertoisten tv-katsojien olohuoneiin. Hyvän kisatunnelman luomista voidaan pitää televisiolle ja muullekin medialle tärkeänä tavoitteena, koska kisatunnelman vallassa oleville ihmisille joukkoviestimien uutiset ja selostukset tulevat poikkeuksellisen tärkeiksi. Se näkyy esimerkiksi irtonumeromyynnin ja katsojalukujen kasvuna.

Myös yhdistettyyn kehitetty joukkuekilpailu palvelee televisiota samalla tavalla kuin mäkihypyn joukkuekilpailu ja takaa-ajohiihto. Dramaattista latausta sisältäviä kohtauksia on yhdistetyn joukkuekilpailussa tarjolla tv-katsojille paljon enemmän kuin yksilökilpailussa.

Hiihdon arvostuksen kasvattamiseksi on arvokisojen ohjelmaan otettu lisää hiihtolajeja. Hiihdon MM-kisojen tai talviolympiakisojen tv-sopimukset eivät ole kasvaneet vain sen vuoksi, että kilpailu tv-oikeuksista on kasvanut. Televisiointisopimusten hintoja on voitu nostaa MM-kisoissa, koska hiihto tarjoaa nykyisellään paljon enemmän televisioitavaa kuin aikaisemmin. Yksi merkittävä lajivalikoiman kasvattaja on ollut naisten urheilun saaman arvostuksen nopea kasvu 1950-luvulta lähtien. Naisten hiihto oli ensimmäisen kerran olympiakisoissa vuonna 1952. Vuonna 1956 naisten ohjelmaan tuli henkilökohtaisen 10 kilometrin ohella 3 x 5 kilometrin viesti. Innsbruckissa 1964 naisille lisättiin 5 kilometrin pikamatka. Vuonna 1976 naisten viestiin lisättiin neljäs osuus. Ensimmäisen kerran olympiakisojen historiassa naishiihtäjille oli tarjolla yhtä monta kultamitalia kuin miehille (kolme henkilökohtaista ja viesti) Sarajevossa 1984, kun naisten ohjelmaan otettiin maratonmatka 20 kilometriä. Albertvillessä 1992 naisten maratonmatkan pituus kasvoi 30 kilometriin. Samalla ohjelmaan otettiin uusi laji, takaa-ajo, miehille ja naisille.

Talviolympiakisat on ollut suhteellisen pieni tapahtuma, joten lajien määrän kasvattaminen ei ole tuottanut vielä samanlaisia mammuttiongel-

mia kuin kesäkisoissa, missä urheilijoiden määrää on jouduttu rajoittamaan tiukoilla kiintiöillä. Lajien ja kilpailutapahtumien määrän kasvattaminen on samalla lisännyt talviolympiakisojen painoarvoa. Calgaryn kisat 1988 olivat ensimmäiset kesäkisojen tapaan 16 päivää kestävät talviolympiakisat. Myös Naganon 1998 talviolympiakisat kestivät 16 päivää ja ne oli venytetty kolmen viikonlopun yli. Näin televisioyhtiöt saivat tarjota olympiaohjelmaa kolmen viikonlopun ajan, mikä on tärkeää katsojien tavoittavuuden näkökulmasta. Viikonloppuisin ihmisillä on paremmin aikaa katsoa televisiota kuin arkena.

Marja-Liisa Hämäläisen (Kirvesniemen) hiihtouran huipennus vuonna 1984 Sarajevossa osui siis otolliseen aikaan, kun arvokisoihin oli naisille lisätty lajeja. Marja-Liisa voitti kaikki kolme henkilökohtaista matkaa ja sai viestissä pronssia nousten kisojen menestyneimmäksi urheilijaksi. Televisio oli kehittänyt hiihdon kuvaamista ja lukuisten maastoon sijoitettujen kameroiden ansiosta sinivalkoisissa hiihtotrikoissaan suksineen Marja-Liisan etenemistä sankariteosta toiseen oli helppo ja miellyttävä seurata kotikatsojien televisioista.

11.1. Yhteiskunnallinen tilaus

Yhteiskunnallinen tilanne saattaa myötävaikuttaa urheilusankareiden syntyyn siten, että näennäisesti epäpoliittisella alueella, urheilussa, saavutettavat menestykset purkavat muualla yhteiskunnassa syntyneitä poliittisiakin jännitteitä. Näin urheilu toimii katarttisesti, se tuo hyvää oloa ahdistusten keskelle.

Yhteiskunnallisten jännitteiden vaikutusten todentaminen urheilusankareiden syntyprosessissa on melko vaikeaa, mutta hyvänä esimerkkinä tällaisesta yhteydestä toimii Suomen vallannut juhlatunnelma vuonna 1995 Suomen voitettua jääkiekon maailmanmestaruuden (Virtapohja 1997c, 1995). Suomi oli kärsinyt 1990-luvun alussa rajusta lamasta. Lisäksi se oli liittynyt vuoden 1995 alussa Euroopan Unioniin. Laman traumojen lisäksi koko kansakuntaa jäyti eripuraa synnyttänyt EU-ratkaisu, joka

oli jakanut kansan melko tarkkaan kahtia. Jääkiekon maailmanmestaruus ja sen voittaminen Ruotsissa ruotsalaisen valmentajan johdolla osui otolliseen saumaan. Se puhutteli suomalaisia poikkeuksellisen voimakkaasti etenkin, kun Yleisradion MM-ryhmä otti selkeästi Suomen joukkuetta kannustavan otteen, jonka seurauksena kannustava kansallistunne levisi myös koteihin ja ravintoloihin, missä pelejä seurattiin.

Myös maailmanpolitiikassa saattaa syntyä sellaisia jännitteitä, joiden purkamisessa kansalliset urheilusankarit näyttelevät keskeistä roolia. Kylmän sodan kausi tai Neuvostoliiton johtaman kommunistisen blokin purkautuminen tarjoavat tästä hyviä esimerkkejä. Nämä voidaan sitoa yhteen television kanssa postmodernin ajatusmallin avulla. Televisio pilkkoo kokonaisuuksia osiin kohdistamalla katseensa vain yksittäisiin ihmisiin, tässä tapauksessa urheilijoihin. Se korostaa näitä ihmisiä toisten kustannuksella. Samalla se henkilöi asioita. Henkilöidessään asioita televisio tekee monimutkaisista asioista helpommin omaksuttavia, mutta samalla televisio pinnallistaa käsittelemänsä asiat. Näin televisio toimii postmodernin kehityksen katalysaattorina, sillä pirstaloituminen ja pinnallistuminen ovat postmodernille tyypillisiä trendejä.

11.2. Urheilun rituaalisuus takaa suosion

Tämä tutkimus on perustunut hyvin pitkälle Realin (1996, 51) ajatuksen, jonka mukaan urheilu on merkittävä rituaalinen voima yhteiskunnassa, kun se toimii yhdessä median kanssa. Joukkoviestintä ja sen kuluttaminen on vahvasti rituaalista. Tärkeää ei ole vain tiedon välittäminen. Myös tavoilla ja totumuksilla on suuri merkitys, kun puhutaan joukkoviestinnän kulutuksesta. Erityisesti urheilujournalismilla on vahvasti rituaalinen perusluonne. Rituaalisuutensa ansiosta urheilujournalismi koostaa yleisöjä, puhuttelee niitä, tarjoaa esikuvia ja samaistumiskohteita, sekä vaikuttaa ihmisten päivittäiseen ajankäyttöön ja puheenaiheisiin. Itse asiassa urheilu on yksi tehokkaimmista keinoista tavoittaa maailmanlaajuisessa mittakaavassa suuria yleisöjä. Kansainvälinen olympiakomitea on

oivaltanut tämän ja se pystyykin rahastamaan olympiaympyröiden myymisestä mittavia summia. Itse asiassa KOK:lle tuottaa suurta huolta valvoa sitä, etteivät asiattomat tahot pääse hyödyntämään olympiakisojen kansainvälistä PR- ja goodwill-arvoa. Asiattomia tahoja KOK:n näkökulmasta ovat ne, jotka eivät ole ostaneet olympiarenkaiden käyttöoikeutta KOK:lta.

11.3. Kansallisvaltion pönkittäjät

Urheilujournalismin avulla luotu yhteisöllisyyden tunne on Suomessa pönkittänyt modernia demokraattista kansallisvaltiota Hannes Kolehmainen menestyksen päivistä lähtien. Yhteiskunnallinen tilanne on ajoittain kärjistynyt ja nostanut kansalaisten draamaherkkyyttä. Tuollaisina aikoina urheilusankareilla on ollut poikkeuksellisen otollinen kasvualusta. Tässä tutkimuksessa tarkasteltujen urheilusankareiden taustalta löytyy lukuisia yhteiskunnallisesta tilanteesta nousseita taustatekijöitä, joiden avulla voi selittää urheilusankareiden syntymistä ja nimenomaan yleisön herkkyyttä arvostaa sankareiden urotekoja.

Tukholman olympiavuosi 1912 osui toiseksi venäläistämiskaudeksi kutsutulle jaksolle. Esimerkiksi tuon vuoden alussa oli Suomen luotsilaitos alistettu Venäjän tsaarin meriministeriölle. Vuonna 1914 paljastui, että vuodesta 1910 lähtien oli Suomessa toteutettu erityistä venäläistämisohjelmää. (Nygård ja Kallio 1987, 577) Toisaalta haaveet Suomen itsenäistymisestä vahvistuivat kaiken aikaa, ja Hannes Kolehmainen voitot Tukholmassa 1912 paitsi vahvistivat näitä haaveita myös puhuttelivat omaa identiteettiään etsinyttä kansaa.

Vuonna 1932 Suomen sisäpoliittinen tilanne kärjistyi, kun äärioikeistolaisten hallitusta vastaan suuntaama Mäntsälän kapina kuohutti ihmisten tunteita. Pian kapinan kukistumisen jälkeen kansa sai uutta puheenaihetta, kun Paavo Nurmi julistettiin huhtikuun alussa 1932 kilpailukelvottomaksi. Nurmen ”ajojahti” katsottiin ruotsalaisten syyksi, ja näin kansalaisten katseet kääntyivät luonnostaan yhteistä ”kiusaajaa”, ruotsalaisia vas-

taan. Ruotsalaisia kohtaan lietsottu antipatia toimi siis sisäisesti riitautuneen suomalaisen yhteiskunnan eheyttäjänä ja laastarina.

Keväällä 1948 Suomi solmi YYA-sopimuksen Neuvostoliiton kanssa. Sotien opetuksena oli, että Suomen on pystyttävä luomaan ystävälliset ja luottamukselliset suhteet itänaapuriin. Samaan aikaan monet vallankaappausuhut ravistelivat suomalaista yhteiskuntaa. Suomen poliittisen johdon kannalta työläisurheilija ja viihdetaiteilija Tapio Rautavaaran ensimmäisenä TUL:n urheilijana saavuttama olympivoitto tuli mitä parhaimmalla hetkellä. Rautavaara piti yllä suomalaisia keihäsperinteitä ja loi samalla uskoa Suomen tulevaisuuteen hetkellä, jolloin sotakorvaukset rasittivat maan taloutta ja pelko tuoreen YYA-sopimuksen mukanaan tuomista mahdollisista konsultaatioista jäyti monien suomalaisten mieliä.

Vuoden 1960 olympiakisoja edelsi vuosina 1958–1959 yöpakkasten kaudeksi kutsuttu jakso. Tuolloin Neuvostoliitto puuttui poikkeuksellisen voimakkaasti Suomen sisäpolitiikkaan. Se taas liittyi maailmanpolitiikan jännitteiden kasvuun. Kylmä sota oli tuohon aikaan ehkä kiihkeimmillään. Tätä taustaa vasten Veikko Hakulisen suoritus voittoa viestiankurina Squaw Valleyn olympiakisoissa 1960 sai yhteiskunnallisen ulottuvuuden. Urheilussa suomalaisten ei ainakaan tarvinnut nöyristellä. Hakulisen sisunnäyte antoi yleisemminkin uskoa siihen, että Suomella on kykyä selvittää itse vaikeista paikoista.

Vuonna 1972 Suomessa elettiin rauhallisesti ja vakaasti suuren Neuvostoliiton naapurissa. Presidentti Kekkonen oli luonut niin hyvät henkilökohtaiset suhteet itänaapurin johtajiin, että hänet valittiin vuonna 1973 poikkeuslain turvin jatkamaan presidentin virassa ilman vaaleja. Lisäksi Suomen sisäinen rakennemuutos oli tuonut maaseudun ihmisiä kaupunkien lähioihin. Heidän juurensa olivat kuitenkin vahvasti maalla ja maalaisromantiikan henkeen sopi kansallissankari, joka omalla ruumiillisella työllään saavutti menestystä. Lasse Virenin voitot Münchenin olympiakisojen 10 000 ja 5000 metrillä olivat merkittäviä ennen muuta sen vuoksi, että suomalainen kestävyysjuoksu saatiin palautettua yli kolmen vuosikymmenen jälkeen takaisin maailman huipulle. Samalla Virenin voitot valoisivat uskoa suomalaisuuteen ja suomalaisten omiin voimiin aivan kuten

Hakulisen ankkuroima viestivoitto vuonna 1960. Virenin voittojen kansallinen merkitys manifestoitui tuoreeltaan olympiastadionilla, televisiolähtelyksessä ja seuraavina päivinä lehtikuvisa, kun suomalaiset kisaturistit lähtivät juoksemaan Virenin perässä kunniakierrosta Suomen lippua liehuttaen.

Tutkimukseni esimerkeissä vuosilta 1912, 1932, 1948, 1960 ja 1972 uutiset urheilusankareista ovat tukeneet ja vahvistaneet modernia suomalaista kansallisvaltiota sen erilaisissa kehitysvaiheissa. Mutta aika muuttui. Vanhan ajan tavat ja symbolit, esimerkiksi perinteiset urheilulajit, kyseenalaistettiin uuden postmodernin ajan tehdessä itselleen tilaa. 1980-luku oli suurten muutosten vuosikymmen. Urho Kekkonen neljännesvuosisadan kestänyt presidenttikausi päättyi vuonna 1981. Aikakausi muuttui. Kekkonen aikana puhuttiin idänpolitiikasta, mutta hänen seuraajansa Mauno Koiviston aikana alettiin puhua hiuskiehkuran vaikutuksesta presidentin suosioon. Poliitiikka oli pinnallistumassa. Viestintä ja imagot nousivat puheenaiheiksi. Pääministeri Kalevi Sorsa puhui infokratiasta ja presidentti Koivisto sopuleista. Itse asiassa jonkinlainen oire pinnallistumisesta, kulissien rakentamisesta, oli jo presidentti Kekkonen sairauden piilottelu, josta alettiin keskustella avoimesti vasta Kekkonen kuoltua. Muutoksen vuosikymmen huipentui kommunistisen valtablokin luhistumiseen ja maailmanpoliittisen kaksinapaisen jännityksen ajan päättymiseen vuosikymmenen lopussa.

Urheilu koki erityisen suuria muutoksia 1980-luvulla. Uudet lajit nousivat nuorison alakulttuurien tai median avulla suosioon, naisten urheilu tasa-arvoistui miesten urheilun kanssa ja suuret dopingskandaalit ravistelivat urheilun uskottavuutta. Huippu-urheilussa Neuvostoliiton johtaman kommunistisen itäblokin luhistuminen vuosikymmenen lopussa muutti kilpailuasetelmia ja heikensi tulostasoa tuoden arvokisamitaleja sellaisten urheilijoiden tai maiden ulottuville, jotka aikaisemmin olivat vain sivusta seuranneet palkintojenjakaja.

Kommunistimaiden ja erityisesti Itä-Saksan valtiojohtoinen urheilumestys oli esimerkki pinnallisesta silmänlumeesta, jolla yritettiin peittää suuria yhteiskunnallisia ongelmia. Urheilusankareita käytettiin välineinä, joiden avulla katse siirrettiin pois epäkohdista.

Urheilun yhteisöllisyyden tarkastelu paljastaa urheilun kaksijakoisen perusluonteen. Vaikka urheilu pystyy toimimaan kansakunnan yhdistäjänä, sitä voidaan käyttää myös eri ryhmien välisenä erottajana. Hannes Kolehmaisen voitolla oli suomalaista identiteettiä vahvistava merkitys, mutta Kolehmaisen menestys tarjosi myös yhden kansanosan, työväestön, identiteetin vahvistamiseen tarpeista. Paavo Nurmi toimi kansakunnan yhdistäjänä, mutta hänen tapaustaan käytettiin myös suomalaisten erottamiseksi ruotsalaisista. Lisäksi Nurmi oli edelläkävijänä kohti totaalista harjoittelua. Nurmi tarjosi siten ankaralla harjoittelullaan mallin, jonka perusteella urheilun huippuyksilöt erottuivat tavallisemmista urheilijoista. Tapio Rautavaara puolusti kansakunnan keihäsperinteitä, mutta TUL:n urheilijana tarjosi runsaasti materiaalia Kolehmaisen tavoin työläisidentiteetin vahvistamiseen. Veikko Hakulinen vahvisti tunnetta suomalaisten erinomaisuudesta verrattuna muiden maiden edustajiin, norjalaisten viestijoukkueen edustaessa symbolisesti kaikkia muiden maiden urheilijoita.

11.4. Moniarvoistuvan urheilun ilmentäjät

Keijo Rosberg, Marja-Liisa Hämäläinen ja Curt Lindström edustavat kukin omalla tavallaan moniarvoistuvaa urheilua.

Rosbergin F1-voitto istui hyvin 1980-luvun henkeen. Formulamestari ilmensi mitä parhaiten postmodernia yhteiskuntaa. Vanhalla järjestelmällä, olympialiikkeellä, ei ollut mitään tekemistä Rosbergin voiton kanssa. Rosberg oli ensimmäinen olympialajien ulkopuolelta Vuoden urheilijan tittelin saanut urheilija. Lisäksi Rosbergin voitto ei enää palvellut kansakunnan rakentamista, vaan se symboloi yksilön henkilökohtaisen yritteliäisyyden ja itseensä uskomisen merkitystä. Tässä mielessä Rosberg toki nostettiin Suomessa sankariksi, mutta sankaruuden luonne oli toinen kuin esimerkiksi Hannes Kolehmaisen päivinä.

Marja-Liisa Hämäläisen voitot 1984 olivat niin ikään vahva symbolinen viesti urheilun muutoksesta. Marja-Liisa oli viides naisurheilija, joka valittiin vuoden urheilijaksi Suomessa. 1980-luvulla naisurheilija valittiin perä

ti viisi kertaa vuoden urheilijaksi. Kun Keken mestaruus symboloi koko urheilun muutosta, niin Marja-Liisan voitot edustavat lähinnä olympiaurheilun sisäistä muutosta. Vanhojen herrojen oli annettava periksi ajan hengelle: tasa-arvovaatimuksille oli annettava periksi. Toisaalta se ei ollut kaupallisia arvoja korostaneella 1980-luvulla edes vastenmielistä, sillä naisten lajien lisääminen olympiaohjelmaan lisäsi toivotulla tavalla olympiarenkaiden myyntiarvoa.

Kaupallistumiskehityksellä on siis muitakin kuin kielteisiä vaikutuksia olympiakisojen kannalta. Kaupallisen ajattelun ansiota ainakin jossain määrin on olympiakisojen tasa-arvoistuminen. Varakkaiden loordien harastuksesta on tullut kaiken kansan, myös naisten toimintaa. Toisaalta kaupallistumisen hyväksyminen on siirtänyt sivuun kaupallisuuden liittyneen kaksoismoralismin, jonka uhrina esimerkiksi Paavo Nurmi menetti kilpailuoikeutensa 1930-luvun alussa. Kolmas kaupallisuuden liittyvä myönteinen tekijä on olympialiikkeen itsenäisyyden säilyttäminen. Oma-varaisen yrityksen tavoin kansainvälinen olympiakomitea on vapaa ulkopuoliselta painostukselta, oli kyse sitten poliittisesta tai taloudellisesta painostuksesta. Neljänneksi kaupallisuuden myönteiseksi seuraukseksi voidaan laskea kisojen kehittäminen ja kehittyminen ajan myötä. Olympiakisojen mielenkiinnon säilyminen vuosikymmenestä toiseen on ollut mahdollista vain kisojen jatkuvan kehittämisen ja parantamisen avulla. Viides kaupallisuuden myönteinen seuraus on rahan ohjaaminen KOK:n kautta kehitysmaiden urheiluun.

Ratkaiseva osuus olympiakisojen kaupallistumisessa on televisiolla. Televisiointisopimukset ovat tuoneet tasaisesti kasvavan rahavirran KOK:lle vuodesta 1960 lähtien. Toisaalta televisioyhtiöt ovat halunneet maksaa olympialähetyksistä, koska olympiakisälähetyksillä voidaan houkutella takuuvarmasti suuria katsojamääriä television ääreen. Katsojien houkuttelemisessa keskeistä roolia näyttävät urheilusankarit, joita olympiakisoissa palvotaan puolijumalina. Koska televisiolla on globaali luonne, on sille luonteenomaista tarjota sankaritkin ylikansallisessa muotissa. Kansainvälisyydestään huolimatta television sankarit saavat voimansa kansallistunnuksista.

Erityisen vahva tunnus on Yhdysvaltain tähtilippu, joka symboloi monella tasolla menestystä. Nykyään mustien orjien jälkeläisetkin liehuttavat tähtilippua innolla toisin kuin vuonna 1968, kun Mexicon olympiakisoista lähetettiin joukko amerikkalaisia mustia Black Power -liikkeen urheilijoita kesken kisojen kotiin (Nygrén 1977, 125–128). Nämä olivat osoittaneet mieltään mm. 200 metrin palkintojenjaon yhteydessä. Tommie Smith ja John Carlos, kilpailun voittaja ja pronssimitalisti, olivat pukeutuneet mustiin sukkiin ja mustaan kaulahuiviin. Toisessa kädessään heillä oli musta hansikas, joka kohosi nyrkkiin puristettuna kohti taivasta miesten päiden taipuessa alas, kun ”Star Spangled Banner” alkoi soida.

Valmentaja Curt Lindström ilmentää urheilun muutoksen lisäksi laajempaa yhteiskunnallista muutosta. Joukkueurheilun lopullinen läpimurto kansallisessa urheiluhierarkiassa tapahtui viimeistään jääkiekon maailmanmestaruuden myötä 1995. Yksilöurheilijoiden maasta tuli myös joukkueurheilijoiden maa. Lindströmin ruotsalaisuus symboloi vahvasti koko suomalaisen yhteiskunnan kansainvälistymiskehitystä. Aiemmin perisuomalaisista yrityksistä on tullut kansainvälisiä. Niiden omistuspohja on laajentunut, ja niiden tuotantoa on viety halvemman tuotannon maihin. Vastaavasti Suomeen on 1990-luvulla tullut runsaasti muunmaalaisia asukkaita. Lindström osoitti suomalaisille, että turhat ennakkoluulot ulkomaalaisia kohtaan on syytä karistaa.

11.5. Television uusi tyyli auttoi huuman syntyä

Television globaalin luonteen vastapainona aloittivat vuonna 1985 kaupalliset paikallisradiot toimintansa. Niiden kapea ja nurkkapatriottinen katse toi journalismiin kokonaan uusia ulottuvuuksia. Paikallisradioiden paikallisuus teki paikallisuudesta muissakin medioissa hyväksyttävän asian. Tärkeitä asioita voi tapahtua myös omalla paikkakunnalla, ei vain Afganistanissa, Afrikassa tai Yhdysvalloissa.

Yleisradiolle vuoden 1995 MM-kisat olivat ensimmäinen MM-jääkiekon televisiointi kolmen vuoden tauon jälkeen. Niinpä Yleisradion tiimi

tuottaja Kai Suomisen johdolla suunnitteli jääkiekolle kokonaan uuden tv-ilmeen. Suunnittelutyön tuloksena Yleisradion tv-selostuksissa erotettiin selostajat ja kommentaattorit. Lähetyksiin tuli selkeä rakenne, joka koostui insertistä, asiantuntija-osuudesta ja selostuksesta. Tukholmassa 1995 tehtiin erityisiä Leijona-uutisia. Studioon, johon kamera palasi erätauoilla, koottiin miehitykseksi Kummeli-sketseistä tutuksi tullut viihdyttäjä Olli Keskinen ja asiantuntijan rooliin kiekkovalmentaja Sakari Pietilä. Pietilän tavaramerkiksi tuli pelikentän tilanteiden selventäminen jääkiekkokokenttää muistuttavalle taululle. Turnauksen edellä toteutettiin Lätkänero-kilpailu, jonka esikarsinnat toteutettiin kaupallisten radioasemien kautta. Ylen koko tv-tiimi otti Suomi-myönteisen asenteen, joka näkyi mm. siinä, että ennakkoon teetettiin maailmanmestarilippikset pelaajille siltä varalta, että Suomi voittaisi. Merkittävällä tavalla Suomi-myönteisyyttä viesti mm. loppuottelun selostanut Antero Mertaranta, joka sanoi legendaarisen ”Se on siinä!” -tokaisun Suomen mestaruuden varmistuttua. Mertaranta oli tullut Yleisradioon vuonna 1992, mutta hänellä oli vahva paikallisradio-tausta lahtelaisesta Rytmiradiosta. Kaupallisten paikallisradioiden paikallisuudesta vaikutteita ottanut Ylen MM-tiimi teki omalla työllään tilaa voimakkaalle kansallistunteelle, nationalismille. Sitä kisaturistit ilmensivät mm. lipuin, poskimaalein ja leijonapaidoin. Kansallistunnuksista tuli nopeasti myönteisiä ja muodikkaita karnevaalitunnuksia.

Yleisradion hyvä etukäteissuunnittelu ja onnistunut toteutus olivat tärkeitä elementtejä kansan ainutlaatuisessa hullaantumisessa. Yhteiskunnallisesti kultahuuman syntyä edesauttoi kaksi isoa asiaa, 1990-luvun alun lama ja Suomen liittyminen Euroopan Unioniin vuoden 1995 alussa, joita käsittelin jo luvussa 11.1.

11.6. Pinnallistuvaa kehitystä

Tässä tutkimuksessa käsitellyt Keijo Rosbergin, Marja-Liisa-Hämäläisen ja Curt Lindströmin saavutukset ilmentävät jokainen omalla tavallaan post-modernia, moniarvoistuvaa ja sirpaloituvaa yhteiskuntaa. Keke Rosberg

edusti suomalaisille kokonaan uutta lajia, formuloita. Marja-Liisa Hämälinen johti aiemmin urheilun marginaaleihin kuuluneiden naisurheilijoiden esiinmarssia. Ja Curt Lindströmin ja kultaleijonien myötä joukkueurheilusta tuli viimeinkin salonkikelpoista huippu-urheilua. Rosberg, Hämälinen ja Lindström eivät olleet niinkään suomalaisen kansallisvaltion pönkittäjiä kuin omien intressiensä ja omien lajiryhmiensä edustajia.

Postmoderniin kehitykseen kuuluu muutakin kuin sirpaloituminen. Yksi siihen liitetyistä trendeistä on pinnallistuminen. Postmoderni kehitys voidaan hyvin pitkälle nähdä analogisena televisiollistumisen kanssa. Televisio tarjoaa penkkiurheilijoille lukuisten kanavavaihtoehtojensa kautta uusia ja erilaisia urheilulajeja. Televisio tukee myös pinnallistumiskehitystä, sillä television tarjoilemat asiat vaihtuvat nopeasti. Kamera ei pysähdy, vaan hakee koko ajan uusia kuvakulmia, uutta liikettä tallennettavaksi.

Real (1996) katsoo, että television postmoderni pinnallistuminen alkoi jo 1950-luvun tietokilpailuskandaalista, josta Robert Redford on ohjannut elokuvan Quiz Show. Kyse oli Yhdysvalloissa 1950-luvulla suureen suosioon nousseissa tietokilpailuissa tapahtuneista huijauksista. Huijatuiksi tulivat katsojat, jotka luulivat kilpailijoiden kilpailevan aidosti keskenään. Käytännössä kilpailijoita kuitenkin prepattiin ja valmennettiin, ja ”sopiivat” yksilöt valittiin voittajiksi antamalla heille mm. samoja kysymyksiä, joilla heitä oli etukäteen prepattu. Realin mielestä Quiz Show -skandaali oli merkki viattomuuden ajan päättymisestä. Hän liittää samaan kehitykseen amerikkalaisia kuohuttaneita huijaustapauksia ja skandaaleja 1960- ja 1970-luvuilta, mainiten muun muassa John F. Kennedyn, Robert Kennedyn ja Martin Luther Kingin murhatapaukset ja Watergate-skandaalin.

Pinnallistuminen näkyy urheilussa muun muassa dopingongelman painumisessa. Televisiossa nähdyt voittajat eivät välttämättä olekaan ”oikeita voittajia”, vaan dopingtestit saattavat muuttaa tuloksia jälkeinpäin. Tämän suomalaiset saivat kokea 1980-luvulla kaksien olympiakisojen yhteydessä. Martti Vainion kiinnijäämisen selvittelyjen yhteydessä 1984 kävi ilmi, että Vainion ensimmäinen keväinen dopingkäry oli yritetty pimittää. Vuonna 1988 koko maailmaa järkytti maailman nopeimman miehen Ben Johnsonin paljastuminen dopingaineilla tehdyksi huijariksi. Miljoonia ih-

misiä järkyttäneen tapauksen puhuttelevuutta voi tulkita television logiikan kautta. Johnson oli lukuisten hidastusten avulla kohotettu myyttisten yli-ihmisten, titaanien kastiin, jonka historiallisen, yli-inhimillisen maailmanennätyksen tv-katsojat eri puolilla maailmaa olivat omin silmin todistaneet. Titaanin paljastuminen ei vain tavalliseksi kuolevaiseksi, vaan peräti henkipatoksi petturiksi, joka välittömästi pakeni rikospaikalta, sisälsi näin ollen eväät koko maailmaa puhuttelevaan huijarinäytelmään.

Moottoriurheilussa on myös muutaman kerran herätty kyselemään kilpailun aitouden perään. Sopukilpailuissa on järjestetty lopullisia sijoituksia tallimääräysten mukaisesti. Esimerkiksi Keijo Rosbergin jäljissä maailmaa valloittavan formulakuski Mika Häkkisen kaksi ensimmäistä osakilpailuvoittoa 1997 ja 1998 ovat tulleet tallimääräysten jälkeen. Molemmilla kerroilla englantilaisen David Coulthardin oli annettava tallitoveri Häkkiselle tietä.

Talvella 1998 jauhoi tiedotusvälineiden koneistoissa uusi skandaali. Suomen Tietotoimisto välitti tammikuussa uutisen, jonka mukaan hiihtäjä Jari Räsänen olisi ostanut kasvuhormonia ja Suomen Hiihtoliiton johtohenkilöt olisivat sotkeutuneet kiellettyjen aineiden ostamiseen Ruotsista. Räsänen ja hiihtoliitto haastoivat STT:n herjauksesta oikeuteen. Räsänen vaati STT:ltä ja 23 maakuntalehdeltä korvausta perättömien tietojen levittämisestä. Keskusrikospoliisin tutkimukset eivät tukeneet hataralta pohjalta esitettyjä dokumentoimattomia syytteitä. Näin ollen STT:n ilman dokumentteja esittämät syytökset voidaan nähdä jälleen yhtenä esimerkkinä journalismin pinnallistumisesta, joka on levinnyt televisiosta myös muihin tiedotusvälineisiin. Postmodernille ajalle on tyypillistä, että STT-kohussa kärki kääntyi median omaa toimintaa vastaan. Vielä 1980-luvulla dopingkirjoittelun kärki oli ollut urheilun puhtaudessa ja puhdistamisessa.

Vaikuttaisi siltä, että suurten suomalaisten sankareiden aika alkaa olla historiaa. Enää ei ole suurta kansakunnan rakentamisprojektia, jonka vuoksi urheilusankareita tarvittaisiin ja joka antaisi urheilusankareille elämää suuremman merkityksen. Kansakin on niin pirstoutunut, että edes Yleisradion pääuutislähetys ei pysty enää kokoamaan kaikkia katsojia. Suurten kansallisankareiden tilalle on tullut pienempiä ja pinnallisempia

julkissankareita, joita ei käytetä kansallisiin, vaan kaupallisiin tarkoituksiin. Vielä 1970-luvulle asti Suomessa tarvittiin urheilusankareita kansakunnan ja kansallisen identiteetin rakentamiseen, mutta 1990-luvulla urheilusankareita käytetään lähinnä suurten yritysten imagon ja identiteetin rakentamiseen ja myynnin edistämiseen.

Ajoittain yhteiskunnassa on kuitenkin sellaisia virtauksia tai suoranaisia konflikteja, jotka luovat ”tilauksen” tai mahdollisuuden uusien kansallissankareiden synnylle. Urheilusankarit voivat vastaisuudessakin näyttäytyä vastauksena muualla yhteiskunnassa syntyneille ongelmille tai epäkohdille. Tämän tutkimuksen urheilusankarit ovat symbolisesti osallistuneet maamme itsenäistymiskamppailuun, kansakunnan yhdistämiseen ja sotien jälkeiseen jälleenrakennusprosessiin. Kylmän sodan ja rakennemuutoksen vuosina urheilusankarit toimivat kansallisen identiteetin vahvistajina.

Urheilusankari voi myös symboloida omaa aikaansa ilman taustalla selkeästi näyttäytyvää yhteiskunnallista konfliktia. Urheilusankari voi antaa kasvot talouskasvulle ja toimia suomalaisen menestyvän liiketoiminnan symbolina. Urheilusankari voi edustaa tasa-arvopyrkimyksiä. Tai urheilusankari saattaa symboloida yhteiskunnan kansainvälistymistä. Julkisuudessa esiintyvää urheilusankaria, sankarin julkisuuskuva, voidaan käyttää symbolisiin tarkoituksiin kyseisen urheilijan itse voimatta juurikaan vaikuttaa asiaan. Tietäkseni Marja-Liisa Kirvesniemi ei itse ole voimallisesti vaatinut naisten urheilulle tasa-arvoa miesten urheiluun verrattuna. Silti hänen urheilusaavutuksensa ovat edustaneet tasa-arvokehitystä urheilussa.

12. Urheilujournalismin draama ja sankarit

Tutkimukseni punaisena lankana on ollut journalistisen draaman tarkastelu urheilusankareiden tuottamisprosessissa. Esitän lopuksi yhteenvedon siitä, millaisia muotoja journalistinen draama on saanut tuottaessaan 1900-luvun eri vuosikymmeninä sankaritarinoita kahdeksasta urheilusankarista. Kuten luvussa 5. totesin, journalistinen draama syntyy pelkisteyimmillään hyvän ja pahan vastakkainasettelusta. Samalla journalistinen draama tarjoaa raaka-ainetta identiteettien rakentamiseen.

Urheilu, joka on luonnostaan hyvinkin konkreettista kamppailua ja katsojien kannalta viihteellistä temmellystä, tarjoaa runsaasti aineksia journalistisen draaman syntyyn. Urheilussa tehdään jatkuvasti pyyteettömiä sankaritekoja, viime hetken maaleja, ”historiallisia” ennätyksiä tai ennalta ajatellen mahdottomia ponnisteluja vaativia suorituksia. Urheilutoimittajat rakentavat näistä suorituksista urheilumytologian avulla dramatisoituja kertomuksia, joiden päähenkilöinä ovat urheilusankarit. Myyttisten ulottuvuuksien seurauksena journalistisesta draamasta tulee kansallista tai yhteisöllistä identiteettiä muokkaava elementti. Urheilusankarit ovat draaman synnyttämisessä keskeisessä asemassa, mutta urheilusankareiden syntyminen ja erityisesti se, kuinka urheilusankarit puhuttelevat suurta yleisöä, on paljolti sidoksissa yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Yhteisön koossapysymisen ja hyvinvoinnin kannalta kriittisillä hetkillä myyttiset urheilusankarit puhuttelevat enemmän kuin rauhallisina aikoina. Mutta keskeisiä urheilusankareiden synnyssä ovat siis urheilun luonteeseen kuuluvat selkeät vastakkainasettelut ja median mahdollistama julkinen juhlinta. Draama sisältävinä elementteinä ne antavat sankareille hyvän kasvualustan.

Edellisessä luvussa totesin, että 1910–1970-lukujen urheilusankarit antoivat ainesta erityisesti yhtenäisen kansallisen identiteetin rakentamiseen. Kansakunnan pönkittäjät saivat mediassa muiden maiden urheilijoista ja

edustajista selkeät vastapelurit. Hannes Kolehmainen tarjosi mediassa aineistoa Venäjän vastustamiseen. Paavo Nurmen tapaus herätti voimakkaita ruotsalaisvastaisia tunteita. Tapio Rautavaaran vastapelurina oli amerikkalainen keihäänheittäjä, mutta myös ennakkoluulot, jotka liittyivät viihdetaitelijan imagoon ja porvarillisen yleisön osalta TUL-taustaan. Veikko Hakulinen kamppaili voimakkaasti norjalaisen hiihtäjän kanssa lujittain kuitenkin voimakkaasti tunnetta suomalaisuuden tunteesta, mehengestä, ei niinkään norjalaisten ”toiseudesta”. Samalla tavalla Lasse Viren vahvisti suomalaisten tunnetta omasta erityisyydestä. Tunne ”meistä” oli voimakkaammin esillä kuin jonkun ulkopuolisen vastustaminen tai siitä ulkopuolisesta erottuminen. Vanhaa suomalaista kestävyysjuoksutraditiota jatkaessaan Viren rakensi nimenomaan tunnetta ”meistä” suomalaisista.

Kansakunnan pönkittäjien menestyksen uutisoinnissa syntynyt journalistinen draama liittyi Suomen menestymiseen ja sitä uhanneisiin tekijöihin. Kansallisella urheilumytologialla oli tässä keskeinen rooli. Urheilumenestyksessä oli symbolitasolla kyse Suomen menestyksestä ja suomalaisten onnellisuudesta.

Moniarvoisen urheilun ilmentäjät, 1980- ja 1990-lukujen urheilusankarit, toimivat osaryhmien tai osakulttuurien symbolisina yhdistäjinä. Nämä kamppailivat ennen kaikkea urheilun perinteisiä olympia- ja mieskeskeisiä arvoja vastaan. 1980-luvulta alkaen on vahvistunut kehitys, jossa ”uusi” on noussut merkitystasolla yhä useammin ”vanhan” edelle. ”Uutta” halutaan nopeammin, sillä perinteet tuntuvat muodostuvan painolastiksi. Vaikka Keke Rosbergia lanseerattiin ”suomalaisena”, oli kyse ennen kaikkea keski-ikäisten autoilusta, suuresta rahasta ja menestyksestä kiinnostuneiden miesten ryhmän lujittamisesta. Kyse oli uuden, ei-olympialaisen urheilun läpimurrosta. Marja-Liisa Härmäläisen menestys merkitsi puolestaan naisurheilun murtautumista miesten hallinnoimaan urheilun maailmaan. Curt Lindströmin valmentamien jääkiekkoleijonien maailmanmestaruus merkitsi joukkueurheilun nostamista salonkikelpoiseksi huippu-urheiluksi. Demokraattista valmennustyyliä edustanutta Lindströmiä käytettiin myös uuden ”pehmeän” miesihanteen prototyypinä.

Kun kansakunnan pönkittäjiä oli käytetty urheiluideologian markki-

nointiin, yhtenäisen ja itsenäisen Suomen kansallisvaltion rakentamiseen ja paikoitellen suorastaan politiikan käsikassaroina, niin moniarvoisen urheilun ilmentäjien kohdalla urheilusankareiden välineellistäminen liittyy etupäässä pienryhmien etujen ajamiseen ja näiden ryhmien taloudelliseen hyötyyn liittyviin seikkoihin. Urheilun mieskeskeistä, olympialaisiin ja yksilöurheiluun sitoutunutta perinteistä ideologiaa on kyseenalaistettu. Rosbergin ei-olympolainen urheilulaji riiteli olympiakisoihin sitoutuneiden perinteisten urheilulajien kanssa. Marja-Liisa Hämäläinen järkytti naisena urheilun perinteistä mieskeskeisyyttä. Ja Curt Lindström jääkiekkovalmentajana edusti yksilöurheilun vastakohtaa, joukkueurheilua. Perinteisten ”koko kansaa” edustaneiden urheilusankareiden seuraajat, moniarvoisen urheilun ilmentäjät, kertovat omalla tavallaan 1990-luvun kansallisen identiteetin dynamisesta luonteesta. Yhden totuuden tilalle on tullut monia erilaisia totuuksia. Yhden ”suomalaisuuden” tilalle on tullut monia toisiaan täydentäviä ”suomalaisuuksia”.

Urheilujournalismin draamallisuuden korostuminen on saanut tukea kahdesta kehityskulusta. Televisiollistuminen, jota käsiteltiin luvussa 8. on selkeä draamallisuutta nostava tekijä. Toinen draamallisuutta korostava tekijä on ollut urheilutoimittajien etäännyminen urheilun järjestelmästä.

Kaupallisen televisiokilpailun lisääntyminen neljännen televisiokanavan aloitettua toimintansa vuonna 1997 lisää suomalaisen urheilun televisiollistumista. Televisiourheilusta on tullut vähintäänkin yhtä tärkeää kuin varsinaisesta urheilusta. Televisiorahalla on urheilun, erityisesti olympiakisojen, rahoituksessa suuri merkitys. Median edustajia on olympiakisoissa enemmän kuin urheilijoita. Lisäksi television nopeus, suoran lähetyksen viiveettömyys, on lisännyt televisiourheilun viehätystä. Tätä tukee reaaliaikaisen tiedonvälityksen kasvu, teksti-tv ja internet eri palveluineen. Onkin tullut yhä luontevammaksi seurata urheilutapahtumia medioiden välityksellä kuin katsomossa. Kehitystä on edelleen tukenut urheiluedonlyönnin suosion valtava kasvu ja vedonlyönnin markkinointi urheilu-uutisten yhteydessä. Vedonlyönti tuo oman dramaattisen lisänsä mediaurheiluun, jonka varsinaiset jännättävät pelikohteet saattavat olla maapallon toiselta puolelta poimittuja urheilutapahtumia. Urheiluedonlyöntiä tukiessaan ja

markkinoidessaan urheilujournalismi luo samalla uusia ulottuvuuksia itselleen tärkeään journalistiseen draamaan.

Urheilutoimittajien etäänymiselle perinteisestä urheilun järjestelmästä on urheilun sisäisessä kehityksessä löydettävissä kaksi selittäjää. Ensinnäkin urheilun ihanteista alettiin luopua tai niistä alettiin keskustella jo 1930-luvun alussa ammattilaistapausten yhteydessä. Suomessa ensimmäisenä murroksen merkinä voidaan pitää taistelua Paavo Nurmen amatöörioikeuksien puolesta vuonna 1932. Toinen, vakavampi murros tuli 1980-luvun dopingtapauksen yhteydessä. Olen esittänyt (Virtapohja 1996, 30), että urheilutoimittajien lopullinen ja ratkaiseva ero urheilun järjestelmään voidaan päivittää kestävyysjuoksija Martti Vainion 1984 dopingtapaukseen. 1990-luvun urheilutoimittajat eivät ole lojaaleja urheilujohtajille, vaan omille työnantajilleen. Toimittajien palkat tulevat kaupallisin periaatein toimivilta viestintäyrityksiltä. Niiden kannalta on tärkeää, että toimittajat osaavat tehdä dramaattisia juttuja, koska sellaiset kiinnostavat yleisöä ja myyvät hyvin. Dopingtapaukset tarjoavat hyvää materiaalia dramaattisten juttujen tekemiseen. Ensin on tehty yleisöä kiinnostavat jutut urheilusankarin noususta, ja vielä myyvämmäksi tarina kääntyy, kun uutisoidaan sankarin tuho. Urheilun moraalista ollaan kiinnostuneita vain siinä tapauksessa, että se antaa aihetta myyviin juttuihin. Mitä enemmän jutuissa on draamaa, sitä enemmän ne puhuttelevat.

Halusin jakaa tässä tutkimuksessa journalistisen draaman kahteen osaan, kamppailun ja huipennuksen draamallisuuteen. Käytännössä juttujen lukeminen tällaisten mustavalkoisten tutkijansilmäläpi ei tuonut selkeää eroa kamppailudraaman ja huipennusdraaman välille. Molemmissa tapauksissa journalistista draamaa synnyttiin ennakoita luoduilla odotuksilla, saavutuksen arvoa korostamalla ja vastakkainasetteluilla. Tavallista on, että urheilusankari esitetään Suomen edustajana ja kyseisen urheilulajin perinteiden jatkajana. Saavutuksen arvoa nostaa, jos se voidaan nähdä historiallisessa perspektiivissä. Tämä edellyttää urheilutoimittajilta hyvää lajituntemusta. Urheilusankarin henkilökohtaisilla ominaisuuksilla, perheellä ja lähipiirillä on suuri vaikutus siihen, millainen sankarikuva merkitävään saavutukseen yltäneestä urheilijasta mediassa syntyy.

Lähteet

1) Tutkimuskohteena olevat lehdet ja tallenteet

Helsingin Sanomat (HS)

21.5.–18.7.1912

4.4.–8.4.1932

5.8.–6.8.1948

26.2.–6.3.1960

15.8.–5.9.1972

22.1.–25.9.1982

3.2.–19.2.1984

23.3.–14.5.1995

Turun Sanomat (TS)

12.7.–26.7.1912

4.4.–1.8.1932

21.7.–5.8.1948

28.1.–6.3.1960

15.8.–12.9.1972

30.8.–13.9.1982

10.2.1984

5.5.1995

Työmies

10.7.–12.7.1912

Suomen Sosialidemokraatti (SD)

4.4.–30.7.1932

4.8.–11.8.1948

15.8.–12.9.1972

31.8.–28.9.1982

9.2.–16.2.1984

Demari (Dem.)

8.5.–9.5.1995

Suomen Urheilulehti (UL)

9.5.–19.9.1912

24.3.–1.8.1932

7.2.–7.3.1960

2.8.1972

20.1.–29.9.1982

18.5.1995

Radioäänitteet

Olympialähetys 4.8.1948

Olympialähetys 25.2.1960

Televisionauhoitukset

A-studio 25.4.1994 (TV 1)

A-studio 9.5.1994 (TV 1)

Suunvuoro 10.5.1995 (MTV3)

2) Lähde- ja taustamateriaalina käytetyt sanoma- ja aikakauslehdet:

Aamulehti 7.5.1995.

Helsingin Sanomat 13.12.1995.

Helsingin Sanomat 1.2.1996.

Helsingin Sanomien Kuukausiliite. Tammikuu 1997.

Iltalehti 12.5.1995.

Ilta-Sanomat 9.5.1995.

Ilta-Sanomat 12.5.1995.

Juoksija 1/1983.

Radiokuuntelija 31/1948.

Suomen Kuvalehti 37B/1986.

Suomen Urheilulehti 7.2.1960.

Suomen Urheilulehti 11.2.1960.

Suomen Urheilulehti 1.9.1982.

Suomen Urheilulehti 29.9.1982.

3) *Julkaisemattomat tietolähteet ja esitelmät:*

Barcelona -92 Press Dossier.
1993 Olympic Marketing Fact File.

Esitelmät:

Jennings (1997): Andrew Jennings, Journalist or Entertainer – the Necessary Choice. Esitelmä 18.6. 1997 Vingstedissä Tanskassa järjestetyssä Sport, Media and Civil Society -seminaarissa (18. – 22.6. 1997).
Vuolle (1995): Pauli Vuolle, Huippu-urheilijan nuorallatanssi – elämänriskejä ilman suojaverkkoa. Esitelmä ”päättömät ruumiit, tankatut kehot” -seminaarissa Tampereella 20.–21. 3. 1995.

4) *Kirjallisuus*

Ahlman (1925): Erik Ahlman, Teoria ja todellisuus: Filosofisia esseitä ynnä aforismeja. WSOY: Porvoo 1925.
Ahlman (1976): Erik Ahlman, Kulttuurin perustekijöitä. Kulttuurifilosofisia tarkasteluja. Jyväskylä 1976.
Alasuutari (1996): Pertti Alasuutari, Toinen tasavalta. Vastapaino: Tampere 1996.
Altheide (1985): David, L. Altheide, Media Power. Sage: Beverly Hills 1985.
Altheide & Snow (1979): David L. Altheide & Robert B. Snow, Media Logic. Sage: Beverly Hills 1979.
Altheide & Snow (1991): David, L. Altheide & Robert B. Snow, Media Worlds in the Postjournalism Era. Aldine de Gruyter, New York 1991.
Anderson (1991): Benedict Anderson, Imagined Communities. Verso: London 1991.
Arponen (1991): Antti O. Arponen, Amatööreistä ammattilaisiksi. Urheilutoimittajain Liitto 1931–1991. Urheilutoimittajain Liitto: Lappeenranta 1991.
Arponen (1997a): Antti O. Arponen, Satavuotias Suomen Urheilulehti. Teoksessa Anssi Halmesvirta ja Heikki Roiko-Jokela (toim.) Se toinen Paavo Nurmi – ja varjoon jääneet. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1997. Atena: Jyväskylä 1997.
Arponen (1997b): Antti O. Arponen, Visaiset valinnat. Vuoden urheilijat 1947–1996. Suomen Urheilumuseosäätiön julkaisuja n:o 17. Suomen Urheilumuseosäätiö ja Urheilutoimittajain Liitto: Jyväskylä 1997.

- Blain et al. (1993): Neil Blain, Raymond Boyle and Hugh O'Donnell, Sport and National Identity in the European Media. Leicester University Press: Exeter 1993.
- Boorstin (1961): Daniel J. Boorstin, *The Image. Or What Happened to the American Dream*. Atheneum: New York 1961.
- Bryant et al. (1977): Jennings Bryant, Paul Comisky, and Dolf Zillmann, Drama in Sports Commentary. *Journal of Communication* vol 27, n:o 3 1977, s. 140–149.
- Buntshuk (1979): M.F. Bontshuk, Neuvostoliiton liikuntaorganisaatio. Toim. Kimmo Aaltonen. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisuja 71. Somero 1979.
- Campbell (1949/1990): Joseph Campbell, *Sankarin tuhannet kasvot*. Otava: Keuruu 1990.
- Carey (1986): James W. Carey, The dark continent of American journalism. Teoksessa Robert Karl Manoff and Michael Schudson, *Reading the News*. Pantheon Books: New York 1986.
- Carey (1989): James W. Carey, *Communication as Culture. Essays on Media and Society*. Unwin Hyman: Boston 1989.
- Cashmore (1990): Ellis Cashmore, *Making Sense of Sport*. Routledge: London 1990.
- Day (1984): Martin S. Day, *The Many Meanings of Myth*. University Press of America: Lanham 1984.
- Dayan & Katz (1992): Daniel Dayan & Elihu Katz, *Media Events. The Live Broadcasting of History*. Harvard University Press: Cambridge 1992.
- De Moragas Spà et al. (1995): Miquel de Moragas Spà, Nancy K. Rivenburgh, James F. Larson, *Television in the Olympics*. John Libbey: London 1995.
- Eco (1995): Umberto Eco, *Apocalypse Postponed*. Flamingo: Suffolk 1995.
- Esslin (1980): Martin Esslin, *Draaman perusteet*. Gummerus: Jyväskylä 1980.
- Fornäs (1995): Johan Fornäs, *Cultural Theory and Late Modernity*. Sage: Lontoo 1995.
- Foster (1984): Brendan Foster's Olympic Heroes 1896–1984. Past Olympic champions and the favourites for L.A. '84. Harrap: London 1984.
- Frandsen (1995): Kirsten Frandsen, *Dansk Sportsjournalistik. Fra sport til publikum*. Licentiaafhandling 1995.
- Greimas (1980): A.J. Greimas, *Strukturaalista semantiikkaa*. Gaudeamus: Tampere 1980.

- Guttman (1978): Allen Guttman, *From Ritual to Record. The Nature of Modern Sports*. Columbia University Press: New York 1978.
- Halmesvirta (1997): Anssi Halmesvirta, *Urheilu lääkkeenä – eräs terveydenhoitoa, liikuntaa ja kansalaisia yhdistävä tekijä viime vuosisadan vaihteessa*. Teoksessa Vesa Vares (toim.) *Urheilu ja historia. Kansakunnan identiteetiksi, yhteiskunnan vaikuttajaksi, joukkojen harrastukseksi*. Turun Historiallinen Arkisto 51. Turku 1997.
- Hannus (1988): Matti Hannus, *Flying Finns. Lentävät suomalaiset*. Tietosanoma: Helsinki 1988.
- Hannus (1990) Matti Hannus. *Flying Finns. Story of the great tradition of Finnish distance running and cross country skiing*. Tietosanoma: Jyväskylä 1990.
- Heikkinen (1993): Antero Heikkinen, *Ihminen historian rakenteissa. Mikrohistorian näkökulma menneisyyteen*. Yliopistopaino: Helsinki 1993.
- Heinilä (1973): Kalevi Heinilä, *Yleisön markkinat huippu-urheilussa*. Teoksessa Kalevi Heinilä – Jukka Wuolio (toim.), *Huippu-urheilu & yhteiskunta*. Jyväskylä 1973.
- Heinilä (1974): Kalevi Heinilä, *Urheilu – Ihminen – Yhteiskunta*. Gummerus: Jyväskylä 1974.
- Hemánus (1973): Pertti Hemánus, *Urheilu tiedotusvälineissä: viihdyttäjä ja vaikuttaja*. Teoksessa Kalevi Heinilä – Jukka Wuolio (toim.), *Huippu-urheilu & yhteiskunta*. Jyväskylä 1973.
- Hemánus (1992): Pertti Hemánus, *Lehtijutun opissa. Reportaasin tekijä tekstinsä subjektina*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja Sarja A 79/ 1992. Tampere 1992.
- Hemánus (1997): Pertti Hemánus, *Doping, hyvä vihollinen: Yhteiskuntatieteilijän puheenvuoro*. Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuyksikkö: Jyväskylä 1997.
- Hentilä (1992a): Seppo Hentilä, *Jaloon uskomme urheiluun...* Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 131. VapK-Kustannus: Helsinki 1992, 12–15.
- Hentilä (1992b): Seppo Hentilä, *Urheilu järjestäytyy ja politisoituu*. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 131. VapK-Kustannus: Helsinki 1992, 133–153.
- Hietala (1989): Veijo Hietala, *Median mytologiaa ja retoriikkaa*. *Urheilu televisiossa*. Peili 4–5 /1989.

- Hietala (1990): Veijo Hietala, Teeveen Merkit. Television lukutaidon aakoset. Yleisradio: Vaasa 1990.
- Hietala (1996): Veijo Hietala, Ruudun hurma. Johdatus tv-kulttuuriin. YLE-opetuspalvelut: Jyväskylä 1996.
- Hobsbawm (1994): Eric Hobsbawm, Nationalismi. Vastapaino: Jyväskylä 1994.
- Hujanen (1997): Jaana Hujanen, Media alueellista identiteettiä rakentamassa. Teoksessa Kalle Virtapohja (toim.), Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen. Atena: Jyväskylä 1997.
- Häyrinen (1987): Reijo Häyrinen, Suomen yleisurheilun historia. Helsinki 1987.
- Häyrinen (1991): Reijo Häyrinen, Kansallissankarista myynninedistäjäksi – Suomalainen huippu-urheilu Tukholmasta Souliin. Teoksessa Hannu Itkonen & Arto Nevala (toim.) Liikunnan vuoksi. Näkökulmia liikuntakulttuurin muutokseen. Koivu ja rähti: Kannus 1991.
- Häyrinen (1994): Reijo Häyrinen, Yleisurheilu Suomen sisunnäytteenä – Yleisurheilun motivaatio- ja menestystekijöitä olympialaisissa vuosien 1908–1936 välisenä aikana. Suomen Urheiluopiston julkaisuja 1. Suomen Urheiluopisto, Heinolan maalaiskunta 1994.
- Ilmonen (1996): Kari Ilmonen, Tekniikka, kaiken perusta. Yleisradion historia, 3. osa. Yleisradio 1996.
- Itkonen – Knuuttila (1992): Hannu Itkonen ja Seppo Knuuttila, Sankareista mediatähtiin – Urheilujulkisuuden muodonmuutos. Teoksessa Kalevi Olin, Hannu Itkonen ja Esko Ranto (toim.) Liikunnan muutos, murros vai kaaos? TUL: Helsinki 1992.
- Itkonen – Knuuttila (1997): Hannu Itkonen ja Seppo Knuuttila, Hiilimurskan kylmä valtias. Teoksessa Anssi Halmesvirta ja Heikki Roiko-Jokela (toim.) Se toinen Paavo Nurmi – ja varjoon jääneet. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1997. Atena: Jyväskylä 1997, 11–26.
- Itkonen – Nevala (1991): Hannu Itkonen ja Arto Nevala, Näkökulmia tulevaisuuteen. Teoksessa Hannu Itkonen ja Arto Nevala (toim.) Liikunnan vuoksi. Näkökulmia liikuntakulttuurin muutokseen. Koivu ja rähti: Kannus 1991, 105–107.
- Jarvie (1993): Grant Jarvie, Sport, nationalism and cultural identity. Teoksessa L. Allison (toim.) The changing politics of sport. Manchester University Press: Glasgow.
- Jennings (1992): Andrew Jennings, The Lords of The Rings. Simon & Schuster: London 1992.

- Jennings (1996): Andrew Jennings, *The New Lords of The Rings*. Simon & Schuster: London 1996.
- Jennings (1998): Andrew Jennings, Potku päin urheilun ihanteita. Artikkelijulkaisu Ilkassa, Karjalaisessa, Keskisuomalaisessa, Pohjalaisessa ja Savon Sanomissa 8.2. 1998.
- Jukola (1932): Martti Jukola, *Me uskomme urheiluun*. WSOY: Porvoo 1932.
- Jukola (1943): Martti Jukola, *Laakeriseppelä*. Urheilijain kustannus: Helsinki 1943.
- Jukola (1956): Martti Jukola, *Huippu-urheilun historia*. Kolmas, täydennetty painos. Toimittanut Harri Eljanko. WSOY: Porvoo 1956. (Ensimmäinen painos 1935.)
- Juntunen (1993): Johanna Juntunen, *Jääkiekkoselostuksen dramaattiset elävöittämiskeinot radiossa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto 1993.
- Juppi (1997): Pirita Juppi, *Toimittaja rallimaailman sisäpiiriläisenä*: Jyväskylän Suurajojen saama julkisuus Helsingin Sanomissa, Ilta-Sanomissa ja Keskisuomalaisessa vuosina 1951–1996. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto 1997.
- Kaila (1990): Osmo I. Kaila, *Uskoisimmeko yhä urheiluun? Kysymyksiä ja vastauksia*. Karisto: Hämeenlinna 1990.
- Kaila (1925): Toivo T. Kaila, Paavo Nurmi. *Elämä, tulokset ja harjoitusmenetelmät*. WSOY: Porvoo 1925.
- Kalpa (1984): Harri Kalpa, *Sanansaattajana Auran Rannoilla*. Turun Sanomat 1905–1985. Reportaasi sanomalehdestä ja sen tekijöistä. Turun Sanomat: Turku 1984.
- Kanin (1982): David B. Kanin, *A Political History of the Olympic Games*. Westview Press: Boulder, Colorado 1982.
- Kantola (1996): Anu Kantola, Tri Otsoni ja Mr Kasvihuone. *Mediapaniikkeja modernin kauhun rajoilta*. Teoksessa Heikki Luostarinen, Ulla-maija Kivikuru ja Merja Ukkola (toim.) *Sopulisiippuri*. Mediakritiikin näkökulmia. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus: Jyväskylä 1996.
- Karikko – Koski (1965): Paavo Karikko ja Mauno Koski, Paavo Nurmi. *Weilin & Göös*: Helsinki 1965.
- Karvonen (1987): Erkki Karvonen, *Merkitysten konstituutio, yhteiskunnalliset ideat ja sankaritaru*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 1987.

- Karvonen (1988): Erkki Karvonen, Uro(s)tekojen anatomiaa. Sankaruiden tuottamisesta seikkailukertomuksissa. Tiedotustutkimus 2 / 1988.
- Karvonen (1997): Erkki Karvonen, Imagologia. Imagon teorioiden esittelyä, analyysiä, kritiikkiä. Acta Universitatis Tamperensis 544. Tampereen yliopisto: Tampere 1997.
- Kaunismaa (1997): Pekka Kaunismaa, Mitä on kollektiivinen identiteetti? Teoksessa Kalle Virtapohja (toim.) Puheenvuoroja identiteetistä. Johdasta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen. Atena: Jyväskylä 1997, 37–54
- Keränen (1984): Esko Keränen, Muuttuva työnkuva. Toimitustyön differentioitumiskehitys Suomen sanomalehdistössä. Suomen Sanomalehdistön Historia -projektin julkaisuja 24. Helsinki 1984.
- Kilpakenttien sankarit 1–4. Tammi: Sulkava 1992–1994.
- Klapp (1964): Orrin E. Klapp, Symbolic Leaders. Aldene Publishing co: Chicago 1964.
- Klatell – Marcus (1988): David A. Klatell and Norman Marcus, Sports for Sale. Television, Money, and the Fans. Oxford University Press: New York etc. 1988.
- Klinge (1981): Matti Klinge, Suomen sinivalkoiset värit. Otava: Helsinki 1981.
- Klinge (1994): Matti Klinge, Mesimarja, Myytti, Mannerheim. Otava: Keuruu 1994.
- Kuparinen (1997): Eero Kuparinen, Hitlerin Saksaa markkinoimassa – Berliinin olympialaiset Kolmannen valtakunnan propagandaministeriön haasteena. Teoksessa Vesa Vares (toim.) Urheilu ja historia. Kansakunnan identiteetiksi, yhteiskunnan vaikuttajaksi, joukkojen harrastukseksi. Turun Historiallinen Arkisto 51: Turku 1997, 41–92.
- Kuusela (1997): Matti Kuusela, Petos kalkkiviivoilla. Mies se on hävinnytkin, vaikka niin saatana huono. Journalisti 4.9.1997.
- Kärki (1993): Anita Kärki, Ryhtilästä kuntokouluun. Teoksessa Esa Sironen (toim.) Ryhtilästä Ramonin kentälle. Jyväskylän liikuntamaismaa ennen ja nyt. Jyväskylä-sarja 3. Atena: Jyväskylä 1993, 181–192.
- Kärkkäinen (1992): Pekka Kärkkäinen, Kisailusta urheiluksi. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 131. VapK-Kustannus: Helsinki 1992, 155–163.
- Kärkkäinen – Sironen (1994): Pekka Kärkkäinen ja Esa Sironen, Rahkosta rekordiin. Teoksessa Kilpakenttien sankarit, osa 4. Tammi: Sulkava 1994.

- Laakso (1997): Lauri Laakso, Urheiluviihteen ja dramatiikan mieli ja mielettämyys. *Liikunta & Tiede* 1 / 1997, 46–49.
- Laine (1992a): Leena Laine, Ruumiinharjoitusten monet muodot. Teoksessa *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 131*. VapK-Kustannus: Helsinki 1992, 183–211.
- Laine (1992b): Leena Laine, Suomi huippu-urheilun suurvaltana. Teoksessa *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 131*. VapK-Kustannus: Helsinki 1992, 215–233.
- Laine (1992c): Leena Laine, Urheilu valtaa mielet. Teoksessa *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 131*. VapK-Kustannus: Helsinki 1992, 101–132.
- Laine (1997): Leena Laine, Lisäkulmia Nurmi-kysymykseen: Lauri Pihkalan ja Avery Brundagen kirjeenvaihtoa 1928–1929. Teoksessa *Anssi Halmesvirta ja Heikki Roiko-Jokela (toim.) Se toinen Paavo Nurmi – ja varjoon jääneet. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1997*. Atena: Jyväskylä 1997, 79–82.
- Lehtonen (1996): Mikko Lehtonen, Merkitysten maailma. Vastapaino: Tampere 1996.
- Lukka (1993): Juhani Lukka, Erään suomalaisen urheilijamyytin synty. – Suomalaisen sanomalehtien vuosina 1922–1926 välittämä kuva Paavo Nurmesta. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto 1993.
- Lukka (1997): Juhani Lukka, ”Nurmea kutsutaan turkulaiseksi vinttikoiraksi.” Näkemyksiä 1920-luvun alun suomalaisen sanomalehtikirjoittelun vaikutuksista Paavo Nurmen urheilijamyytin syntyyn. Teoksessa *Vesa Vares (toim.) Urheilu ja historia. Kansakunnan identiteetiksi, yhteiskunnan vaikuttajaksi, joukkojen harrastukseksi*. Turun Historiallinen Arkisto 51. Turku 1997, 247–264.
- Lyytinen (1996): Eino Lyytinen, Perustamisesta Talvisotaan. *Yleisradion Historia* 1. osa. Yleisradio 1996.
- Lönnqvist (1997a): Bo Lönnqvist, Myten om den finlandssvenska familjen. *SFV-kalendern 1997*. CrgDng 111. Ekenäs 1997.
- Lönnqvist (1997b): Bo Lönnqvist, Suomenruotsalaisten etninen identiteetti. Teoksessa *Kalle Virtapohja (toim.) Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen*. Atena: Jyväskylä 1997, 55–62.

- Maheu (1964): René Maheu, *Cultural Anthropology. Sport and Culture*. Teoksessa E. Jokl and E. Simon (eds.) *International Research in Sport and Physical Education*. Charles C Thomas: Springfield, Illinois 1964, 9–22.
- Masterman (1991): Len Masterman, *Medioita oppimassa – mediakasvatuksen perusteet*. Kansan Sivistystyön Liitto. Helsinki 1991.
- Mennander (1997): Ari Mennander, *Hjallis. Hartwall Arena. Miten mahdottomasta tehtiin mahdollinen*. Otava: Keuruu 1997.
- Meriläinen (1994): Reetta Meriläinen, *Pressin stressi eli miten kestää kisapaljous*. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) *Lihan ihmemaassa. Liikuntatieteellinen Seura 60 vuotta (1933–1993)*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 138. Helsinki 1994.
- Mertaniemi (1995): Maarit Mertaniemi, *Palaneen käryä urheilujutuissa. Analyysi kolmen sanomalehden dopingkirjoittelusta Stig Wetzellin, Martti Vainion ja Minna Lainion tapausten yhteydessä. Pro gradu -tutkielma*. Jyväskylän yliopisto 1995.
- Mervola (1995): Pekka Mervola, *Kirja, kirjavampi, sanomalehti. Ulkoasukierre ja suomalaisten sanomalehtien ulkoasu 1771–1994*. *Bibliotheca historica 1. Jyväskylä Studies in communication 1. Suomen Historiallinen Seura*. Vammala 1995.
- Nieminen (1993): Elina Nieminen, *Urheilijasankarimyytti. Tiedotusopin pro gradu*. Tampereen yliopisto 1993.
- Nieminen (1994): Sami Nieminen, *Kysynnän ja tarjonnan kohtaaminen sanomalehti Keskisuomalaisen urheilusivuilla. Journalistiikan pro gradu*. Jyväskylän yliopisto 1994.
- Niiniluoto (1989): Ilkka Niiniluoto, *Rakennemuutos, ihminen ja urheilu*. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) *Suomalaisen liikuntapolitiikan vaihtoehdot*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 116. Helsinki 1989, 22–39.
- Nironen (1939): Heli Nironen, *Isä-Järvisen elämäkerta*. WSOY: Porvoo 1939.
- Noponen (1986): Paavo Noponen, Pekka Tiilikainen, *Suomi. Sinivalkoisen äänen legenda 1911–1944*. Gummerus: Jyväskylä 1986.
- Noponen (1987): Paavo Noponen, Pekka Tiilikainen, *Pääselostaja. Sinivalkoisen äänen legenda 1945–1976*. Gummerus: Jyväskylä 1987.
- Nordmark (1997): Dag Nordmark, *Listening in with Pierre Bourdieu. Reflections on Taste as a Regulating Principle in Programming*. In Raimo Salokangas, James Schwoch and Kalle Virtapohja (eds.) *Writing*

- Media Histories: Nordic Views. Publications of the Department of Communication, University of Jyväskylä 17. Jyväskylä 1997.
- Nurmi (1991): Seija Nurmi, Urheiluohjelmien kotikatsomo. Radio- ja TV-tutkimuksen vuosikirja 1991. Yleisradio, Helsinki 1991.
- Nygrén (1977): Helge Nygrén, Poliitiikkaa olympian ympyröissä. Scandia kirjat: Jyväskylä 1977.
- Nygrén (1984): Helge Nygrén, Sammuuko olympiatiili? Suomen Kuvalehti 20/ 1984.
- Nygård – Kallio (1987): Toivo Nygård ja Veikko Kallio, Rajamaa. Teoksessa Suomen Historian Pikkujättiläinen. WSOY: Porvoo 1987.
- Ojanen (1982): Eero Ojanen, Suomalainen europanomistaja. Teoksessa Kilpamenttien sankarit 1. Tammi: Sulkava 1992, 70.
- Orjala (1995): Jaana Orjala, Omaksi ja maakunnan hyväksi. Alueellisten ykköslehtien levikkialuetta yhdistävä ja puolustava sisältö ja alueellisuuden ehdot. Licensiaattityö. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos 1995.
- Paltamo (1985): Terho Paltamo, Talviolympialaisten kansainvälistyminen vuosina 1924–1984. Licensiaattityö. Joensuun yliopisto 1985.
- Perko (1991): Touko Perko, Suomalainen urheilulehdistö. Teoksessa Aikakauslehdistön historia. Suomen Lehdistön Historia 9. Kustannuskiila: Jyväskylä 1991.
- Pietilä (1981): Veikko Pietilä, Tiedon siirtoa vai yhteisyyttä? Tiedotustutkimus 4/1981, 36–48.
- Pietilä (1995): Veikko Pietilä, TV-uutisista hyvää iltaa. Merkityksen ulottuvuudet televisiouutisjutuissa. Yleisradion julkaisusarja, Tutkimus 4/ 1995. Vastapaino: Tampere 1995.
- Pihkala (1934): Lauri Pihkala, Hitaasti kiiruhtamisen kilpailu. Otava: Helsinki 1934.
- Pihkala (1943): Lauri Pihkala, Suomen miehen kuntokurssi. Otava: Helsinki 1943.
- Postman (1987): Neil Postman, Huvitamme itsemme hengiltä. Julkinen keskustelu viihteen aikakaudella. WSOY: Juva 1987.
- Puijk (1997): Roel Puijk (toim.), Global Spotlights on Lillehammer. How the world viewed Norway during the 1994 Winter Olympics. University of Luton Press: Luton 1997.
- Pulkkinen (1984): Risto Pulkkinen, Radion urheiluselostusten kielen ominaispiirteitä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto 1984.
- Pänkäläinen (1991): Seppo Pänkäläinen, Urheilujournalismin synty ja

- kehitys suomalaisessa päivälehdissä ennen vuotta 1945. Kuningas jalkapallon julkisuustarina. Lisensiaattityö. Tampereen yliopisto 1991.
- Pänkäläinen (1993): Seppo Pänkäläinen, Suomalainen doping. Hanki ja Jää: Tampere 1993.
- Rader (1984): Benjamin G. Rader, In its own image. How television has transformed sports. The Free Press: New York 1984.
- Rasinkangas (1988): Anne Rasinkangas, Voitto on suurta, suurempaa jalo kilpa – häviö on aina katkeraa. Sanomalehtien jääkiekkoselostuksissa käytettyjen 'voittamista' ja 'häviämistä' kuvailevien verbi-ilmausten semanttista analyysia. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 1988.
- Real (1989): Michael R. Real, Super Media. A Cultural Studies Approach. Communication and Human Values. Sage: Newbury Park 1989.
- Real (1996): Michael R. Real, Exploring Media Culture. A Guide. Sage: Thousand Oaks 1996.
- Reeves (1988): Jimmie L. Reeves, Television Stardom: A Ritual of Social Typification and Individualization. In James W. Carey (ed.) Media, Myths, and Narratives. Television and the Press. Sage: Newbury Park 1988, 146–160.
- Reinikainen (1991): Kalle Reinikainen, Isänmaan sankarit – huippu-urheilijan vapaudet ja velvollisuudet. Lisensiaattityö. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden osasto 1991.
- Rinne – Tiilikainen (1969): Reino Rinne ja Pekka Tiilikainen, Suomen urheilun tähtihetkiä. Karisto: Hämeenlinna 1969.
- Roiko-Jokela (1997): Heikki Roiko-Jokela, Taistelu Nurmesta! Urho Kekkonen toiminta amatööriurheilun puolesta. Teoksessa Anssi Halmesvirta ja Heikki Roiko-Jokela (toim.) Se toinen Paavo Nurmi – ja varjoon jääneet. Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1997. Atena: Jyväskylä 1997.
- Salokangas (1987a): Raimo Salokangas, Itsenäinen tasavalta. Teoksessa Suomen Historian Pikkujättiläinen. WSOY: Porvoo 1987.
- Salokangas (1987b): Raimo Salokangas, Puoluepolitiikka ja uutisjournalismi muuttuvilla lehtimarkkinoilla. Teoksessa Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan. Suomen Lehdistön Historia 2. Kustannuskiila: Jyväskylä 1987.
- Salokangas (1996): Raimo Salokangas, Aikansa oloinen. Yleisradion historia, 2. osa. Yleisradio 1996.
- Salokangas (1997a): Raimo Salokangas, Context comes first – or does it? In Raimo Salokangas, James Schwoch and Kalle Virtapohja (eds.)

- Writing Media Histories: Nordic Views. Publications of the Department of Communication, University of Jyväskylä 17. Jyväskylä 1997.
- Salokangas (1997b): Raimo Salokangas, Julkisen palvelun yleisradiotoiminta ja keskiluokkaisuuden ihanne. Teoksessa Kalle Virtapohja (toim.) Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen. Atena: Jyväskylä 1997.
- Salomaa (1989): Pertti Salomaa, Dokumentaarinen radioilmaisuus. Yleisradion tutkimusraportti B 1/ 1989. Yleisradio: Helsinki 1989.
- Savela (1991): Juha Savela, Urheilutoimittaja ja huippu-urheilun järjestelmä: Lajiniilon pitkä tie analyttikoksi. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 1991.
- Schudson (1986): Michael Schudson, Deadlines, datelines and history. Teoksessa Robert Karl Manoff and Michael Schudson, Reading the News. New York: Pantheon Books, 1986.
- Seppälä (1982): Raimo Seppälä, Tahko. Otava: Keuruu 1982.
- Sevón (1947): Enzo Sevón, 33 tähteä urheilijoina ja ihmisinä. Fennia: Porvoo 1947.
- Silverstone (1988): Roger Silverstone, Television Myth and Culture. In James W. Carey (ed.), Media, Myths, and Narratives. Sage: Newbury Park 1988, 20–49.
- Simonsuuri (1994): Kirsti Simonsuuri, Ihmiset ja jumalat, myytit ja mytologiat. Kirjayhtymä: Helsinki 1994.
- Sironen (1995): Esa Sironen, Urheilun aika ja paikka. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan väitöskirja. Likes-tutkimuskeskus: Jyväskylä 1995.
- Steele (1994): Sandy Steele, The Official Celebrity Registry 1994–1995. Intimate Information on the World's Most Popular Sports Stars. General Publishing Group: Los Angeles 1994.
- Suomalaisen urheilun tähtihetkiä 1992. Weilin+Göös: Porvoo 1992.
- Suomela (1944): Klaus U. Suomela, Suomen urheilun historia, I osa. Kivi: Helsinki 1944.
- Suomela (1953): Klaus U. Suomela, Urheilun maailmanhistoria. WSOY: Helsinki 1953.
- Suomen Lehdistön Historia, osa 5.
- Suomi (1951): Vilho Suomi, Suomen Yleisradio 1926–1951. Yleisradio 1951.
- Suuronen (1995): Jukka Suuronen, Muuttunut urheilukulttuuri, muuttuneet urheilusivut. Helsingin Sanomien ja Keski-suomalaisen urheilusi-

- vujen sisältö vuosina 1959 ja 1989. Journalistiikan Pro Gradu. Jyväskylän yliopisto 1995.
- Sänkiaho (1994): Risto Sänkiaho, Talutusnuora katkeaa – kansalaiset hylkäävät urheilueliitin. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) Lihan ihmemaassa. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 138. Helsinki 1994, 63–74.
- Taimi (1994): Risto Taimi, Sinivalkoinen ääni vaikenee. *Fair Play* 2/1994.
- Tolvanen (1997): Janne Tolvanen, Kilpailua ja kannustamista – miten Karjalan kannaksen joukot urheilivat asemasodan aikana? Teoksessa Anssi Halmesvirta ja Heikki Roiko-Jokela (toim.) Se toinen Paavo Nurmi – ja varjoon jääneet. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1997. Atena: Jyväskylä 1997, 159–170.
- Tuchman (1978): Gaye Tuchman, *Making News. A Study in the Construction of Reality*. The Free Press: London 1978.
- Turner (1987): Victor Turner, *The Anthropology of Performance*. PAJ Publications: New York 1987.
- Vasara (1992): Erkki Vasara, Sotaa ja urheilua. Teoksessa Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 131. Vapokustannus: Helsinki 1992, 303–328.
- Vettenniemi (1997): Erkki Vettenniemi, Kyykkyyn, ylös ja lenkille. Tuntemattoman juoksuhistorian johdanto. *Liikunta & Tiede* 5/1997, 27–29.
- Viljanen (1990): Sari Viljanen, Urheilun sankaritarinat. Sanomalehden urheilu-uutisen narratologista analyysiä. Pro gradu. Helsingin yliopisto 1990.
- Virtapohja (1995): Kalle Virtapohja *Den Glider In*. Kultajuhlat leijonille, karnevaalit katsojille. Atena: Jyväskylä 1995.
- Virtapohja (1996): Kalle Virtapohja, ”Se on siinä!” Tutkimus jääkiekon maailmanmestaruudesta, mediasta ja urheilusankaruuden tuottamisesta. Lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos 1996.
- Virtapohja (1997a): Kalle Virtapohja, *Approaches to the History of Finnish Sports Journalism*. In Raimo Salokangas, James Schwoch and Kalle Virtapohja (eds.) *Writing Media Histories: Nordic Views*. Publications of the Department of Communication, University of Jyväskylä, 17. Jyväskylä 1997.
- Virtapohja (1997b): Kalle Virtapohja, Erilaiset näkökulmat urheilujournalismiin: Andrew Jennings ruoski urheilutoimittajia, toinen britti Neil Allen puolusti urheilun ihanteita. *Fair Play* 3 / 1997.

- Virtapohja (1997c): Kalle Virtapohja, Media and the Construction of Sports Heroes. In Juha Koivisto and Epp Lauk (eds.) Journalism at the Crossroads. Perspectives on Research. University of Tartu, University of Tampere: Tartu 1997.
- Virtapohja (1997d): Kalle Virtapohja, Paavo Nurmi, dramaattinen sankari. *Liikunta & Tiede* 1/1997.
- Virtapohja (1997e): Kalle Virtapohja, Urheilusankarit ja suomalaisuus. Teoksessa Kalle Virtapohja (toim.) Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen. Atena: Jyväskylä 1997.
- Virtapohja (1998): Kalle Virtapohja, Onko journalismi draamaa? Teoksessa Touko Perko ja Raimo Salokangas (toim.): Kymmenen kysymystä journalismista. Atena: Jyväskylä 1998.
- Vuolle (1983): Pauli Vuolle, Liikunnan joukkotiedotus maamme liikuntaviestinnän kentässä. Teoksessa Pauli Vuolle (toim.) Liikuntaviestintä. Liikuntasuunnittelun laitoksen opetusmonisteita n:o 9. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä 1983.
- Väyrynen (1987): Raimo Väyrynen, Urheilu, valtio ja kansainvälinen järjestys. *Liikunta & Tiede* 6–7/ 1987, 270–273.
- Väyrynen (1994): Raimo Väyrynen, Nationalismi nakertaa urheiluaatetta. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) Lihan ihmemaassa. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu 138. Helsinki 1994, 29–39.
- Whannel (1984): Garry Whannel, The television spectacular. In Alan Tomlinson and Garry Whannel (eds.) Five-ring circus. money, power and politics at the Olympic Games. Pluto Press, London 1984.
- Whannel (1992): Garry Whannel, Fields in Vision. Routledge: London 1992.
- Wikberg Lindroth (1997): Karin Wikberg Lindroth, Amatörfrågan i Sverige under mellankrigstiden. Teoksessa Anssi Halmesvirta ja Heikki Roiko-Jokela (toim.) Se toinen Paavo Nurmi – ja varjoon jääneet. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1997. Atena: Jyväskylä 1997.
- Quercetani (1990): Roberto L. Quercetani, Athletics. A History of Modern Track and Field Athletics (1860–1990). Men and Women. Vallardi & Associati 1990.

Liite

The Secrets of Heroes

The drama of journalism as part of the making of the Finnish sports heroes

The objects of this study include sports journalism, the stories of sports heroes, and the drama of journalism that is bringing these heroes to the headlines. Sports journalism is seen here as a part of Finnish culture. At the same time it is an elementary part of journalism culture in Finland. Furthermore, this is the first Ph.D. study concentrating on sports journalism in Finland.

This study crosses the borders of many different fields of science. In the tradition of journalism studies this belongs to the area of genre studies within media history. On the other hand this study has connections with the scientific areas of physical education, sports history and cultural studies.

The products of journalism, the texts, are the focus of this research. My aim was to study how sports journalism is involved in the making of sports heroes, and how the drama of journalism is elevating these sports heroes.

One of the central themes in this study was to register the evolution of the heroes, from distance runner Hannes Kolehmainen to the Swedish icehockey coach Curt Lindström. The method used in this study was textual analysis. By means of close reading I studied the meaning of the texts and their connections to the culture. I wanted to study how the heroes and their Finnish nationality are combined.

The heroes whose heroism is studied through the texts include Hannes Kolehmainen, Paavo Nurmi, Tapio Rautavaara, Veikko Hakulinen, Lasse Viren, Keijo Rosberg, Marja-Liisa Hämäläinen (later Kirvesniemi) and Curt Lindström. The material was gathered from newspapers, radio re-

cordings and video tapes. The newspapers were *Helsingin Sanomat*, *Turun Sanomat*, *Työmies*, *Suomen Sosialidemokraatti*, *Demari*. A traditional sports weekly *Suomen Urheilulehti* was also among the research material. The two radio recordings date back to 1948 (London) and 1960 (Squaw Valley). The TV-programmes that were analysed included two A-studio (YLE) programmes from 1994, and the third TV-programme was a Suunvuoro-programme (MTV3) in 1995.

The nature of media made Finnish sports heroes is two fold. The heroes from Hannes Kolehmainen to Lasse Viren played an important role in uniting the nation. The media played a part in this uniting function. Starting in the 1980s the role of the heroes has changed. The heroes are fighting for their own welfare, and they are representatives of the fan groups of special fields of sports. At the same time Finnishness has gained a new, lighter and more carnivalistic nature instead of the old, far from humorous patriotism.

The way the heroes are described in the sports texts can be defined as a result of oppositional dichotomies. There is always a place for heroism, when small ones fight against big ones.

This study could not make a difference to the nature of the heroes' stories, whether they were dealing with the struggle or the celebrations of the sportsman's career. On the other hand the sports heroes have had a close connection with nationalism and national traditions all the way back to the 1970s. The Olympic victories of Hannes Kolehmainen in 1912 were part of the small country's, governed by the Russians at that time, symbolic struggle to gain independence. Declaring Paavo Nurmi professional turned out to be a symbolic struggle between Finland and Sweden. The javelin gold medal winner Tapio Rautavaara in 1948 could beat the American favourite, but it was also the first time an athlete representing the labour sports clubs in Finland managed to win Olympic gold. Veikko Hakulinen was the golden anchor of the Finnish skiing relay team in 1960. Hakulinen beat the Norwegian anchor against all odds. Here we had Finland and Norway fighting each other, but also there was a question of the contribution of a single member of the team to the success of the whole

team, so the polarity was between one single person and a group of people. The victories of Lasse Viren in 1972 brought Finnish distance running back to the world top, back to the same position where it had been in 1936, when Germany had previously hosted the Olympic games. Keijo Rosberg won the Formula-1 World Championship title in 1982. It was time to discuss what is sport, and what is not sport; there was a dilemma of traditions and development, and a question of Finnishness and non-Finnishness. With her Olympic victories in 1984, Marja-Liisa Hämäläinen lifted female sports to the same level as male sports in Finland. The male-female composition became even more concrete as Marja-Liisa was dating with another world class skier Harri Kirvesniemi. The many centuries long history of Finland as part of the Swedish kingdom made grounds for the strong celebration in 1995 when Finland won, for the first time, the World Championship title in ice-hockey. The tournament was played in the capital of Sweden, and the head coach of the winning Finnish team was a Swede, Curt Lindström. Immediately he became a national hero in Finland.

Keywords: Sports journalism, media history, sports hero, the drama of journalism.